

John Adams
Library.

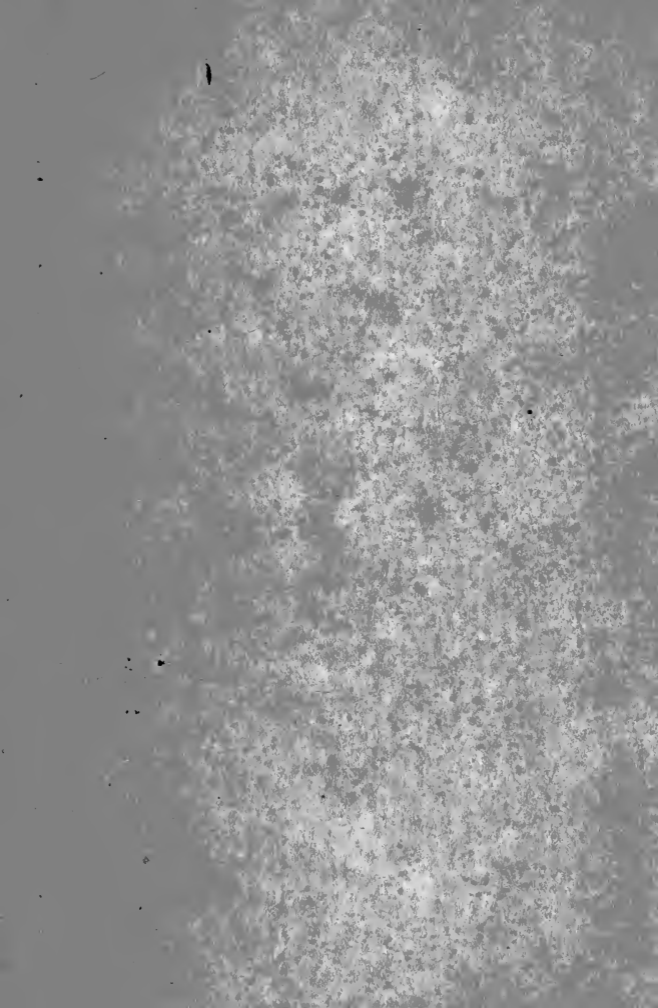
IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF N^o.

ADAMS

264.21

DOCTISSIMI
VIRI NICOLAI SANDERI,
DE ORIGINE AC PRO-
gressu Schismatis Anglicani,
Liber.

*Continens historiam maximè Ecclesiasticam, annorum cir-
citer sexaginta, lectu dignissimam: nimirum, ab anno
21. regni HENRICI 8, quo primum cogitare cepit
de repudianda legitima vxore serenissima CATHE-
RINA, vsque ad hunc vigesimum septimum ELI-
ZABETHÆ, quæ vltima est eiusdem Henrici
soboles.*

EDITUS & AUCTUS PER EDOUARDUM RISHTONUM.

*Præcipua capita totius operis post præfatio-
nem authoris continentur.*

Coloniæ Agrippinæ, Anno Domini
1585.

y x
ADAMS 264.21

EDOVARDVS

RISHTONVS BE-

NEVOLO LECTORI,

DE OCCASIONE ET

causis huius editionis.

*V*M nuper ex Anglicano carcere in
exilium emissus in Gallias perue-
nissim, intellexi sermone multorum
D. Nicolai Sanderi Doctissimi
viri opera, propter egregiam quam
apud doctos habent existimationem,

Opera
deri

a Typographis undique conquiri ad praelum, maximè
verdè ea qua nondum impressa, sed ab illo sancto viro
immatura morte erepto, vel apud amicos deposita, vel in
aduersarijs relicta fuissent. Ex quibus audiebam li-
bros septem insignes de Iustificatione iam esse Treuiris
sub praelo, alios nonnullos eiusdem authoris queri, sed
precipue opus quoddam excellens de initio & progressu
Anglicani schismatis, cuius exemplaria nonnulla (licet
paucissima) extabant manuscripta, tum in Italia, tum
etiam in Hispania, vbi opus absoluit, historia rerum ad
sua tempora deducta.

n. li. an.
Jo. arn.
 cum autem Sanderus ex illo ingenti animarum zeto quam habebat, ex Hispaniis in Hiberniam ad afflictos Catholicos, qui arma pro religione sumpserant consolandos concessisset (quo etiam in opere non ita multo post, ex continuis laboribus, inedia, aeris locique intemperie, rerum necessariorum inopia, ceterisque difficultatibus ac angustijs animam sanctam Creatori suo reddidit) reliquit hoc opus De Schismate Anglicano in tres libros diuisum, sed nondum planè perfectum ac prout voluerat perpolitum, eò quòd aliis occupationibus ac etiam scriptionibus perpetuò ferè distineretur. Rediunt verò mihi superiori anno ex Anglia, cum Parisijs obtulisset se, amicus quidam meus per antiquus, D. Iodocus Skarnhert Colonienſis, quem & Romæ cognoueram, & sæpè cum eo de huiusmodi libris contuleram (eram enim vterque in rebus quæ ad historias pertinent, non indiligentes) cepit a me summo perè contendere, ut horum D. Sanderi librorum copiam ei facerè. sciebat enim me libros legisse, & exemplar aliquod apud me extare credebat. Dicebatque me eo facto non solum ipsi & Bibliopola amico suo plurimum gratificaturum, verum etiam vniuerso orbi Christiano non parum profuturum, qui ex eiusmodi historia de schismaticorum ac hereticorum gestis (audierat enim quædam quæ in illa narrantur) non poterit, inquit, admonitionem non vtilissimam capere.

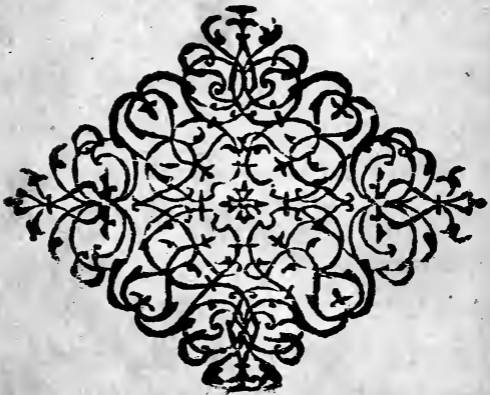
Ego ab initio negare cœpi quod postulabat, excusare quòd operis exemplar non haberem, nec esse facile reperire: deinde etiam nescire, an expediret rem prolo committere, viuentibus adhuc illis, nonnulla ex parte, quorum res gestæ narrantur, & quorum turpitudines

hac historia reuelantur. At ille contra cōtendebat, ma-
 iorem esse publicę utilitatis, quàm particularium ho-
 minum rationem habendam: nullam esse iam ferè re-
 lectam emēdationis spem in illis, qui quotidie sceleribus
 noua scelera accumulāt: animum authoris fuisse iam
 nonnullis ab hinc annis opus integrum publicasse, nisi **Causa**
 aliis primū occupationibus, deindē etiam morte ipsa **impedi-**
 impeditus fuisset: versari nunc in hominum manibus
 nonnulla exemplaria, & certum esse illa breuī ab aliis
 edenda fore, eaque fortassē mendose, nisi **Anglus** aliquis
 huius rei curam suscipiat: nullum autem posse commo-
 dius id prestare dicebat, quàm me, qui eiusmodi rerum
 iam vsum aliquem habebam, & ex iis quę Londini in
 carcere ad quatuor ferè annos cōtinuos obseruaueram,
 non esset mihi difficile, illa supplere de regno Elizabe-
 thę, quę post D. Sanderi mortem in Anglia contige-
 runt.

His aliisque rationibus permotus, promisi D. Iodoco
 me esse facturum hac in re, quicquid possim. Et statim
 cœpi in eam curam incumbere, vt exemplar aliquod
 per amicos obtinerem, quod non difficulter factum est.
 Deindē opus ipsum vniuersum relegi, ac loca nonnulla
 quę vel scribarum vitio deprauata, vel authoris festina-
 tione minus explicata fuerant, correxi. Quędam etiam
 quę longioribus disputationibus implicata videbātur,
 vt historię series melius teneretur, amoui. plurima quę
 deerant, maximē verò post D. Sanderi mortē, adiunxi. **Quę, pro**
 Et quia magnitudo molesque operis vsque adeo magna **stuta**
 non videbatur: vnius libri nomine vniuersum compre- **in hac edi-**
 hendī, & sic tandem emendatū amico meo D. Iodoco **tionē**
 vna cum hac epistola tradidi, vt ad Bibliopolam suam

EPISTOLA DE CAUSIS.

qui illud tantoperè expetebat, transmitteret, hoc solum ab eo petens, ut emendatè imprimeretur, quod spero ipsum curaturum, sin minus, nostra saltem voluntas in eo non defuit, quam beneuolo lectori probatam fore non diffidimus. Diuinam autem bonitatem rogamus ut quantos cupimus, tantos percipiat Christianus orbis ex hac admirabili historia fructus ad haeresis ac schismatis detestationem. Vale amice lector, & Deum pro me precare.

PRAEFATIO
SANDERI DE
ARGUMENTO HVIVS
operis, & fœdo Schismatis initio
apud Anglos.

Britannos ad fidem Christi primus
conuertisse dicitur Iosephus ab
Arimathia, deinde in fide confir-
mauit Eleutherus Pontifex Romanus, à
Petro duodecimus, missis ad eos Fugatio
& Damiano, qui Lucium Britannia
Regem & permagnam populi partem ba-
ptizarunt; adeò ut Tertullianus tam vi-
cinus eorum temporum, scripserit: Britan-
norum inaccessa Romanis loca, Chri-
sto subdita esse. Cùm autem Angli &
Saxones Germania populi, Britannis bello
à iiij

Circiter
Annũ Do
50.

Circiter
Annũ Do
180.

In lib. ad
uers. 11.
deos.

victis, & in remotiorem quandam insula
 regionem conclusis, Regni fines longè lateq;
 occupassent: Gregorius magnus ad eos-
 dem Saxones misit Augustinum, Meli-
 tum, & alios ordinis S. Benedicti Mo-
 nachos, qui & gentem eatenus idolis dedi-
 tam, fecerunt Christianam, & Regem
 Cantij Ethelbertum Christi baptismo
 imbuerunt. Ab illo die usque ad vigesimum
 quintũ ferè annum Regis Henrici octavi,
 per annos circiter mille, non alia fides in
 Anglia viguit, quàm Catholica Romana:
 adeò ut ipsum Anglia regnum iam inde
 ab Ina rege, usque ad Henrici 8 tempora,
 per annos ferè octingentos, tributi nomine,
 de singulis domibus, singulos denarios Pon-
 tifici Romano, in honorem D. Petri per-
 soluerit: unde etiam Denarij Petri vulgò
 dicebantur. Henricus autem 8 hac sola
 occasione quam nunc exponam, & fidem
 Christi mutavit, & regnum Anglia à Pon-
 tificis Romani communionem disunxit.

Anno Do.

96.

Anno Do.

534.

Denarij
S. Petri.

Arthurus natu maior Henrici frater,
 cum Catharinam catholicorum Hispania Totius ope
ris Argu-
mentum.
 Regum filiam in uxorem accepisset, non
 modo absque liberis defunctus est, verum
 etiam ob infirmam teneræ ætatis valetudi-
 nem, & secutam mortem, uxorem Catha-
 rinam minimè cognovit. Illam Henricus
 de Pontificis venia ob pacem inter Hispa-
 nos & Anglos confirmandam, cum duxis-
 set, post annorum viginti cohabitationem
 repudiauit, specie tenus, quòd uxor fratris
 sui fuisset, re autem vera, ut Annam Bo-
 lenam multis necessitudinum vinculis con-
 iunctiorem, eius loco supponeret: Anna
 enim * concubinarum Henrici adhuc vi-
 uentium, alterius quidem soror, alterius fi-
 lia erat: quin etiam, ipsiusmet Henrici pro-
 pria filia non sine multis indicijs habebatur. * Regis
cöcubina
Anne ma-
ter hic di-
citur, etiã
si alteri vi-
ro nupta
erat.
 Hanc ergò ut Henricus duceret, tum Ca-
 tharinam repudiauit, tum ex Ecclesia Ro-
 mana exiuit, nec interim aut ad ullam aliã
 Ecclesiam antiquiorem, aut etiam ad Lu-
 the

theranorum & Caluinistarum Ecclesiam recenter natam se contulit, sed novam erexit, cuius summum in terris caput seipsum nominavit, Annam verò Bolenā & ante nuptias cum plurimis fornicatam, & post initas Regis nuptias, cum fratre suo concubentem, & semper heresi Lutheranae addictam, & demum à Thoma Boleno, qui pater Annæ dicebatur, inter ceteros iudices confidente, adulterij & incestus damnatam, Henricus securi percutiendam curavit.

Tho. Bolen
non erat
unus ex
Judicibus
licet diu
ita sceleris
est.

Basis &
fundamē-
tum reli-
gionis An-
glicanæ.

Super hanc ergò Regis hypocrisim, qua se Catharinam ob Dei timorem repudiare simulavit: super hunc incestū, quo Annam duxit, incestum inquam Regis Hērici, quo, si non propriam filiam, at saltem concubinae suae filiam duxit, incestum etiam Annæ Bolenæ, quo à fratre suo se cognoscendam permisit: super hunc Ecclesiasticum Regis Primatum, quem primus mortalium Henricus & sibi arrogavit, omnis illa religio quam

*Anglia sub Principibus Henrico, Edo-
 uardo, & Elizabetha tenet, ac profitetur,
 edificata consurgit. Et tamen quod Hen-
 ricus post diuortium interpositum, quando
 iam supremum Ecclesie caput scribebatur,
 in fidei negotio statuit, hoc ipsum liberi eius
 Edouardus & Elizabetha supplantarunt,
 & omnino destruxerunt, alio prorsus
 Euangelio in eius quod Henricus condide-
 rat locum supposito & surrogato. Hac mi-
 ra & stupenda quae post Anglicanũ schisma
 inchoatum, Deus in illo regno, ut filiorum
 corda ad patrum fidem reduceret, operatus
 est, intelligi perfecte non possunt, nisi perlecta
 schismatis huius historia, quam mira rerum
 nouitate conspicuam & illustrem, secundum
 ea quae vel ex publicis monumentis excerp-
 simus, vel ex grauissimorum hominum tam
 scriptis quam verbis hausimus, vel saltem
 ipsi cognouimus & obseruauimus, bona fide
 iam exponemus.*

PARTES HVIVS HISTORIÆ.

1. *De causis & origine schismatis per Henricum octauum, pag. 1.*
2. *De progressu eiusdem schismatis, & de heresis Zuingliana inchoatione, per Edoardum sextum Henrici filium, pag. 106.*
3. *De restitutione Catholicæ religionis ac regni reconciliatione per Mariam Henrici filiam primogenitam, pag. 133.*
4. *De religione Catholica abrogata, & heresi Caluiniana introducta per Elizabetham ex Anna Bolena filiam, pag. 142.*

DE SCHISMATE
ANGLICANO PER
HENRICVM OCTAVVM
INCHOATO, LIBER.

VM rebus Imperij *Maximilianus* Augustus, Hispanicis *Ferdinandus* & *Elizabetha* Catholici Reges, Anglicanis *Henricus septimus* præesset, præclarè cum orbe Christiano actum videbatur. Nihil enim *Maximiliano* Imperatore, seu bello, seu pace, illustrius, nihil Catholicis Principibus in vtroque genere fœlicius: nihil *Henrico septimo* aut fortius aut prudentius, qui omnibus bellis victor, omni opum genere affuebat.

*Status rer. de
circiter an.
D. 1500.*

hisma in-
r Maho-
retanos.

Iam superstitio Mahometana, per
Ismaelis Sophi, ex *Assumcassani* filia nati,
 nouam interpretationem, quam oc-
 cupati Persici Regni maiestas com-
 mendatiorem populo reddidit, in va-
 rias sectas abibat. Iam Saraceni, post
 Bœticam octingentis ferè annis pos-
 sessam tota Hispania exterminabatur.
 Iam nouus Orbis Principibus Chri-
 stianis, ex infinita Dei misericordia
 patefactus, Christi Euangelio parere
 cœperat, Lusitanis versus Meridiem,
 Hispanis versus Occidẽtem, ex *Alex-
 andri Papæ sexti auctõritate*, tam sui
 Regni, quam Christianæ fidei gloriã
 propagantibus. Quæ res dum fœlici
 cursu progredierentur, anno ab incar-
 natione Iesu Christi millesimo &
 quingentesimo, inter potentissimos
Henricum septimum Angliæ, itẽmque
Ferdinandum & Elizabetham Hispaniæ
 Reges, actum, annõq; sequente, trans-
 actum

Nouus Or-
bis.

An. D.
1500.

actum est, vt *Arthurus* maior natu filius *Henrici septimi*, *Catharinam* Catholicorum Regum filiam, locupletissima dote constituta, in vxorem acciperet. Nuptiæ *Londini*, apud Ecclesiam sancti *Pauli* celebratæ sunt, decimo octauo Calendas Decēbris, qui dies apud Anglos, *D. Erchenualdo* sacer esse consueuit. Principes summa nocte ad thalamum solenni ritu deducti sunt. Cæterum *Henricus septimus* de medicorū consilio cauerat, vt grauis quædam matrona in eodem cum illis thalamo sociata, videret, ne carne coniungerentur, eò quòd *Arthurus* decimum quintum ætatis annum vix dum attingēs, ex lento præterea morbo laboraret, cuius tabe post quintum mensem confectus, ex hac vita migravit.

Nuptiæ *Arthurici & Catharina.*

An. D.
1501.

An. D.
1502.

Mortuo iam *Arthururo*, cum *Cath.*^{ci} Principes filiam suã repeterent, noua

nuptiarum cōditio ab *Henrico septimo* proposita, & post maturam deliberationē, à Regibus Catholicis accepta est, vt impetrata Summi Pontificis legitima dispensatione, *Catharina Henrico Arthuri* Principis fratri, duodecimum ætatis annum agenti desponderetur. Causa domi primùm per vtriusque regni theologos & iurisconsultissimos viros, an fieri honestè posset, examinata, deindè, cùm de iure constaret, per vtriusque Regis legatos relata est primùm ad *Alexādrum sextum*, deindè ad *Pium tertium*. Sed cum vterque prius vita, quàm hoc negotio defunctus esset, demū *Iulius* Papa secundus, adhibitis in cōsiliū doctissimis viris, ob pacis inter tanta regna cōfirmandæ publicum bonum, iuris humani, quod solūm obstabat, vinculū, in hac quidem causa locum non habere declaravit, & nuptias cōtrahendi

veniam potestatemque fecit. Nam diuinum ius, quod sacris literis consignatum extat, adeò his nuptijs non obstare theologi asseriebant, vt siue status naturæ spectetur, *Iudas* Patriarcha iusserit secundo genitum suum *Onan* ad *Thamarem* primogeniti fratris absq; liberis defuncti vxorem ingredi, vt semen fratri suo suscitaret: siue Mosaïca lex cõsulatur, id ipsum fratri superstiti, etiam sub infamiæ pœna, præceptum reperiatur: Fieri autem non potuisse, vt Deus qui legem naturalem totius naturæ humanæ perpetuam comitem, imò ducem & regulam esse voluerit, eandem in vllò vnquam, nedùm in ipso naturæ statu, violari, non solùm permitteret, sed etiam iuberet.

Gen. 38.

Deuter. 25

et Ruth 3.

et 4.

Hoc enim perindè videri, ac si naturam ab ipso ita conditam vt nunquam mutaretur, tamen ipse mutaret

Tim. 2.

ac dissolueret, sibiq̄ue ipsi ea ratione
contradiceret, ac seipsum negaret.

Geni. 18.

Quod cum à Deo alienissimum sit, ni-
hil certius credendum, quàm quòd
superstitis fratris nuptiæ cum alterius
fratris absq; liberis defuncti vxore cõ-
tractæ, nullo modo legi eterne aut na-
turali repugnent, sed tãtum impositi-
tiæ & ecclesiasticæ, cuius ex iusta cau-
sa relaxatio penes Pontificem Roma-
num sit. Nam turpitudinem vxoris
fratris quam reuelari lex vetat, partim
in hoc matrimonio re ipsa nullã fuif-
se, quoniam *Arthurus Catharinam* vxo-
rem nunquam cognouerat, partim si
qua forsità specie tenus extitisset, tum
per mortem *Arthuri* iam dudum esse
sublatam, tum præterea etiamsi post
mortẽ eius adhuc perseuerare posset,
non tantam esse, quin publico pacis
bono satis abundeque cooperiatur &
compensetur. Quæ omnia cum theo-
logi

logi grauiſſimis tam ſcripturæ ſacræ
quàm ſanctorum patrum testimonijs
corroboraffent, nec per totam Eccle-
ſiam vel vnus quiſpiam vir qui con-
tradiceret, in vlla natione quæ ſub cæ-
lo erat, repertus eſſet, ſponſalia, ob im-
maturam adhuc *Henrici* ætatem, inter
illum & *Catharinam* ineuntur.

Dum autem nuptiarum tempus ex-
pectabatur, *Elizabetha Catharina* ma-
ter in Hiſpania, itémque *Henricus ſep-
timus* in Anglia diem ſuum obierunt.

An. D.

1504.

An. D.

1509.

At *Henricus octauus*, eximia corporis
forma præditus, in qua etiam regiæ
maieſtatis auguſta quædam ſpecies
elucebat, iam decimū octauum ætatis
annum ingreſſus, cum nec ipſe iudicij
expers haberetur, nec defuncti patris
imperium amplius timeret, quanquam
ſemel dixiſſet ſe à nuptijs *Catharina*
abſtéturum, tamen re accuratiùs per-
penſa, & diſpenſatione Pontificis in

omnium optimatum conspectu publicè recitata, nulla mortaliù vel tantillum scrupuli opponente, de totius consilij sententia, *Catharinam* in vxorem, tertio nonas Iunij palàm accepit, ac die *Ioannis Baptista* proximè subsecuto, non minus vxori, quàm sibi, regium diadema cum ingenti omnium lætitia imponendum curauit, apud sacrum *S. Benedicti* monasterium, quod *Londino* ad solis occasum adiacet.

Genuit *Henricus* ex *Catharina* filios tres & duas filias, ex quibus maior natus filius (cui etiam *Henrico* nomē fuit) nono post natiuitatem mense è vita sublatus est. Cūque cæteri etiam non diu postquàm nati erant, vixissent, sola *Maria*, anno septimo *Henrici octau*i apud *Grenuicum* duodecimo calendas Martias in lucem edita, vtrique parenti superstes mansit.

Fuit

Inptie H^o
ici & Ca
barine,
309.

Anno D.
1510.

Nascitur
Maria,
Anno Do.
1515.

Fuit inter *Henricum & Catharinam* tùm aliqua ætatis, tùm longè maior morum dissimilitudo. Superabat illa virum ætate, ad summum quinquennio: moribus vero, amplius quàm mille annis. *Catharina* surgebat media nocte, vt nocturnis religiosorum precibus interesset, manè hora quinta ornabat se quàm citissimè, nihil sibi temporis, præter hoc solum in quo vestiebatur, perire dictitans. Sub regio vestitu, *D. Francisci* habitu (ad cuius tertium ordinem sese ascripserat) utebatur. Omnibus sextis ferijs & sabbatis ieiunabat, omnibus *B. Mariae* vigilijs solo pane & aqua vivebat, quartis & sextis ferijs peccata sacerdoti confitebatur, Dominicis etiam sumebat Eucharistiam: officiũ *B. Virginis* quotidie recitabat, sex horis continuis manè in templo sacris officijs vacabat, a prandio autem san-

Catharina
mores & in
stituta.

torum vitas, ancillis etiam astantibus legebat, ad duas ferè horas: inde templum repetens, ibi ferè manebat vsq; ad horam cœnæ, quam sumpsit longè parcissimam. Orabat semper flexis genibus, absque puluinari, aut alia quapiam re inter ipsam & pavementum interiecta. Quis iam miretur, si tam sancta fœmina, maiore quodam tribulationis igne probanda fuit, vt virtutum eius odor in totum orbem christianum facilius diffunderetur?

Henrici lux-
uria.

Henricus interim omni luxu diffluens, ex ipsius reginæ ancillis, nunc duas, interdum tres, concubinarum loco habebat, ex quarum vna, cui nomen fuit *Elizabethæ Bluntæ*, genuit filium, quem *Richmundiæ* ducem creauit. Admirabatur quidem vxoris sanctitatem, sed deteriora consilia & instituta sequebatur. *Mariam* filiam regio splendore educatam, constituit

Mariam edu-
catio.

Bri

Britānorum seu *Vvallorum* Principem, qui populus & insulam primūm occupauit, & ei nomen *Britannia* imposuit, & lingua propria, quam nemo ferè *Anglorum* intelligit, adhuc vtitur. Germani autem exteros vocant *Vvallos*. Itaque cum Anglos-faxones ex Germania in Britanniam ad fines Britannorū tuendos euocati, tandem in ipsos Britannos arma cōuertissent, eosq; subiugassent, vt suum populum ab alieno distinguerent, Britannos vocarunt *Vvallos*, hoc est, non Germanos, sed præ Germanis, exteros & alienos. Huius autem Prouinciæ administratio & præfectura ei tantum regis proli conceditur, cui proximum regnandi ius ex hæreditaria lege debetur. Quod enim *Cæsar* apud Romanos, quodq; *Delphinus* apud Gallos, hoc idem est apud Anglos *Vvallia* Princeps.

In *Valliam* ergo quæ ad occidentalem insulæ oram sub quatuor Episcoporum dioccesibus longè lateque distenditur, *Maria* cum illustri senatu & splèdida familia delegatur, vt eam regionem suo iure moderetur ac gubernet. *Maria* nuptias vicini omnes reges ac principes magnis studijs ambiebant. In primis *Iacobus quintus* Scotiæ Rex, deindè *Carolus Cæsar*, totius *Belgiæ* possessionem se illi confestim traditurum asserens. Tum autem, *Galliæ* Rex *Franciscus*, filijs suis duobus, hinc *Delphino*, indè *Aurelianensi* duci, eandem in vxorem petijt. Quorum teneram ætatem cum *Henricus* non probaret: Rex *Franciscus* seipsum obtulit *Mariam* ducturum, nec *Henricus* abnuit, si tamen, *Carolus*, *Clementem* Papam, quem tunc captiuum obtinebat, liberum ac immunem quàm primum non dimitteret. Alioqui enim

Quinque
Principes
expetierunt
Maria nup-
tias.

& *Mariam* Gallo dare, & *Carolo* bellū indicere cogitabat. Ac filio quidem primogenito regis Galliarum *Maria* *Maria spōsalia.* tandem certis conditionibus despondebatur, quæ spōsalia cū apud *Grenuicum* in Anglia, octauo idus Octobris solenni ritu fuissent dedicata, *Eliensis* episcopus in Gallias trajiciens, præclaram de ea re orationem apud *Franciscum* regem Galliarum habuit. Hinc facilè apparet quàm constans apud omnes principes christianos fides ac sententia semper fuerit, de *Catharinæ* legitimis cum *Henrico* nuptijs, cū earum nuptiarum prolem, quæ non alia conditione, quàm si legitima est, regnandi ius in Anglia consequi debet, tanto studio in coniugem expetierint. Iam ad *Henricum* reuertatur oratio.

Cum ea *Catharinæ* grauitas & moderatio, eaquæ *Henrici* leuitas & libido esset

esset, ut nihil magis repugnans & con-
 trarium facile reperiri posset, atque
 ideo hominem petulantem & luxu-
 riosum tam venerandæ matronæ pror-
 sus tæderet, nec ea res latere Palatinos
 diu posset, *Thomas Volsæus* homo præ-
 ter cæteros ambitiosus & audax, cuius
 etiam opera erant regis, quàm reginæ,
 operibus similia, omnes occasiones
 captabat, quibus & regi placeret, &
 reginam læderet, & suum negotium
 proueheret. Hic homo, non humili
 tantum loco, sed & vili natus, cum in
 aulam irrepisset, regi quæ à sacello fa-
 ctus esset, tandem *Ricardi Vintoniensis*
 Episcopi opera, Regijs eleemosynis
 præficitur: mox *Tornaco* apud Mori-
 nos in potestatem *Henrici* redacto, *Tor-*
nacensis Episcopatus vectigalia ex re-
 gis donatione capit, paulò post, fit &
 ipse Episcopus, primum *Lincolniensis*,
 deinde, *Dunelmensis* tum autem *Vinto-*
niensis.

Volsæi mo-
res.

Volsæi Ec-
clesiastica
dignitates.

niensis, ac simul etiam Archiepiscopus
Eboracensis, (nam *Vintoniensem* & *Ebo-*
racensem duos locupletissimos episco-
 patus simul possedit) demum fit to-
 tius regni Cancellarius, addo etiam
 Cardinalis, & ad vniuersum Angliæ
 regnum de latere legatus. Quid quòd
 tum *Francisci* Galliarum Regis, tum
Caroli Cæsaris annuis præterea pensio-
 nibus, & muneribus augebatur, vt
 omittam locupletissimas Abbantias, in
 quas vbique terrarū inuolauit: quòd-
 que omnium caput erat, ipse Rex An-
 gliæ totus erat in *Volsæi* potestate, om-
 nia pro illius arbitratu distribuens at-
 que administrans. Et tanquam hæc
 omnia parum essent, primam totius
 Ecclesiæ sedem occupare, ac vnitatis
 Sacerdotalis fastigium conscendere,
 satanæ spiritu actus nitebatur. Quod
 cum *Carolus* imperator persentisceret,
 hominis ingenio ad suam rem abu-
 surus

Volsæus am-
bit summis
pontificatus

Caroli Ca-
saris erga
Volsæum
observatiã.

furus, *Volsæum* tanta observantia colere cœpit, ut & crebras ad eum literas, nec alterius quàm Cæsarea manu perscriptas, daret, subscriberetque in hæc verba: *Filius vester & cognatus Carolus*. Quin etiam spem maximam dedit, si *Volsæus* efficeret, ut *Henricus* Angliæ Rex perpetuum fœdus cum Cæsare coleret, regemq; Franciæ bello simul petédum decerneret, se ex altera parte effecturum, ut *Volsæus* mortuo *Leone decimo* fieret summus Pontifex. Implet *Volsæus* conditionem, quàm cupidè. Sed cùm *Carolus* tantum ab eo quod obtulerat præstando abfuisset, ut potius magna cum sua laude *Adrianum sextum* ei loco præficiendû curaret, *Volsæus* adhuc dissimuládum ratus, mortè etiam *Adriani* expectat. Porrò cùm ne tunc quidem rationem sui à *Carolo* haberi animaduerneret, quinimò post *Franciscum* regem Gal-
liarum

liarum in bello *Ticinensi* captum, *Cæsar* & rarò ad *Volsæum*, & non nisi aliena manu scriberet, nec aliud quàm nudum *Caroli* nomen subscriptionis loco apponeret, tunc *Volsæus* apertè furere, *Carolo* summis viribus aduersari, ad hostes *Caroli* transire, & Christianissimo Regi se totum cœpit addicere.

Hac ergò ira inflammatus, cùm & *Hëricum* regem alieniore animo à *Catharina*, & ambitionem suam sanctissimæ foeminæ grauem ac molestam esse intelligeret, ratus consilium hoc suum & sibi vtile, & Regi non ingratum, & Reginae odiosum, & *Carolo* molestissimum fore, si materterâ eius à regio thalamo penitus disiunxisset: *Ioannem Longlandũ* *Lincolniensem* Episcopum, qui *Henrico* regi erat à confessionibus, ad se vocat, ei narrat, quantæ sibi curæ sit æterna regis salus. Nam

Prima schismatis iustitia.

Anno Do. 1526.

B nec

nec fileri posse quòd tanti sit momen-
 ti, nec alteri pri⁹ aperiri debere, quàm
 ei viro qui omnia secreta regis opti-
 mè nouerit. Quid multis? demum ait,
 Matrimonium Regis cum *Catharina*
 parum sibi firmum videri, & cur id
 sentiat, multas obtendit rationes. *Lon-*
glandus hominem sincerè loqui arbi-
 tratus, nec ausus tanto viro contradi-
 cere, sciens etiam hanc rem ingratam
 regi accidere non posse, id tantum res-
 pondit, par esse, vt rex tantæ rei, non
 ab alio prius, quàm ab ipso *Volsæo* ad-
 moneatur. Hoc in se *Volsæus* recipit:
 quem, simul ac rex in eum sermonem
 venisse audiuit, *Caue (inquit) ne rem se-*
mel iudicatam, iterum in controuersiam vo-
ces. Triduo autem post, *Longlandus* à
Volsæo ad regem ductus, id saltem pe-
 tit, vt sua M.^{tas} rem cognosci & exami-
 nari permittat. Cum rex non abnue-
 ret, *Volsæus* intulit, spectatæ formæ ac
 nobil

Progresio
 inchoata
 rez.

nobilitatis fœminam in Gallia esse, *Margaritam* Christianiss.^{mi} regis sororem, quæ duci *Alinsonia* aliquando nupta fuerat, hanc regio thalamo in primis conuenire. De hoc (ait Rex) agemus postea. Nunc silentium ante omnia necessarium est, ne res immaturè patefacta, honorem nostrum aliquo pacto læsisse videatur. Ipse enim sciebat quam potissimùm fœminam, repudiata semel *Catharina*, ducturus esset.

Cùm ergò silentium singuli promississent, rex in hanc de suo repudio quæstionem totus incumbens, cum certis theologis ea scripturæ sacræ loca quæ ad rem facere videbantur, maximè, quæ in *Leuitico* & *Deuteronomio* scribuntur, studiosissimè perlegit & contulit: diligenter etiam *Iulij secundi* literas discussit, quæ ipsius cum *Catharina* matrimonium confirma-

enipus de-
berands.

bant. Vbi autem in hoc genere quaestionis examinando, integrum ferè annum clàm insumpsisset, nec aut in sacris literis, quod eum iuuare, aut in Pontificis diplomate, quod iustè reprehendi posset, quicquàm reperisset, cùm præterea, si quid in Papæ literis ambiguum ante videbatur, id per nouas literas, *Ferdinandi* regis opera postea impetratas, clarius expositum, & planius expressum vidisset, visum est & regi, & cæteris quos in consilium adhibuerat, nihil ampliùs in ea re tentandum esse. Atque ita sane euenisset, nisi quòd, partim *Volsæus* illum quiescere non patiebatur, partim animus Regis *Catharinæ* pertectus, *Annæ Bolenæ* potiundæ cupidus, & vtramque ob causam diuortij auidus, minimo quolibet momento, in nouã semper spem atque opinionem inclinabat.

Desperatio.

Nonnulla
no.

Accidit eo tempore, vt ex Francia

le

legati adessent, qui *Mariam Vvallix* principem duci *Aurelianensi* nuptum dari peterent. In ijs erat *Episcopus Tarbiensis*. Rex igitur *Henricus Volsæo* auctor fuit, vt *Volsæus*, non quidem regis nomine, sed tanquàm partis Gallicanæ fidelissimus amicus, huic Episcopo controuersiam de Regis matrimonio nuper exortam insinuaret, diceretque, si fortè illud matrimonium quo iam *Henricus* tenebatur, dissolui posset, spem certam esse, regem *Henricum* regis Galliarum sororem in conjugem assumpturum. Fecit *Volsæus* quod imperatum est, addiditque, talem esse hanc causam, quæ ab Anglo quopiam tentari primùm, & proponi non deberet: quem enim subditum posse inuidiam tantam sustinere, vt regis sui matrimonium accuset, aut in dubiũ vocet? æquum esse, vt ipse *Tarbiensis*, tanquàm & sui Regis causam

*Dolus nã
lus.*

agens, & commune vtriusque regni bonum prouehere cupiens, hoc oneris in se susciperet.

Visa est *Tarbiensis* honesta oratio.

*Prima di-
aortij pate-
factio.*

Re igitur cum suis collegis communicata, in senatu regis Angliæ, ipso rege *Henrico* presente, dixit, Non minùs inter Anglos quàm Gallos constare, nihil vtrique regno magis expetendum, quàm pacem. Et hæctenus quidem actû esse de nuptijs inter ducem *Aurelianensem* & serenissimam *Vvallie* principem *Mariam*, ob cõmune hoc pacis bonum, ineundis, quas magnû vtrique genti commodum allaturas non dubitet. Sed aliam subesse viam huic negotio expediendo infinitis partibus oportuniorem, si eam sibi liceat proponere. Et cur (inquit) non liceat, cùm non solùm apud christianos, verum etiam apud optimos & prudentissimos viros agatur, qui omnia pri-

*Tarbiensis
Episcopi
oratio.*

uata publico bono postponenda iudicant? Quāto enim vtilius futurum, vt viri quā̄m pueri, vt summi regnorum gubernatores, quā̄m inferiores aliqui principes, denique vt ipse regie personæ, quā̄m regum liberi, has inter se nuptias contrahant? Ac nostra quidem ex parte, satis constat Christianissimi Regis sororem *Alinsonia* ducissam & viro maturam esse, & nihil aliud quā̄m talem maritum expectare, qui generis ipsius regium splendore potius illustret, quā̄m obscuret. Iam si etiam in Anglia vir quidam primarius, imò primus omnium vxore careat, cur has regias personas ad ingentem vtriusque regni vtilitatem, nuptiarum fœdere cōiungendas, non curamus? Tua, tua serenitas, *Henrice* rex potentissime, quem honoris causa nomino, si non quod apparet, sed quod verum est, spectetur, à nuptia-

rum vinculo non meo tantum, sed penè omnium doctissimorum hominũ iudicio libera est & soluta. Quãquàm enim *Catharina* tùm nobilissima, tùm sanctissima fœmina existat, tamen cùm fratris tui vxor prius fuerit, satis admirari non possum, quo iure vxorem fratris tui, quam tibi habere iuxta Euangelium non licet, habeas & retineas? Equidem non dubito Anglos, qui tuo imperio subsunt, hoc idem Euangelium colere, quod noscolim⁹, & propterea idem etiam nobiscum sentire, licet id palàm profiteri non audeant, donec tua Serenitas liberam in hac causa eis fecerit dicendi potestatem. Nam exteræ nationes liberius de his nuptijs semper locutæ sunt, vehementer etiam dolêtes, regiam adolescentiam tuam ab aliorum quibus fidebat consilijs in hanc fraudem esse inductam. Nunc si verum est, nemi-

nem

nem posse fratris sui vxorem sibi in vxorem sumere, habet tua Serenitas modum longé optimum, quo & se ab his quibus iam implicatur nuptijs quàm primū exuat, & Christianissimi regis sorore in locū *Catharinae* assumpta, pacē inter hæc nobilissima regna firmam atque adeò perpetuam stabiliat. Ac de his quidem rebus tua prudentia maturius cogitabit, mihi satis sit, rem non minus vtilem quàm honestam, Christiana libertate in medium protulisse.

Conclusio.

Henricus hanc rem velut nouam & hæctenus inauditam admirari se atque etiam ægrè ferre simulās, tamen cū ad honorem atque adeò salutē ipsius æternam spectaret, amplius deliberandum censuit. *Tarbiensis* verò vt rei tam lætæ insperatum nūcium Christianissimo regi primus apportaret, in Galliam aduolauit.

Disimulatio Regis.

Populus autem Anglicanus vbi hoc audiuiſſet, ſtatim & Galliarum legatos maledictis, & regis propositum omni vituperatione infectatus eſt. Nemo enim dubitabat quin de regis cōſilio hæc res excogitata & propoſita fuiſſet.

An. D. 1527.
 Hoc ipſo tempore *Burbonius* Princeps (quanquàm ſua morte eam perfidiam luerat) urbem Romã occupaffe, diripiſſe, incēdiſſe, ſacra omnia prophanaffe, ipſumque Pontificem *Clementem ſeptimum* obſidere, imò & captiuum tenere dicebatur. *Volfæus*, hac arrepta occasione, regem *Henricum* ad auxilium Pontifici ferēdum ſtimulat: nec aliter poſſe illum facere, quàm vti defenſorem fidei ſeſe exhibeat, cum nuper eum titulum (ob librum contra *Lutheri* hæreſes conſcriptum) ſibi & poſteris ſuis à Sede Apoſtolica donatum accepiffet. Quid quòd hac vna

Alia occaſio.
 Defenſor fidei.

re Papam in æternum sibi deuinciret? quem ob eam rem in causa diuortij sui non modò propitium iudicem, verùm etiam diligentem patronum habiturus esset, imò & Franciæ Regem, ac præsertim liberos eius perpetuò sibi demeriturus, quos in Cæsaris potestate constitutos, hac ratione in libertatem asserere posset.

His verbis rex adductus est, vt Cardinalem in Gallias cum octoginta aureorum millibus & collegis duobus mitteret. Ac præter mādāta generalia quæ tribus legatis ex æquo dabantur, solus *Volsæus* mādāta quædam occulta seorsim accepit, de *Catharina* diuortio procurando, de matrimonio cum *Alinsonia* Ducissa contrahendo, & de filijs Christianissimi Regis ex Cæsaris manu eruendis. Ibat *Volsæus* regia pōpa lætus & triumphās, cūm ecce, dum *Caleti* agit, nouas ab *Henrico* literas accipit

Mandatorū
reuocatio ex
parte.

cipit, vt ne vllum de nouo matrimo-
nio cum regis Galliarū sorore incun-
do verbum faceret, sed tantum de cæ-
teris articulis. Iam enim rex omnino
statuerat, si *Catharinam* reijcere posset,
• *Annam Bolenam* in locum eius assu-
mere. Indignari *Volsæus*, qui diuortiū
Catharinæ non ob aliud magis vrserat,
quàm vt regem Christianissimū per
nouas illas nuptias totum sibi obstrin-
geret atque obligaret. Non ignora-
bat quidem *Volsæus Henricum* miserè
amare *Annam Bolenam*, atque adeò de-
perire: sed illam putabat concubinæ
tantum, non etiam vxoris loco futu-
ram, non secus ac eiusdem *Annæ* pri-
mū mater, deindè et soror concubi-
narum loco iamdiū regi fuerant, abs-
que vlla spe vxoris regiæ dignitatem
consequendi.

Anna Bo-
lena mater.

Erat *Anna Bolena*, vxoris *Thomæ Bo-
leni*, equitis aurati, filia: vxoris dico.

Nam

Nam ipsius *Thomæ Boleni* filia esse non poterat, propterea quòd illo in Francia legatum agente, & biennium ibi commorante, *Anna Bolena* interim domi concepta est & nata. Cùm enim rex *Henricus Thomæ Boleni* vxorem ad- amaret, vt ea liberius frueretur, virum sub specie honoris, in Franciam ablegauit. Interim *Anna Bolena* domi concipitur, & nascitur. *Thomas* autem *Bolenus* post biennium è Francia rediens, cùm vxorem suam peperisse filiam vidisset, vlciscendi huius adulterij cupidus, vxorem apud Archiepiscopi *Canuariensis* delegatos iudices in ius vocatã, repudiare in animo habuit. Vxor huius rei certiolem reddit *Henricum* regem. Is *Marchionem Dorcestriæ* ad *Thomam Bolenum* mittit cum ijs mandatis, vt abstineret a lite, condonaret vxori, camque iterum in gratiam reciperet. *Bolenus* quanquam a regis ira

Hæc narratur a Gulielmo Rastalio iudice, in vita *Thomæ Mori*.

sibi

Anna Bo-
lenæ pater.

sibi timendum videret, tamen prius mandatis eius non paruit, quàm ab vxore audisset, ipsam à rege sollicitatã fuisse, nec *Annam Bolenam* alterius quàm regis *Henrici* filiam esse: proinde in genua procumbens, rogabat virum, vt sibi parceret, de cætero se fidelem ei coniugẽ futuram: quod ipsum cum *Marchio Dorcestriæ*, alijque viri primarij, tàm suo, quàm regis nomine peterent, *Thomas* vxori conciliatus, *Annam Bolenam* filiaẽ loco educat. Iam prius *Thomas Bolenus* aliam filiam ex cõiuge sua genuerat, cui nomen *Mariæ* imponebatur. In hanc rex dum ad matrem ibat, oculos coniecerat, eandemque post *Thomæ Boleni* reditum, in aulam suam, imò & in adulterinum thalamum traduxerat. Cùm autem *Henrici* regis domus ex perditissimo genere hominum cõstaret, cuiusmodi erant aleatores, adulteri, lenones,

Maria Bo-
lenæ.

Constitutes Re.

59.

assentatores, periuri, blasphemii, rapaces, atque adeò heretici: inter hos insignis quidam nepos extitit *Franciscus Brianus*, eques auratus, ex gente & stirpe *Bolenorum*. Ab illo rex quodam tempore quæsiuit, quale peccatum videretur matrem primùm, deindè filiã cognoscere. Cui *Brianus*, omninò (inquit) tale, ô Rex, quale gallinam primùm, deindè pullum eius gallinaceũ comedere. Quod verbum cum rex magno risu accepisset, ad *Brianum* dixisse fertur: *Næ, tu meritò meus es inferni Vicarius*. *Brianus* enim iam prius ob impietatem notissimã vocabatur, *Inferni vicarius*, post hoc autem, & *Regius inferni vicarius*. Rex igitur cum & matrẽ prius, & postea filiam *Mariam Bolenam* pro concubina tenuisset, deum ad alteram quoq; filiam *Annam Bolenam* animum adijcere cœpit.

Fuit *Anna Bolena* proceriore corporis

Habitus
corporis.

Anna Bo-
lena.

ie terciis

ris statura, capillo nigro, facie oblōga,
colore subflauo, quasi istericiæ mor-
bo laboraret, cui dēs vnus in superio-
re gingiuo paululūm prominebat, in
dextera manu sextus agnascebatur di-
gitus, sub mento etiam succrescebat
turgidum nescio quid, cuius deformati-
tatis tegendæ causā, tam ipsa, quàm ad
illius imitationem, reliquæ regiæ an-
cillæ, colli & pectoris superiora, quæ
ante nuda gestabant, operire cœpe-
runt. reliqua corporis proportio pul-
chrior videbatur, maxima venustas in
labijs, in facetijs, in saltādi, & fidibus
ludendi peritia, denique in vestitu,
quem, quotidie & nouum excogita-
uit, & elegantissimum gessit, omnium
aulicorum in ea re exemplar & specu-
lum. Quòd verò ad mētis imaginem
attinebat, plena fuit superbix, ambi-
tionis, inuidix, luxuriæ. Cūm quin-
decim esset annorū, ab eo qui *Thoma*

Habitus
mentis.

Boleno à poculis, atque etiã ab altero, Educatio.
 qui eidem à facello fuit, sese deflorari
 passã, mox in Gallias mittitur, vbi re-
 gio iumptu, non longè à *Briero*, apud
 nobilem quendã virum educata, pau-
 lò post ad palatium regis Galliarum se-
 contulit. Ibi tam impudicè vixit, vt
 vulgo à Gallis appellaretur *Hacnea*, seu
Equa anglicana. Cùm autem & in re-
 gis Galliarum familiaritatem ascita es-
 set, cœpta est vocari *Mula Regia*. Hæ- sleidanus
 resi etiam *Lutherana* addicta erat, vt lib. 9.
 ne religio à vita discreparet. Nec tamẽ
 à solennibus Missarũ Catholico ritu
 peractis abstinebat, quia regis cõsue-
 tudo, & ambitionis institutæ ratio id
 illi extorquebat. In Angliam verò
 reuertisset, atque in familiam re-
 giam cooptata esset, facilè didicit, &
 quàm tæderet regem antiquæ vxoris,
 & quid *Volsæus* moliretur, & quanto-
 perè *Henricus* tùm ipsam deperiret,

tum alias concubinas subinde mutaret. Nam præter exempla externa, tum matrem suam prius, tum deinde sororem viderat ex illa præcipua regis gratia excidisse. Quid ergo & ipsi paulò post sperandum, nisi ab initio sibi ipsa consuleret? Quod consilij cum coepisset, quanto magis rex eius consuetudinem expetijt, tanto vehementius preces regias illa repulit, sanctè dictitans, nemini se virginitatis florè, præterquam viro suo dedicaturam. Colloqui, colludere, simul etiam cum Rege saltare, nunquam à sua modestia alienum iudicauit: tantum à concubitu abhorrere se finxit. Quibus artibus ita Regem inescabat, vt iam ei magis magisque fixum & constitutum esset, repudiata *Catharina*, tam sanctam virginem in vxorem accipere. Is rumor cum in Galliam perlatus fuisset, passim dictitabant Regem Angliæ ducturum

Astutia.

sermones
Gallorū.

rum

rum esse *mulam* Regis Galliarum.

Agebat etiam tūc in Gallijs *Thomas Bolenus*, qui pater *Annæ* putabatur, commissus à rege vna cū nobilissimo equite *Antonio Bruno*, ad certā Regis negotia expedienda. Is ergò vbi audisset *Hēricum* perditè amare *Annam Bolenā*, atque adeò velle eam in regni confor-tem assumere, inconsulto Rege, præter legatorum morem, citato cursu in Angliam venit, id Regi suggesturus, quòd nisi tēpore aperiret, postea per alios reuelatum ipsi *Boleno* periculum creare posset. Occurrit autem *Boleno* *Hēricus Noresius*, qui *Henrico* Regi erat à cubiculis. Hunc *Bolenus* rogat, vt inopinatum eius aduentum apud Regem excuset, simulque secretam ei iudiciam impetret. Introductus ad Regem *Bolenus*, rem ab initio repetit, dum ipse in Francia olim degeret, nam vxori suæ *Annam Bolenam*: ac se

Thome Bo
eni con-
fessio.

quidem voluisse vxorem ea de causa repudiare, nisi & Rex intercessisset, & vxor apertè fassa esset, *Annam Bolenam* esse filiam Regis. Tace, ô stolidè (inquit Rex) centum alij ex æquo tuam vxorem compresserūt. Cuiuscunque illorū sit filia, certè quidem erit vxor mea. Tu ad legationem tuam reuertere, nec verbum cuiquam de hac re feceris. Hæc subridens Rex cūm dixisset, è loco discessit, *Thomas Boleno* adhuc in genua prouoluto.

Vt autem minus homines mirarentur quæ causa tam subiti aduentus *Thomæ Boleni* extitisset, disseminatus est sermo, eum ad Regem attulisse depictam Ducissæ *Alinsoniæ* imaginem. Postquàm verò *Thomas Bolenus* animaduertit Regem omnino decreuisse *Annam Bolenam* matrimonio sibi copulare, tam ipse quàm vxor ipsius omnem curam, laborem, cogitationem

in *Anna Bolena* instituenda posuerūt, vt, ne quo errore à tanta spe deciderēt. Contra verò qui erant in toto Angliæ regno viri graues, pudici, bonæ famæ, ac Deum timentes, maiorem in modum & à diuortio *Catharina*, & ab his nouis *Annæ* nuptijs abhorrebant. Preter cæteros, qui ex Regio senatu erant, senatus Regij studia. sui officij putarūt esse, vt Regem tanti erroris admonerent. Et quoniam laïci de iure diuino iudicium suum interponere noluerunt, visum est illis non nisi de *Annæ Bolenæ* vel turpi vita, vel certè pessima fama agendum esse. Ac ne solis vulgi sermonibus duci viderentur, ipsi putarunt in rem totam inquirēdum. Eminebat inter Palatinos Thomas Viatus. insignis quidā aulicus *Thomas Viatus*, qui veritus, ne, si fortè Rex aliundè impudicissima *Annæ Bolenæ* instituta didicisset, ipsius, qui malè sibi conscius erat, vita in discrimen veniret, iamque

intelligeret senatum Regis hoc ipsum agere, ad eum vltro venit, ac se confessus est cum *Anna Bolena* rem habuisse, nihil minus cogitantem, quàm Regem velle ipsam thori fociam facere.

Senatus ita instructus, vbi apud Regem præfatus esset officij sui esse, non tantùm vitæ, sed etiam honori & famæ Regis consulere, subiunxit, *Annam Bolenam* magnis infamiæ maculis atque adeò apertis criminibus implicatam teneri, minimè vt ipsius Maiestatem deceret illam in vxorem accipere: ac statim quid *Viatius* vltro cōfessus esset, in medium protulit. Rex cùm paulisper tacuisset, tandem respondit: nihil se dubitare quin magna ipsius obseruantia & amore adducti essent, vt ista nunciarent, se tamen certò credere, omnia illa esse à nebulonibus cōficta, atque adeò iuratò affirmare aude

dere, *Annam Bolenam* esse castissimam virginem. *Thomas Viatus* ægrè ferens suo verbo fidem non esse habitam, quibusdam ex senatu dixit, Si hoc Regi videretur, se curaturum, vt Rex ipse ex secreto quopiam loco videret *Annam* in amplexus ipsius ruentem. Valdè enim amabat *Anna Thomam Viatū*. Quam rem cū *Carolus Brādonus* Suffolciæ dux Regi exposuisset, *Viatus* (inquit Rex) audacem & suspitiosum lenonem se ostendit: sibi autem non placere talia spectacula. Quid multis? Rex *Annæ* totam rem narrat, *Viatum* comitatu suo abdicat. Quæ tamen res post detectum *Annæ Bolenæ* adulteriū & incestum, *Viato* salutis fuit, qui aliàs vnà cum cæteris mœchis neci datus fuisset.

Volsæum iam ex Gallijs reuersum Rex monet, vt causam repudij, quāntū *Volsæi re-* potest apud Pontificem prouehat, tar- *dius.*

C iij dius

dus verò agentem durius aliquantò excipit. Si enim repudianda esset *Catharina*, quòd *Volsæo* videbatur, cur perindè sibi non licere ciuem, ac peregrinam, in matrimonium accipere? *Volsæus*, cui iam ab incepto resilire integrum non erat, quanquàm ingenti dolore corriperetur, tamen rem dissimulat, operam suam promittit, tam Regem quàm *Annam Bolenam* ad Eboracense palatium inuitatos epulo splendidissimo excipit.

Varia hominum studia.

Iam causa diuortij per omnium oraferebatur. Iam oēs qui non nisi ex nouis rebus crescere se posse animaduvertebant, cū ad summos honores aditū sibi per huius diuortij speciẽ fieri viderent, id omni ratione prouehabant. Contrà verò, quos solus amor veritatis ad fidem confitendam impulit, illi quidem Reginae ab hominibus iam planè desertæ, æquissimã causam tue-

ba

bantur. Libri passim conscribuntur, *Libri.*
 alij pro *Catharina* matrimonio, alij
 cōtra illud. Qui autem *Catharina* ma-
 trimonium oppugnabant, eorum li-
 ber *Henrico* oblatus, cū apud Car-
 dinalem *Volsæum* præsentibus multis
 Episcopis lectus esset, nihil aut pro
 veritate clariùs, aut in Regem duriùs
 dicere pleriq; Episcoporum ausi sunt,
 quàm, ex ijs quæ illic in medium pro-
 ferebantur, iustè posse Regem de ma-
 trimonio suo cum *Catharina* iam diu
 inito, scrupulum aliquem concipere.
 Non erat tam hebes Rex, quin diuor-
 tij sui causam (cui non ferè alij quàm
 impij atque indocti fauebāt, optimus
 autē & doctissimus quisque maximè
 aduersabatur) vehemēter laborare at-
 que afflictam esse intelligeret. Vocat *Thomas*
 ergò ad se *Thomam Morum*, cuius & *Morus.*
 ingenium esse maximū, & doctrinam
 excellentem, & integritatem summā
 pro

probè sciebat. eum interrogat, quid ei
 de matrimonio *Catharinæ* videretur?
Morus erat tunc quidem ex regio fe-
 natu, nondū autem totius regni Can-
 cellarius. Is ingenuè respondit, Regis
 diuortium sibi nullo modo probari.
 Ægrè hoc responsum tulit *Henricus*,
 sed tamen ne quid intentatum relin-
 queret, tum maxima illi munera, si
 Regiæ volūtati suam accommodaret,
 promisit, tum præcepit, vt cum Do-
 ctore *Foxio* Regij collegij apud *Can-*
tabrigiam moderatore, de ea re confer-
 ret. Hic enim *Foxius* in diuortio pro-
 uehendo facilè primas inter omnes
 tulit. At post collationē, cum *Morus*
 adeò non mutasset animum, vt iam
 multò liberiùs Regem hortaretur, ne
 uxorem suam repudiaret, Rex nun-
 quàm deinceps cum illo de ea causa
 locutus est, cuius tamen opera in cæ-
 teris negotijs conficiendis maximè

omniū vtebatur. Dicebat verò apud suos, pluris se facturum si *Thomam Morum* ad suas partes attrahere posset, quàm si præterea dimidiam regni partem suo instituto assentientem haberet.

Illud his diebus perbellè accidit, ut *Maria Bolena* maior natu soror, cùm videret *Annam Bolenam* sibi prælatam, seque non solum iam à Rege, verùm etiam à sorore contemptam, ad Serenissimam Reginam accederet, eamq; *Marię Bolenę in sororem invidiam.* haberet bono animo esse. Quanquàm enim Rex tanto suæ sororis desiderio flagraret, tamen fieri nunquàm posse, ut eam vxoris loco duceret. Cuius enim fœminæ sororem (ait *Maria Bolena*) quis cognouerit, eam ipsam fœminam in vxorem accipi leges Ecclesiæ vetant. Quòd autem me (inquit) Rex cognouerit, neque ipse negabit, & ipsa ego id coràm affirmabo, quoad

viuam . Iam si sororem meam
 non duxerit , neque tuam Sereni-
 tatem repudiabit . Serenissima Re-
 gina cum gratias egisset , omnia se,
 quæ facienda aut etiam denuncianda
 viderentur, de aduocatorum consilio
 facturam dixit. *Henricus* verò, nō tam
 Ecclesiasticarum legum, quàm *Caroli*
*Cæsar*is metu reprimebatur, quòd pro-
 bè sciret, nec illum æquo animo laturum
 materteræ suæ repudium, & suos
 subditos indignè luros , si relicta
Burgundicæ domus antiqua societate,
 quacum omnes iamdiu quæstuosas
 vtrinque cōmercia exercuerant, cum
 Gallis noua & dubia fœdera inirētur.
 Vidit præterea virtutes *Catharinæ* om-
 nium bonorum animos in amorem
 ipsius & admirationem conuertisse:
Annam contra, pro meretrice passim
 haberi, *Volsæum*, cui totius regni sui
 administrationem commisisset, iam
 non

Henrici
testatio.

non amplius diuortij causam, vt antè
 solebat, vrgere: denique, omniũ quæ
 geret Deo reddendam esse in vltimo
 die rationem. Quæ cogitationes ita il-
 lum nocte ac die fatigabant, vt incer-
 tus consilij, expers somni, dubius ami-
 corum, certus hostium, addo, & con-
 scientiæ suæ testimonio cōdemnatus,
 insuauem sibi vitam degere videretur.
 Sed cū *Annae Bolenæ* amplexibus, pre-
 terquàm si eã pro vxore haberet, frui
 penitus nō posset, audiret autē a non-
 nullis illegitimum esse quod cum *Ca-*
tharina inierat matrimonium, sciret Spes Hen-
rici.
 verò, se tàm bene meritũ de Papa *Cle-*
mente, vt certò speraret, illum omnia
 facturum, quæ ab eo postulasset, &
 per authoritatē eius tàm vicinos prin-
 cipes, quàm subditos suos placatum
 iri: à concupiscentia sua victus, obfir-
 matissimo animo decreuit, *Catharinã*
 repudiare, *Annam* ducere, *Cæsarem*,
 cui

cui & Galli, & Veneti aduersabantur:
 contēnere. Et certè si non is esset papa
 Romanus, quem ob *Petri* sedem quā
 tenet, ipsius Christi potentissimæ pre-
 ces in fide confirmassent, liquidò ap-
 parebat omnia facturum *Clementem*,
 quæ Rex ipse optasset.

Lucæ 22.

Fluctua-
 tio *Volsæi*.

Dum Rex ita esset affectus, etiam
Volsæus non dissimili vexatus morbo,
 huc illucque rapiebatur, modò gau-
 dens, Imperatorem ab *Henrico* negli-
 gi: modò *Annam Bolenam* ad summā
 dignitatem euehi dolens: modò ti-
 mens, ne Rex, ipso contempto, alios
 curandi sui diuortij modos quæreret,
 modò sperans, regis animum ab *Anna*
Bolena tandem auocari, & ad nuptias
 cum Christianissimi regis sorore con-
 trahendas adduci posse. Vtcūque id
 euenturum erat, ipse a dominandi li-
 bidine superatus, omnē sibi ipsi vim
 attulit, vt Regis expectationi satisfac-
 ceret.

aceret. De vtriusque igitur sententia *Stephani Gardinerum* iurif- Stephani Gardineri legatio ad Papam.
 catuitur, *Stephanum Gardinerum* iurif-
 consultissimum virum, qui prius in fa-
 milia *Volsæi* versatus, nuper cœperat à
 secretis Regi esse, ad Papam vnà cum
Francisco Briano mittendum. Hi vt gra-
 iores Pontifici essent; in itinere cum
Venetis, *Henrici* Regis nomine, ege-
 unt, vt *Rauennam* redderēt Sedi Apo-
 tolicæ, quòd tamen *Veneti* facere tunc
 recusarunt. Indè ad urbem Veterem,
 ubi Papa erat, accedentes, postquam
 de libertate ei reddita gratulati essent,
 hæc duo capita proposuerunt, prius,
 vt sua Sanctitas ad fœdus illud recens, Legationis capitula.
 quod inter Anglum & Gallum percu-
 sicbatur, seipsam adiungere dignare-
 tur: posterius, vt matrimoniũ *Henrici*
Catharina, fœmina quidem opti-
 ma & nobilissima, sed tamen quondã
 Germani fratris sui coniuge præter le-
 gem naturæ (vt aiebant) contractum,

authoritate sua irritū declararet. Nam
 in ea re obreptum *Iulio secundo* fuisse
 cui contra ius diuinū dispensandi nul-
 lam fuisse potestatem. Qui scrupulus
 quanquàm domi Episcoporum An-
 gliæ iudicio ab animo Regis eximi
 potuisset, tamē, vt ne qua suspicio Ce-
 sari oboriretur, tanquàm in solius Re-
 gis gratiam Episcopi Anglicani hoc
 fecissent, maluisse Regem hanc cau-
 sã ad summū totius Ecclesiæ tribunal
 referre. Posse verò suam Sanctitatem
 huic morbo facilimã adhibere medi-
 cinam, propterea quòd ea sit domina
Catharina sanctitas, tale austerioris vi-
 tæ studium, vt postquàm mutuo con-
 sensu diuortium fuerit interpositum
 illa non difficulter sit in monasterium
 aliquod sese abditura. Iudices verò
 huius negocij quos dari posse melio-
 res, quàm lectissimos Cardinales *Cam-
 pegium & Volsæum*, quorum alter in

*Perterre-
 factio Pa-
 pæ.*

*Menda-
 cium.*

*Iudices
 petiti.*

Anglia degens, causam optimè perspectam habeat, alter sub *Leone decimo* in Angliam cum potestate Legati missus, res Anglorum non penitus ignoret?

Papa ubi gratias & Regi, & ipsis *Responsum* egisset, & cur in Gallicum foedus in- *papa.* trandum sibi non putaret, ratione reddidisset, quòd ad causam diuortij attingebat, eos cum certis Cardinalibus & *Prima* theologis de ea re agere voluit, profes- *causa de-* sus, si hoc quod Rex petebat, legitime *legatio.* fieri posse constaret, se non modò id ipsum libèter facturum, sed etiam ferio sibi gratulaturum quòd occasio esset oblata tanto Principi gratias referendi, qui, & libro doctissimo pro septem Ecclesiae Sacramentis conscripto, de tota Ecclesia optimè esset meritus, & praeterea Sedem Apostolicam nuper propugnasset, maximeque omnium, suam ipsius personam ex manibus ho-

stium ereptam & vindicatam perpetuò sibi deuinxisset.

Delegato-
rum Car-
dinalium
sententia.

Cardinales & theologi rationibus atque argumentis Legatorum perspectis, vno consensu responderunt: Matrimonium *Henrici* cum *Catharina* ratum & firmum esse, nec vllò diuino iure prohiberi. Nam quicquid in *Leuitico*, de turpitudine vxoris fratris nõ reuelanda, legatur, id necessariò ita interpretandum, vt, ne repugnet ei legi quod postea in *Deuteronomio* præcipit superstiti fratri, vt fratris absque liberis defuncti vxorem ducat. Aut enim has leges pulchrè consentire, & posteriorem nihil aliud quàm prioris exceptionem quandã esse: aut si contrariæ essent, non priorem posteriori, sed posteriorẽ quẽ in *Deuteronomio* extat, derogasse priori quæ in *Leuitico* traditur. Quod verò verbum *Ioãnis Baptista* laudassent, quo dixit ad *Herodem*:

Leuit. 18.

Deut. 25.

dem.

dem: Non licet tibi habere vxorē fra- Marci 6.
 tris tui, *Ioannem* tunc egisse de tali *He-*
*rod*is fratre, qui & viueret, & *Itureæ* ac
Traconitidis Tetrarcham ageret, & filiã
 ex se genuisset: cùm *Arthurus Henrici* Luca 2.
 frater nec iam viueret, nec prolem ex
 se reliquisset. In causa igitur tam per-
 spicua iudices dandos non esse, maxi-
 mē in Anglia, vbi omnia in potestate
 Regis futura sint, & præsertim tales,
 qui ob multa beneficia de Regis *Hen-*
rici manibus accepta, maiorem in mo-
 dum ei sint obstricti.

Cùm hoc responsum doctori *Ste-* Replicatio
phano significatum esset, ad Papam re- Legatorū.
 uersus, dixit, primū alijs theologis
 in vrbe aliud videri, deindē si matri-
 monium *Henrici* iure diuino interdi-
 ctum nō fuisset, tamen Regem osten-
 surum, ipsius *Iulij* dispensationem mi-
 nimē fuisse canonicam, aut legitimã.
 Illud se maximē omniū mirari, quòd

iudices qui priuatis non negarentur, tanto & tam bene merito Regi dandos non esse dicatur. Benignius responsum se à sua sanctitate expectare.

*Papæ in-
terlocutio.*

Faciam (inquit Pontifex) Regis causa quicquid iure mihi facere licebit. Cæterum agitur iam non de causa humani iuris, verum de matrimonio fideiurum, quod, cum sit sacramentum à Christo institutum, nihil in eo nobis innouare licet: & agitur de matrimonio dissoluendo, quod à Deo coniunctum homo non separat: & agitur de tali matrimonio dissoluendo, quod auctoritate decessoris mei contractum, viginti annorum cohabitatione munitum, etiam prolis fructu sit corroboratum. quid? nonne agitur etiam de honore tam *Catharinæ* principis, quam *Caroli Cæsaris*? Et quis præstabit, ne hoc diuortium magni alicuius belli causam præbeat? Mei autem officij est

Matth. 19.

videre, ne quid turbarum, quibus obstare queam, in Ecclesia Dei oriatur.

Clemens ubi hec dixisset, iterum Regis causam alijs Cardinalibus & theolo-

*secunda
causa de
legatio.*

gis cognoscendam cōmisit. Ibi quāquam nonnulli dicerent æquius hanc litem Romæ, ubi omnibus ex æquo ius dicebatur, quā in Anglia, ubi regis arbitrato omnia fierent, deciden-

dam esse: tamen alij, negotia Ecclesia-

*Politica
rationes.*

stica politicis rationibus interpolantes, multis verbis questi sunt de hæresibus nuper in Germania obortis, deq; ceterorum principum, in propugnanda fide, nimia tepiditate: quare cum

Henrico fidei Catholicæ acerrimo defensore clementius agendum, præsertim cum dicatur, ipsam Reginam in

1

monasterium ingredi paratam esse. Et

2

fanè illud videri durissimum, ut, ne iudices quidem ij dentur, quos tantus Rex petit, cū potius, dum lis apud

3

D iij eos

4 eos agitur, sperandum sit, Regis ani-
 mum, si qua in re nunc sit deprauati-
 or, ad officium paulatim reuocatū iri.
 5 Saltem quid obstare, quò minus pe-
 6 riculum fiat? Semper enim Papæ inte-
 grum fore, vt causam ad se reuocet.

obreptum
 p. p. e.

Hæc autem posterior sententia va-
 luit apud *Clementē*, partim gratiæ *Hen-*
rici nimium dantem, partim nihil om-
 ninò suspicatum, quòd falsa essent il-
 la omnia quæ de *Catharina* vel assen-
 su, vel monastica vita obtenderentur.
 Dati sunt ergò iudices, *Laurētius Cam-*
pegius, & *Thomas Volsæus*, presbyteri &
 episcopi cardinales. Regina vero licet
 de his qui ad Urbem mittebantur le-
 gatis, certior facta non esset, tamen si-
 mulac tale quid suspectū habere cœ-
 pit, tum à Pontifice per literas petijt,
 ne qua legatio in Angliam de hoc di-
 uortio cognitura mitteretur (nā hoc
 nihil esse aliud quàm regē in sua cau-
 sa

(sa iudicem facere) tùm Imperatorem
 tàm de *Volsæi* suggestione, quàm de
 Regis instituto certiozem fecit, sum-
 mis precibus contendens, ne mater-
 ram suam desereret, cui omnes istæ
 inimicitæ ob solius Cæsaris odiũ su-
 stinendæ sint. Questus est apud Pon- *Cæsaris le-*
 tificem Cæsaris legatus tàm de nuncijs *gati ora-*
 à Rege Angliæ in urbem, in scia Re- *tio.*
 gina, cuius tamen causa hæc præcipuè
 erat, clanculum missis, quàm de iudi-
 cibus à Pontifice datis, antequàm ad-
 huc quid Serenissima Regina pro se
 allatura esset, audiuiisset. Quæ scandala
 hinc oritura, cùm Cæsar materteræ suæ
 causam contra iniurias *Henrici* propu-
 gnauerit? Quem statum rerum in ipso
 Angliæ regno expectandum, quando
 pessimi quique regiam libidinem fo-
 uentes, omnibus honorum gradibus
 præficientur, soli autem boni & fide-
 les viri, ob solius Dei timorẽ causam

Reginæ propugnantes, omni hono-
ris gradu deturbati fuerint?

Anno Do.

1527.

Pœnitētia

Papæ.

Pontifex cùm intellexisset sugge-
stionem regis falsam fuisse, quatuor
nuncios celerrimo cursu, diuersis iti-
neribus ad *Campegium* misit, per lite-
ras ei mandans, primùm vt in itinere
quàm tardissimè progrediatur, dein-
dè cùm in Angliam venerit, omnem
operam ad Regem cum Regina con-
ciliandum interponat. Sin hoc obti-
neri non poterit, Saltem ne vllam pro-
diuortio sententiam absque nouo &
expresso ipsius Pontificis mandato fe-
rat. Hoc (inquit) summum & maxi-
mū sit mandatū. Alijs verò literis *Vi-*
terbio datis, planè significat, si de sua
tantùm persona ageretur, se omnia
pericula in regis *Henrici* gratiam sub-
iturum: sed nunc illius voluntati abs-
que iniustitia, & publico scandalo
satisfieri non posse.

Campegius nonis Octobris Londinum ingressus, & à *Volsæo* ad Regem deductus, omnia studia & officia, Pontificis Cardinalium, Cleri, ac Populi Romani nomine, *Henrico* regi tanquam liberatori urbis detulit. Cui, Regis nomine, cum *Foxius* respondisset, Rex & duo Cardinales remotis arbitris, de suis rebus multum & diu collocuti sunt. Aduentus *Campegij* fuit vniuersis regni ordinibus longè ingratissimus, quòd passim dicerent eum accessisse, vt Regem à sanctissima vxore sua disiungeret. Præcipuè autem, Regina in luctu & lachrymis nocte dieque egit. Quam cum per occultos nuncios consolari *Campegius* niteretur, eandemque, vt religionem aliquam spontè susciperet, vitæ altè tuendæ causa, hortatus esset, illa intrepidè respondit, sibi constitutum esse, matrimonium suum quod

Campegij
 in Angliâ
 appulsio,
 An. Do.
 1528.

Regina
 mæror.

Ecclesia Romana legitimum semel iudicasset, constantissimè tueri; nec illum recipere iudicem, qui per aperta mendacia potiùs à Rege extortus, quàm à Pontifice missus fuisset. His verbis intellectis, *Campegius* ad Pontificem scribit, tùm quid animi Reginae sit, tùm quantoperè instet Rex vt causa absoluat, itemque, collegam suum *Volsæum*, qui prior sit in ordine iudicum scriptus, totum ad matrimonium separandum esse intentum: quare Sanctitatem suam debere primo quoque tempore, quid ei faciendum censeat, præscribere. Dissimulante autem Pontifice, nec aliud quàm dilationes quærente, ad sex ferè menses, hoc est, à nonis Octobris, vsque ad quintum calendas Iunij, à causæ cognitione cessatum est. Rex autem videns populum indignari, quòd potiùs dæ meretriculæ causa, vxorem tam illu

*Campegii
literæ ad
papam.*

*Anno Do.
1528.*

illustrem repudiare conaretur: sexto
 idus Nouembris principes ac plebem *Iuramen-*
 conuocans, iuratò affirmat, se non *tū Regis.*
 alicuius fœminæ amore captum, sed
 solo conscientie scrupulo adductum,
 vt hanc litem intenderet. Nam quid
 sua coniuge sanctius, quid nobilius
 esse? nec sibi aliud in ea displicere, quã
 quòd fratris sui vxor prius fuisset. Qui
 eum iurantem audiebant, impuden-
 tiam viri satis admirari non poterant.
 Tot enim stupra & adulteria quæ pas-
 sim committebat, facilè clamabant;
 eum non tam religiosè pium esse, vt
 scrupulis conscientie suæ multùm
 torqueretur.

Campegius Regi suafit, vt hanc cau-
 sam non inimica litigatione decidi,
 sed mutua gratia componi pateretur.
 Cùm Regi consilium placuisset, de *Legati ac-*
 illius voluntate accedunt Cardinales *cedunt ad*
 ad Reginam, acturi cum illa, vt aliquè *Reginam.*
 reli

religionis habitū susciperet. Sed vix iā
 præfati erāt se à Pōtifice missos vt cog
 noscerent vtrū ipsius cū Rege matri
 moniū esset validū nec ne? cū illa
 orationē ipsorum interpellans, Rem
 (inquit) actam agitis, & actam non
 solum in senatu duorum regum pru
 dentissimorum, sed & in Romano
 consistorio, itémque à Papa *Iulio* trá
 actam, viginti annorū cohabitatione
 firmatam, fructu prolis stabilitā, or
 bis Christiani gratulatione & iudicio
 corroboratam. Sed hanc ærumnam
 meam tibi vni (*Volsæe*) acceptam fe
 ro, quam tu odio tanto prosequeris,
 vel quòd ego ambitionem tuam &
 libidinem æquo animo ferre nūn
 quàm potuerim, vel quòd Cæsar ne
 pos meus tibi Papatum deferendum
 non curauerit. Cū verò illam & ni
 mio dolore commotam, & mox in
 lachrimas resolutam conspicerent, ab

Respōsum
 Regine.

ulteriore colloquio tunc sibi temperandum putarunt, cætera per nuncios confecturi.

Henricum, festa natalitia ludis, epulis, & spectaculis, ad quæ Cardinales inuitabantur, splendidè transigentē, & *Annam Bolenam* toto populo aspectante, in maximis delitijs habentem, *Wolseus* admonuit, vt saltem honoris sui memor, interim dum lis ageretur, *Anna ab legatur.* illam pateretur apud patrem suum educari. Vix tandem concessit Rex, vt saltē per solemnes Quadragesimę dies à conspectu suo abesset. Quibus transactis, Rex *Thomam Bolenum* quē iam Baronem & dominū *Rupe-fortis* creauerat, iubet *Annam* secretò ad comitatum suum reducere: simulque *Anna re- uocatur.* Rex ipse literas amoris plenas ad eam scribens, humanissimè ad se inuitat. Cæterum illa negat se ad illum, qui eam semel tam indignè ablegarit, reditu

dituram, nec vlllo modo mater potuit filiaē persuadere, vt ad regem se conferret. Sed cūm *Thomas Bolenus* principis indignationem mortis nunciū esse dictitans, monuisset eam, vt nisi & seipsam, & domum *Bolenorum* vniuersam perdere in animo haberet, quāprimū accederet: Veniam (inquit *Anna*) sed vbi scmel hominem intra vngues meos concludero, eum vt meritus est, tractabo. Tuñc Rex vt iratam placaret, multò magnificētius quā vnquā ante, nulla sui nominis aut honoris habita ratione excipit.

Diploma

Iulij Pa-
pe oppug-
na: ur.

In causa verò diuortij sui, cūm animaduerneret omnes theologos & iuris pontificij professores in eo conuenisse, quòd absque *Iulij* Pontificis venia, qui leges Ecclesiasticas relaxabat, matrimonium *Henrici* cum *Catharina* nullo modo ratū fuisset: om

nes nervos in *Iulij* dispensatione infirmāda intēdit. *Stephano* igitur *Gardine-ro* & *Frācisco Briano* qui Romę agebāt, mandatum est ante omnia, ne vlli pecuniae parcerent, sed ingentia munera ijs Cardinalibus & theologis quorū opera illis vsui esse posset, vltro offerrent. Rex verò per legatos à Pontifice petijt primùm, vt *Iulij* papę dispensationem pronunciaret adulterinam, & ipso iure nullam: deindè vt potestatem faceret, quò *Maria Henrici* & *Catharina* filia cum duce *Richmundia* eiusdem *Henrici* filio notho, successionis Regiæ stabiliendę causa, matrimonio coniungeretur. Illud verò tertium non Legatorum ore, sed sua manu conscriptum & consignatum Rex adiunxit, vt quanquàm ipse *Henricus Mariam Bolenam* cognouisset, ex eoq; legibus Ecclesię prohiberetur *Annā Bolenam* eiusdem *Maria* sororem vte-

Mandato-
rū Capita.

1.

2.

Iam Hen-
ricus fra-
trem et so-
rorem ma-
trimonio
copulare
vellet.

3.

rinam in coniugem assumere: tamen
 sua Sanctitas, quæ leges ecclesiasticas
 moderatur & relaxat, gratiam ei hu-
 ius rei, authoritate Apostolica face-
 ret. Quod ita conscriptum & peti-
 tum fuisse, non *Caietanus* modò infi-
 nuat, verùm etiam Cardinalis *Polus*
 constanter affirmat, additque, *Henri-*
cum ita demum hoc vltimum impe-
 trasse, si antè constitisset, *Iulium* Pon-
 tificem non habuisse ius, priore illa
 in causa (hoc est in nuptijs fratriæ)
 dispensandi. Hæc *Polus*. De primo
 autem postulato ea ratio inibatur, vt
 legati Regis peterent *Iulij* decretum,
 in quo matrimonium *Catharinæ* cum
Henrico ratum habuerat, circumductum
 & abrogari. Quæ res vt ritè atque or-
 dine tractari posset, *Clemens* dixit, se
 acturum cum Imperatore, vt authen-
 ticū illud *Iulij* decretū quod apud Cæ-
 sare[m] extabat, aut in vrbem Romam

Polus li-
bro 3. pro
defensione
unionis
ecclesia-
stica.

aut certè in Angliam ad Legatos suos
 transmitteretur. Instabant Legati Re- ^{petitio Le}
 gis, vt nisi *Carolus* intra duos menses ^{gatorum}
 proximè secuturos decretum *Iulij* ex- ^{Henrici.}
 hiberet, sua Sanctitas illud pronun-
 ciaret irritum ac nullum. De qua pe-
 titione cùm Cardinales *de monte*, &
quatuor Coronatorum, episcopus *Simo-*
neta, & theologi quidam, ex manda-
 to Pontificis cognouissent: visa est
 omnibus iniquissima, tam ob tempo-
 ris præscripti breuitatem, quàm ob
 inusitatum edicti modum. Itaque ^{Interlocu-}
 Pontifex interlocutus est, se hac ^{tio papa.}
 re ad Cæsarem scripturum, à quo
 non putabat se plus minis & sum-
 mo iure, quàm solo æquitatis nomi-
 ne obtenturum. Contrà verò Lega-
 ti dicebant, nihil sibi curæ esse vt Bre-
 ue Apostolicum exhiberetur, nisi ad
 constitutum diem id fieret.

Cùm autem hæc res magnam Pon-
 tifici

1. April.
An 1528.

tifici molestiam afferret, per literas cum Legato suo *Campegio* expoſtulat, quòd eiusmodi mandata Romã perferri paſſus ſit, quæ in Anglia præcidi oportuiſſet, nec ſpẽ vllam de reb⁹ eiusmodi quæ cõcedi nunquã poſſent, à Pontifice impetrãdis fieri. In earum literarum extremo quæſtus eſt (qui Papæ fuerat à ſecretis) *Ioannes Baptiſta Sanga*, Legatos Regis, præ orationis vehementia, magnum malum Sedi Apoſtolicæ minatos, niſi Rex voti ſui compos fieret. quaſi verò (ait) ſua Sanctitas ab officio recedere debuerit, etiã ſi totum orbem lucratura eſſet aut quaſi minarum iſtiusmodi executione non primùm illis ipſis qui minantur, plurimum detrimenti ſit allatura ſi rex videlicet, ob explendã libidinem ſuam, vt domi, ſuæ vxori, ſic foris, Sedi Apoſtolicæ, hoc eſt, radici & matri- ci eccleſiæ Chriſtianiæ, libellum repu-

Minę re-
gatorum
Henrici.

dij daturus esset. Atque hinc quidem certissimò constat Legatos eò vsque Nota. Regis animum exploratum habuisse, vt potius fidem vnà cum vxore abijcere vellet, quàm *Anna* amplexibus priuari.

Quapropter cùm *Henricus* ex Legatorum suorum literis intellexisset Papam nihil eorù quæ peteret, absq; conditionibus adiunctis concessisse: timeret verò, ne inter christianos principes, generalis quædam pax (qua de re *Cameraci* tunc disceptabatur) componeretur, qua fieret, vt & Papa illi minùs deberet, & Imperator maiorè potentiam acquireret, & Galliarum Rex, filijs receptis, *Henrici* ope minus indigeret, atque ita vndique desertus, nec veterem vxorem repudiare, nec *Annam* ducere, saluis rebus suis posset: re prius cum *Volsao* & aduocatis communicata, *Campegium* renitèterà,

Colloquiū
Camera-
cense.

feque, ob decretum *Iulij* nondum co-
 ram exhibitum, iustissimè excusan-
 tem, quin & à Pontifice absque nouis
 mandatis, de causa illa vltèrius cogno-
 scere prohibitum: tamen minis, blan-
 ditijs, muneribus, importunitate eò
 adegit, vt cum de vita etiam sua, nisi
 Regis volùtati satisfaceret, in dubium
 veniret, tandem, vnà cum *Volsæo, Lon-*
dini, quinto calendas Iunias, in cœna-
 culo fratrum ordinis *D. Dominici,* tri-
 bunal conscenderet. Mandatis igitur
 Papæ ante omnia recitatis, nominatim
 euocant primùm, regem *Henricum,* cui
 ius vice duo procuratores aderant: de-
 indè *Reginam,* quæ ipsa in medium
 prodiens, cum protestata esset, se in il-
 los tanquã iudices suos non assentire
 ad Papam prouocauit. Sed cum appe-
 lationem legati non admitterent, nihil
 Regina scripto quodam Apostolico
 doceret, mandata ipsorum esse reuer-
 cat

An: Do.
 1529.

Legati de
 causa co-
 gnoscunt.

cata, proximo die quo in iudicio confessum est, Regina iterum affuit, ac tùm quidem, proposita solenni exceptione, rationes cur ad Põtificem provocaret, has expressit. Primùm, quòd locus iudicij parum æquus videretur. Nam se in Hispanijs natam, ibi esse peregrinam: *Henricum* qui huius litis auctor sit, eundem esse totius Angliæ regem. Deindè, personas iudicum non solum Regi deunctas, verùm & subiectas esse, *Volsæum*, ob *Vintoniensem* & *Eboracensem* episcopatus ac multas Abbantias: *Campegium*, ob *Sarisburiensis* ecclesiæ ex dono Regis adeptum episcopatum. Postremò, sanctissimè iurat, se non nisi timore iustissimo adduci, vt horum iudicio hoc in loco & hac in causa stare recuset. Quanquàm verò iudices in Regis gratiam nollent appellationem *Catharinæ* recipere, tamen cùm sententiam repudij non fer-

Appellati
Reginæ.

1

2

3

rent, nihil quòd Regi gratum esset, facere videbatur. Itaque *Henricus* ipse in iudicio seipsum sistēs palàm dixit, non odio Reginae, sed scrupulo conscientie, & doctissimorum hominum iudicijs se impulsus, vt, quanquàm domi haberet Cardinalem Eboracensem de latere Legatum, cui soli potestas ad litem hanc decidendam delegari potuisset, tamen declinandæ inuidiæ causa, hos iudices à Pontifice Romano, summo Ecclesiæ capite, impetraret, quorum sententiæ quæcunque illa futura esset, se acquieturum contestabatur.

Postquàm Rex perorauerat, Regina vrgebat, vt appellatio quam interposuisset, iudicibus probaretur. Illis negantibus, cùm ad læuam subsedisset, de loco suo surgens, Regem qui ad dexteram sub conopæo confisabat, adiuit, genibusq; flexis ab illo

*Henrici
in iudicio
oratio.*

*Regina
supplicatio.*

sup

supplex precata est, vt quoniam in suo regno ageret, ipsa verò peregrina esset, liberam ei potestatem faceret, Romæ, apud communem omnium Christianorum patrem atque etiam iudicem ipsi Regi probatum, litem istam persequendi. Assurgens Rex, & benignissimis oculis eam intuitus, hanc se illi potestatem facere dixit: populo interim qui vultum vtriusque coniugis, & gestum spectabat, minimè sibi à lachrymis temperante. Discedit ergò Regina ex loco iudicij. Cui, cum statim esset nunciatum, ipsam à Rege & iudicibus reuocari, Parebo (inquit) marito meo, non item iudicibus. Sed cum à procuratoribus suis admoneretur, si verba interpositæ appellationis, sua in iudicium reuersione oppugnet, eam rem detrimentum causæ ipsius allaturam: hac proposita Regis

nuncio excufatione, ad *Baynardi* ar-
cem, vndè illuc venerat, reuerfa: toti
confilio fuo dixit. Hodie primùm, ne
caufæ meæ nocerem, dño meo Regi
non parui: fed cùm proximè eum vi-
dero, flexis genibus, hanc culpam de-
precabor. O coniugem meliore ma-
rito dignam: nifi quòd, hoc perfecutionis
genere, Deo vifum erat immar-
ceffibilem gloriæ coronam *Cathari-
næ* præparare.

Henricus verò qui tantùm ne inur-
banus videretur, ad temporis mo-
mentum precibus *Reginæ* affenferat,
eueftigiò Legatos ad fententiam fe-
rendam *Iulii*que *Papæ* decretum abro-
gandum omnibus modis premebat.
Exemplum igitur Pontificiæ dispen-
fationis cùm in iudicio exhibitum ef-
fet, Regis procuratores ex multis ca-
pitibus contendebant, id fatis firmùm
ad ftatuendas *Henrici & Catharinæ* nu-
ptias:

*Humili-
tas Regi-
næ.*

*Iulij di-
ploma im-
petitur.*

ptias non fuisse.

Primùm, quòd in eo *Iulij* decreto de nuptijs quidem, non item de spon-
salibus contrahendis, mentio habe-
retur: cùm tamen, & principes spon-
salia primùm contraxerint, & in caùsa
quæ à iure Canonico aliena fuerit, ex-
tensio nulla sit admittenda.

1.

Deindè, quòd impubes *Henrici*
ætas commemorata in decreto non
fuisset, cùm is non nisi duodecim an-
norum tunc esset.

2.

Tùm autem, quòd *Henricus* iam
factus pubes, protestatus esset, se nol-
le *Catharinam* ducere.

3.

Præterea, quòd cùm hæ nuptiæ ob
pacis bonum inter *Ferdinandum* atque
Elizabetham Hispaniæ, & *Henricum*
septimum Angliæ, reges, retinendum,
permitterentur: eaque dispensationis
Pontificiæ finalis caùsa fuerit, tamen
nec impubes *Henricus octauus* de bo-

4.

no pacis cogitasset: nec *Elizabetha* & *Henricus septimus* tunc vixissent, cùm nuptiæ celebrabantur.

5. Quid quòd *Catharina* & impuberis *Henrici* nomine, preces Pontifici offerebantur, cùm tamen istorum Principum nulla intercessissent mandata, quorum vi parentes eorum, hoc pro illis iure agerent. Falsam verò narrationem totum id quod petitur, vitiare.

6. Postremò, cùm istæ nuptiæ duplici obstaculo impedirentur, vno affinitatis, quod ex carnali copula *Catharina* & *Arthuri* oriebatur: altero iustitiæ publicæ honestatis; quod ex solo earum nuptiarum contractu, etiamsi nulla copula subsequuta esset, promanuit: in *Iulij* autem decreto solùm affinitatis impedimentum relaxaretur, de impedimento autem iustitiæ publicæ honestatis ablato, nulla fieret

neret mentio: hinc aiebant effici, vt
 hoc posterius impedimentum non
 ablatum, has *Henrici & Catharinae*
 nuptias faceret illegitimas, & ipso iu-
 re nullas. Hæc illi.

Quamquam autem Regina nihil
 sibi negocij volebat cum illis iudici-
 bus esse: tamen procuratores ipsius,
 vt ne iure aut æquitate destituti puta-
 rentur, omnibus aduersariorum argu-
 mentis quàm primùm responderunt.
 Dicebant igitur, sublato semel per *Iu-
 lij* papæ authoritatem, ecclesiasticæ
 legis impedimento: effectum quoq;
 omnem, ex illo profectum, eadem
 opera sublato fuisse: vt iam ipsis
 Principibus ex equo licuerit, tam spō-
 salia, quàm matrimonium, velut iu-
 re communi contrahere. Vbi enim
 quicquam ob grauem aliquam
 causam permittitur, omnia sine qui-
 bus ad illud perueniri non potest, si-
 mul

Responsū

procura-

torum Re

gine pro

diplomate

Iulij.

Ad pri-

mam par-

tem pri-

me obie-

ctionis.

mul permissa intelliguntur: ne alioquin
 nihil ageretur. Impuberẽ verò *Henricũ*
 non potuisse adhuc aliud quàm spon-
 salia inire. Quid quòd post matri-
 moniũ, Pontificis venia ritè contra-
 ctum, stultè dubitari asserebant, utrũ
 licuerit Principibus sponsalia contra-
 here nec ne? Cũ enim sponsalia,
 quæ matrimonium subsequiturũ spõ-
 dent, nec ad matrimonij constitutio-
 nem necessariò requirantur: & tamen
 semel adhibita, eidem non aduersen-
 tur, sed maximè omnium subser-
 uiant, partim concessio matrimonio,
 etiam sponsalia intelliguntur conces-
 sa, & ideò valebant: partim etiamsi
 non valuissent, nocere tamen subse-
 cuto postea solemnĩ matrimonio nũ-
 quàm possent, cùm & hoc sine illis
 per se constet, & quòd superuacaneè
 adiicitur, nunquam id, quod suo iu-
 re subsistit, viciare debeat. Neque
 hanc

*spon-
salia.*

*L. vnica.
Cod. de
rei vxor:
c. 1.*

hanc causam à iure Canonico alienā fuisse, quin potius adeo plausibilem, ut si Canonis auctor de illa cogitasset, omnem operam daturus fuisset, ut tanto bono publico, nuptiæ inter fratrem superstitem & defuncti uxorem inirentur: & tamen, in qualibet odiosa causa, permisso matrimonio, sponsalia, quòd nihil aliud sint, quàm inchoatum quoddam matrimonium non intelligerentur prohibita.

Ad secundam partem primæ objectionis.

Ad rem verò non attinuisse, ut impuberis *Henrici* ætas describeretur, propterea quòd ea sola cuiusq; rei aut personæ qualitas necessario exprimenda esset, quæ iuri obsisteret, & cuius mentionem fieri manifesta iuris ratio postularet. Ea fuit in hac causa, non impuberis ætas, quam ad effectum à natura pendentem supplere Pontifex non poterat, sed affinitatis conditio, quæ

Ad secundam objectionem.

quę nuptijs obstabat, & in diploma-
te expressa fuit.

Adde his, quòd in causa matrimo-
nij, in quo nihil aliud ad pubertatem
necessarium est, quàm vt coire cum
fœmina quis possit, certum non est il-
lum esse impuberẽ, qui sit duodecim
annorum. *Hieronymus* enim ait, *Salo-*
monem & Achaz, ætatis vndecimo ac
duodecimo anno, filios genuisse. Imò
etiam inter priuatos prætermissa duo-
decim annorum ætas, decretum Papa
non vitiaffet, quia tam exigua & leui
qualitas expressa, nūquàm Põtificem
à maiore aliquo bono prouehendo
retardasset, quantò minus putandum
quòd inter potētissimos principes, Pa-
pa, qui pacis conseruatorẽ se prædicat
tàm ingens bonũ publicę pacis pluri
regnorum, ob hoc solũ impediturum
esset, quòd *Henricus* non nisi duode-
cim annorum haberetur? Principibu
eni

Ad Vita-
lem epist.

132.

enim, quos Deus ipse legibus huma-
nis videtur soluisse, maiora quædã me-
ritò à Pontificibus indulgeri solent.

Protestationem verò iam puberis *Ad tertiam*
Henrici, de qua *Catharinam* certio- *obsecra-*
nunquam reddidit, nihil omnino *nem.*
Catharina obfuisse: quanquàm, cum nu-
ticiæ solennes postea subsecutæ, prio-
rem protestationem quamlibet solè-
nem, irritam reddidissent, perquàm ri-
diculè nunc, post nuptias contractas,
obtendi quòd *Henricus* semel dixisset,
se nolle *Catharinam* ducere. Dixit, at
duxit tamen. Potius facto publico,
quàm verbo privato credendum esse,
præfertim, cum factum hoc, & poste-
rius fuerit, & in sacramentum Christi
transierit, & tot annorum cohabita-
tione, & nobilissimo prolis pignore,
stabilitum fuerit & confirmatum?

Nam quòd putarent impuberem *Ad quartam*
adhuc *Henricum* de bono pacis minimè *ob-*
secrationis præ-
teritã partem.

cogitasse, cur eum, qui ob duodecim
 annorū ætatem, pubertati proximus,
 & doli capax erat, quinimò qui gra-
 uium etiam criminum reus esse pote-
 rat, solius virtutis, & sancti desiderij
 capacem negarent? Potuit, commissio
 etiam homicidio, mereri æternā mor-
 tem, & non potuit optare bonum pu-
 blicum, aut ea quæ ad æternam vitam
 spectant? Hanc absurdam & irreligio-
 sam opinionem boni mores condem-
 nant, sanctę leges rejciunt, pij iudices
 non admittunt, etiamsi quis illam te-
 testibus atque instrumentis probatu-
 rum affirmaret. Præterea, si filius bo-
 num pacis non optauit, at pater, in cui-
 us potestate erat, id pro illo, & ad il-
 lius vtilitatem fecit, sicut & pro illo
 credidit, cùm adhuc infanti sacramen-
 tum fidei conferendum curaret. Nec
 in his nuptijs permittendis, Pontifex
 priuatas *Elizabethæ Hispaniarum Re-*
gina

*Ad secun-
dam par-
tem.*

ginæ, atque *Henrici septimi* personas, sed publica officia, & regiam conditionem spectauit, quæ vnà cum illis non est mortua, sed ad heredes eorum *Henricum octauum* & *Catharinam* vnà cum regnandi iure in Anglia pertransiuit. Nam bonum pacis nõ certarum personarum, sed populi totius bonum est. Populus autem & ciuitas non moritur. Plus dicimus: Satis est, quod *Henricus* & *Elizabetha* impetrati priuilegij tempore vixerant, cum illa quæ ex gratia conceduntur, statim atque sunt concessa, vim suam & perfectionem ex sola cõcedentis voluntate cõsequantur. Vt interim nec illud omitamus, Catholicum Regem *Ferdinandum*, cõtracti matrimonij huius tempore, adhuc superstitem fuisse.

Quòd verò filij parentibus non mandauerint, vt hanc illis coniugij veniam impetrarent: nihil referre. Quamquam

Ad quintam obiectionis priuilegij

quàm enim Pontifex cum qui prece alterius nomine affert, nisi de mādato docuerit, repellere, si vult, potest, tamen si non repulerit, verùm id quod petitur in causa plausibili & gratiosa concesserit: valet quod agitur, nec amplius quæretur, à quo sunt preces porrectæ, sed tantum, an rescriptum si impetratū? quod multò magis in parentibus locum habet, cùm pro filijs aliquid impetrant. Ipsa enim natura lex docet, parentes filijs thesaurizare debere, maximeque omnium, in Regibus hoc eodē iure ac more vtimus qui multa suis liberis priuilegia per suos Legatos impetrare solent. Ne fuisse falsam narrationem quæ his verbis concepta est, *Oblata nobis nuper per parte vestra petitionis series cõtinebat, & Pro parte enim Henrici octauī & Catharinæ preces verè offerebantur, sicut narratio ipsa refert, cùm ad eorum vt*

*ad secundā
quin-
ta obie-
ctionis
partem.*

litate id totum quod petebatur, constat relatum esse. Nec unquam videri posse parentes, quibus ipse Deus filios commendavit, filiorum mandato in iis quæ ad rem eorum spectant, caruisse, cum ipsa filiorum ratio & natura perpetuo quodam gemitu & clamore parentibus mandet, ut ipsis, omni qua possunt ratione, consulant. *Qui enim* I. Tim. 5.
suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.

Veniamus iam ad illud ultimum caput, in quo vim maximam aduersarij sitam esse arbitrantur. In precibus Pontifici oblatis hæc verba continentur: *Dudum inter dominam Catharinam & principem Arthurum Henrici fratrem, matrimonium per verba de presenti fuisse contractum: Nonne his verbis satis expressè proponitur iustitiæ publicæ honestatis impedimentum,*
Ad sextam obiectio- nem.
F ij quod

quod ex solo nuptiarum contractu oriebatur? In iisdē verò precibus mox sequitur, *Illud matrimonium carnali copula forsitan fuisse consummatum*. Nonne hinc etiam affinitatis impedimentum elicitur, si fortè carnalis copula intercessisset? Propterea enim adiectum est illud *forsitan*, vt in omnem euentum matrimonio consuleretur, etiam si carnalis copula, quæ reuera non intercessit, casu quopiam intercessisset. Cùm ergò Papa ex re narrata intellexerit, duas ad summum res obstitisse, quo minus *Catharina Henrico* nubere, vnā, quòd ea fœmina prius *Arthurō Henrici* fratri nupta fuisset: alteram, quòd ab eodem *Arthurō* forsitan fuisset cognita: idēque Pontifex tota re intellecta, non modo affinitatis in toto genere, sed huius ipsius affinitatis impedimentum, (quod inter *Henricum & Catharinam* ex nuptijs

tijs *Catharinae* cum *Arthur* prius contractis & copula forsitan subsequuta consummatis, interuenerat) auctoritate sua sustulerit, nonne eo ipso iustitiæ etiam publicæ honestatis impedimentum, quod copulam carnalem præcedit, multò magis sustulit? Nam si *Henrico* regi permittitur, ut fratris uxorem etiam si carnali copula fuisset cognita, tamen ducat: nonne multò magis eam ducere permittitur, si nuptia solum, & non etiam cognita fuit? Hactenus *Reginæ* procuratores.

Postquam vero carnalis copulæ mentio facta semel esset, *Regis* procuratores nonnullas leues coniecturas in medium proferebant, quibus docere conabantur carnalem copulam inter *Arthurum* & *Catharinam* verè & absque forsitan intercessisse: verbi gratia, quòd nuper ex ephebis ambo excessissent: quòd ab epulis & delitijs ad

Argumē-
ta pro car-
na'i copu-
la.

I

2

3
4
5
thorum conjugalem summa nocte
deducti essent: quòd mutuò inter se
amarèt: quòd legitimis nuptijs coniū-
cti essent: deniq; quòd *Arthurus* mane
postridiè potum flagitaret, idque (ut
aiebant) quoniam diceret se illa no-
cte in calida Hispaniarum regione
peregrinatum fuisse.

*Corra car-
nalem co-
pulam.*

1
2
At Regine aduocati has leuissimas
coniecturas multis & firmissimis ar-
gumentis confutabant, primũ quòd
Henricus septimus curauerat, ut matro-
na grauissima in eodem cum sponsis
thalamo adesset, quæ ob *Arthuri* mor-
bum & infirmam valetudinem, carne
cõiungi prohiberet. Deindè quòd Se-
renissima Regina, quæ omnium op-
timè rem nouerat, apud notarium
quendam publicum, cui nomen erat
Ioanni Tolcarno, præsentibus multis E-
piscopis ac alijs testibus, iurato asse-
ruisset, se, post obitum *Arthuri* princi-
pis

pis, mansisse virginem: tùm etiam, quòd cum D. *Catharina* palàm in iudicio, presenti *Henrico* regi, dixisset, ipsum scire, quòd is eam virginē cognouisset: Rex nunquàm id negasset, atque ideò dum in re tanti præiudici tacuisset, ei quod opponeretur assentiri præsumendus esset. Et hæc quidem illi dicebant, sed nos etiam aliud insigne testimonium adiungamus ex eo libro *Cardinalis Poli*, quem regi *Hērico* adhuc viuenti scripsit & inscripsit, in quo ait, ipsum *Henricum octauum*, nihil tunc minus quàm de re-
 pudio cogitantem, *Carolo quinto* Imperatori vltro fassum esse, quòd *Catharinam* adhuc virginem cognouisset. Hæc *Polus*.

4
Polus lib.
 3. pro de-
 fensione
 vnionis.
confessio
Henrici

Rursus cùm Regis aduocati literas *Adriani Cardinalis* qui Pontificis quæstor in Anglia quondam fuerat, recitassent, in quibus dixerat se ex Papa

Iulio audisse, cùm diceret, sibi non videri quòd in matrimonio *Henrici & Catharinæ* dispensationem posset interponere.

Ex altera parte procuratores Regine in mediũ protulerunt ipsius *Iulij* papæ literas ad *Henricum septimũ*, de hoc sermone, ad eiuſdem *Henrici* rogatum conscriptas, in quibus hæc verba erãt.

verba tu Iulij papa. De dispensatione matrimoniali nunquam negauimus, nec suspicionem præbuimus, quò minus eam facere vellemus, vt aliqui minus verè dixerunt, sed respondimus nos expectare in illa concedenda tempus magis accommodatum, vt consultius & maturius fieret, cum huius sanctæ Sedis & vtriusque partis honore. Hæc *Iulius*.

Aduocati Cathari- na. Erant autem Serenissime Regine aduocati totius Anglię viri optimi & doctissimi. Primũ *Gulielmus Varranus* Cantuariensis Archiepiscopus

Deindè quinque Reuerēdissimi Epif-
 copi *Cuthbertus Tonstallus* tunc Londi-
 nēsis, postea verò Dunelmensis: *Nico-*
laus Vestus Elyēsis, *Ioannes Clericus Ba-*
thonēsis, *Ioannes Fisherus Roffēsis*, *Hen-*
ricus Stādicius Afaphēsis. Quibus epif-
 copis adiungebantur alij Theologi
 quatuor, *Abelus*, *Fetherstonus Pouellus*,
 & *Ridlayus*.

His ergò rebus quę ad iuris Eccle-
 siastici controuersias pertinebant, ita
 constitutis: *Ioannes Fisherus Roffensis*
 episcopus, non Anglicani tantum re-
 gni, sed & orbis Christiani lumen,
 exemplar sanctitatis, populi sal, Ec-
 clesię Doctor, in medium prodijt,
 & librum pro defensione matrimo-
 nij Regis & *Catharine* doctissime scri-
 ptū, Legatis exhibuit, grauissima ora-
 tione illos admonens ne in scirpo no-
 lum quęrerent, neue aut scripturarū
 manifestam veritatem, aut leges Ec-
 cle

*Ioannis
 Epif. Rof.
 fensis ora-
 tio ad iu-
 dices.*

clefasticas iã satis in hac causa perspe-
 ctas euerti permetterét: quin imò iterũ
 atq; iterum cogitarent quãta mala ex
 hoc diuortio secutura viderétur, vide-
 licet, *Hērici* regis & *Caroli* Cęsaris odia,
 Principum qui eorum partibus adhe-
 rerent factiones, bella non tantũ
 externa, sed & ciuilia, quodque om-
 nium est grauissimũ, dissensiones in
 causa fidei, schismata, hęreses & sectę
 infinite. Ego (inquit) pro eo ac in
 ista re laboris & industrię plurimũ co-
 locauī, affirmare ausim, idq; non solũ
 hoc in libro testimonijs & scripturarũ
 & sanctorum Patrum clarè docui, sed
 etiam mei sanguinis profusione testi-
 ficari paratus sum, nullam esse in ter-
 ris potestatem, quę hoc matrimoniũ
 à Deo ipso coniunctum dissoluere
 possit aut disiungere. Hoc vbi *Ioan-
 nes Roffensis* fama doctrinę illustris
 sanctitate vitę conspicuus, Episcopalis
 di-

Locutus
 est & se-
 cit.

dignitate honorandus, ipsaque canonicie venerabilis palam dixisset, quatuor utriusque legis doctores librum à se conscriptum obtulerunt in quo matrimonium *Henrici & Catharinae* secundum leges Ecclesiasticas rite contractum esse planum faciebant. Mox tres libri, singuli à singulis Episcopis compositi, coram exhibiti sunt, quorum auctores fuerunt *Clericus Bathoniensis Episcopus, Cuthbertus Tonslathus Londinensis*, (qui tunc legatione pro Rege una cum *Thoma Moro Cameraci* fungebatur) & *Vestus Elyensis*. Hos Episcopos secuti sunt quatuor theologi, *Abelus, Pouellus, Fetherstonus & Rydlayus*, qui affirmabant se Dei & veritatis amore adductos, nihil aliud pro matrimonio *Catharinae* scripsisse, quam quòd secundum scientiam ipsis statam sciebant Evangelio & scripturis sacris consentaneum esse, id quod

Libri pro
Catharina.

Iniquitas
iudicū.

liquidò appareret, si libros ipsorum
(sicuti eos non dubitabant facturos
legere dignarentur. *Rydlayus* autem
vir catholicus & pius, atque ab omni
assentatione alienissimus, palàm que-
stus est de Legatorū iniquitate, quòd
iusiurandum calumniæ, solis Regina
procuratoribus & aduocatis detulisse-
sent, nihil eos aut dicturos aut scriptu-
ros, aut in hoc genere facturos, quòd
non & diuinis & ecelesiasticis legibus
consentaneum esset. Quod si iniquitas
Regis procuratores & aduocati eade-
iusiurandi religione cōstricti fuissent
iam causa esset acta, nec vel aduersari
veritatē à nobis stare negassent. Imo
se quamlibet pœnam subiturum, nisi
qui Regias partes tuebantur, ad Regi-
nam statim transfirēt, si hoc illis iusiur-
randum imponeretur. Tacuerūt om-
nes qui erant ex parte Regis, ac verbi
Ridlayi silētio suo cōfirmare visi sunt.

Volsæus libertatem dicendi, qua
 is est *Ridlayus*, indignissimè tulit. Tã
 verò quã *Cardinalis Campegius* quẽ-
 dmodũ in causa progredieretur, non
 videbant: ad eò cuncta iam erant clara
 & contestata pro *D. Catharinæ* matri-
 monio. Rex tamen more suo virge-
 bat, vt ad sententiam secundum se fe-
 endam festinarent. *Campegius* verò cũ
 nullam excusationem suam Regi pro-
 batam esse animaduerneret, nec tamen
 contra tam claras probationes, contra
 certissimam Papæ voluntatẽ, contra
 iustissimam Reginæ appellationem
 auderet secundum Regem pronun- Campegi
 ciare, tandem audacter liberèque di- excusatio.
 xit, multis se annis in rebus agẽdis ver-
 satũ, multis annis vnum ex duodecim
 iudicibus qui causas in Rota Romana
 cognoscunt, extitisse, nec vnquam in
 causa etiam mediocri (nedum tanta
 & tam graui) tantam festinationem
 adhi

adhibitam vidisse: quin moris esse v
 cùm ad locũ sententiæ deuentũ fuerit
 triginta toti dies ad testimoniorũ au
 ctoritates & momenta examinãda va
 cui cõcedantur. Nunc autẽ vix totid
 præterijſſe, à quo primũ die, cauſa Re
 gis palã publiceq; inchoata ſit. Et qua
 lis cauſa? quanti põderis & momenti
 quãtẽ offenſionis & ſcandali? niſi forte
 ſacramẽti legitimi ſubita diruptio, ma
 trimonij per viginti annos corroborat
 repentina diſſolutio, prolis generoſa
 atque adeò Regiæ miſeranda illegiti
 matio, potentiffimi Monarchæ irri
 tata maietas, Chriſtiani populi diuul
 ſa concordia, auctõritatis Pontificiæ
 contẽpta diſpenſatio, parui cui piã põ
 deris aut leuis momenti eſſe videatur
 Sibi quidem conſtitutũ eſſe in re tam
 graui, lento potius & ſecuro, quã præ
 propero & præcipiti gradu incedere
 Hæc vbi *Campegius* dixiſſet, ſubito
 muta

*Carolũ 5.
 intellexit.*

mutatos omnium vultus vidisses: alij eius libera oratione delectabantur, alij contra qui ex rebus nouis crescere optabant vehementer dolebant, alij cum tacitè apud se lætarentur, tamen ore tenus dolorem simulabāt, ex quibus erat *Volsæus Cardinalis*, qui licet idem quòd *Campegius* sentire putaretur, nihil tamen perindè vrgebat ac sententię ferendę accelerationem.

Rex cum videret *Campegium* à re iudicanda tam alienum, vt nouas dilationes quotidie interponeret, iudiciumque præter omnium spem penè ad finem mensis Iulij extraxisset, ac cum quidem Romani moris esse diceret, vt à iudicijs exercendis vsque ad mensem Octobris abstineretur, *Bran-*
donum & Hauardum Duces hunc *Nor-*
folcię, illum *Suffolcię*; ad Legatos
 misit, qui magno principum virorū
 comitatu deducti, cum tertio calēdas
 Augu

*Hec erat
 vis nō ius.*

Augusti ad iudices pro tribunali se-
 dentes venissent, tam Regis quam suo
 nomine ab eis magnoperè contende-
 bant, ne conscientiam Regis diutius
 implicaram tenerent, sed tandem ali-
 quando rem totam deciderent ac de-
 finirent. Hic autè *Volsæus* licet prior
 loco sedisset, conticuit. magno enim
 timore concutiebatur. *Campegius* vero
 per eam fidem, qua Deo atque Eccle-
 siæ Romanæ obstrictus erat, contesta-
 batur, moris esse Romanæ curiæ, cuius
 ipse membrum esset, ut à fine mensis
 Julij usque ad quartum nonas Octo-
 bris nullum exerceretur iudicium. Si
 contra factum fuisset, quicquid in e-
 genere tentaretur, nullius roboris om-
 nino futurum. Quòd si Rēx illum diem
 pro sua patientia expectaret, nihil
 dubitare, quin omnia ex eius voto su-
 cessura essent. Instare iterum duces,
 eo ipso die, aut ad summum postridi-
 se

sentētia ferretur. Iterum *Campegius* cū
 respondisset nullo modo id sibi face-
 re licere, *Carolus Brādonus Suffolciæ* dux
 mensam quæ proponebatur magno
 ictu concutiens, Per sacram (inquit)
 missam, nemo vnquam Legatorum
 aut Cardinalium quicquam boni ad
 Angliam apportauit. Quod ille qui-
 dem vel œstro quopiam percitus vel
 fœdissimo adulandi Regi studio du-
 ctus, dixit: quàm seuerè autem Deus
 horum ducum superbiam ac adula-
 tionem per eundem regem & filios
 suos, maximeq; per prolem eam quæ
 ex eo quod ipsi tantopere expetebant
 nouo coniugio orta est, vltus sit: ea
 mala testantur, quæ ipsis ipsorumque
 familijs postea acciderunt.

Duces ex iudicio discedentes, vt ipsi
 omnibus iracundiæ flammis vrebantur,
 sic & Regem à libidine sua iam diu
 imbustum, nouis etiam furoris & in-

faniæ facibus incenderunt. Papa inter-
 rim iustissimã Regineꝝ appellationem
 ratam habens, palàm *Wolſeo & Cam-*
pago interdixit ne amplius huic nego-
 tio se immiſcerent: cauſam verò totã
Paulo Capifuccho ſacri palatij apoſtoli-
 caularum auditori & Decano cogno-
 ſcendam, ipſique Pontifici demũ re-
 ferendam & explicandam commiſit
 quem iuſſit tam Regi quàm Regina
 diem certum præſcribere, quo cauſam
 apud ipſum per legitimos procurato-
 res ſuos dicerent. Quæ Pontificis con-
 ſtitutio non Romæ tantum, ſed etiã
 Brugis & Tornaci ac in alijs vicini
 Flandriæ eccleſijs promulgata, imò &
 in Angliam ad Sereniſſimã Reginarum
 tráſmiſſa eſt, vt per eius operam Regi
 & Legatis patefieret.

Regina illuſtrem Senatorẽ & tam
 ingenio ac doctrina quàm pietate ce-
 lebrem *Thomam Morum* ad Rege-
 leg

legavit, qui diceret, Papam legato-
rum mandata sustulisse, ipsumque Re-
gem & Reginam ad causam in Rota
ipsum per procuratores suos dicendam
euocasse, id se Regi significare, ut sci-
ret, utrum hanc rem ipsi per viatorem
aut eiusmodi publicum preconem
nunciari vellet nec ne. Rex quanquam
ingenti dolore afficiebatur, tamen cum
nihil aliud adhuc satis, deliberatum
haberet, cætera dissimulans, *Thomæ
Moro* respondit, iam dudum constare
sibi de his rebus, nolle autem, ut sue
personæ fiat denunciatio, non recusa-
re tamen quo minus Legatis de more
obnunciatur. Locum verò iudicij, tan-
quam utrique parti communem, vehemen-
ter sibi placere, daturumque se
operam, ut causa Romæ decidatur.
Hæc quidem Rex dicebat: sperabat
verò, se per novos nuncios apud Pa-
pam breui effecturum, ut Legatorum

*Hypocri-
sis.*

mandata renouarentur, atque ea de
 causa, minùs iniquo animo id quod
 agebatur tunc tulit. Hinc factù est vt
 plures ex Regineꝝ procuratoribus ex
 Regijs verò vnus, vnà cù duobus no-
 tarijs ad Legatos qui duodecimo à
 Londino lapide simul rusticabantur
 sese conferrent, & hanc rem totam
 Legatis exponerent: quo tempore is
 quem Rex miserat palàm testatus est
 hanc Regis voluntatem esse, vt in An-
 glia iam deinceps nihil in hac causa
 fieret, Romæ autem omnia expedi-
 rentur. Paruerunt Legati Pontifici
 decreto, iamque in spem venerāt Re-
 gem quoque saniora capturum confi-
 lia, cùm ecce, *Campegius* per literas
 Pontificis ad Urbem omni cum festi-
 natione reuocatur. Tunc primùm
 Rex omni spe rei ex animi sententi-
 conficiendæ excidens, supra quàm di-
 ci potest, excanduit, omnemque cu-

*Campegius
 reuoca-
 tur.*

pam in *Volsæum* huius diuortij primū auctorem meritò conferens, se malè illi velle non obscuris indicijs declarauit. Quod cū multi ex principibus viris (qui *Volsæo Cardinali* omnia pro eo ac ipse voluit administranti amdiu inuidebāt) intellexissent, collatis consilijs, multa criminū capita in illū collegerunt, eaque suis chirographis obsignata Regi tradiderunt. Rex Anno D. 1528. eam rem sibi iucundam esse testatus, antisper tamen dissimulauit, donec *Campegius* è regno discessisset, quod ad septimū idus Septembris accidit. Cuius etiam discedētis sarcinas excuti iussit, non alia magis de causa, quàm ut exploraret si quid fortè literarum *Volsæi* deprehendere potuisset, nullas autem deprehendit. At *Volsæus*, qui nihil eorum quæ contra ipsum intentabantur, sciebat, ad Regem iam prope *S. Albanum* in villa quadam agen-

tem accedens, multa cum illo ac Senatu eius, de iudicio quod Romæ suscipiendum erat, contulit. *Stephanus* autem *Gardinerns*, qui Regi erat à secretis, cum tunc ibidem adesset, seque videret in suspicionem vocari, tanquam Regi huius diuortij auctor fuisset, palam *Volsaum* rogauit, vt veritatis contestandæ causa, dignaretur coram Rege ac Senatu ipsius planum facere, qui fuissent huius diuortij primi auctores. Nunquam (inquit *Volsaus*) negabo me solum fuisse. Cuius rei ad eum non pœnitet, vt si ea iam ante inchoata non esset, nunc primum inchoandam iudicarem. Quod quidem posterius *Volsæi* verbum auribus regijs datum esse, nemo ignorabat. Licet enim prima diuortij causa vera fuerat, tamen cum videret Regem ad *Annam Bolenam* animum adiicere pœnituit hominem sui consilij à quo

Volsæi confessio & adulatio.

nunc resilire integrum ei non fuit, qui gloriam hominum magis quàm Dei dilexerat. Rex autem eo tempore siluit. At cùm *Volsaus* post *Campegy* discessum ad regium comitatum reuersus, ad colloquium illius non admittebatur, tunc demum sensit infensum sibi esse Regem. Nec ita multo post, iussu Regis à *Thoma* Duce *Norfolciæ* *volsaus* apprehensus, cogitur se abdicare primùm Cancellariæ magistratu, (quem statim Rex insigni viro *Thoma Moro* contulit) deindè *Vintoniensi* Episcopatu, (quem *Stephanus Gardinerus* ex dono regis accepit) tùm autē palatio *Eboracensi* quod rex ipse instructum ut erat, ornatumque inuasit, denique penè omnibus bonis exutus, primùm relagatur in villam *Asheriensem*, mox in *Eboracensem* ecclesiã cui præerat, dimittitur.

Quis iam non putasset Regem ab

improbo illo incepto suo desinere
 voluisse? Nunc autē obstupescite cœ-
 li super hoc. Ob quod peccatū *Hen-*
ricus Volsæum tam seuerè punit, in eo-
 dem ipse pertinacissimè progreditur.
 Rom. 2. Propter quòd inexcusabilis es ô Rex.
 In quo enim iudicas alterum, te ipsum
 condemnas. Scimus enim quoniam
 iudicium Dei est secundum veritatem
 in eos qui talia agunt.

Rex ergò partim certos viros ad
 Papã *Clementem* mittit, qui causam di-
 uortij sui Romæ sustineat (inter quos
 erat *Thomas Cranmerus*, qui postea fa-
 ctus est Cantuariësis antistes) partim
 per totum Gallix regnum theologos
 & iurisperitos conquirat, qui matrimo-
 nium ipsius cū *Catharina* constan-
 re non posse, ob signatis tabulis affir-
 ment : vt si fortè summus Pontifex
 (quòd iam planè apparebat) sententi-
 am contra *Henricum* ferret, tamen fu-

cat

Novū fu-
 ci faciēdi
 genus.

cata quædam academicæ authoritatis species ad tenebras hominû oculis offendendas non deesset. Quod enim paucissimi quidam, & ij non doctissimi homunciones regijs pecunijs magna ex parte corrupti in varijs Academijs censere visi essent, id Rex erat, sub ipsarum Vniuersitatum nomine divulgaturus, tanquàm tot doctissimorum virorum tanta collegia ab ipsius partibus intrepidè stetissent. Cômiffa est huius rei cura primùm *Reginaldo Polo* Anglo, in quo viro nobilissimi generis splendor cum probitate morum & doctrinæ præstantia certabat: deindè *Gulielmo Langeo* Gallo. Sed cû *Polus* in re tam turpi operam nullam interponeret, *Langeus*, cui charior erat pecunia regia, quàm propria fama, quos potuit leguleios & theologastros in suas partes magno precio adduxit. Aderat tunc Parisijs *Petrus Fer-*

dinandus Brasiliensis episcopus, qui (ad tractatum Aluari Gomeſii de coniugio regis Angliæ cū relicta fratris ſui, præfationē aſcribens) ait, ſe oculatū fuiſſe testē eius largitionis, quæ Hērici nomine tunc Parisijs facta eſt. Nonnulli ex theologis (inquit) adulterantes verbum Dei, & ambientes fauorem hominum, corrupti muneribus & largitione Angelorum (quæ moneta eſt Anglis familiaris) inciderunt in laqueum Diaboli, & fauerunt partibus Regis contra ſui animi ſententiā. neque vereor tam apertè hæc proferre, quando testis huius rei ſum oculatus. Hæc ille.

*Largitio
Henrici.*

*Angeli,
alias, An-
gelati.*

*Petr. Blo-
menenna
in ep. dedi-
cator. com-
ment. a. D.
Dionisi
Carth. in
3. lib. ſent.*

Id quoque ſimili largitione frustra pertentatū fuiſſe in academia Colo- niensi commemorat Petrus Leidēſis, qui propterea ſicut illius vniuerſitatis theologos ſummoperè de ſpretis regiſ pecunijs laudat: ſic aliorum quo-

undam gymnasiolorum turpissimam
 adulationem non tacet. Ita enim scri-
 bit. Et nullus vnquàm casus potuit
 vestram labefactare innocentiam, au-
 thoritatem deprimere, constantiam
 superare. Sic nuper cùm Rex quidam
 magnus & potens, magno auri pon-
 to sperasset à vobis quam petebat sen-
 tentiam emere, spreto auro, repulsus,
 sensit inexpugnabilem animorù ve-
 strorum constantiam. Pudet referre
 quid interim ab alijs aliquot per frau-
 dem & pretium vniuersitatibus im-
 petrauerit: quanquàm frustrà vobis
 non accedentibus, neque in eandem
 adentibus sententiam, tanta est ve-
 stra auctoritas, talis vester est candor,
 tale iudicium vestrù &c. Quid, quòd
Crocus quidam simili apud alias gen-
 tes largitione Regis nomine vsus di-
 citur adeò vt pestis hæc non modò
 arisiensem, Aurelianensem, Andega-
 uen

Academi
i quidã
corrupti.

de vnione
lib. 3.

leidan.
pist. lib. 9.

uenssem, Tolosanam, Bituricenssem,
verùm etiam Patauiensem & Bono-
niensem Academias peruaderet. *Car-*
dinalis Polus qui hæc omnia & optime
cognouit, & grauissimè deplorat scri-
bit se satis admirari amentiam Regis
nunquàm potuisse, quòd tantam pe-
cuniæ vim effunderet, vt infamiæ no-
tam sibi ipsi inureret, hoc est, vt per
annos viginti nuptias incestuosas co-
luisse existimaretur. Omitto ceteros,
qui de his rebus questi sunt: etiã *Slei-*
danus qui *Annam Bolenam* quòd hære-
si Lutheranæ fauisset, maximè laudat,
tamen scribit *Henricum* illud diuortiũ
approbari curasse non sine largitionis
opinione. Quid, quòd ne in suo qui-
dem regno *Henricus* potuit liberar &
gratuitas theologorum subscriptio-
nes impetrare? Nam vt de *Cantabri-*
gia nihil dicam, in qua plures aliquan-
to Regi fauebant, satis constat *Oxo-*

viensis Academiae publicum sigillum Oxonia
 communi doctissimorum hominum Regi re-
 suffragio saepius negatum, vix tandem fragata
 partim vi ereptum, partim clam sub-
 reptum fuisse. Homines enim ad sum-
 mum octo clam conuenerunt, effra-
 ctisque sacri loci foribus (in quo mo-
 ris erat causas communes decerni, &
 instrumenta publica obsignari) lite-
 ris in quibus Regis diuortium pro-
 uogabatur, publicum Academiae si-
 gillum affixerunt: idque dicebant se
 in totius Academiae gratiam fecisse,
 ne Rex, si nemo eius animo satisfac-
 tisset, florentissimam studiorum om-
 nis generis Vniuersitatem iratus euer-
 tisset.

Pro matrimonio *Henrici & Catha-*
rinae scripserunt apud Anglos pluri- Qui scrip-
 mi per vniuersum regnum. De qui- serint pro
 bus autem ego audiui, *Ioannes Rossen-* Cathari-
sis episcopus, *Reginaldus Polus* Cardi- na.
 nalis

nalis, *Ioannes Holimannus* Bristoliensis
 episcopus, *Abelus* presbyter, & ij sep-
 tem iurisperiti, quorum antea men-
 tio facta est: apud Hispanos verò, *Frā-*
ciscus Royas, *Alphonsus Veruesius*, *Al-*
phonsus de Castro, & *Sepulueda*: apud Lu-
 sitanos *Aluarus Gomesius*: apud Ger-
 manos *Cocleus*, apud Belgas *Ludouicus*
a Schora, apud Celtas, paucis quidem
 sed tamen iudicium suum interposue-
 runt de ea causa, *Eguinarus Baro*, *Franc-*
cisci Duarenus & *Connanus*, apud Italos
 Cardinalis *Caietanus*, & alij in locis
 alij multi doctissimi viri. Fertur eti-
 per manus multorū epistola quædam
Philippi Melancthonis, in qua Regi sua-
 det, vt retenta vxore legitima *Catha-*
rina, *Annam Bolenam* concubinæ tam-
 tum loco habeat. Rex verò ipse, &
 illustres aliquot Angli ad Pontificem
 literas dant, in quibus petunt, vt cū
 regni plurimum intersit, masculū reg-

ai hæredem extare, saltem hac de cau-
 a litem maturé absoluendam curaret,
 quò integrum Regi fieret aliam vxo-
 em accipere. Pontifex respondit se
 officio satisfacturum, sed in manu sua
 non esse, vt masculum ex quacunque
 œmina generandum promitteret.

Vt autem Rex rei suæ melius con-
 suleret, terrorem aliquem Pontifici
 Romano iniiciendum putauit. Itaq; ^{An.D.}
 mense Septembri palã edixit, ne quis _{1529.}
 suorum subditorum, siue is Anglus
 seu Hybernus esset, quicquam in Ro-
 mana Curia deinceps peteret aut pro-
 curaret. Idem cùm audiret *Volsæum*
 Cardinalem etiam Eboraci splendidè
 agere, epulis vacare, solemniq; pom-
 pa uti, ac mitram suam gemmis orna-
 tam a rege repetere: hoc non feren-
 dum iudicans, iubet hominẽ ab *Hen-*
rico Northumbriæ Comite primùm
 in custodiam includi, deindè Londi-
 num

Volsai
mors.
Anno Do.
 1529.

Vox pœ-
nitentis.

num adduci. At is in itinere ipso ad
Leiceſtriæ oppidū quarto Decembris e
 vita migravit. Sermones dissipati sūt,
 cum sua sponte venenum sumpſiſſe.
 Illud verò constat, cū tanquā reus
 læsæ maiestatis regiæ apprehenderetur,
 cum dixiſſe, Vtinam nihilo magis
 læsæ maiestatis diuinæ reus essem. Nūc
 autem dum nulli rei magis incubu-
 quàm vt Regi penitus inferuirem, &
 in Deum peccaui, & Regis gratiã non
 obtinui. Ac *Volsæus* quidem digna
 suę præteritę assentationis & superbi
 mercedem in hoc mundo accepit, id
 que (vt speramus) ne in æternum pun-
 niretur.

Cū verò *Henricus* multis Dei præ-
 claris donis antea præditus, gratia
 Deo nõ ageret, sed in cogitationibus
 suis euanesceret, *Annam Bolenam* æter-
 næ salutis suæ, atque adeò ipsi Deo ar-
 teponeret, ne, qui æternam mercedem

contempfisset, hac saltem corrupti-
 pili priuaretur, Deus ei permisit, vt
 uę libidini quam pro Deo iam cole-
 at, satisfaceret. Itaque *Guilielmum Va-*
amum excellentem virum, qui fuerat
 Archiepiscopus Cantuarięsis, & sum-
 mo studio Reginaę partes adiuuerat,
 vita illis ipsis diebus euocauit. Tunc
 Rex tanti honoris locum sibi perire
 volens, omninò decreuit nemini eum
 rēterquàm tali viro dare, qui suę li-
 bidini summis viribus obsequeretur.
 Nihil autem fuit in toto Anglię re-
 gno cum *Reginaldo Polo* conferendū.
 Huic igitur primū Rex Archiepis-
 copalem pręrogatiuam obtulit, si ta-
 men disertis verbis antè sponderet, se
 iuortium Regis omni studio proue-
 turum. Quam turpem conditionem
 diectam vbi *Polus* audiuit, meritò re-
 usauit in pestilentię cathedra sedere.
 Hoc vbi *Thomas Bolenus* qui putaba-

Henricus
 à Deo de-
 relinquitur.

Mors Va-
rami.

Polus Car-
dina. Ar-
chiepisco-
patum res-
puit.

tur *Anna Bolena* pater, accepisset: iã-
 dudum (inquit) ô Rex domi meę ha-
 beo presbyterum quendam doctum,
 grauem, & modestum, cuius fides a-
 bundè tuæ M^{ti} probata est, in ea quã
 apud Pontificẽ gessit legatione. Hic
 mihi à sacello iam diu fuit, eundẽm-
 que noui erga diuortium hoc tam sin-
 cerè affectum esse, vt si tua Maiestas
 eum creauerit Archiepiscopũ, in me
 recepturus sim, facturum illum quic-
 quid à subdito quopiam expeti au-
 etiam desyderari queat. Placuit con-
 ditio, maximè, quòd *Anna Bolena* in
 eandem sententiam Regi supplicat-
 set. *Cranmerus* ergò fit ea conditione
 Archiepiscopus, vt etiamsi Romanus
 Pontifex secundum Regis & *Catha-
 rina* matrimonium sententiam ferret
 ille tamen ex aduerso pronũtiaret, *Catharinam*
 necessariò esse repudiãdam.

Cranmerus
 fit Archi-
 episcopus.

Cùm autem Rex communioni S

dis Apostolicæ nondum renunciaf-
 et, ex eoque *Cræmerus* necessario de-
 peret à Pontifice Romano suæ digni-
 tatis confirmationem petere: omnem
 porrò aditum ad solemnem vnctio-
 nem capiendam sibi videret intercep-
 tum, nisi ex canonũ decretis, Roma-
 næ Cathedræ communionem se per-
 petuò secuturũ iuratus affirmaret: eam
 verò mentem Regis perspiceret, vt po-
 tius Pontificis Romani communio-
 nem reiecturus esset, quàm *Anna Bõ-*
ma coniugio cariturus: ita se gessit
 homo vafer, vt duobus Dominis etiã
 contraria præcipientibus, per summã
 simulationem inferuire conaretur. Et
 quia Regem sui simillimum ex ani-
 mo amabat, Pontificem verò durtan-
 ter timebat, in regis gratiam volun-
 tarium & præmeditatum periurium
 homo impius elegit, vt eò grauius
 ostendat Pontificem nihil tale cogi-

cogitantem vulneraret. Tabellionem
Cranmerus accersit, ei denuntiat se iu-
 ratò quidem promissurum Pontifici
 Romano canonicam & consuetam
 obedientiam. Sed priusquàm id agat
 velle ac iubere, vt Tabellio per pu-
 blica instrumenta contestetur id inui-
 tum se facere, nec quicquàm minus
 in animo eius esse, quàm vt in Regi
 detrimentum Pontifici Romano fi-
 dem seruet. Hac præfatione ædita
 sigillisque ac testibus (ne fortè perfu-
 dia eius apud regem in dubium veni-
 ret) munita, solemne iusiurandum
 Pontifici Romano more maiorù ex-
 hibet, simùlque Archiepiscopatu
 possessionem inuadit. Quibus rebu-
 ita se probauit Regi, vt planè digni-
 patella operculum fuisse dicas. Ac ni-
 mirum erant qui ab *Henrico* multo
 post annis audierunt, cùm diceret
 vnum esse *Cranmerum* Cantuariensem

ramedi-
 atū Cran-
 meri per-
 urium.

Assenta-
 tio Cran-
 meri.

præsulem, qui nulla vnquam in re ipsius voluntati defuisset.

Dum autem ista quæ ad Episcopatum Cantuariensem spectabant, expedirentur, *Henricus* vt tanquam robustus venator, primogenitos regni cælorum filios, hoc est, Christi ministros, omnemque Domini præcipuam sortem suo imperio subiugaret, inaudita quadam tyrannide litem vniuerso clero intendendam curauit, quæ ab Legatorum Pontificis Romani, externam (vt tunc cœptum est dici) potestatem, contra placitum regis agnitam & propugnatam, clericorum totius regni bona in commissum cecidisse, fiscoque regis obnoxia esse pronuntiabantur. Cuius iniquissimi oneris terrore Clerus omnis depressus, atque ad terram vsq; deiectus (nam omnibus omninò bonis ac fortunis, quin & libertate omni priuandus, & perpe-

*Lis clero
indicta.*

sal infatuatus.
 Multa cleri.
 Anno Do. 1531.
 vnde summi capituli titulus.

tuis carceribus iam tunc addicendus erat) cùm quid vltra speraret, non haberet, victas manus dedit, herbã porrexit, conculcari se tanquàm infatum salem permisit. Indicto igitur confessu publico, penè omnes omnium ordinũ clerici vna voce Regi supplicarunt, vt cùm aureorum ad quadringenta millia ei obtulissent, reliquam eis pœnam remittere & condonare dignaretur, idq; pro summa illa potestate, quam in regno suo, eum solum tam in clerum quam in reliquum populũ habere iam primũ fatebantur. Ex qua dicendi formula, primam occasionem sumptam aiunt, vt Rex *Supremum caput Ecclesiæ Anglicanæ* se ipsum habere ac nominare inciperet. Iam enim passim iactabatur in ore pessimi cuiusque, nihil Romano Pontifici cum regno Angliæ negotij esse nisi si Regi videretur aliquid ei potestatis.

statis in eo regno cōcedere, nam alio-
 qui omnem animam debere potestati
 regię subditam esse, nec solum in ci-
 uilibus, verum iam quoque in spirita-
 libus causis. Et hæc quidem omnia ex-
 cogitata, suscepta & disseminata sunt,
 vt ne Rex absque authoritate legitima
 uxorem repudiasse putaretur. Iamque
 nihil aliud ad nuptias cum *Anna Bo-*
lena contrahendas deerat, præter pub-
 licam sententiam diuortij, quam Rex
 cum à Pontifice Romano sperare non
 posset, à *Cranmero* suo, breui pronun-
 ciandã certò sciens, *Annam Bolenam*
 ipsis Calendis Septēbribus *Penbruchi* Anno Do
 Marchionissam constituit, ne, parum 1532.
 nobilem personam duxisse videre-
 tur. Ad decimum verò & octauum
 diem Calendas Decembris proximè
 sequentis, Rex longioris moræ impa-
 tiens, (quanquam omnia nec dum ritè
 disposita esset,) omnino cōstituit cum

occulta
 in Anna
 Bolena
 nuptia.

Menda-
 cium.

Anna Bolena occultas nuptias contra-
 here: nuptias quidem; quòd aliàs illa
 sui corporis potestatem Regi facere
 nollet: occultas verò, quòd non dum
 à *Catharina* per aliquã vllius omnino
 iudicis sententiam separatus esset. *Ro-*
landus ergò tunc Presbyter (quem po-
 stea Rex in Episcopum Lichefeldien-
 sem cooptavit) accersitur, ac rem diui-
 nam Catholico & Romano ritu fa-
 cere iubetur. Ei Rex narrat, sentētiā
 Romæ iam tandem secundùm se pro-
 nuntiatam esse, factamque sibi esse
 potestatem nouam vxorem ducendi.
Rolandus reges non solere mentiri ar-
 bitratus, primùm siluit, mox religio-
 ne tactus, spero (inquit) Maiestatem
 tuam habere diploma Pontificium.
 Annuente Rege, vertit se ad altare:
 cùm ecce, adhuc dubius & timens ne
 quid illicitum committeret, omninò
 (inquit) sacri canones postulant, no-
 stra

traque valdè interest, vt literæ Pontificis palàm legantur & promulgētur. Tùm Rex, habere quidem se literas affirmat, sed reclusas esse in secretiore loco, nec ab alio præterquàm à se afferri posse: parum autem decere, vt eo tempore (nec enim adhuc illuxerat) solus prodiret. Acquiescit *Rolandus*, atque ta completis ceremonijs, *Henrico* secundam vxorem tradit, prima non solum adhuc viuente, sed etiam per nullam omninò auctoritatem in ullo hactenus iudicio Ecclesiastico vel specie tenus interpositam, repudiata.

Impedimentũ verò, cuius obtētũ *Henricus Catharinã* repudiabat, tũ in illã nō o mirabile Dei iudicium. omninò, tum in *Annã Bolenã* certissimò cadere, idẽ ipse *Henricus* exploratẽ ciebat. Nam eo statu rerum posito qui tunc erat, certum est, non nisi duplex impedimentum interuenire potuisse, cur *Henricus Catharinam* non
 du

duceret. Alterum esse poterat affini-
 tatis, si *Arthurus Henrici* frater, *Catha-*
rinam cognouisset: alterum fuit, iusti-
 tiæ publicæ honestatis impedimen-
 tum. Illud non interuenisse Rex *Hen-*
ricus probè sciebat. Nam *Carolo Cæ-*
sari fassus est, se *Catharinam* adhuc vir-
 ginem cognouisse, idque ipsum &
Catharina sanctè semper iurabat, &
 res ipsa verum fuisse contestata est, cū
 & *Henricus septimus* grauem matronā
 in eodem lecto apposuerit, vt ne *Ar-*
thurus Catharinam cognosceret: & tan-
 ta fuerit in recente adhuc *Arthuri* pu-
 bertate, eiusdem infirmitas & inuale-
 tudo, vt etiamsi maximè conatus es-
 set *Catharinam* cognoscere, tamen vna
 caro facti non fuissent. Vbi autem
 carnalis copula non interuenit, affi-
 nitas nulla contrahitur. Et quamquā
 contracta fuisset: tamen per authori-
 tatem clauium regni cęlorum, id im-
 ped

pedimentum ob maius publicæ pacis
 bonum ritè atque ordine sublatum
 extitisset. Quamquàm enim *Henricus*
 malè afferuit Pontificem non potuif-
 se id impedimèti auferre, tamen cùm
 lex Mosaïca quæ mortem & damna- 2. Cor. 3.
 tionem ministravit, quæque euacuata
 est, non solùm dispensandi, sed etiam
 præcipiendi facultatem habuerit, vt
 superstes frater, sui fratris absque libe- Deut. 25.
 ris defuncti vxorem duceret: quanto
 magis fatendum est, quòd clauēs Ec- 2. Cor. 3.
 clesiæ Christi, quæ spiritum & iusti-
 tiam administrant, quæque non eua-
 cuantur per aliud aliquod testamen- Math. 28.
 tum, sed manent vsque ad consumma- Math. 16.
 tionem sæculi, potestate firma & sta-
 bili non carent permittendi Christia-
 no, vt ob publicum Ecclesiæ bonum,
 fratris sui defuncti vxorem ducat? Im-
 pedimentum igitur affinitatis nec vl-
 lum inter *Henricum* & *Catharinam* fuit,
 &

& quamquàm aliquod extitisset, per
claves Petri rectè sublatum erat.

Iam verò iustitiæ publicæ honesta-
tis impedimētum, quod solum restat
cùm (vt inter omnes constitit) non di-
uini aut naturalis, sed tantum Ecclesia-
stici iuris fuerit, nè *Henricus* quidem
aut aduocati eius negabāt potestatem
clauium Petri satis virium ad illud au-
ferendum habuisse. Cùm igitur nec
affinitas vlla fuerit, & impedimētum
iustitiæ publicæ honestatis, per *Iulij*
Pontificis diploma idoneè ablatum
constaret, nihil iam obstabat, quomi-
nus *Catharinam* Rex *Henricus* & ducere
posset, & retinere deberet. Nam si
quis ipsum Dei præceptum obstare di-
cat, quod fratris vxorem duci prohi-
bet, quamquàm expedita sit respon-
sio, idem ius diuinum nominatim il-
lam exceptionē addidisse, præterquam
si frater absque liberis defunctus esset, (v

Math. 16.

Leuit. 18.

Deut. 25.

nostra causa contigit) tamen illud
 tiam prætermitti non debet , quòd
 verba diuini iuris in eodem ipso loco,
 alem rationem & præmittunt, & vbi-
 que adiungunt , quæ totam *Henrici*
 causam labefactat. Sic enim legimus:
Omnis homo ad proximam sanguinis sui nõ Leuit. 19.
accedet, vt reuelet turpitudinẽ eius. Et post
 pauca: *Turpitudinẽ vxoris fratris tui non*
reuelabis , quia turpitude fratris tui est.
 Vxor enim fratris non ob aliud pro-
 hibetur duci, quàm quòd per copulã
 carnalem affinis alteri fratri iam priùs
 facta sit. Quæ enim fit vna caro cum
 fratre meo , ex ea re tam propinqua
 sanguinis mihi fit, quam frater meus
 est, qui mihi proximus sanguinis est,
 in primo nuptiarum gradu. Leuit. 18. Quam-
 quàm igitur concederemus & Deum
 eo in loco non tantũ de illicito coïtu,
 sed etiam propriè de nuptijs agere
 (quod multis secus videtur) & per

August.
in Leuit.

vxorem fratris, nō solum viuentis fra-
 tris (vt quibusdam ex sanctis patribus
 visum est) verum etiam defuncti fra-
 tris vxorem intelligi, & præterea le-
 gem illam nō ceremoniam esse, sed
 iuris naturalis conclusiones quasdam
 explicare: tamen cū ratio legis non
 semel expressa fuerit, sēperq; sāguinis
 proximitatem vrgeat, quę vel per cog-
 nationē vel per carnalē copulā (vnde
 paritur affinitas) acquiritur: nulla vero
 aut cognatio, aut affinitas inter *Henri-*
cum & Catharinā contracta fuerit, quia
 frater *Henrici* eam non cognouit, vt
 que efficitur, vt diuinum ius non pro-
 hibeat *Catharinam Henrico* nubere.

At contra certissimum est inter
Henricum & Annam Bolenam verum
 affinitatis impedimentum interuenisse,
 se, idque ipsum Regem non ignorasse
 eo quòd Papæ *Clementi septimo* per li-
 teras suas confessus sit se *Mariam Bo-*
lenam

nam, *Anna* sororem cognouisse. Ex
 ua carnali copula *Henricus* toti fami-
 æ *Bolenorum* factus est affinis seu pro-
 ximus sanguinis. Nam vt *Paulus* ait, 1. Cor. 6.
 Qui adhæret meretrici, vnum corpus
 cum ea efficitur. Cùm igitur *Maria*
Bolena fuerit proxima sanguinis *Anne*
 in primo gradu, nempe vterina eius
 soror, *Henricus* qui fuit vnum corpus
 cum *Maria*, factus est etiam proxi-
 mus sanguinis in primo gradu fratri-
 bus & sororibus *Maria*, nimirũ, *An-
 ne Bolenæ*. Quid ergò est, quòd is qui
 tantas turbas excitauit, vt à *Catharina*
 tanquàm ab affine sua, cùm verè affi-
 nis non esset, disiungeretur, nunc non
 timet ad affinem suam accedere? &
 qui negabat Pontificis clauis posse
 facere vt *Catharinam* retineret, nunc, si-
 ne vllarum clauium authoritate, imò,
 contra illarum authoritatem, *Annam*
 affinem suam ducit? frustra ô Rex cõ-
 tra

tra stimulum calcitrafti. Deus hypo-
crisim tuam detexit, & adulterinum
cor tuum toti mundo reuelauit.

Quid verò quòd idem rex *Henricus*
etiam matrem *Annæ Bolenæ* priùs co-
gnouerat, vt antè explicuimus? Ex qua
sanè copula tale affinitatis genus inter
Henricum & Annam intercessit, quali
est consanguinitas inter parentes & li-
beros. At pater filiam suam ducere
in æternum prohibetur, quia inter af-
cendentes & descendentes nullè vn-
quàm nuptiæ permittuntur, propter
ea quòd in nuptijs est summa æquali-
tas & paritas (vndè *Eua* ex latere *Ada-*
mi sumpta est) cùm interim liberi
parentes honorare debeant, seque il-
lis tanto inferiores agnoscere, vt num-
quàm sint referendo: & ideò nec il-
lis quidem exæquari possunt. Itaque
Henricus Annam Bolenam, eius mulie-
ris quam semel cognouerat filiam, du-
cert

Gen. 2.

Exod. 20.

tere, res longè difficilioris dispensationis fuit: propterea quòd ipsum affinitatis genus, ipsam nuptiarum essentiam propius attingere videtur, quàm ut in eo dispensari quodammodo debeat: maximè si concubitus matris sit multis manifestus. Quare cùm *Henricus* contra naturæ quodammodo legem, post matrem *Annæ Bolenæ* cogitavit, ausus sit filiam in uxorem suam assumere, quàm impudenter obtinuit, se non ausum esse *Catharinam* retinere, ne in Deum peccaret? quàm impudenter etiam prætexuit, se credidisse, quòd Pontifex auctoritatem non habuit *Catharinæ* nuptias permit-
tendi.

*Hypocrisis
Henrici.*

Sed adhuc pergamus. Constat ex his quæ diximus, non obscura indicia esse, si *Henrico* revelata esse, quòd *Annæ Bolenæ* esset ipsiusmet *Henrici* filia, et tamen eam duxit? Is videlicet, qui

timuit sui fratris absque liberis defuncti uxorem à fratre suo minimè cognitam, retinere. Incredibilis quidem audacia, inaudita hypocrisis, non ferenda libido. Sed tamen vnius hominis propria fuit audacia, hypocrisis propria, & libido propria. Nec tantoperè mirandum est, si aut homo peccet, aut cùm in profundum venerit contemnat. Illud est mirandum, illud stupendum, si hominum infinita milia non suam, sed alienã libidinem & hypocrisim, non tantum equo animo ferant, sed etiam suspiciant, laudem colant, & ita colant, vt supra hoc fundamentum, fidem, spem, salutem suam exædificent. Omnes enim Anglicani protestantes, Lutherani, Zuingliani, Caluïnistæ, Puritani, & Libertini has incestuosas *Henrici & Annæ Bolenæ* nuptias adorant, velut fontes Euangelij sui, matrem ecclesie sue

Res stupenda.

originem fidei suæ. Vix dum tres anni sunt, quòd Calvinista quidam Anglicanus, Londini duos libros tum *Elizabethæ* Principi, astante Pseudo-^{Anno Do.} *Matthæo* Par-^{1573.} *uero*, exhibuit, tum apud *Ioannem Dayum* typis mandauit, quibus tamen nomen suum minimè ascripsit, in uorum posteriore de *Henrici & Anne* matrimonio agens hæc habet verba. O verè beatæ, & non sine summo ^{Cap. 11.} lumine conciliatæ nuptiæ, cælestisq; ^{Protestan-} *artus* ac progenies, quibus patria à ^{tis cuius-} *eruitute* & caligine plusquàm *Ægypt-* ^{dam ver-} *aca* erepta atque liberata, & ad ^{ba.} *Christi* cultum restituta est. Hæc
le.

Nemo iam miretur aut *Caianos* olim fuisse, qui homicidam *Cain* adorarent velut ex potenti virtute procreatum: aut *Ophitas*, qui (vt *Tertulianus* ait) magnificarent serpentem qui pri-^{De pres-} *mos* ^{cription.}

mos parentes in Paradyſo decepit ve-
 lut authorem ſcientiæ boni & mali.
 Nam quid tandem olim factum cre-
 di non poteſt, cùm hodiè videamus
 tot milliones hereticorum nuptias Pa-
 tris & filię adorare? Iſti liberationem
 ſuam ex ſeruitute pluſquàm Ægyptia-
 ca his nuptijs acceptam ferunt: iſti vec-
 rum Chriſti cultum per has nuptias
 reſtitutum glorian- tur. Verum qui-
 dem eſt, per has nuptias aditum vo-
 bis patefactum eſſe ad omnem hære-
 ſim, omnémque nequitiam. Sed e-
 immenſam Dei bonitatē. Qui, quòd
 hærefes veſtras non alio modo quàm
 per tam inceſtuofas nuptias in lucem
 exire voluit, eo ipſo declarauit illas te-
 nebrarum filias eſſe, nec aliter quàm
 per opera tenebrarum procreari po-
 tuiſſe. Oportuit filiam cum patre, ſor-
 rorem cum fratre commiſceri (nam
 & hoc *Annam Bolenam* perpetravit
 m

mox constabit) vt pulcher ille partus
 gigneretur , qui non modò Carthu-
 ianos patres & alios Eunuchos ob re- *Math. 20*
 gnum cælorum seipfos ex consilio &
 adhortatione Christi castrantes , ex
 omnibus suis finibus eijceret , indig-
 nòsque vita & luce communi affirma-
 ret: sed etiam Christi Ecclesiam dice-
 ret , non eam esse , quæ populos fide- *Math. 28*
 es in omnibus gentibus iuxta prædi-
 ctionem Christi docet ac baptizat , *Protestan-*
 erùm aliam nescio quam , in penetra- *tium sy-*
 ribus domorum , & speluncis sylua- *negozia.*
 rum latentem , lucifugam , sterilem ,
 ignotam , expertem sacerdotij & sacri-
 dotij , expertem vniuersi pastoris , qui oues
 Christi per vniuersum mundum dif-
 fusas , in vnum Christi ouile congrega-
 ret , expertem denique omnium pro-
 missionum Dei , quas vtique ille fecit *Math. 5.*
 iuitati in monte ædificatę , quę non
 potest abscondi , filijs diei & non

1047. 21. noctis, ouibus Petri, piscibúsque in-
tra Petri sagenam conclusis, & non ijs
qui ex ouili eius exirent, aut rete il-
lius rumperent.

Sed iam pergamus in eo quod in-
stituimus. Pontifex Romanus, causa
Hērici & Catharinæ, accuratissimè cog-
nita, illos a Deo legitimè coniunctos
fuisse, nec ab homine seperari posse
pronunciauit. cuius sententiæ hæc est
formula.

CLEMENS PAPA,
VII.

 VM pendente lite coram nobis
dilecto filio Paulo Capisuccho ca-
pellano nostro, ac sacri Palatii
Apostolici causarum auditori, & Decano
no, à nobis in Consistorio Reuerendiss. co-
missa inter charissimos in Christo filios no-
stros Catharinam & Henricum octauum
Anglia Reges, de & super validitate m-

rimonij inter eos contracti. Præfatus Henricus dictam Catharinam eiecerit, & de facto cum quadam Anna matrimonium contraxerit, contra mandata & decreta tam inhibitionis quàm in literis in forma brevis etiam de consilio fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium emanatis contentas & contenta, temerè & de facto attēptando. Idcirco nos de illius potestatis quã Christus Rex regum nobis licet immeritis in persona beati Petri concessit plenitudine, in throno iustitiæ pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, per hanc nostram sententiam, quam ex nostro mero officio, ac de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consistorialiter coram nobis congregatorum consilio ferimus, eiectionē & spoliationem dictæ Catharinæ reginæ à quasi possessione iuris coniugalis, & reginæ dignitatis, in qua, tempore huiusmodi motæ litis erat & matrimonium inter prædictum Henricum regem & Annam præ-

dictam contractum, cum prædicta omnia notoria & manifesta sint, pro ut ita esse declaramus, nulla, iniusta & attemptata fuisse & esse, ac nullitatis, iniustitiæ, attemptatorumque vitio subiacuiffe & subiacere, prolemque susceptam seu suscipiendam illegitimam fuisse & esse, præfatamque Catharinam Reginam ad suum pristinum statum & quasi possessionem iuris Coniugalis & Reginalis dignitatis restitui & reponere debere, dictumque Regem dictam Annam a cohabitatione sua & quasi possessione iuris Coniugalis & Reginalis eijcere & amovere debere in his scriptis pronuntiamus, decernimus & declaramus, restituimus & reponimus, eijcimus & amouemus. Eademque nostra sententia & ex consilio & mero officio nostro prædicto, præfatum Henricum regem maioris excommunicationis & aliarum censuras & pœnas in dictis literis contentas ob earum non paricionem & contemptum damnabiliter incurrisse & incidisse ac a

Elizabetha
qua
nunc regnat.

Henricus
excom-
municatur.

omnibus Christifidelibus euitandum fuisse
 & esse, declaramus & mandamus. Et ni-
 hilominus volentes cum eodem Henrico Re-
 ge nomine pij patris benignè & clementer
 agere, censurarum prædictarum declaratio-
 nem usque & per totū mensem Septembris
 proximè futurū, ad hoc, ut sententiæ & mā-
 datis nostris prædictis commodiùs parere
 possit, suspendimus. Et si infra dictum
 tempus parere distulerit, ac dictam Catha-
 rinam in pristinum statum quo tempore li-
 tis motæ erat, non restituerit, præfatam-
 que Annam à sua cohabitatione & quasi
 possessione iuris Coniugalis & Reginalis
 non abiecerit, & dicta attemptata cum ef-
 fectu non purgauerit, ex nunc, pro ut ex
 tunc, præsentì declarationi locum esse volu-
 mus & decernimus.

Ita pronuntiamus.

Henricus istam sententiam non ali-
 ter quàm si facta ipsi fuisset iniuria, in-
 terpretatus, doloris sui vlciscendi cau-
 sa

schisma
proclama-
um.
 fa curauit, vt iusiurandum quod Cle-
 rus Anglicanus Pontifici Romano
 hæctenus præstiterat, in publicis reg-
 ni comitijs irritum redderetur, seque
 ipsum (vt quondam *Iulianus* apostata
 Pontificem maximum creans, nouam
 iurisiurandi præscripsit formulam, in
 qua Clerus & populus ipsum ecclesiam
 Anglicanæ atque Hibernicæ summum
 in terris proximè sub Christo caput
 iuratò cõfiteretur. Ac isto quidè mo-
 do *Henricus* tam se quàm suos diuisit
 ac separauit ab ecclesiæ Romanæ so-
 cietate & cõmunionem, in qua iam in-
 dè à temporibus *Iosephi ab Aramathia*
 omnes illi Reges & populi vixerant
 qui Catholicam Christi fidem in ij
 Insulis, pro sua quique ætate, seque-
 bantur. Et ij quidem fuerunt Hiber-
 ni, Angli, Normanni, Dani, omnium-
 que antiquissimi Britanni.

Scimus omnes ô Rex, quàm flo-

re

entem & gloriosam Ecclesiam, à ^{Ecclesia} *Petro* & ^{Romanæ} *Paulo* fundatã, à ducentis & triginta ^{splendor.} *Petri* successoribus auctam & continuatam, ab omnium Catholicorum nationum Episcopis, Regibus, & populis agnitam & obseruatam, omnium hæresum & hæreticorum impia dogmata fugientem & damnantem, innumeris patribus & Doctõribus referatam, infinitis Dei operibus planè admirandis illustratam deserueris, & reliqueris. Sed dic nobis per supremam potestatem tuam, quò ibas cùm ex Romana ecclesia exibas? Nam si Christianus permanere volebas, sine aliqua Ecclesia esse non poteras. Discessit quidem & *Paulus* Apostolus à ^{Act. 9.} Iudæis, & *Dionysius* ab Areopago suo, ^{Act. 17.} & *Iustinus* martyr à Philosophis, & *Augustinus* à Manichæis, & ij omnes à gentium erroribus. Sed tamen vnusquis

quisque eorum antequàm à societate sua discederet, prius aliam vidit societatem seipso antiquiorem, ad quam se conferret. Ibat *Paulus* ad *Ananiam*, & alios in Damasco fideles, *Dionysium* ad *Paulum* & eius comites, *Iustinus* ad Ecclesiam Christi quæ erat in Palestina, *Augustinus* ad *Ambrosium* Mediolanensem, & Ecclesiã Catholicam. Secutu *Henrice* cùm Romanam Ecclesiam desereres, ad quam aliam ibas? Vtrum ad Græcam? nihil minus. nec enim negasti Spiritum sanctum à filio procedere. An ad Æthiopicam Ecclesiã? at neque teipsum circuncidisti. An ad Armeniorum? At neque originale peccatum, neque salutem omnium ante Christi passionem (id quod illi fecerunt) pernegasti. An saltem ad *Vuiclefum*, *Lutherum*, *Zuinglium*, aut *Calvinum* ibas? Imò si quos huius erroris viros in tuo regno reperisti, eos fe-

Act. 9.

Act. 17.

Hoc idem à quouis Archibetico si petatur, necessario seipsum prodeet.

o, flammáque persequeris. Quò
 gitoribus cum ex Romana Ecclesia
 xibus? Quò inquam nisi ad teipsum?
 ergo tu es Christus? Nam solius *Math. 17.*
 Christi est, autoritate sua Ecclesiam *Hunc au-*
 Christianam instituere & congrega- *dit.*
 e. Is autem dixit ad *Petrum*, Tu es *Math. 16.*
Petrus, & super hanc petram edificabo
 Ecclesiam meam. Quam obsecro meam,
 nisi Christianam? Christus ergò nos
 mittit ad *Petrum*, Vicarium utique
 suum, & tu nos abducis à *Petro*, &
 ad te vocas? Ergò Antichristus es tu:
 sicut scriptum est, *Videte ne quis vos*
seducat, multi enim venient in nomi-
 ne meo dicentes, *Ego sum Christus*, *Math. 24.*
 & multos seducent. Quid est veni-
 ere in Christi nomine, aut dicere,
Ego sum Christus, nisi absque signis
 Apostolatus, absque missione legi- *Ioan. 20.*
 tima & ordinaria, caput Ecclesiæ
 teipsum constituere, tanquam Chri-
 sti

sti oues ipsius curæ primùm ac potissimùm commissæ essent? Ergo nē perierat Ecclesia de mundo, perierant prædictiones & promissiones Christi, antequàm *Henricus* cum filia sua concumbens, ex illo incestu nouam Christo Ecclesiam generaret? Si non perierat Ecclesia Christi, certè antiquior te fuit. Si & antiquior te fuit, nec tamen Ecclesia Romana fuit: debebas cùm ex Ecclesia Romana discederes, ad illam aliam tuo bruto iudicio veriorẽ, te conferre: debebas illi te adunare, vel per Sacramentum aliquod, vel saltem per nudam manus impositionẽ, vt inde sciremus, quam societatem sequereris, & quam fidem teneres. At nunc tu ipse, tuis constitutus es supremum caput ecclesiæ: cùm nec infimus quidem pes illius esses.

His ita constitutis, iam oportunitate tempus aduenerat, in quo *Cranmerus*

Cantuariensis Antistes, iusiurandum
 quòd Pontifici Romano præstiterat,
 religione, profanorum comitiorum
 auctoritate solutus, liberè posset etiã
 contra Romani Pontificis præscrip-
 tum, diuortij sententiam inter *Hen-
 ricum & Catharinam* pronũciare. Is igi-
 tur ex *Henrici* arbitrio certos Episco-
 pos, Procuratores, Aduocatos, &
 rebelliones vnà secum ducens, ad pa-
 gum *Dumstablensem* se contulit, qui
 proximè abest à Regia villa *Amptilen-
 si*, in qua degebat Serenissima Regi-
 na, quàm sæpius in ius vocatã ubi per
 quindecim dies frustra expectasset, ad
 sententiam diuortij ferendam se præ-
 parat, cum prius Regem velut à di-
 uortio aliquantulum abhorrentem Hypocri-
sis.
 ita enim vt faceret inter ipsos conue-
 nerat) admonuisset ne fratris defuncti
 uxore contra leges Euangelij diutiùs
 retineret: ni obediret, se quamuis in-

uitum, tamen pro ministerio quo
 in Ecclesia Dei gerebat, compelli, v
 censuris ecclesiasticis in Regem age
 ret. Mira dicendi libertas in subdito
 inquiebant adultores regij. Iam vero
 videmus quantum inter Papisticam
 religionem, & sincerum Dei Euan-
 gelium intersit. Hic Episcopus nisi
 ex Deo esset, Regem ipsum officij su
 tam audacter non admoneret. O di
 beatum qui caelestem lucem primus
 ad nos attulit. Hæc illi. Porro *Tho-*
mas Cranmerus ex domo *Anne Bolena*
 ad solius actoris arbitrium ea lege de
 lectus iudex, vt sententiam pro diuor
 tio ferret, nec audita quidem altera
 parte, audacter pronunciauit, & nec
 cessitatem iure Diuino impositam Re
 gi esse, vt *Catharinam* repudiet, & li
 bertatem concessam, vt alteram du
 cat. Cæterum *Henricus* qui & iudicem
 & sententiam in manu sua habebat
 quia

Adula-
 tio.

sententia
 Cranme-
 ri.

uid futurū esset probè sciēs, iām antè
 duxerat *Annam Bolenam*, & cogno-
 rat, licet solennem nuptiarum pō-
 am in ipsam Dominicæ resurrectionis
 is vigiliam reiēcisset. *Anna* igitur pri-
 e Idus Aprilis (qui dies sepulto Do-
 ino sacer eo anno fuit) publicè de-
 uctā, & postridiè calendas Iunij pro-
 mē sequentis regio diademate co-
 nata, septimo idus Septembris eius-
 em anni, filiam *Elizabetham Henrico*
 perit, quinto utique mense, post
 lennem nuptiarum celebrationem:
 cessè ut fuerit, eam prius cognitam
Henrico esse, quàm res diuulgare-
 r.

Nuptie in
 vigilia
 Paschatis.

Baptizata iam apud Grenuicū *Eli-
 zabetha*, Rex postulat, ut omnes Epif-
 opi & clerici, omnes optimates, quin
 iam omnes omninò Angli qui sal-
 m plena pubertate essent, in verba
Elizabethæ iurent, velut quæ sola pro-

xima & legitima regni Angliæ hæres foret. *Mariam* verò *Catharinæ* filiam velut ex matrimonio illegitimo natã,

dem est omni successionis iure priuat. Quam
 isher iurisiurandi formulam cum *Ioanne*
 Anglicè, *Fisher* Episcopus *Roffensis*, & *Thomas*
 quod pis- *Morus* (qui Regē in omnia vitia præ-
 cator La- cipitem ferri videns, paulò ante sum-
 ine. mo Cancellarij magistratu seipsum ab-
 dicauerat) suscipere nollent, in custodiam
 persecu- coniecti sunt. Cum *Thomas Morus*
 tio. *Morus* ad arcem Londinensem duceretur
 in ipsa porta custos carceris aderat, ve-
 stem extimam & supremam sibi do-
 nandam ex more postulās: cui *Morus*
 (vt erat ingenij facetissimi) pileus
 statim tradidit. At custos non hur-
 (inquit) dico, sed togam qua indueris.
 Imò (inquit *Morus*) superior vestis co-
 pileus, qui supremã corporis partem
 tegit. Adeò in ipsius carceris foribus
 quas plerique tantopere extimescunt

vir sanctus tanquàm in cõuiuio lusit. Dicebat verò totum mündũ, in quem homines ex Paradiso eiecti ob peccatum deturbãtur, nihil esse aliud quàm carcerem, vnde omnes ad causam diendam suis singuli diebus euocarentur. Quòd suus carcer aliorum Principum carcere minor fuisset, hoc se acceptum Deo ferre: nam ex malis minimum esse eligendum. His sanctis cogitationibus beatum illud ingenium se recreabat.

*Mundus
Moro car-
cer.*

Celebre erat his diebus *Annae Bar-* Anno Do.
nae monialis nomen. Hæc asserebat 1532.
Henricum non amplius iam esse Re-
gem, eò quòd ex Deo non regnaret.
Mariam verò *Catharinae* filiam, quæ
nunc minùs legitimè nata habebatur,
ad regni gubernacula suo iure sessurã
se: ob quæ verba in ius vocata, & in
publicis regni comitijs vnà cum duo- *persecu-*
bus *D. Benedicti*, duobus etiã *D. Fran-* *tio.*

cisci monachis, (qui omnes eam spiritu Dei afflatam credebāt) capitis condemnata, vltimū supplicium subiuit. Quam fœminam cū inter cæteros *Thomas Morus* diligēter examinasset, nullo indicio deprehendere potuit eā fanatico spiritu (quod in eius inuidiā tunc spargebatur) agitātā fuisse. Constat quidem illas res quas tunc cū nihil minus quā futuræ putabātur futuras prædixit, suo tempore postea euenisse. *Maria* enim quæ tunc *Elizabetha* postponebatur, ante *Elizabetham* postea iure suo regnavit.

Cū autem nulli ex vniuerso Clero liberius diuortio Regis se opponerent quā Fratres Minores qui de obseruantia vulgò dicuntur, illi autem *Catharine* matrimonium tam in disputationibus publicis, quā in concionibus sacris acerrimè tuerentur, quorum in hoc genere princip

erat

erant duo Reuerendi Patres, *Elstonus* & *Paytons*, ob hanc rem totus fratrum ^{Persecutio.} obseruatum ordo in tanto apud Regem odio fuit, vt tertio idus Augusti ^{Confessores.} fratres isti ex omnibus ordinis sui monasterijs pellerentur. *Elstono* autē Rex ^{Elston.} minatus dicitur, se illum in profundissimas aquas, nisi de cetero taceret proferendum. At ille nunquam (inquit) dubitauit quin tam celeriter ad Deum qua perueniatur ac terra. Iussus autē ex Anglia quàm primùm excedere, in Germaniã inferiorem se contulit, vbi usque ad *Mariam* Reginam vixit, quo tempore in sui ordinis monasterio pud Grēuicum in pace obdormiuit.

Henricus verò vt grauiorem adhuc ^{Anno Do.} indignitatem de Pontifice Romano ^{1534.} suaderet, in mense Nouembri comitijs publicis indictis, omnem deinceps in Anglos & Hibernos iurisdictionem & potestatem Pontifici Romano ad-

persecu-
tio.

Papa.

emit, quam si quis deinceps ei detur-
lisset, perduellionis reus fieret. Quin-
imò ipsum *Papæ* vocabulum persecu-
tus, edixit, vt de cæterò nullus Pon-
tificum Romanorum vocaretur *Pa-
pa*, sed tantum *Episcopus Romanus*. Ang-
licanæ verò ecclesiæ Summum ca-
put solus Rex haberetur, cuius etiam
præcipuè esset, authoritate plenissi-
ma, errores, hæreses, abusus omnes in
Anglicana ecclesia emendare. Illi om-
nium sacerdotiorum integri prouen-
tus primi cuiusque anni quo quis be-
neficiū aliquod sortitus esset, solue-
rentur: illi omnium ecclesiasticarum
dignitatū decimæ redderentur. Quæ
legem Rex tanta sæuitia executione
mandauit, vt capitis damnaretur,
cuius in libro vel solum nomen *Pa-
pæ* non deletum extaret. Per Calen-
daria, per indices, per scripta patrum
per totum ius canonicum, per Scho-
lasti-

lasticos Doctores, *Papæ* vocabulum
 lituris vndique obducebatur. Imò in
 fronte operum *D. Cipriani, Ambrosij,*
Hieronymi, Augustini, Leonis, Gregorij,
Prosperi, ac aliorum Ecclesiæ luminū,
 singuli scribere coacti sunt, Si quid in
 eis operibus inesset, quod Pontificis
 Romani Primatum tueretur aut con-
 firmaret, se illi verbo, sententiæ, ra-
 tioni, iam nunc renunciare, nec tanti
 criminis reos vnquam esse velle. Epif-
 copi plerique, & alij antistites, quorū
 erat principijs tanti mali obsistere,
 paululum tempori cedendum puta-
 bant, donec aut Rex mentem muta-
 ret, aut Princeps aliquis catholicus re-
 ligioni Christianæ opem ferret. Sed
 frustra sanè oculos in Cæsarem, aut
 hominem quempiã coniectos habe-
 bant, cum in Deum & proximum ipsi
 tam grauitè peccassent. Non defue-
 runt tamen reliquię sanctę, quę genua

Abrenu-
 tiatur
 pæ.

curuare ante Baal prorsus recusarent.

Anno Do.

1534.

Tertio enim calendas Maij, quinq[ue]
sanctissimi viri gloriosū pro Christo
certamen inierunt. Quorū tres quidē
fuerunt diuersorum ordinis Carthu-
siani monasteriorum Priores. *Ioannes*
Houghton Prior Londinensis, itemq[ue]
Robertus Laurentius, & *Augustinus*
Vuebster, Priores, alter Beualensis, &
alter Examensis, qui quòd profanum

Martyres
quinque.

Henrici Primatum quem in ecclesiam
sibi arrogabat, nollent agnoscere, man-
tyrij palmam assecuti sunt. Auxit bea-
tum numerum *Reginaldus* Brigitenfis
monachus, ex Abbatia *Sion* Theolo-
gus insignis, qui vt sæpe antea popu-
lum disertissimis concionibus, sic tūc
exemplo & patientia sua erudiuit. Is
vbi condemnatum se ad mortem au-
diuit, Credo (inquit) videre bona Do-
mini in terra viuentium. Idem ad sup-
plicium productus, populumhorta-
batur

batur, vt pro Serenitate regis preces
 assiduas ad Deum funderent, ne, qui
Salomonem initio regni sui sapientia &
 pietate ad viuū expresserat, vnà cum
 illo in fine vitæ per mulieres seductus
 degeneraret. Quinto demum lo-
 co *Ioannes Haylus* presbyter idem su-
 pernæ vocationis brauium quia legi-
 timè certasset, accepit. Hæ fuerunt
 primitiæ martyrum post *Henrici octa-
 ui* nouum schisma.

Ad decimum verò quartum diem Anno Do
 Calendas Iulias, alij tres Carthusiani, 1534.
Vmfridus Midelmor, Gulielmus Ex- Martyres
neus, & Sebastianus Nudegat cùm priùs quatuor.
 per dies quatuordecim cōtinuos ere-
 cti stare coacti essent, iniectis ad col-
 lum, ad brachia, ad crura, circulis fer-
 reis, ita vt ob nullam omninò causam
 loco vnquàm dimouerentur, illustre
 fidei testimonium dederunt. Tàm
 enim illi tres quàm *Gulielmus Horne* vi-
 mineis

mineis cratibus iniecti, & per plateas Londinenses vsque ad vltimi supplicii locum pertracti, postquam laqueo ad breue tempus suspēsi fuissent, mortui demittebantur. Tūc autem canifex pudendis præcisīs & flāmæ traditis, pectus & præcordia gladio aperuit, visceraque euulsa, in propositū ignē coniecit, demū capite abscisso, reliquū corpus in quatuor partes dissecauit, illasq; partes elixas varijs in locis populo spectandas suspendit. Cū Ioanne autem *Rocestrio* & *Iacobo Valuerro* (ipsis quoque *Carthusianis*) tam gratiose dispensatum est, vt simplici suspendio ad cælum commigrarent. Iam siue tyrannum ipsum tantæ cædit in oculis ciuium factę, seu etiam tantæ cladis à solis *Carthusianis* acceptę pudebat, alios nouem *Carthusiano* maluit fœtore carceris enecari, quam vt publicum de ipso triumphum agerent.

*Martyres
due.*

cent. Ij autem erant *Ioannes Berus*, Martyre. nouem.
Thomas Grenuay, *Ioannes Dauis*, *Guliel-*
mus Grenuod, *Thomas Scriuan*, *Robertus*
Salteus, *Gualterus Person* & *Thomas Re-*
dingensis. Ac de *Cathusianis* haectenus,
 Quanquam enim non omnes eodem
 die vitam finierint, tamẽ quos eadem
 fides & religio coniunxit, visum est
 oratione mea non debere separari.

Adhuc in custodia tenebatur *Ioan-*
nes Roffensis, & *Thomas Morus*, totius
 Angliæ duo splẽdidissima lumina, in
 quos omnium oculi coniecti, men-
 tesque erectæ fuerunt. Non latuit hoc
Henricum, tantoque magis cupiebat
 eos ad suas partes allicere, ac præcipuè
Thomam Morũ, qui quòd laicus esset,
 laicis (quos Rex & amabat & timebat
 magis) gratiosior fuit, maximè quòd
 aulem laicum Anglia nunquam pepe-
 sisset. Natus fuit *Lõdini* honestissimo Thomas
Morus.
 loco, græcè ac latinè excellenter do-
 ctus

etus, in republica per annos penè qua-
 draginta versatus, legatione honori-
 fica perfunctus, summis honoribus
 summa cum laude potitus, nec vnquam
 tamen cùm duas ordine vxores duxisset,
 pluresque liberos genuisset, de au-
 genda re familiari sollicitus fuit, adeo
 vt ad patrimonium suum à maioribus
 acceptum, ne centum quidem aureo-
 rum annuos census adiecerit. Ad hũc
 virum *Henricus* cùm multos ex opti-
 matibus suis frustra legasset, incertum
 animi quid magis sibi expediret, vtrum
 vt viuere pateretur tam illustrem suum
 adulterij hostem, an ob extinctum or-
 bis Christiani tam clarum lumen tan-
 tam infamiæ notam subiret, tandem
 cõstituit *Roffensem* Episcopum (quem
 iam Cardinalium collegio ascriptum
 acceperat, & cuius cõstantiam ne spe-
 rabat quidem aliquãdò frangi posse)
 è medio prius tollere, periculum fa-

*Roffensis
 Cardina-
 lis.*

turus an *Morum* fortè postea de sen-
 entia posset deducere. Ad decimum
 igitur Calendas Iulias *Ioannes Fisher*
 piscopus Roffensis, quo nihil aut do-
 tius aut sanctius Anglia protulit, pe-
 è iam decrepitæ ætatis (cui nunquam
 persuaderi potuit, vt tenuem Episco-
 atum quem ex Dei vocatione pri-
 mum acceperat, alio quopiam locu-
 letiore qui sæpius offerebatur, com-
 mutaret) ad iudiciũ primò, deindè
 uòd *Henrici* Primatũ ecclesiasticum
 tollet confiteri, ad mortem produci-
 ur, qui simul ac scenam in qua glo-
 riosum certamen cõsummaturus erat
 conspexerat, abiecto senectutis bacu-
 o: Eia (inquit) pedes, officium facite,
 arum itineris iam restat. Constitutus
 utem in loco martyrij, subleuatis in-
 ælum oculis, *Te Deum* (inquit) lau- Mors Rof-
 amus, *te Dominum confitemur.* fensis. Quem
 ymnium vbi totum absoluisset, cer-
 uices

uices gladio subiecit, animā Deo reddidit, iustitię coronam accepit. Caput hastili affixum, & in ponte Lōdinenf omnium oculis expositum, quò diutius ibi suspensum manebat, eò magis floruisse, ac venerabilius factum esse dicitur, ob quam causam loco amotum traditur.

De illo die quo *Roffensis* ad mortem ducebatur, *Morus* (quod tamen *Re*vetauerat) certior factus, cū vehementer timeret, ne fortè ipse martyri corona excideret, ad Deum cōuersus. Confiteor (inquit) tibi domine, quò tantam gloriam non sum meritus, nec sum ego iustus & sanctus sicut *Roffensis* tuus, quem de vniuerso regno isto tibi secundum cor tuum elegisti. Sec tamē si fieri potest, particeps fiam, domine, calicis tui. Hęc & alia his similia cū lachrymans diceret, nec vultu (quem alioqui placidissimū habebat

dole

colorem dissimulare iam posset, pubant illum filij huius seculi mortem mere, & ideò vt Regi obediret, aduci posse. Venerunt ad eum hac de causa multi principes viri, sed cùm nihil proficerent, ad postremum vxori *Aloysia* *Morus* mandatum est negotium, vt viro suaderet, ne illam, ne liberos, ne patriam & vitam, qua diu adhuc frui posset, pro derelictis haberet. Cùm erò vxor *Mori* hæc apud eum occineret: Et quàm diu *Aloysia* mea (inquit *Morus*) potero hac vita frui? Tum illi, totis viginti annis mi vir, si Deus voluerit. Vis ergò (ait *Morus*) vt æternitatem viginti annis cõmutem? Næ imperita es mercatrix, mea vxor. Jam si annorum viginti millia dices, aliquid tu quidem diceres, sed tamen ad æternitatem quid essent?

Itaque cùm *Morus* de sententia dinoueri non posset, ablati sunt ei omnes

nes libri, tanquam instrumenta quæ illum ab amore seculi abductū, æternæ vitæ desiderio inflāmabant. Tunc fenestris perpetuò clausis, nihil aliud quàm Deo & sanctis meditationibus vacabat. Porrò cùm carceris custos ab eo quæreret, quid ita in tenebris sederet, quid (inquit) facerem? nonne sub blatis mercibus, claudēda est officina? Merces suas dixit libros suos, ac verè quidem officinam in carcere aperuit. *Morus*, in qua proposuit omnia sua vænalia, vt pretij loco cælum acciperet. Scripsit in carcere duos libros vnum idiomate Anglicano, quem inscripsit, *Solatum in perturbatione, alterum latine, de passione Christi*. Cumque ad illa Euangelij verba peruenisset, *Et iniecerunt manus in Iesum*, in ipsum quoque iniectæ sunt manus, nec vltra ei licuit quicquàm addere. In iudicio autem interrogatus, quid ei de publica leg-

Facere.

Libri in carcere scripti.

videretur, in qua omnis potestas Pontifici Romano abrogata, & summa ecclesie gubernatio Regi concessa esset, (quæ lex post *Mori* apprehensionem constituta erat) respondit se nescire an ulla esset eiusmodi lex. Iudice subinferente, At nos tibi denuntiamus talem extare legem, & eam suffragijs omnium esse comprobata, quid ergo tibi de illa videtur? Si me, inquit *Morus*, prociue habuissetis, ego vobis de vestra lege attestantibus credidissẽ. Nunc autem separastis me à republica vestra, & in carcerem non modò tanquam peregrinum, sed & tanquam hostem recluistis. Me igitur huic reipublice mortuum, quomodò nunc tanquam vivus membrum, de reipublica vestra legibus interrogatis? Iratus iudex, iam inquit, dissentire à lege te video, cum taceas. Si taceo, inquit *Morus*, hoc vo

Graviter.

Acme.

tur. Nam qui tacet consentire videtur. Ergone inquit iudex, assentiris legi? Quomodo, inquit, id facere, cum nemo assentiatur ei quod ignorat? Destinato autem consilio in hunc modum

*consilium
Mori.*

respondit *Morus*, ut neque fidem negaret, neque mortis periculo sese offerret. Quanquam enim esset martyrij cupientissimus, tamen certo sciens hoc esse donum Dei, dubitans vero (ut sapere dictitabat) utrum Deus hac eum gratia donaturus esset nec ne, eam respondendi moderationem quam nunquam exposui tenuit.

Porro cum iudex ad duodecim viros quorum est de capite omnium cognoscere ac interloqui, causam *Mori* detulisset, illi eum dixerunt reum esse mortis. Tunc *Morus* vocatione sua certior & securior, liberè aperuit quid ei de lege illa videretur. Ego (inquit) per Dei gratiam semper Catholici

icus, nec vnquam à Pontificis Ro- *Morus v-*
 mani communionem discedens, audi- *tionem f-*
 eram aliquandò Pontificis Romani *dei suę*
 potestatem legitimam quidem & lau- *reddidit.*
 dabilem, sed tamen humani iuris, non
 diuinæ præscriptionis fuisse. Itaque
 cum viderem statum huius regni eò
 ferri, vt necessariò inuestigandum es-
 set qua ex origine Pontificis Romani
 potestas dimanaret, toto septenio hu-
 ius rei diligentissimè indagationi me
 edidi, & deprehendi potestatem Ro-
 mani Pontificis quam vos temerè (vt
 nihil dicam grauius) abrogastis, non
 modò legitimam, laudabilem & ne-
 cessariam, verùm etiam Diuini iuris *Primatus*
 & præscriptionis esse. Hæc mea est *Papæ di-*
 sententia, hæc fides, in qua per Dei gra- *nini iu-*
 tiam moriar. Vix hæc dixerat, cū om- *ris.*
 nes magna voce conclamarunt, pro-
 ditorem & perduellem esse *Morum.*
 reuertenti à iudicio filia eius *Marga-*

Margari-
s Mori fi-
4.

rita quam vnicè dilexerat, quam Græcè ac Latinè docuerat, cui ex carcere multas literas dederat, in itinere occurrit, vt vltimū vale patri suo diceret. Substitit pater, nec filiæ osculum negavit, quin & benedictionem imperijt. Affuit *Margarita*, *Ioannis Harrisii* (qui *Thomas Moro* à secretis fuerat) vxor. Illa cūm *Morum* filia iam osculata discessurum timeret, nec ei spacium valedicendi relictum iri, subito rapuit ad se *Thomæ Mori* caput, quo iam filiæ humero eminebat, & dominum suum magno desyderio palàm osculata est, cui *Morus*, Inurbane (inquit) sed tamen peramante factum.

Martyriū
Mori.

Pridiè nonas Iulias ad locum supplicij productus, cū ad imas scalas pervenisset, nec facilem ascensum videret, vnū ex ijs qui in scena constiterant, appellans, Da sodes (inquit) manum, asc

ascendam : nam ad descensum quod
attinet, me mihi relinquo licet. Cùm
oreces absoluisset, populúmque te-
stem quòd in fide Catholica morere-
tur, inuocasset, ac psalmum *Miserere*
mei Deus, percurrisset, accessit ad eum
carnifex, & venia de more petita, ca-
put iustitiæ, veritatis, & virtutis am-
putauit, ingemiscente Anglia vniuer-
sa, & non tam Christi martyrem,
quàm seipsam capite truncatam arbi-
trante. Eius diei summo mane filia
Mori Margarita peragrabat sanctissi-
mas ecclesias : & eleemosynas paupe-
ribus plena manu distribuebat, iamq;
omnibus elargitis, cùm in templo
quodam orationi vacaret, Heu mihi
ait ad ancillam Oblita sum syndonis
qua patris corpus inuoluatur. Audie-
at *Roffensis* Episcopi cadauer, sine
resbyteris, sine cruce, sine lumine,
sine linteis proiectum fuisse in humum,

nec affuisse qui sanctum martyrē sepeliret. Neque verò quisquam ei hoc officium præstare audebat, quòd ob *Henrici* tyrannidem sibi omnes timerent. Quod, ne patri quoque suo accideret, *Margarita* cauebat. Consultuit ei ancilla vt de proximo acciperet linteum. Quomodò (inquit) id faciam, cùm nihil pecuniæ reliqui habeam? Credent tibi, ait ancilla. quam quàm (inquit *Margarita*) longè domo absim, nec his hominibus nota existam, tamen periculum faciam. accessit ad vicinam tabernam, postulat quantum sufficere credidit, de precio conuenit. Tùm *Margarita* vult quærendæ pecuniæ causa, manu in peram misit, eo animo, vt diceret præter spem sibi euenisse, quò minus adessent pecuniæ: sed si crederetur tibi, se quàm primùm id quòd conuenerat redditurum. Ecce autem, cun-

ertò ei cōstaret nihil omninò paulò
ante reliquum fuisse, tamen iam in
era iustum syndonis preciũ reperit, *Miracu-
lum.*
nec vno teruntio plus minúsvē, quàm
eo tempore ex pacto persolui oport-
ebat. Miraculo confirmata, linteum
accepit, patris cadauer inuoluit, &
quia fœminam ac præsertim filiam,
nemo ab officio pio repulerat, Christi
martyrem honestè sepeliuit.

Sequente mense Octobris, *Henri-
us* tãquàm Summũ caput ecclesiæ, vo-
luit sacra monasteria visitare. *Leum* *Visitatio
Monaste-
riorum.*
gitur quendam iuris ciuilis profes-
sem; ac neque sacris ordinibus initia-
tum, ad inquirendum in monachorũ
& sacrarum virginum vitam ac mores
misit. Cuius visitationis hęc fuerunt le-
ges, vt qui minor viginti quatuor an-
nis fuisset, è monasterio exire, & ad se-
culum reuerti cogeretur: qui verò ma-
ior esset, non cogeretur quidem sed

tamē exire si vellet, impunè posset. Exeuntibus autē, loco religiosi habitus, togā sacerdotalem & aureos ferè octo Abbas daret: virgines verò sacræ vt seculariū fœminarum more vestirentur.

ui bono:
ut cas-
sus.

Deniq; omnes omniū ordinū viri ac mulieres pretiosissima quæq; ecclesiarū ornamenta & sanctorū reliquias regis quæstoribus traderēt. *Leus* ergo iste vt cōmissum sibi officiū rectè obiret, virgines sacras ad incestū sollicitabat, nec de alia re libentiùs vnquā aut inquirebat aut loquebatur, quàm de stupro aut rebus venereis. Ea verò mēte visitatio hæc instituta est, vt Rex omnē euertendi Monasteria, quorū bonis inhiabat, occasionem captarēt. Itaq; pridie Nonas Februarij, criminibus Religiosorū partim detectis, partim cōfictis, obtinuit in publicis regni comitijs vt minora quæq; monasteria quorū annui census non nisi ad septi-

Anno Do.
1535.

gentos ferè aureos estimabatur, libidini suę dederetur. Octavo idus Ianuarij ^{An. Do.} 1535. eodem anno Serenissima *Catharina* ex hac vita ad villam *Cimbalton* decessit, & in Burgo *S. Petri* sepulta est. De le- <sup>Cathari-
na episto-
la.</sup>cto autem in quo decubuit, Regi scripsit in hanc sententiam. Mi Domine Rex *Henrice*, appropinquante iam mortis meę hora, charitas qua te prosequor, facit, vt admoneam te salutis animæ tuę, quam cunctis huius mūdi rebus anteferre debes. Ego tibi condono, precórque vt condonet tibi Deus. Commendo tibi filiam nostram communem, ancillas tres & ministros omnes, vt illæ nuptui commodè tradantur: his autem præter id quod iam debetur, etiam vnus anni stipendium integrum velut cumulus accedat. Acceptis *Catharinæ* literis, Rex temperare sibi à lachrymis non potuit. Cæterùm *Anna Bolena Catharinæ* fu

funebrem diem, non atrii sed flauii coloris vestibus induta celebrauit. Cùm nonnulli de æmula è medio sublata gratularentur, Imò (inquit *Anna*) doleo, non quidem quòd mortua sit, sed quòd tam honesto mortis genere obierit. Quãtus liuor, quem nec mors *Catharina* sustulit? Fit autem sæpè vñ cùm maximè securi videmur, tunc summis inuoluamur periculis. *Anna* iam videbatur omni metu alicuius æmulæ soluta. Sed ecce, qui iustus est Deus, euestigiò aliam illi suscitauit æmulam, multò grauiorem quàm *Catharina* vnquàm fuerat. Rex enim cepit & *Anna Bolena* tædio, & alterius puellæ amore affici. Venerat tempus quo *Anna* iterum pareret, peperit autem informem quandam carnis molem, ac præterea nihil. Rex omnino videre volens quid *Anna* peperisset, se de causa in cubiculum eius mox à pa-

Aborsus
Anna.

u intrabat. Illa & de abortu dolens,
 & de Regis amore in aliam translato
 indignans, Ecce (inquit ad Regem)
 post illum diem quo meretricē illam
anam tuis genibus insidentem con-
 pexi, quā pulchrē vterus meus offi-
 cio functus est? Bono animo sis meū
 corculum (inquit Rex) non erit post-
 hac cur de me queraris. Et exibat qui-
 dem mœstus: *Anna* verò ubi *Henricum*
 nec hactenus vidisset masculum ex se
 generasse, nec iam deinceps generatu-
 rum speraret, constituit experiri, an
 alia quapiam via, quæ Regis vxor iam
 esset, etiam Regis mater effici posset.
 Putabat autem adulterij sui crimen eò
 magis occultādum, si potius cum fra-
 tre suo *Georgio Boleno*, quā cum alio
 quopiam rem haberet. Quin etiam
 volebat superbissima & sui ipsius a-
 mori deditissima mulier, de genere &
 sanguine *Bolenorum* ex vtraque parte
 esse

Incestus

Anne Bo-
lena.

esse, qui regnum in Anglia occuparet. Sed cum neque ex illo scelerato incestu, quod maximè cupiebat, assecuta esset, cœpit animum suum ad vagam libidinẽ eousque applicare, vt præter *Noresium, Vestonum, & Bruertonum* homines non ignobiles, etiam *Marcum* quendam musicum suum, in regium thorum pelliceret.

Quæ tam effusa libido cum Regi diu latere non posset, tamen se nihil scire simulauit vsque ad calendas *Marias*. Illo die cū Rex Grenuici ludicri quibusdam spectaculis interesset, atque *Annam Bolenam* vidisset è fenestra sudarium quoddã demisisse, quod vnus ex ipsius amasijs faciem sudore oppletam extergeret, è theatro statim prorūpens ad *Vestmonasterium* se tantum comitibus assumptis se cōtulit. Postridiè verò *Anna* in carcerem ducta, & ab ipso *Thoma Boleno*, qui pa

er ipsius putabatur, inter iudices ex
 iussu Regis confidente, adulterij & in-
 estus condemnata, decimo quarto
 kalendas Iunias capite feritur, cum nõ
 otis quinque mensibus post *Cathari-*
ne mortem, titulo Reginae potita es-
 set. Cuius rei dolore etiam *Thomas*
Bolenus è vita non multò post migra-
 uit. Postridiè verò quàm *Anna Bole-*
ne ceruices amputatae sunt Rex *Ianam*
Seimeram in vxorem accepit, quam
 priùs, etiam viuentè *Anna*, & adama-
 uerat, & ipsi prætulerat: vt non minùs
 mira quàm iusta sint iudicia Dei, red-
 dentis vnicuique secundũ opera sua.
 Sicut enim *Anna Catharinam* supplan-
 tauerat, sic & *Iana* supplantauit *An-*
nam.

Vndecimo autem Calendas Iunias,
 frater *Annae Bolenaë Georgius* Domi-
 nus de Rupeforti, *Henricus* Noresius,
Gulielmus Brierton, *Franciscus* Vestus, &
 Mar

Marcus musicus, ob adulteriũ, quocum *Anna Bolena* commiserant, securi publicè percussi sunt.

Sexto idus Iunias Rex comitia publica, itemque Synodum episcopalem indixit. In utroque concilio, de fide & religione cum diu multumque disputatũ esset, tam Rege quam Episcopis operam omnem interponentibus, ne schisma quod inchoauerant in hæresim Lutheranam aut Calvinisticam transfiret, tandem liber quidam editus est auctoritate publica, cũ hæc inscriptione, *Articuli per Serenitatem Regiam constituti*, quorum primus, in Eucharistiæ sacramento transubstantiationem credendam: secundus, vnam speciem sacramenti Eucharistiæ ad salutem sufficere: tertius, cœlibatum sacerdotum omninò retinendũ: quartus, votorum castitatis & viduitatis necessariam esse per solutionem: quintus

Summa,
sex Articulorum.

is, non modò Missarum celebratio-
em iuri Diuino consentaneam, verũ
& Missas priuatas fieri, bonum & ne-
cessarium esse: denique sextus, auricu-
larum confessionem in Ecclesia neces-
sariò conseruandam assererat. Qui
secus doceret in illum tanquàm hæ-
reticum supplicia cõstituenda, Regis
clementia vtriusq; senatorij ordinis, &
plebis in comitijs adunatæ consensu
recreuit. Hic ergò status religionis in
Anglia tũc fuit, tũm à Catholica fide
alienus, ob primatum & vnitatem Ca-
thedrę *Petri* desertam, ac euersa om-
nium ordinum Monasteria: tũm à
Vuiclistarum, Lutheranorum, Zui-
nglianorum, & Caluinistarum cętu ob
articulos iam propositos, longè alie-
nissimus. Cæterum tàm Nobilitas an-
tiqua (solis assentatoribus qui Aulam
comitabantur, exceptis) quàm plebs
Anglicana cùm non solùm ab omni
hæ

hæresi abhorreret, sed etiam penè tota esset Catholica, parum putauit in pessima nō incidere, nisi & optimam Catholicæ fidei conditionem retineret. Itaque cū viderent per speciem superstitionis tollendæ, re vera nihil aliud ági, quàm vt sacra vasa, Cruces argenteæ, calices qui sanguinem Christi portant, cæteraque ornamenta e templis Dei subducerentur, primū

Arma pro fide sumpta.

Lincolniensis populus, deindè Northumbria, Cumbria, Dunelmensis & Eboracensis ager arma sumpsit, adeo vt quinquaginta virorū millia & amplius in aciem prodirent. Insignia horum erant, *quinque vulnera Seruatoris, calix cum hostia, & nomen Iesu in medio expressum*, quibus rebus demonstrabant se ob conseruandam fidem Christi bellum gerere. Aduersus quos cum Ducibus *Norfolciæ ac Suffolciæ*, Marchio *Essexoniensis* alijque Regis ministri se opposuissent

Anno Do. 1536.

uissent, in ipso die prælij obtentum
 est, ut ad colloquiũ vtrinque venire-
 tur, in quo *Henricus* (quòd malè sibi
 mereret) Catholicis populis promisit,
 omnia illa de quibus illi quereban-
 tur, emendaturum, nec eum tumultũ
 aliquam detrimẽto postea futurum.
 Quæ omnia cùm non edicto solum,
 sed & publicis tabulis confirmasset,
 tamen per speciem noui tumultus, nõ
 uidem ab iisdem Optimatibus, ve-
 rum à *Nicolao Musgrauio* & *Thoma Gil-*
lo postea concitati, etiam illi quos
 rex ante securos fecerat, vltimũ sup-
 plicium subire coacti sunt: Barones
 in primis duo, *Darcius* & *Hussius*, persecu-
 equites verò aurati, *Robertus Constabi-
l, *Thomas Percius*, *Franciscus Bigot*, *Ste-*
phanus Hamelton, *Ioannes Bulmar*, *Guli-*
elmus Lomleius, & *Nicolaus Tempestus*,
 Abbates duo, *Ieruiësis* & *Riuierius*, & qui
 vniuersũ caput extitit *Robertus Aschius*.*

louar-
is nat⁹.

Sexto autem idus Octobris natus est *Henrico* ex *Iana Seimera* filius quem vocauit *Edouardum*. Sed cum mater egrè pareret, Rex interrogatus cui magis consultum vellet, vtrum vxori an filio, respondit filio, quòd alias vxores perfacilè reperturus esset. *Iana* igitur ex dolore partus paulò post mortua, *Vindisoriæ* sepulta est.

Forestus
Martyr.

An. 1536.

Vndecimo calendas Iunias *Reuerendus* pater *Forestus* ordinis *B. Francisci*, eò quòd Ecclesiasticum Regni Primatum oppugnaret, in furcas duabus catenis ad brachia colligatis attolitur, supposito que ad pedes eius igno crudelissimè torretur.

Cromwellus.

Iam ab aliquot annis *Cromwellus* i Regis gratiam se insinuauerat, quòd homo esset ad illius libidinem compositus. Is hæresi Zuingliana infecto omnia ferè illa suggessit Regi, quæ sacra diripienda pertinebant. Itaque

cum

um videret imagines quasdam Sanctorum, itemque monumeta martyrum in honore apud plebem Christianam esse, ipse vero timeret, ne amici Dei nimis magno honore afficerentur, auctor fuit, ut omnes illæ Sanctorum imagines quas Deus (velut olim piscinam Bethsaidæ quæ ab Angelo IOAN. 5. Dei commota, eum qui prior in illam descendisset, à quacunque infirmitate liberabat) præcipuis quibusdam mirabilis populo suo cõmendauerat, unum memorijs martyrum auro & argento refertis è medio tolleretur, qui se idola abominari fingeret, manifestum sacrilegium perpetravit. Rom. 2. Nam sicut olim *Iacob* cum Dei visionem in somnis vidisset, euigilans, lapidem quem capiti suo supposuerat, erexit in titulum, fundens oleum desuper, locumque appellans Bethel, hoc est, domum Dei, ac voto facto reuersus po-

Reg. 10. steà, decimas Deo illic obtulit, & mul-
 tis postea seculis viri timentes Deum
 in Bethel, hoc est, ad locum à *Iacob* Pa-
 triarcha dedicatum ascenderunt, por-
 tantes secum hœdos vt sacrificarēt ibi
 domino : sic & populus Christianus
 in Anglia ad certa loca sacra (in qui-
 bus B. Virginis aliæque Sanctorum
 statuæ fuerant erectæ, & operibus De-
 mirandis, honorabiles demonstratae
 orationis ergo ascendebat, cuiusmodi
 tunc erant *Walsinghamum*, *Ipsuicus*, *Wor-
 gornia*, *Wilsedonum*, *Cantuaria*, & ali-
 eiusmodi, quæ omnia *Cromuellus* di-
 iecit & deformauit, vt opibus quas ibi
 fideles obtulerant, potiretur : nec in-
 tantum, sed etiam à decimo sexto ce-
 Anno Do. lendas Decēbris initio facto, reliqua
 1538. omnia monasteria deturbauit & de-
 omnium ruit. Tam egregiè Rex fidem quam
 Monaste- Eboracensibus populis cum arma su-
 riorum e- merent de sacris non diripiendis di-
 uersio. merent de sacris non diripiendis di-
 derant

derat, liberauit.

Ad decimum calendas Decembris
Lambertus quidam Zuinglianus in cam-
 po fabrorum Londini combustus est.
 Is ab Archiepiscopo Cãtuariensi *Thoma*
Cranmero condemnatus, prouoca-
 uit ad *Hericum* Regem. Cuius causam
 cum Rex ipse, publica disputatione
 cum eo instituta, cognouisset, homi-
 nemque iterum cõdemnasset, senten-
 tia mortis in eum per *Cromuellum* Re- Hypocrisis
Crouelli.
 is in spiritualibus vicarium (qui & ip-
 se fuit Zuinglianus, quãnquã id dis-
 simularet) palàm recitabatur.

Octauo idus Iulias Vicarius rector Martyres
nouem.
 parocciæ Vandsuorti, & presbyter qui
 eum iuuabat, & famulus qui mini-
 strabat, itẽmque monachus quidem
 cognomento *Mayrus*, & ad decimũ
 octauum calendas Decembris eodem
 anno, *Hugo Feringdonus* Redingensis,
Richardus Vitingus Glasconiensis; & ip-

sis calēdis *Ioannes Becus Colcestrensis*,
 omnes ordinis *S. Benedicti* Abbates,
 itemq; duo presbyteri *Ruggus, & Onio*,
 ob negatam *Henrici* pontificiam po-
 testatē, martyrij coronam adepti sunt.

*sauitum
 in celites.*

Ac ne in illos tantum qui agerent in
 terris sœuire, in cælites autem nihil au-
 dere putaretur, *S. Thomam Beckettum*
Cantuariensem Archiepiscopum, ab
 annis trecentis catalogo Sanctorum
 in cælo ascriptum, atque infinitis mi-
 raculis illustratum, causam in terris
 dicere post tot secula coëgit, ipsumq;
 perduellionis condemnatum, inter
 Diuos ampliùs censeret vetuit. Imò in
 comitijs publicis sanciuuit, vt capita-
 le crimen esset, si quis aut diem com-
 memorationis eius sacrum celebra-
 ret, aut in sacris precibus mentionem
 eius faceret, aut omninò eum appel-
 laret Sanctum, nomenve ipsius in Ca-
 lendario sanctorum non deletum re-

manere permetteret. Flagitium autem s. Thom
peccatū.
quod hic sanctissimus martyr cōmi-
erat ob quod adeò seuerè puniretur,
nullum aliud fuit, quàm, quòd mo-
numentum ipsius tantis opibus ac
thesauris refertum erat, vt occasio-
nem quæri oportuerit. vndè expilare-
tur. Qui enim Regius quæstor tunc
erat, confessus est, tantam auri, argen-
ti, ac lapidum preciosorum & sacra-
rum vestium vim ex vno illo *D. Tho-*
nae monumento ablatam esse, quanta Quantos
thesauros
ex sacris
locis Rex
corrasit.
viginti sex currus onerauerat, vt ex eo
conijcere liceat quàm innumerabiles
thesauros ex cæteris Sanctorum mo-
numentis, atque adeò ex templis, &
monasterijs omnibus idem Rex cor-
raserit. Porro cùm hic sanctus Dei mar-
tyr, sub cuius nomine tutelari multa
Deo templa erecta fuerant, hoc mo-
do exauctoratus esset, in Hibernia,
cuiusdam parœciæ ciues cùm sui tem-

pli Patronum audirent è Sanctorum numero & ordine motum : quærebant ab Episcopo suo , quem iam ex Sanctis Patronum sibi adoptarent Respondit ille, vt *Petrum* aut *Paulum* aut quemlibet alium in *D. Thomæ* locum substituerent. Et quid (ait quidam eorum) si Rex illum quoque de cælo deturbarit ? Ergò (inquit alter ex vicinis) Sanctissimæ Trinitati templum nostrum dedicemus. Nam si quis poterit locum suum seruare, id vtique faciet sanctissima Trinitas. Atque ita quidem fecerunt.

Anno Do.

1539.

Anna Cle-
uensis.

Anna verò *Gulielmi Cleuicæ* Ducis soror, ex pacto cum certis Germaniæ Principibus antea inito, nupsit *Henrico*. Putabant Principes omnia satis tuto loco fore, si Rex eam ducturum se promisisset : non addiderant verò, vt etiam retenturum sponderet, duxit ergò, quinimò seduxit, cum per co-

nitiorum interpositam auctoritatem
 venè statim illam repudiauerit, *Ca-*
harina Hauarda in eius locum surro-
 gata. Sed cùm *Henrico* nuptiarum cau-
 sa multùm molestiæ attulisset, atque
 deò reformāda videretur, placuit ca-
 tissimo & vigilantissimo ecclesię pa-
 tori legem perpetuam stabilire, qua
 in posterum sciretur quæ cui ritè nup-
 tia esset. Indictis igitur comitijs, re
 multùm diuque disceptata, omnium
 ordinum suffragijs decretum & supre-
 mi capitis vltima sententia compro-
 batum est, si quæ personæ in *Leuitico*
 non prohibita, solo consensu, per
 verba de præsentibus, nuptias, nulla car-
 nali copula subsequuta, contraxerint,
 æque ambæ seu altera earum postea
 nuptijs cum altera persona in *Leuitico* Lex nup-
 non prohibita contractis, has po- tiarum.
 teriores nuptias etiam carnali copula
 consummauerint, vt illarum persona-
 rum

rum nuptiæ posteriores quas carnali copula firmasset, non priores quas solus consensus statuisset, ratæ & stabiles haberentur, utque nemo in foro aut in iudicio audiretur, qui pro nuptijs prioribus solo consensu absque carnali copula initis, contra posteriores carnali copula consummatas verbum facere auderet. Itaque cum olim iuris gentium fuisset regula: Nuptias non concubitus, sed consensus facit, iam deinceps schismatici regis nova regula cœpit esse: Nuptias non consensus, sed concubitus facit. Cuius legis tãto perẽ postea pudit ipsos Protestantes, ut mortuo *Henrico*, eam ipsi reuocauerint, & irritam fecerint.

Persecutio.

In mense Maio *Sampson Cicestremsis* Episcopus & doctor *Wilsonus* in vincula coniecti sunt, quòd certos homines qui ecclesiasticum Regis Primatum reprehendebant, opibus suis rest

fecissent & recreassent: ob eandem-
 que causam *Ricardus Farmer* ditissi-
 mus mercator bonis omnibus exutus
 est, idque ex *Cromuelli* consilio ita
 comparatum fuisse, nemo ignorabat,
 qui tanquam alteri *Volsæo* rerum om-
 nium administratio commissa iam fuit.
 Erat quidam eques auratus *Ioannes Ne-
 uellus*, vir Catholicus & ciuibus suis
 charus: Hunc *Cromuellus* & ob fidem
 & ob gratiam qua *Neuellus* apud po-
 pulum valebat, odio habens, Regi ut
 in aspectum detulit, eundemque alea
 cum Rege ludentem (sicut prius cum
 Rege conuenerat) ad cœnam inuitat,
 post cœna in carcerem abduci iubet, de
 carcere gladio ferendum curat. Infi-
 das etiam clarissimo & maximè Ca-
 tholico Baroni *Dacrio Aquilonari*
 iruxit. Sed quia quo die *Dacrius* ex
 vinculis causam dixit, *Cromuellus* po-
 tagna impeditus adesse non poterat,

Dacrius vt erat innocens facilè absoluebatur. Is verò tametsi non ignoraret, quàm infestum sibi *Cromuellū* haberet, tamen temporì seruiendum ratus, domum illius adit, gratias agit quòd ipsius benignitate factum esset vt causa sua ex æquo & bono decideretur. Ibi *Cromuellus*, gratias (inquit) age tibiæ meæ, quæ nisi me impedisset, secundū demerita tua tibi euenisset. Homo feros & barbarus ne dissimulare quidem potuit immanitatem suam. Decæterò autem cauendū iudicans ne præda iterum ex vnguibus eriperetur, author *Henrico* fuit eiusmodi legis, vt si quis etiam absens atque in dicta causa, læsæ maiestatis damnaretur, non minus ritè damnatus haberetur, quàm si per duodecim-uirale iudiciū (quod in Anglia solemne in primis habetur) cõdemnatus fuisset. See hîc operæ precium est iustissimū Dec

Barbara
Cromuelli
immani-
tas.

Lex crom-
uelli.

idicium ob oculos proponere, qui
 malum consilium in cōsultoris caput
 onuertit.

Cùm *Saxonie Dux & Hassiæ Co-*
nes, vnà cum alijs aliquot Germaniæ
 principibus arma in Cæsarem sump- smalcal-
 tiri, *Smalcaldicum fœdus* inter se per dicum fœ-
 cussissent, ab *Henrico Angliæ rege* im- du.
 petrarunt vt eidem fœderi subscribe-
 ret. Quod cùm Cæsar intellexisset, cū
Henrico egit, vt ne amplius id fœdus
 ueretur, aut confirmaret. Promisit
Henricus se facturum quod Cæsar po-
 culabat. Porro cùm Germaniæ Prin-
 cipes iterum Regi supplices fierent, vt
 idem fœdus cum eis renouaret, *Hen-*
ricus quidem noluit fidem Cæsari da-
 am violare. At *Cromuellus* Germanis
 propter societatem hæresis ex animo
 ddictus, qui etiam sciret *Henricum* si-
 ni a Cæsare timere, & non molestè la-
 arum, si Cæsar bello Germanico deti-
 nere

neretur, arbitratus illum magis non
audere quàm non velle Germanico
fœderi subscribere, inconsulto Rege
illius tamen nomine fœderi subscrip-
sit. Vbi autem Cæsar de hac re cum
Henrico expoſtulasset, *Henricus* vere
negaret suum nomē in renouato fœ-
dere haberi; *Carolus* verò fœderis ex-
emplum ad Regem mitteret: Re-
perspecta re, *Cromuello* indignatus
morte eum censuit mulctandum. Sed
cùm Germaniæ Principibus displice-
re nollet, aliam criminis speciem in
illum excogitavit. Vnde mirabili
prorsus iudicio Dei factum est, v-

*Mors Cro-
uelli.*

Cromuellus omnium mortalium pri-
mus, secundum legem quam ipse di-
xerat, absens atque indicta causa tan-
hæresis quàm perduellionis septimo
Idus Iulias condemnatus, vigesimo
post die securi feriretur. Nec tamen
ex ea re persecutio in Catholicos in-

tituta cessauit.

Nam tertio calendas Augusti sex *Martyres*
 tri ad mortem ducti sunt, quorum *tres.*
 tres Catholici, & alij tres erant here-
 tici. Factum est autem cum bini &
 bini cratibus vimineis iniecti per pla-
 gas traherentur, vt singuli Catho-
 ci cum singulis hæreticis in eadem
 rate coniungerentur, quæ crudeli-
 s ipsam mortem superare videba-
 tur. Catholici erant *Thomas Abel,*
Edouardus Pouuel, & *Ricardus Fether-*
ton, Theologi omnes, qui vt *D. Ca-*
marina partes in causa diuortij tueban-
 tur, sic nunc quòd ecclesiasticum *Hen-*
rici Primatum non agnoscerent, illu-
 trem martyrij coronam acceperunt.
 Tres autem hæretici fuerunt *Robertus*
Jarnes, *Thomas Gerard,* & *Gulielmus*
Hieronimus presbyteri, quos ob hæ-
 resim Zuinglianam Rex in campo fa-
 ctum comburi iussit.

Quar

Martyres
quinque.

Quarto nonas Augusti Prior cœnobij Dancastræ, monachi tres, & laïcus cognomento *Philpottus*, quòd nollent Ecclesiasticum terreni Regi primatum iuratò confiteri, exclusi terris, ad cœlestem æterni Regis gloriam transmissi sunt. Eodem anno

Anno Do.
1540.

ad quintum calēdas Iunias *Margarita* clarissima Sarisburię Comitissa *Reginaldi Poli* Cardinalis mater, (*Georgii Edouardi* quarti Anglię Regis germano fratre nata) nobilis furculus Eboracensis familię à Plantageneta descendens, gloriosam necem Tyrāni iussu pertulit. Cui nihil aliud crimini datur, quàm, quòd literas officij plenas Cardinali *Polo*, à tali filio talis mater inscio Rege accepisset, quod que sacri imaginem quinque vulnerum Christi ferret in pectore, id quod Rex interpretabatur ob amorem Eboracensem, qui sub illis insignibus pro Chri

Martyriū
matris
cardinalis
Poli.

in fide arma cœperant. Sed re vera
 ùm non posset filium quem tanto-
 ere ob conscriptam vnitatis ecclesia-
 ricæ defensionem persequebatur, in
 nam potestatem redigere, matrẽ pro
 lio immolauit.

Anno Domini quadragesimo pri- Anno Do.
1541.
 mo, supra millesimum & quingente-
 mum, habita sunt Ratisbonæ Impe-
 rij comitia. Rex *Henricus* iam non
 liorum modo sed & suæ ipsius im-
 pietatis secundùm seculum pertæsus,
 ad Ratisbonensia comitia misit *Hen-*
cum Cneuetum equitem auratum, &
Stephanum Gardinerum Vintoniensem
 episcopum, insignis doctrinæ & in-
 genij admirabilis virum, partim vt
 iam in fidei negotio moderationem
 certis Germaniæ Principibus proba-
 ret, qui eum in nouo Euangelio asse-
 rando tarditatis accusabāt, præcipuè
 erò, vt, cùm videret se neque Catho-

licis neque Protestantibus, propterea quòd cum neutris plenè communicaret, gratum esse: iam deinceps rationem quandam cum Cæsare iniret, qui Pontifici Romano recõciliatus, perfectã Catholicæ fidei regulã, qua nihil verius, nihil certius esse animaduertitur absque vlla simulatione sequeretur. E huc quidẽ adegit illum vis cõscientiæ quam veteres non immeritò adæquarunt mille testibus. Ceterùm quoniam volebat Rex saluo suæ maiestatis honore, hoc est, absque publica tam cõtestati criminis confessione, absque pœnitentiæ actione, absque rerum ab ecclesijs Christi ablatarum restitutione, in vnitatem catholicam recipere hoc autem & Canones vetarent, ne salutem eterne ipsius expediret, ista omnis cogitatio ad nihilum recidit, qui gloriam hominum magis quàm Deum adamauit.

reconci-
liatio ab
Henrico
entata.

Quemadmodum verò ipse Rex ne-
 que Deo neque primæ vxori fidē ser-
 uauit, sic etiam vxores ipsius fidem vi-
 o suo in matrimonio datam viola-
 unt. Ecce enim *Catharina Hauarda* Henrici
 quam nōdum biennio toto vxorem vxores a
 habuerat, adulterij cōuicta, cum mœ- ultera.
 his suis *Thoma Culpepero & Francisco*
Dirrhamo neci datur. Cumque illi nō
 lūm post regias nuptias verūm &
 antea *Catharinam Hauardam* cogno-
 isse dicerentur, ne quid simile im-
 posterum contingat, lex fertur, vt si
 qua mulier pro virgine à Rege habi- Lex noua.
 ta, & ita in matrimonium accepta,
 nec verè virgo esset, nec stuprum suū
 Regi patefecisset, velut lesæ maiesta-
 tis rea pœnas daret: Cæterū ne Rex
 turpiter iterū in virgine cooptanda
 erraret, *Catharinam Parram* viduam,
 Baroni *Latimero* prius nuptam in sex-
 tam vxorem accepit, hoc solo beatā,
 N ij quòd

quòd Rex priùs è vita sublatus est, quòd ex aula ipsam (id quod in animo habuisse dicitur) ob hæresis crimen sustulisset.

Anno Do.

1543.

Martyres
quatuor.

Initio autem mensis Martij Germanus Gardinerus, qui Stephano Vintoniensi Episcopo à secretis fuit, & Larchus Chelsensis parochus, item Ioannes Irlandus presbyter, qui Thomæ Moro a sacello fuerat, & paulò post Ashbeus, martyrio affecti sunt, quòd Regis Primatum in rebus ecclesiasticis locum habere negassent.

Hoc anno argenteus nummus quòd solebat in Anglia purgatissimus extirpare, ab Henrico in æreum conuerti cœtus est, non sine manifesta Dei vindicta in sacrilegia & rapinas regias commissa stituta & expetita. Cùm enim tot tantique monasteriorum in Anglia thesauri essent, vt eorum vel decima pars eam auarissimi regis mentem expleret.

sacrilegij
pœna.

otuisset: tamen *Henricus* cùm thesau-
 ros vbique omnes, cùm cruces argen-
 teas, aureas, omniaque sacra vasa, cū
 altarium ornamenta, cùm omnem su-
 pellectilē penè mille monasteriorū,
 cùm omnia prædia, fundos, fructus,
 iura, & actiones in suam potestatem
 redegisset, cùm præterea decimas &
 annatas omnium beneficiorum, per
 niuersam Angliam exigeret, & adeò
 cùm ipsum plumbum, ligna atq; lapi-
 des monasteriorum vbique venderet,
 ex eoq; debuisset in eternū omnia ci-
 uibus suis tributa & vectigalia remi-
 sisse (id quod se facturū simulabat, vt
 quæ eò libentius in monasterijs euer-
 endis ipsius libidini assensum præbe-
 rent) imò cùm debuisset quocunq;e
 christiani orbis rege, argento præfer-
 rum & auro ditior extitisse: tamen a-
 deò in contrarium ea res ex Dei iustif-
 ima voluntate cessit: vt multò paupe-

rior intra paucos annos post expilati-
onem istam fuerit, quàm vnquam ante
te aut ipse aut maiores eius fuerunt.
Quin ille solus plura tributa & ve-
tigalia ciuibus suis imposuit, quàm
omnes simul Reges per quingentos
ante annos fecerant. Cumque stanti-
bus adhuc monasterijs, vulgò Pseu-
doeuangelici iactitarent, neminem in
Anglia pauperem deinceps fore, si se-
mel claustra sacra dirumperentur, &
thesauri quibus Abbates incubarent
prædiaque & agri quibus pauci iam
monachi alerentur, in manus pluri-
deuenirent, adeò nihil eorum reip-
sè extitit, vt pro singulis qui antea osti-
tim victum quæritabant, nunc viginti
ad minimum non modo idem vitæ
genus sequantur, sed etiam quod mi-
serimè quæritant, interdum vix inu-
niât. Quid, quod cū pecunia numer-
ta ex tam puro argēto eatenus confis-

isset, vt non nisi vndecima ferè pars
 ex cupro & stanno adderetur, idque
 moderandi & cōmiscendi causa, quò
 facilius charecterem impressum sus-
 ciperet: post illum diem per gradus
 quosdam ab *Henrico* inchoatos, eò res Pecunia
adultera
 demũ redacta est, vt tandem vix duæ ta.
 argenti vnciæ cum vndecim cupri &
 stanni commixtæ reperirentur.

Vt autem res melius intelligatur,
 sciendum est, *Henricum octauum* anno
 regni sui trigesimo sexto, cùm in Gal-
 las ad obsidendam *Boloniam* expedi-
 tionem susciperet, tam auri quam ar-
 genti pretium auxisse, & argenti qui-
 dem vnciam quatuor solidis Angli-
 canis, hoc est, ferè octo regalibus
 Hispanicis, æstimasse. Cùm verò
 partim per tributa indicta, partim per
 feudorum annuos census, partim per
 eorum quæ in portus inuehuntur ve-
 ctigalia, partim per commissa & cadu-

ca, quantam maximam potuit pecuniæ summam in suas manus redegit, set, tùm deindè nouam cudit monetam, multo minus puram & sinceram, adeò vt cùm adhuc minus adulterina esset, tamen quarta parte ab illa prioris bonitate deficeret, quæ postea multo deprauatior facta est. Iam verò vti priorem monetam probatam de singulorum manibus quoad poterat auferret, & in suas transferret, plus aliquid quantò in singulas vncias quàm vultgò eam æstimassent, ei daturum se obtulit, qui eam ad ærariũ argenteam vti officinam attulisset. Soluit autem non modò magistratibus, ministris, militibus, sed etiam illis ipsis qui veterem monetam ei vendebant, noua illa minus proba moneta. Qua fraude effecit, vt à singulis, quibuscum ei pecuniarium negotium erat, non decimũ non quintum, sed quartũ quemlibet

Dolus & frans.

enarium velut tributi nomine cape-
ret. Cumque hic dolus bene ei succe-
dere videretur, magis & magis pecu-
niam semper commiscuit & corrupit,
donec impleisset mensuram dierum suo-
rum. Porro Spiritus sanctus in sacra
scriptura premonuit, eos qui hoc mo-
do aliena bona expilant, nunquam
posse fideles Christi ministros esse.

Nam & Christus ait, *Qui iniquus est* Luce 16.
in modico, hoc est, in dispensandis
huius seculi bonis, & *in maiori*, hoc
est, in spiritualibus dispēsandis *iniquus*
est. Et *Isaias* exclamat, *Argentū tuū ver-*
sum est in scoriā, Principes tui infideles, socij
furum. Atque hæc *Henrici* fraus etiam
ad solos schismatis sui hæredes per-
transijt, vt postea declarabimus.

Vbi autem integrum ferè bien- Anno Do
nium in bello Gallis & Scotis inferen- 1544.
do absumpsisset (in quo *Boloniam*
obsedit & deditione accepit) octauo

anno Do.

545.

calendas Decembris comitia indixit quorum assensu in ptoctrophia & xenodochia, in studiosorum collegia, denique in sacras oblationes qua fideles defuncti salutis animę suę causa Deo fecissent, summam potestatem accepit, vt quoad viueret, de his omnibus rebus quod videretur statueret. Nihil autem statuit quod mors eum occupasset.

Iàm *Henricus* appropinquante mortis suę hora, videns qua cupiditate, vquo potius furore vinculum vnitatis ecclesiasticę dissoluisset, cum Episcopis nonnullis priuatim agere cœpit de ratione qua iterum Sedi Apostolicę ac per eam reliquis gentibus Christianis conciliari posset. Verum hñ videre licet seueritatem Dei in eos qui aut prudentes ceciderunt, aut in peccatis suis altè obdormierūt. Præterit enim *Henrici* crudelitas fecit, vt nemo

Rom. II.

illi fidele consilium dare, nemo
i pectoris sensa patefacere, nemo
eritatem aperire auderet. Sciebant
nim multos neci datos, cum prius
ut illi, aut *Cromuello*, etiam iussi, libe-
è quòd sentiebant loquerentur. Ita-
ue nunc quoque vnus ex Episcopis
trum insidiæ ipsi struerentur incer-
us, respondit: Regem omnibus viris
apientiolem esse, illum Diuino con-
ilio Pontificis Romani Primatû ab-
licasse, nec iam habere quòd timere
debeat, cum publica regni lege iudi-
ium confirmatum sit. *Stephanus* autẽ
Gardinerus Vintoniensis Episcopus
eorsim Regi suafisse dicitur, vt si fieri
posset ordinibus regni conuocatis, re-
anti ponderis cum illis communica-
ret. Sin ad eam rem spacium tempo-
is nõ daretur, saltem animi sui senten-
iam scripto proderet, ibiq; conscien-
iæ suæ testimoniũ exponeret. Deum
solo

solo cordis voto cōtentum esse, quando res propter aliquod necessarium impedimentum expediri non posset. Sed cū is semel discessisset, aera mox ingens parasytorum turba, quæ veriti ne si obedientia Pontifici Romano redderetur, ipsi bonis ecclesiasticis exciderent, Regi omninò persuadebant, ne scrupulum talem in animum irrepere pateretur. Et facilè quidem à bono proposito reuocatur, qui non est in charitate fundatus & radicatus. Ad nihil igitur aliud valuit *Henrici* cum Episcopis de restituenda unitate ecclesiæ oratio, quàm vt se hæcenus renitente conscientia diuisum ab ecclesia Romana fuisse, & ideò dū agnitam veritatem oppugnaret, in Spiritum sanctum peccasse patefaceret.

*studia
Henrici.*

Vt autem ingenium, studia & mores *Henrici* paucis perstringamus, bonis literis nunquàm alienus fuit

nò liberalium artium Doctores fo-
it, & quibusdam Professoribus au-
it stipendia. Episcopos (præter vnum
Tranmerunz Cantuariensem, qui ad
hoc factus est, vt in diuortio confi-
iendo illius libidini subseruiret) &
octos nominauit & minimè malos:
deò vt plerique eorum postea tam
Edouardo quàm *Elizabetha* regnante,
ob catholicę fidei confessionem car-
eres & vincula subiuerint. Sacramen-
um Eucharistię summo semper in
honore habuit. Itaque cùm paulò an-
te mortem sub vnica specie (quòd
semper obseruauit) communicatu-
us, de cathedra in qua sedebat, assur-
geret, vt genibus in terram defixis, Sal-
uatoris nostri corpus adoraret: Zuin-
gliani autem qui astabant, dicerent,
posse maiestatem suam in hac imbe-
cilli valetudine sedentem in cathe-
dra Eucharistiam percipere, illis res-
pon

Adorabat
Euchari-
stiam.

pondit, si me non modò vsque ad terram deijcerem, sed & sub ipsam terram submitterem, ne sic quidem satis honoris huic sanctissimo Sacramenti mihi viderer delaturus. Denique nulla in re à fide Catholica discessit, præterquàm libidinis & luxuriæ causa. Pontifex enim è carne sua victus & superatus, ob repudium *Catharinæ* non permissum: Pontificiam potestatem abiecit, Monasteria etiam euertit, partim quòd monachi & religiosi fratres maximè omnium repudio eius aduersabantur, partim quòd bonis ecclesiasticis inhiabat, quòd suppeteret vnicuique sumptus effusiores in epulas, meretrices, & insanas substructiones facere. Nec ingenij acumen, nec iudicij gravitas ei deerat, si quandò alicuius negotij seriæ inuestigationi seipsum dedisset, maximè horis matutinis. Nam in prandio vt inebriaretur sæpissimè

Ebrietas.

ontigit: id quod lenones, adulatores,
 que hæretici, (quibus aulam atque
 iam cubiculum eius *Anna Bolena*, &
 iæ tam vxores quàm concubinæ re-
 leuerant) cùm animaduertissent, ni-
 il ei præterquàm pomeridiano tem-
 pore aut suggerebant in aliorum per-
 niciem, aut in suam rem commenda-
 rant. Et alij quidem obseruabant mo- *Parasiti.*
 menta in quibus aluum copiosius ex-
 nerauerat, quòd tunc hilarior solito
 set: alij dum alea luderetur, spontè
 amnum & fraudem ab illo inferri si-
 i patiebantur, vt cùm viderent illum
 ob victoriam omnibus lætitijs perfu-
 am, illi vicissim se omnia sua iam per-
 didisse subinfrentes, vel innocentis
 licuius bona, vel plumbum quo mo-
 asterium aliquod tegeretur, vel ali-
 uius ecclesiæ campanas, vel simile
 quippiam maximi pretij emendica-
 ent. Alius etiam ob porcellum egre-
 giè

giè affatū (quo genere cibi libentissimè vesceretur) alius ob fellā regiā longiùs ab igne opportunè remotā, alius deniq; quòd in lusu alexæ modestiùs ac facetiùs gereret, non beneficio scilicet lùm sed etiam honore auctus dicitur.

Mariam Catharinæ filiam honore suo restituit, vt videlicet *Edouardo* filio in administrando regno proximo succederet, atque *Elizabethæ* præferretur. vndè certissimò constat eum *Catharinam* repudiassè mala mente ac libidine, tantùm libidinis causa, vt *Anna Bolena* potiretur. Testamento constituit impuberi filio sedecim tutores curatores pari potestate, velut aristocratiam regno admiscens. *Thomas Norfolciæ* Ducem, vnum ex ijs qui legatos Apostolicos parū reueriti fuerant, sed alioqui virum catholicum, pauca ante mortem perpetuis carceribus condempnauit, filium autem eius Comitem

Aristo-
cratia.

urria; securi percussit, magis ab hæ-
 eticis deceptus, qui viros catholicos
 medio auferendos curarunt, quàm
 uòd illi in *Henricum* deliquisse puta-
 entur. Ex pulcherrima corporis cõ-
 titutione per ventris insatiabilem cu-
 am & expletionem eò deformitatis
 excreuit, vt vix per ostia ingredi, nul-
 lus autem scilas possset conscendere,
 sed in cathedra constitutus machinis
 quibusdã in superiora ædiũ attrahere-
 rit, Imò nihil sanguinis toto corpore *Abdomẽ.*
 rem reliquum fuisse, verum omnia in
 sanguinem exuberasse dicebatur.
 De instante mortis articulo admoni-
 tus, pateram vini albi poposcit, atq; *Desperatio.*
 ad vnum ex suis conuersus, Omnia (in-
 quit) perdidimus.

Regnavit annis triginta septem,
 mensibus novem, diebus sex, quorũ
 præ viginti annos in pace catholica,
 quatuor sequentes in maxima lite &

fluctuatione, quatuordecim postremo
 mos in aperto schismate trāsegit. Cū
 tres eius liberi omnes ordine regnā-
 sent, tamen nullus eorum memoriā
 patris aliquo monumēto cohonestā-
 uit. *Maria* quidem cupiebat id facere
 nisi quod religione impediēbatur, ne
 Catholica, schismatici nomen poste-
 ris commendaret. *Edouardus* autem &
Elizabetha quibus *Henrici* defectio &
 schisma probatum fuit, omnem sen-
 sum humanitatis in hoc officij genere
 prætermittendo, exuisse viderentur
 nisi quòd manifesta Dei vindicta est
 vt, qui tot Sanctorum cineres dissipā-
 uit, & tanta martyrum sepulchra dir-
 puit, ipse omni honore sepulchri ca-
 reat.

DE SCHISMATE

HENRICIANO DE-

FENSO ET AVCTO PER TV-

tores Edouardi Regis adhuc pueri, & quomodo in apertissimam heresim Caluini desierit:

Pars secunda.

Postquàm Deus vidit Anglos in eam cogitationem incumbere, vt visibilem Ecclesiæ ubernationem à Petri successore, cui Ioan. 21. am dominus commendauerat, ablatam, seculi Principibus tradituri essent, I. clementissimè prouidit, vt nec alij priuùm quàm Henrico, non minus Luteranorum & Caluinistarum, quàm Catholicorum persecutori, nouus hic Anglicanæ Ecclesiæ Primatus obueniret

niret, nec huic ipsi alia quàm turpissima & planè detestabili occasione obueniret. Neque enim Deus permisit vt *Henricus* alia ratione aut via caput Ecclesiæ Anglicanæ fieret, quàm si prius sanctissimam vxorem suam *Catharinam* repudiaret, *Annamque Boleenam* in primo & plusquàm primo gradu affinem, imò fortassis & filiam suam, viuentis *Catharinæ* loco duceret.

2. Porro cùm post tanta *Henrici* flagitia, Angli eundem ecclesiæ Primatum adhuc etiam seculi Regibus deberent contēderent, iterum bonus Deus malignitiam illorum, rerum ipsarum vi & pondere cohibiturus, benignissimè prouidit, ne alius Rex cui nuper institutus iste Primatus secunda vice deferri posset, Anglis obtingeret, quàm puer, qui neque seipsum per naturam nedum tot Presbyteros & Episcopos

quibus in ijs quæ Dei sunt, etiam in summo gradu præficiēbatur, nouerat gubernare.

At cū ne sic quidem Anglicani Protestantes errorem suum corrigerent, Deus in sua bonitate progrediēs, tertio prouidit, ne alius huic puero succederet, qui Summū caput ecclesię Anglicanę dici posset, quā fœmina, quā neq; in ecclesia cū authoritate loqui posse, nedū Ecclesię summā gubernatricem dici debere, iam ante ex *Pauli* Apostoli verbis didicerāt. Illi autē nec ista quidē Dei misericordia emēdati, secundum duritiam suam & impenitens cor, thesaurizant sibi iram in die irę, & reuelationis iusti iudicij Dei. 3.

Quis nunc aut Dei sapientiam & bonitatem satis admiretur? aut hominum insipientiam & malitiam satis deploret? Qua enim ratione Deus bonitatem & sapientiam suam magis

magis que commendat, dum Anglicanis protestantibus nullam peccandi occasionem nisi primo turpissimam deinde turpissima turpiorem, ac demum supra quam dici potest execrabilem relinquit, eadem ipsa ratione protestantes magis magisque in malo progredientes, gradatim suas iniquitates complent. Primum enim *Petri* successore ad *Neronis* venturum est successorem, à Pontifice ad Regem, à presbytero ad laicum, & qualem laicum? Deinde inter laicos venturum est a viro ad puerum, de cuius actis nunc mihi dicendum erit: a puero autem venietur ad foeminam, de qua etiam pauca paulò post dicentur.

VAM - primum ergò ijs qui rerum potiebantur, visum est *Henrici octavi* mortem (aliquot diebus ut putatur, occultatam

promulgare, statim *Edouardus Henrici*
 ex *Iana Seymera* filius, nonum ætatis
 annum agens, Rex Angliæ & Hyber-
 niæ pronuntiatur: nec id solum, sed
 etiam qui sub tutoribus instar serui *Gal. 4.*
 adhuc egit, & capite alio egebat, fit
 Summum ecclesiæ Anglicanæ, & Hi-
 bernicæ in terris caput, proximè se-
 cundùm Christû ipsum, perindè qua-
 si Christus qui per Prophetam suum
Væ illi terræ denuntiavit, cuius Rex puer *Eccles. 4.*
 esset, tamen dilectam Ecclesiam suam
 pueri ac penè infanti regendam & *Ephes. 5.*
 moderandã, idque in summo gradu,
 cõmisisset. Sed ita Deo placuit rebus
 ipsi patefacere quàm iniustè *Henricus*
octauus cum sibi titulum primus mor-
 talium arrogasset, quem etsi absurdis-
 simè à seipso susceptum, tamen multò
 absurdius ad hæredem suum impube-
 rem transmissurus esset.

Post regis autem noui promulga- *An. 1546*

tionem, cùm nihil prius putaretur faciendum, quàm vt vltima nuper defuncti Regis voluntas executioni mandaretur: admirabili iustitia Dei factum est, ne quid prius fieret, quàm vt vltima *Henrici* voluntas in irritum deduceretur. Qui enim tam infinitas aliorum voluntates etiam pietatis cauernas, euerfis Monasterijs, Ecclesijs, Altaribus, quæ illi ad inuocandum Dei nomen sanctè crexerant impiè violasset: quomodò pateretur Deus vt eius vltima voluntas vel ad vnus horæ momentum, ab ijs quibus maximè fidebat, obseruaretur. Constituerat *Henricus* impuberi filio suo iam nonum ætatis annum ægroti, sexdecim gubernatores equali potestate, vt si vnus qui spiam ex Optimatibus regnũ inuadere, aut filio iniuriam facere conaretur, non deessent qui tenerem eius ætatem propugnarent.

Iustitia
Dei.

parent. Ex his tutoribus cùm non pauci essent Catholici, eamq; ob causam, ad Ecclesiæ Catholicæ vnitatem totius regni statum reuocare cuperent, præsertim quòd ea etiam mente *Henricum* & aliàs, & maximè iam moriturum fuisse cognouerant: alij scientes multò plus præsentis commodi & uicri per ecclesiarum direptionem, quàm per rerum ablatarum restitutionem, acquiri, non solùm ab ea sententia dissenserunt, verùm etiam ultèriùs in schismate progrediendum iudicarunt. Ecce igitur *Edouardus Seymerus*, *Edouardi* regis auunculus, tunc *Hertfordiæ* Comes, sed paulò post factus *Somerseti* Dux, neglecto *Henrici* testamèto, alijs cohortatibus, alijs cõiuentibus, alijs ne contradicere audeæt metu perterritis, & penè solo *Thoma Vrithesleo* quem *Henricus* summũ regni Cancellarium moriens relique-

Edouardus Seymer.

rat, palàm se opponēte, seipsū creauit
 solū & vnicum Regis tutorem regnū
 que protectorem. Nec dubitari pote
 rat, quin hic vir à nullo missus, verūn
 à seipso veniens, officio suo egregiū
 scilicet functurus esset. Is ergò secun
 dū sectam caluinista, nihil anti
 quius habuit, quàm vt degenerem il
 lam & mutilam religionis formam
 ab *Henrico* præscriptam, tamen mu
 tō adhuc magis pollueret & contami
 naret. *Henricus* enim Monasteria qu
 dem omnia deiecit, locupletissima sã
 ctorum martyrum Mausolæa diru
 puit, nonnullas præterea diuorum
 statuas, & imagines, quas Deus mi
 raculis illustrasset, deturbauit: sed ta
 men in ciuitatibus, in oppidis, in col
 legijs, in pagis ecclesias infinitas à ma
 ioribus constitutas, vbique fartas te
 ctas præstitit, omniâque illis orna
 menta, cruces, imagines, vasa, vesti
 ment

Jerem. 23.

Ioan. 10.

Nō omnia
deiecit

Henricus.

menta, falua & integra conſeruauit. ſacramenta ſeptem in honore ſemper habuit, denique hærefes penè omnes, præter illam quæ Romani Pontificis Primatum & Monafticas religiones oppugnabat, cohibuit & reſpreſſit. Cæterùm nouus hic *Edouardi* Protector & cætus ei adhærens, primùm per vniuerſum Angliæ regnum venoſos cohibuit, ne flarent ſuper terram, indicto videlicet Episcopis & Paſtoribus eccleſiarum omnium ſilentio, vt cùm nemo eſſet qui paruulis petentibus panem frangeret, Princeps Lutheranorum & Caluiniſtarum, quibus ſolis concionari permiſſum eſt, mortifera venena tantò uidiùs à famelicis populis haurirentur.

Deindè Chriſti Saluatoris, Deiparæ Virginis, Apoſtolorum & Prophetarum omnes omninò imagines

tàm

Apoc. 7.

*Ablatum
Dei verbum.*

*Ablata
ſanctorum
imagines.*

tam pictas quàm fabrefactas partim deleuit, partim combuffit, eo ipfo declarans cui bellum indiceret, & contra quem veniret. In locum verò deiecta crucis Christi, furrogarunt Regis Angliæ insignia, nempè tres leopardos & tria lilia, hinc serpentis, inde canipedibus expansis sustentata, quod perindè erat ac si dixissent, se non Christum cuius imaginem contumeliosè deiecerant, sed Regem terrenū, cuius insignia eodem loco crexerant, colere & adorare.

*Hereticus
Rex, Pro-
testantiū
christus.*

Nec his malis contenti Calvinistæ tremendum etiam corporis & sanguinis Domini sacrificium quod à Catholicorum prima, & fidelium sequente dimissione, Missarum nomen iam olim acceperat, in publicis comitijs abrogarunt. Nec enim per aliam speciem diripi poterant calices, argenteæ pixides & cruces, vrceoli & ali-

*Ablatum
Eucharistiæ sacri-
ficium.*

cra vasa, cadelabra argentea & ænea, cræ vestes auro intertextæ, vexilla rica, cercorum, olei, & aliorum omnium quæ cultui diuino dedicabantur retium, denique ipsi fundi & agri ad eas res sustentandas donati non poterant alio prætextu ferè auferri, & inriuatorum profanos vsus conuerti.

Quarto autem loco sancitum est, vt eucharistiæ vtraque species cuilibet e mysterijs participantis necessario adaderetur.

Quinto loco decreuerunt, vt sacra officia recitarentur in vulgari lingua. *Ablata sacra lingua.*
 In quo decreto illud perridiculè euenit, vt cum omnia in Ecclesijs Angliæ legerentur, eo videlicet prætextu ne populus quid in rebus diuinis ageretur, ignoraret, sed *Amen* respondere *1. Cor. 14.* possent: interim neque Vallorum, neque Cornubiensium, neque Hibernorum populus penè quicquam eorum

rum quæ recitabatur intelligeret, propterea quod istarum gentium lingua longè est ab Anglorum idiomate diuersa: Cùm tamen si latinè officia peracta essent, saltem pastores qui latinè sciebant, multa illis, quæ in officijs dicerentur, interpretaturi fuissent. Nam proprius vulgarium linguarum locus in concionibus potissimum cernitur, quo iure semper vsa est Ecclesia. Num autem dum in Vvallia, Cornubia & Hibernia, preces Anglicè fundebantur, factum est, vt minus quod obtinebat per linguam vulgarem, quàm per latinam efficeretur.

Primi ritus Caluistiarum.

Administrandæ autem Eucharistie in illis primis regni comitijs prescripti parum à Catholicorum *Missæ* distabant: Vt videlicet, populus non putaret quicquam sibi ablatum, sed e quæ latinè prius legebantur, tantum in vulgarem linguam crederet esse translatam.

ta. Itaque Canon Missarum penè totus ab initio ad verbum transcriptus est. Signa etiam benedictæ crucis tentata sunt, illa, inquam, quæ manuum Sacerdotis expressa erant. Ceterùm nõ omnes Protestantes eodem spiritu agebantur. Qui enim nihil nisi res Ecclesiasticas querebant, parum mirabãt si crucis imagines in aëre solo designarẽtur. Qui verò nõ poterãt ferre, vt vel ita saltẽ mortis Christi figura & imago in honore aut vsu aliquo haberetur, breui postea obtinuerunt sublatis eiusmodi ceremonijs, totòque canone remoto, noua liturgiæ *secundi Caluini- starum ritus.* forma proponeretur. Quæ Protestãtum inconstantia multùm retardauit eundem populum, ne eorum doctrinẽ sentiretur. Dicebat enim: videamus prius quò euadent, vbi consistent, et quiescent.

Proponebantur etiam in publicis

comitijs (tanquàm in synodo qua
 piam Episcoporum) causæ spirituales
 quæ ad ecclesiasticum ius constituen
 dum pertinerent. Inter cætera verò de
 matrimonio quodam ita definitum
 constat. Opifex quidam fuit cui nomen
Mattheo Barro. Cuius vxor (e
 qua etiam liberos genuerat) lauaba
 olim familię Cromuellanę lineas ve
 stes, in qua tum degebat *Radulphus Sa*
clerus non obscuri nominis vir. *Mat*
theus autem iste, nescio qua de cau
 in transmarinas regiones se contuli
 nisi quòd quidam existimabant ei su
 pectam fuisse vxoris suæ castitatem
 & ideò cum abiisse, ne videre coge
 retur, quòd neque ferre poterat neque
 emendare. Cùm ergò annis aliquo
 abfuisset, vxor ipsius audiens virum
 fuisse mortuum, nupsit *Radulpho Sa*
lero equiti aurato. Tandem *Mattheo*
 in patriam reuersus, vbi reperit vxor

*Adhuc
 iste viuit
 in gratia
 & honore
 apud Eli
 zabethã.*

em suam alteri nuptam, cœpit illam
 epetere. Ex altera verò parte *Sadlerus*
 qui liberos etiam ex ea genuerat, non
 atiebatur illam à se diuelli. Res ad
 ummum tribunal, id est, ad publica
 egni comitia tam sub *Henrico* quàm Caluini-
 starū lex
 de matri-
 monio.
 ab *Edouardo* regibus defertur. Ibi de-
 ernitur mulierem istam quæ primū
Matthæo, deindè *Sadlero* nupta, ex v-
 oque liberos cōceperat, nō *Matthæi*
 prioris mariti, sed *Sadleri* vxorem de-
 cepshabendam esse. Potentior quip-
 è fuit ditiórque *Sadlerus*: & ideò con-
 a Euangelij veritatem, prioris viri
 huc viuentis vxor secundo marito
 iudicata est, vt non minùs nouæ
 atrimoniorum, quàm sacrorum ri-
 um leges instituerentur.

Interim Catholici Angli & præ-
 rtim doctiores, qui schisma *Henri-*
octau saltem post mortem eius re-
 imendum sperabant, vbi adeò id

non cuenire perspicerent, vt potius
 in multò pestilentiozem hæreſim er-
 peret, partim ſeipſos accularunt, quòd
 primis initijs fortiùs non obſtitiffent
 partim mœrore ac ſqualore confecti
 miſerimam vitam traducebant. Quod
 enim legerat apud ſanctum *Ioanneſ*
Chryſoſtomum, contra paganos Diu-
 nitatem Chriſti propugnantem, ve-
 terem & antiquam patriæ ſuæ fidei
 ob hoc ipſum commendatam, quòd
 altaria iam olim in Britannis erecta
 Chriſto fuiſſent (ſunt etiam, inquit
Chryſoſtomus, in Britannicis inſulis
 extra hoc mare ſitis, fundatæ eccleſiæ
 & erecta altaria) cum illi iam po-
 mille & penè ducentos annos eadem
 altaria non à paganis, verùm ab ijs qui
 ſeipſos vocant Chriſtianos, dirui
 euerti conſpexiffent: quo animo po-
 teſt eos hoc ſpectaſſe? quas fudiſſe
 chrymas? quos gemitus edidiſſe? Na-

Chryſoſt.
in Homil.
quòd Chri-
ſtus ſit
Deus.

si altaria Christi olim fuerunt Christianæ fidei signa: utique eorundem altarium deiectione iam signum est perfidiæ Antichristianæ. Nota.

Iam in omnibus officinis & tabernis, in popinis & fornicibus, de fide inibatur disputatio, sacram scripturâ (vt *Hieronimus* olim quæstus est) garula anus, delirus senex, sophista verbosus, vniuersi deniq; præsumebant, lacerabant, docebant antequàm discerent. Alij philosophabantur inter mulierculas, alij discebant à scæminis, quod viros docerent. Præcipuè autem Apocalypsis, quæ tot habet sacramenta quot verba, in omnium ore versabatur. Indè Protestantes sua dogmata confirmabant, indè ad sensum suum incongrua aptabant testimonia, magna id audacia edifferentes alijs, quod ipsi non intelligebant. Nec ad aliud quicquàm tùm (vt in sectarum ma-

columnæ
catholicæ.

ximè initijs fieri solet) vacabant Angli, quàm vt aliquid noui dicerent aut audirent. His autem nouitatibus vt cunque se opposuerūt *Stephanus* Vintoniensis, *Edmundus Bonnerus* Londnensis, *Cuthbertus Tonstallus* Dunelmensis, *Nicolaus Hethus* Vigorniensis, & *Daius Cicestrensis*, omnes Episcopi venerabiles. Contrà verò ab hæresis parte stabant *Cranmerus* Cantuariensis Archiepiscopus, de *Anna Boleenæ* domo ad Archiepiscopatum priùs diximus, assumptus, & illi omnes qui ab *Edouardo* Rege in Episcopos cooptabantur, videlicet, *Rydlerus* Londinensis, *Hoperus* Glocestrensis, *Poynettus* Vintoniensis superintēdetes. Alij mediam tenebant viam (quæ tamen in Dei cultu nulla est) optant quidem, vt Catholica fides vinceret sed hæresim etiam sequentes, ne aliquid propter Christum perdidissent.

derer

derentur.

Atque hætenus quidem *Cranme-* crāmeru
rus iste, *Henricianum*, hoc est, *Henrici* Henricu
 Regis sectatorem se gesserat, utpotè nus.
 qui neque latum unguem ab *Henrici*
 præscripto unquam recedere in vlla
 re audebat. Sacrificio *Missæ* interfuit
 quotidie dum regnabat *Henricus*, sta-
 tis etiam diebus id ipse peragebat.
 Vnum illud molestissimè illum habe-
 bat, quod meretricem suam non po-
 terat palàm vxoris loco liberè habere,
 quia id *Henricus* prohibuerat, sed par-
 tim domi eam occultare, partim cum
 foras prodiret, cista inclusam secum
 unà circūferre cogebatur. Idem verò
 ubi mortuus est *Henricus*, desijt *Hen-*
ricianus esse, & factus est totus *Luthe-* crāmeru
ranus, cum tamen sciret *Henricum*, *Lu-* Luthera-
thero vehementissimè aduersatum. Is nus.
 igitur *Catechismum Edouardo* dedi-
 catum in lucem edidit, ac prælo man-

davit, in quo docuit quemlibet Christianum qui Eucharistiam reciperet, siue sub pane, seu in pane, seu cum pane, certè quidem in os suum recipere ipsum Christi verum corpus & sanguinem. At vix pauci menses præterierant, cùm miser intellexit Regis *Edouardi* Protectorem *Somerseti* Duce[m], non Lutheranũ sed Calvinistam esse. Quid faceret? Catechismũ recudit, vocem mutat, ex Henriciano & Lutheranò fit Calvinista. Senserant hoc multi ex Protestantibus, & propterea non *Cranmero*, sed potius *Hugoni Latimero* petulantis oris hæretice primas in Euangelio prædicando tribuerunt, quem passim vocabant, Apostolum Anglorũ, tanquàm is primus Anglis verum Dei Euangelium annuntiaffet. Ignorabant verò illi, & ipsum *Latimerum* ab initio non Calvinistam, sed Lutheranum fuisse. Etenim

Cranmerus
caluini-
sta.

Latime-
rus.

Latimerus palàm in academia Oxoniensi fatebatur se penè vsque ad vltimam senectutem Lutheranum fuisse, nec factum Caluinistam alterius magis opera quàm *Thomæ Cranmeri*, & id non nisi paucis annis ante mortem suam.

Erat *Edouardo* Somersfetsensi Duci & regis protectori germanus frater *Thomas Seymerus*, mari & classi regie præfectus. Is *Catharinam Parram Henrici* regis vltimam vxorem post *Henrici* mortem duxerat. Facta est igitur contentio maxima inter *Catharinam Parram* & Protectoris vxorem, quæ cui præiret. Ista contentio non quieuit in fœminis, verùm & ad viros transit. Cumque emulatio quotidie cresceret, nec Protectoris vxor virum quiescere pateretur, eò tandem peruentum est, vt Protectorem (qui licet regem regeret, tamen ab vxore sua regeba-

tur) oporteret germanum fratrem suum è medio tollere , quo nihil suę libidini deinceps impedimento esset. Porro cùm nihil occurreret in *Thomæ Seymero* morte dignum, præter heresim, quam Protector in crimen fratri suo vertere non poterat (ipse author eiusdem heresis) necessè erat fingere aliquid. Facilè tanquàm à *Iezabele* crimen excogitatum est. At quomodo promulgabitur? Itum est ad hunc nouũ Apostolũ Anglorum *Hugonem Latimerum*. Egit cum eo Protector, vt fratrem suum in concione ad populum velut perduellem traduceret. *Hugo Latimerus*, cuius Apostolatus in mentiendo constitit, non recusauit officium. Prodiit in rostra, narrauit *Thomam Seymerum* nescio quare insidias in maiestatem regiam moliri, proindè meritum esse mortem. Non acclamauit populus, vt solebat

*Latimeri
Apostolatus.*

am enim puduit ipsum Apostoli sui quem videbat calumniam innocenti truxisse. *Thomas* verò *Seymerus* peruellionis damnatus, decimo tertio kalendas Aprilis securi percussus est. Anno Do
1548.

In defensionem fidei Catholicę his diebus multi etiam scripserunt insignia opuscula, Doctor *Perinus*, qui fuerat de ordine *S. Dominici*, *D. Smithaus* sacrę Theologię in Oxoniensi academia regius professor: & cæteris omnibus ingeniosior, *Stephanus Vintoniensis* Episcopus. Is autem cùm ad eum certę homilię vulgari lingua cõscriptę perferrentur, in quibus de iustificacione solius fidei malè ac impiè docebatur, statim opposuit se, illasque homilias dixit hæreticam doctrinam continere, nec vllò modo plebi Christianę prælegendas esse. Quod cùm non solum in priuatis sermonibus diceret, sed etiam è suggestu doceret

ceret, nec tantum in articulo iustificationis, verum & in alijs permulti præcipuè autem in causa Eucharisti-
 Anno Do. hæresim tam *Lutheri* quàm *Caluini* acer-
 547. rimè tam verbo quàm scriptis oppu-
 gnaret, in vincula pridie calendas Au-
 gusti coniectus est.

Anno Do. Anno autem sequente circa festum
 1548. *D. Ioannis Baptista* populus Cornubi-
 sis & Deuoniensis molestissimè fe-
 rens filios suos non auito & patrico
 sed nouo & inaudito more baptizari
 ac Missæ sacrificium prorsus aufer-
 ri, altariàque non Iouis aut Dianæ
 sed omnipotentis Dei & vnus me-
 diatoris Iesu Christi, passim dirui a-
 Anno Do. *arma pro* subuerti: vno consensu *fide sum-* arma pro fide
 1548. *pta.* sumpsit, Exoniã obsedit, equites qui
 ex Cleuia in ipsos euocabantur, sagit-
 tarũ nimbo repulit, in quorum onu-
 stos currus siue ab inuitis, seu ex pro-
 posito relictos, dum nonnulli teme-

è solutis ordinibus incurrunt, ijdem
quites reuerſi eos fugarunt & deleue-
unt. Atque ita hoc bellum abſolutũ
eſt, nullo ſanè alio fructu, quàm quòd
credendũ ſit aliquos eorum ſuas ani-
mas ab hæreſi liberaſſe. Nam vt fra-
tres è ſeruitute diaboli eriperent, non
illis eſt datum. Alij etiam multi popu-
per vniuerſum Angliæ regnum, præ-
cipuè autem in Norfolcia, ob agros
vt aiebant) à locupletioribus iniuſtè
poſſeſſos atque ad plebis iniuriam cir-
cumſeptos, arma ſumpſerunt, multa
Nobilium roboraria euulſis palis pro-
palarunt, multorum ſepes diſiecerunt,
poſſas impleuerunt, piſcinas emiſerunt,
seruos, damas, cuniculos intercepe-
runt, denique nonnullos bonis, alios
etiam vita priuarunt. Deus his exem-
plis admonitos voluit regni Princi-
pes, quòd impiè ſeipſos à Pontificum
& patrũ ſuorũ obedientia diuiſiſſent.

Qui

Qui enim suo capiti subesse iniuste recusat: meritò nec à suis subditis, tantquam ipsorum caput agnoscitur. Sed cum Optimates nihil horum intelligerent, Deus etiam externos illis hostes suscitauit.

Galli enim his tumultibus ad suum commodum vsuri, eodem tempore inuasere præsidia quædam & arce oppido Boloniensi, quod adhuc Angli tenebant, adiacentes. Quam occasione Protectoris administrationem reprehendendi *Ioannes Dudleyus* primùm Varuicensis comes, deindè Northumbriæ dux arripiens, ex aliorum Optimatum consensu, edictis publicis accusauit Protectorem ob rempublicam malè gestam. Protector vnà cùm Rege ad arcem Vindisoriã præsidij causa cõfugit. Sed cùm videret paucos ad se omnes verò Principes ad Varuicem transire, vtrò se dedit, & in custodiam

*Ioannes
Dudleyus.*

*Protector
supplata-
tus.*

iam traditus est pridie idus Octo-
 ris, ex qua tamen postea octauo idus Anno Do.
 Februarij eductus fuit, pace inter ip- 1548.
 um & comitem Varuicensem conci- Anno Do.
 tata, quę diu non durauit, licet sep- 1549.
 timo calendas Maias Bolonię oppidũ,
 unde species inimicitiarum orta erat,
 iam Protectoris, quàm comitis Var-
 uicensis consensu, Gallis redditum ef-
 set. Vt autem *Dudleius* Ducem So-
 nerseti certius in potestatem suam re-
 ligeret, principibus quibusdam viris
 quos Catholicos esse intellexit, spem
 certam fecisse dicitur, si fidelem ei
 operam in deturbando Protectore
 nauarent, illo semel de gradu summi
 honoris deiecto, se curaturum, vt he-
 resis abdicata, fides Catholica in inte-
 grum restitueretur. Nec erat cur
Dudleij verbo diffidendum putarent.
 Nam & tanta illum potentia esse co-
 gnouerant, vt posset hoc præstare: &
 præ

præterea sciebant eum ab hæresi quodam omnino abhorrere, & vel nulli admodum, vel soli catholicæ fidei adjectum esse. Itaque interposuerunt omnem suam auctoritatem, ut Protectorem in ordinem atque adeò in carcerem redigerent. Sed cum Varuicenses datæ fidei postea commonefacerent, istoruo vultu respondit, si vitam diligerent de catholica fide restituendo nullum amplius verbum facerent. Hoc tam graue nonnullis eorum videbatur, ut Varuicensem non pro foedifrago tantum, sed etiam pro tyranno haberent. Atque adeò Protector potius, qui tamen clementioris ingenij esset, adhærendum sibi iudicabat. Itaque cum *Thomas Arundellus* equitatus auratus, vir potens & Catholicus a Protectorem iam è carcere dimissum personatus se contulisset, *Dudleius* expiscatus *Arundellum* non ita multi

*Dudleius
foedifragus.*

*Hic fuit
pater istius
Comitis
Lece, stren-
sus qui in ho-
die tentas
mouit in
munculo
turba s.
Thom. es
Arundellus.*

ost vita priuandum curauit, qui
ortuus est in pace Catholica.

Quarto autem idus Maias *Ioanna*
utchera mulier quædam ex Cantio
stitit, quæ præter Calvinianam hære-
m quam secuta est, negauit vnà cum
alentino, Christû ex *Maria* virgine
arnem sumpsisse, quem dicebat per
lam non nisi velut per canalem tran-
isse. At cum videret doctrinam suam
aluinistis nõ probari, addebat: Olim
uoque creditum ab illis fuisse, quod
Christi caro in Eucharistia sub specie
panis & vini contineretur, & *Annam*
Afcuam quæ id negabat, pro heretica
uper habitam, & flammis publicè
aditam fuisse, nec se dubitare, quin vt
tunc Calvinistæ ipsi credunt quod
Anna tunc docuit, sic breui etiam
redituri sint, quod ipsa iam doceret.
ombusta verò est in campo fabrûm
ondini.

Ioanna
Euchera,
Anabapti
sta combu
sta.

Monachorum et sacerdotum coniugia

Superintendentes interim & presbyteri tam Lutherani quam Calvinistæ, licet quidam eorum monachi essent, alij autem catholico ritu consecrati fuissent, atque idcirco votum continentis ipsa vi ordinis suscepti, secundum Occidentalis ecclesiæ antiquissimam & notissimam consuetudinem emisissent: tamē abiecto pudore omni, vxores passim ducere cœperunt. Sed cū viderent filios suos non legitimos, verū nothos & adulterinos haberi, ad prophanā ciuiliū comitiorum potestatem confugerunt, ac illis petentes, vt filios ipsorum legitimos facerent. Comitia decreuerunt vt nulla humana lex obstaret, quò minus Presbyterorum filij posthac haberentur legitimi: nam de diuina nocerant adeò solliciti, cū in ea si quicquid contrarium instituto videretur, posse aliqua bella interpretatione illudi.

Anno Do.
1550.

Cū

Cùm autem Protestantes viderent
 minorem esse ministrorum & Super-
 intendentium suorum vel doctrinam
 vel authoritatem, quàm vt catholicis
 doctoribus pares haberi possent, hinc
Bucerum, natione Germanum, profes-
 sione ordinis S. *Dominici* monachũ,
 inde *Petrum Martyrem*, natione Flo-
 rentinum, educatione Canonicum
 S. *Augustini*, habitatione Argento-
 ratensem (nam illuc ex Italia fugerat)
 proposito ampliore stipendio, in An-
 gliam euocarunt. *Bucerum*, Cantabri-
 ciæ, *Petrum Martyrem*, Oxonij, ca-
 thedræ Theologicę præfecerunt. V-
 terque cùm in Angliam primũ ve-
 nisset, Lutheranus habebatur. Atque
 in ea opinione *Bucerus* perpetuò man-
 sit. *Petrum Martyrem* verò idem quo-
 que ab initio sensisse, sua ipsius oratio
 planum fecit. De Eucharistia enim
 disputans, dum illi Zuinglianorũ ar-

*Martinus
BUCERUS.*

*Petrus
MARTYR.*

gumento responderet, quo dicitur
 Christus re ipsa est in cælo, & ideo re
 ipsa in sacramento, dixit nodum
 esse diaboli. Verùm postea videns eum
 qui summæ rerû in Anglia præerat
 Calvinistas esse, ad *Calvinum* transiit.
 Vt cunque illud fuerit, cùm Oxoniæ
 prælegeret, ac sæpissimè ad reddendæ
 suæ doctrinæ rationem ab alijs etiam
 multis, potissimùm verò a *Ricardo Sm
 thæo* Theologiæ Doctore, qui eandem
 Cathedram prius tenuerat, prouocaretur,
 nunquàm in disputationem descendere
 ausus est, donec & *Ricardus
 Coxum* ex aula regia hæreticum ho
 minem totius disputationis modera
 torem nactus esset, & *Ricardum Sm
 thæum* virum doctissimum atque acer
 rimum disputatorem ab Oxonio re
 legatum vidisset. Quibus ita compa
 ratis: de Eucharistia instituitur dispu
 tatio, hinc *Petro Martyre Caluini* ha

*Petrus
 Martyr fit
 caluini
 sta.*

*Disputa
 tio.*

sim sustinente, indè *Tressamo* & *Thedseo* doctoribus Catholicis eanem oppugnantibus.

In qua disputatione cùm triduo veriti essent, *Coxus* qui disputationibus ræerat, videns *Petrum Martyrem* multò grauius premi, quàm sperauerat, & exsibilationibus manuùm ue ac pedum strepitu è cathedra pe- è explosum, cùm & ipse Caluini- a esset, se Londinum auocari dixit, ec iam posse diutius huic exercitio acare. *Petrum* verò *Martyrem* tan- uàm victorem miris laudibus extu- t, ceteros, vt pacem colerent, admo- uit, disputationē soluit. Postea *Petrus Martyr* disputationem suam sed ma- fide, vt solent heretici, ædidit. Certè Oxoniensis Academia iudicio bis vi- tus fuit, primùm quia recusauit cum oëtissimo viro Doctore *Smithæo* dis- utationem inire, deindè, quia eorum

*Excusatio
heretici
iam victi.*

quibuscum disputauit, argumentis non potuit satisfacere: similis fuit eius disputationis, quam Theologi Cantabrigienses cum *Bucero* habuerunt, exutus.

Nec tantum in istis Academijs, verum & alijs multis in locis instituebantur quedam publicæ de Eucharistia tam sacrificio quam sacramento disputationes: maximè inter *Hoperum* Superintendentem Glocestrensem & excellentem Theologiæ Doctorem dominum *Fecnamum*: atque etiam inter *Harleium* Superintendentem Herefordensem, & catholicum presbyterum *Henricum Ioliffum*, quæ disputatio et ad *Stephani* Vintoniensis manus peruenisset, is in carcere constitutus *Harlei* friuolas obiectiones solide statim refellit. Collegerat etiam *Petrus Martyr* non paucas contra Eucharistiam calumnias: & in vnum

Disputa-
tiones.

eas libellum redegerat: quas omnes
Stephanus paucis diebus ita confuta-
 uit, vt ea confutatio in lucem postea
 sub *Marci Constantij* nomine exierit, Marcus
Constanti-
us.
 ne verus auctor eo tempore proditus,
 in multò grauiorem carceris ærumnã
 coniectus fuisset. Eodem etiam perti-
 net Doctoris *Lagdalli* doctus libellus,
 quo *Ridley* contra Eucharistiam cauil-
 lationes dissoluit. Quid dicam de gra-
 uissimorum presbyterorum *Crispini*
 & *Mormanni* tam cõcionibus, quàm
 scriptis, imò etiam vinculis? de *Henri-* Confesso-
res.
Coli tum eximijs concionibus, tum
 in utroque carcere ob fidem Cath^{cam} pa-
 tientissimè tolerato? De *Thomæ Vat-*
toni antequàm Episcopus *Lincolnië-*
sis fieret, & collegæ ipsius Doctoris
Setoni constantia, & perpeffionibus?
 Tempus me deficeret, si omnes enu-
 merarem, qui ob catholicam fidem
 illis diebus ex ecclesijs aut collegijs

fuis eiekti, grauiora etiam carcerum
ac vinculorum tormenta subiuerunt.
In exiliũ abierat *Ioannes Storæus* vtriusque
iuris Doctor, quòd in comitijs
publicis de fide tractans, tandem au-
sus esset cum *Salomone* dicere, *Væ tibi*
terra, cuius Rex puer est.

Eccl. 10.

*Antonius**Bonuisius.*

Erat in Anglia Italus quidam fac-
tore omnium mercatorum princeps
non solùm ob magnitudinẽ opum
sed multò magis ob fidei & integritatis
laudem, *Antonius Bonuisius*.
Thomam Morum semper & colens &
admirans, cùm fidei Catholicæ reli-
quias in Anglia extinguere videret, in
Louaniensem Academiam domici-
lium transtulit, non sanè vt ibi merca-
turæ terrenæ, sed cælesti vacaret. Era-
t enim is proximus fidei portus, quo
Angli ob fidem eiekti se recipere po-
terant. Collegit ergò ad se, & fouit
eos qui ob fidem exulabant, in pri-
m.

nis doctorem artis medicæ *Ioannem Clementem* vnà cū vxore: *Ioannem Sto-* Exulan-
aeum, & præcipuum totius Angliæ lu- tes ob fi-
 nen *Nicolaum Harpsildum*, qui postea dem.
 regnante *Elizabetha* diuturnos carce-
 es perpeffus est. Itemque *Ioannem*
Boxollum excellētis doctriņę ac probi-
 tatis virum: denique *Gulielmum Ra-*
tellum iurisconsultum vnà cum vxo-
 re sua, quę *Louanij* tunc è vita migra-
 uit.

Romæ autem floruit *Reginaldus*
Polus Cardinalis, Anglię spes, Eccle- polus.
 się Romanę decus, orbis Christiani
 umen. Is cū ad *Henricum* regē qua-
 tuor doctissimos libros pro vnionis
 ecclesiasticę defēfione scripffisset, nec
 fructum ex ea re speratum consecutus
 esset, quintum librum addidit, quem
 & ad *Edouardum* Anglię regem in-
 scripsit, nihil eorum prætermittens,
 quę ad salutem Anglię procurandam

putabat pertinere. Imò cū post *Pau-*
tertij mortē, qui eū creauerat Cardina-
 lē, tantū non duas votorū partes ad sa-
 cerdotalis honoris summū gradū ascen-
 dendū suffragātes sibi cognouisset, ac
 sine controuersia si cupidum se illius
 dignitatis declarasset, statim Pontifex
 creat⁹ esset, nō ob aliud magis eo fasti-
 gio caruit, quàm vt simul nō expetit
 sūmę præfecturę abūdātius meritū ad-
 sequeretur, simul ad vnitatē Catholi-
 cam, patrię dulcissimę, ore ac manibus
 uis apportandam conseruaretur.

Vixit etiā Romę *Ricardus Pataeus* V-
 gorniensis Episcopus, *Thomas Goldue-*
lus, qui nunc est Assaphēsis Episcopus
Mauricius Clenocus, postea quoque
 electus Bangoriensis Episcopus.

Exules ob
 fidem.

Miracu-
 lam.

Sub fine autē quarti anni quo regna-
 uit *Edouardus*, ad decimū sextū calen-
 das Ianuarias Tamesis fluuius intri-
 nouē horas ter fluxit & refluxit præte-

mnē consuetudinem, idq; miraculo
 atū, & ad iniustā *Stephani Vintonien-*
is Episcopi vexationē relatū est, maxi-
 nē, quòd, in eo ipso tēporis pūcto illa
 insolita ęstuatō euenit, quo *Gardine-*^{An. 5.}
us de fide causā dicturus in flumine ^{Edouar-}
 rehebatur. Quod quāquām ita esset,
 amē post vnū atq; alterum mensem
Gardinerus ob catholicę fidei causam,
 ubiq; acerrimē propugnatā, Episcopa-
 tu priuatus est, Calvinista quodā cui
 nomen *Poyneto*, ex *Roffēsi* Ecclesia in
 eius locum translato. His ita consti-
 tutis, anno quinto *Edouardi*, septimo ^{pecunie}
 idus Iulij, quarta pars argenteę pecu- ^{pretium}
 nię per vniuersum Anglię regnum, ^{minutū.}
 & quadragesimo postea die, alia quar-
 ta pars omnibus & singulis adempta
 est, propterea quòd quilibet argēteus
 as ad semissem, quilibet solidus & de-
 narius, ad mediam prioris pretij æsti-
 mationem publico edicto redigeba-
 tur

tur. Quapropter qui centum minas hodiè in pecunia numerata habebat intra dies quadraginta, ex illis centis perdidit minas quinquaginta, etiam si neque naufragium fecisset, neque ab hostibus aut latronibus spoliatus, neque ab alio quopiam deceptus esset. Tale tributum à seculo non est indictum, vt quilibet absque vlla exceptione dimidiam partem totius argenti sui numerati persolvere cogeretur. Et vulgus quidem non putauit se plus parte dimidia persolvere, cum interim re vera totum vsque ad minimum teruncium atque adeò plus toto persolueret. Quod vt accuratè intelligatur, tota mente repetere oportet, quod *Henricus octauus* post inchoatum iam schisma, pecuniam argenteam probæ monetæ in scoriã primus vertit. Porro qui schisma *Henrici* auxerunt, etiam de bonitate monetæ quotidie aliquid de

letraxerunt, donec assem ferè ad sex-
 antem, hoc est, ad vncias duas rede-
 gissent. Ecce autem cùm vilior & ma-
 yis adulterina pecunia nullo modo
 audi posset, cùm quod pro asse popu-
 lo exoluissent, iterum ad æstimatio-
 nem assis à populo recipi quacunque
 causa oportuisset, subito iubent
 quod pro asse exoluerant, pro semisse
 reddi. Addo etiam quòd certa pecu-
 niæ genera ad assem à Rege expensa,
 pro quadrante atque adeò sextante ite-
 rum recepta sunt. Nunc qui hæc om-
 nia genera fraudum contulerit, facile
 apprehēdet, vniuersis Angliæ ciuibus
 vniuersam ipsorum pecuniam argen-
 team intra paucos annos non semel
 ablatam fuisse, & ereptam. Accedit
 eodem, quòd concussiones etiam nõ
 ferendę passim à potentioribus com-
 mittebantur, dum illi soli præidentes
 pecunię decrementum & diminutio-
 nem

*Furtum
 Caluini-
 starum.*

nem futuram, (vtpotè cuius rei auctores ipsi forent) prius & æs alienum creditoribus soluerent, & ministris stipendia numerarent, & prædia coëmmerent, ea pecunia hodiè numerata, quæ postridiè minus quarta parte validioram præsciebant. Hæc omnia magis Deus ex infinita clementia sua permisit, vt populus hac saltem ratione intelligeret, quàm iniqui dispensatores gratiæ Dei & donorum cælestium essent; qui nec vrbana quidem negotia sincerè administrarent. Veritas enim ait, *Qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est.* Si ergo in iniquo mamon fideles non fuistis, quod verum est quis credet vobis? Itaque veritas Euangelij hæc est, eos qui populum iniquæ sæculi fuerunt, tam iniquè fraudarunt, nullo modo potuisse veros & fideles mysteriorum Dei censores existere. Et tamen iidem illi erant qui sa-

Lucæ 16.

is omnibus præerant, mirandum ut
 non sit, si hæresim pro fide Catholica
 populo ministrarunt.

Eodem anno sudatorius quidam
 morbus Angliam peruasit, qui in vna
 urbe Londinensi intra dies septem
 octingentos homines vita priuauit,
 multis hominum millibus per vniuersas
 regiones suffocatis. Vintoniensis
 item collegij secundus scholæ præ-
 ceptus cognomento *Furdus*, cum to-
 tus ludi adolescentem primarium no-
 mine *Ioliffum* heresi Calviniana infe-
 cisset, atque is adolescens reliquam
 iuuerorum & adolescētum turbam in
 eam opinionem ex magna parte tra-
 xisset: Deus eundem *Ioliffum* & alios
 aliquot partim cognatione, partim fa-
 miliaritate *Ioliffo* cōiunctissimos, pri-
 mum sudore hoc pestifero, deindè
 per *Ioannis Viti* sanctissimi viri prædi-
 cationem, pœnitentia salutari, mox
 autem

autem et morte afficiens: alios omnino qui penè ducenti erant, partim ad Catholicam fidem conuertit, partim in eadem ita confirmauit, vt ipsi etiam postea, Diuini huius operis tota ratione exposita & declarata, multos alios ab heresi Calviniana ad vnitatem Ecclesiæ Catholicæ reuocarint.

Poyneti
Caluiniste
adulterium.

Poynetus autem qui locum Episcopi Vintoniensis occupabat, parùm putans vxorem ducere, cùm tamen haberi vellet Episcopus, etiam lanicenis cuiusdam adhuc viuentis vxorem abstulit, eaque illi publicis regni legibus euicta & marito restituta est. Itaque cùm postea quidam ex Optimatibus ad *Stephanum* partim ioco partim ironicè dixisset, Fortassis tu speras Episcopatum tuum tibi aliquando restitutum iri, Cur (inquit *Gardinerus*) minus expectem meum Episcopatum, quàm lanio suam recep-

xorem? Idem enim homo fuit, qui
Gardineri Episcopatum & Ianionis
 coniugem inuaserat.

Fuit & alter pseudopropheta, *Hopperus*, ^{*Hopperus*} qui ob hypocrisim non minus ^{*Calumni-*}
 uam hèresim malè audiens, cùm ad- ^{*sta.*}
 uc priuatus Catholicos Episcopos
 aduceret, quòd nimium lautè age-
 rent, nimisque magnis opibus abun-
 darent, idem factus Superintendens
 ita enim caluinistæ eos latinè vocât,
 uos nostri maiores Græca voce Epif-
 opos nominarunt) duos simul usur-
 auit Episcopatus, Glocestrensem &
 Wigorniensem.

Milo etiã *Couerdalus* diu in Ger- ^{Anno Do.}
 mania versatus, tam corporis ex im- ^{1551.}
 modico vini usu, quàm spiritus ebrie-
 tatem ex nimio hèresum amore in
 Angliam retulit. Is audiens Acade-
 miam Oxoniensem Catholicæ fidei
 chementer addictam esse, necliben-
 ter

ter ad hæresim deficere: magna sibi
 seipso pollicens, & plurimorum sedo-
 ctionem animo concipiens, Oxoni-
 venit, in suggestum conscendit, ma-
 gna fit expectatio: de causa omnium
 maxima, hoc est, de Sacramento E-
 charistiæ ait se dicturum. Itaque ante
 omnia præfatus est meritò sibi fides
 in hac potissimum controuersia ad-
 bendam esse, propterea quòd cum v-
 disseet Catholicos transubstantiati-
 nem credere, Lutheranos veri corpo-
 ris Christi impanationẽ docere, Zui-
 glium verò eiusdem corporis typum
 & figuram, at Calvinum efficaciam pro-
 terea & energiam ponere: ipse *Coue-*
dalus neglecta omni authoritate hu-
 mana, omnique animi perturbatione
 deposita, nulli omninò parti addicti
 veritatem, non ex humana traditione
 sed ex solis scripturis Diuinis, per te-
 tos quatuordecim annos ferio inco-

conerdali
caluini-
fic insana
contio.

affet. Hæc ille magno conatu cùm
 iceret, sibi sapere, alijs delirare, do-
 tioribus verò etiam insanire videba-
 ar. *Cùm enim animalis homo non percipiat*
quæ sunt Spiritus Dei, sed vnica Iesu
 Christi fides argumentum sit rerum
 non apparentium, fides verò sit ex au-
 ditu, auditus per verbum Christi, non
 lectum duntaxat, sed palàm prædi-
 catum quod in omnem terram exiuit:
 profectò qui fatetur se de mysterio
 celeberrimo, quod in quotidiano fi-
 delium vsu, in oculis, in manibus, in
 ore omnium versetur: fidem Catholicã
 in domo Dei prædicatam & recep-
 tam abieciſſe, ac per annos quatuor-
 decim, certa fide in eo mysterio ca-
 uisse, ac propterea infidelem & in-
 credulum tanto spacio perseuerasse:
 nonne insano similis est, si ob hoc ip-
 sum quòd infidelis fuit, fidem suo ver-
 bo haberi postulat? *Paulus* quidem

1. Cor. 2.

Heb. 11.

Rom. 10.

Tim. 3. ait scripturas posse instruere homines
 ad salutem, sed quomodo? per fidem
 (inquit) quæ est in Christo. Nam
147. 5. alioqui etiam Iudæi putabant se in
 scripturis vitam habere. Sed quia fide
 Christi carebant, mensa eorum quæ
 de scripturis pasci videbantur, facta
 est illis in laqueum. Imò hæc verissi-
 ma causa est, cur nullus hæreticus pos-
 sit sacras scripturas intelligere. Durus
 enim quærit in scripturis quid credat
 neque fidem habet, quam quærit, ne-
 que sine fide scripturas intelligit. In-
 fit, ut seipsum & eos qui illum audiunt
 subuertat.

Itaque cum Catholici Doctores
 & pastores hæc dicerent, atque alios
 admonerent: Academia Oxoniensis
 in fide Catholica tantum profecit,
 iam non deessent etiam qui Regis *Ed-
 wardi* ecclesiasticum Primatum verbis
 & scripto palam oppugnant. Quo-
 modum

nodò enim posse puerum paruulum, Gal. 4.
 qui nihil differt à seruo, qui sensibus
 & iudicio paruulus sit, qui tutore in
I. Cor-14
 iuilibus negocijs indigeat, Angli-
 anæ ecclesiæ Summum caput & gu-
 bernatorem existere? Christum com-
 misisse Ecclesiam pascendam & regē. Math- 18,
 am non pueris, sed viris, nec qui- et 28.
 uslibet viris, sed ijs qui rectè nossent
 exhortari in doctrina sana, & eos qui
 contra dicunt arguere. Ex his qui
 hæc sentirent, fuerunt in primis duo, qui in hęc
 unus penè omnium literarum rudis vsque di-
Silbertus Leuerus, qui maluit in carce- em multa
 rem duci, quàm in pueri Primatum patitur p̄
 regnare, alter ætate iuuenis, sed con- religione
 stantia senex, *Ricardus Britannus* non catholica.
 tantùm dixit solùm Pontificem Ro-
 manum, vtpotè *D. Petri* successorem
 totius ecclesiæ caput summum & in
 quo gradu solum Christi Vicarium es-
 se: verùm etiam fidem suam scriptu-

rarum & antiquorum Patrum testi-
monijs roborata iudici exhibuit. Et
ille quidem propter Christum, vinctus
asseruabatur.

Edouardus autem *Seymerus* Protec-
tor & Calvinistarum antesignanus, qui
fratrem suum prius neci dederat, iam
iterum una cum vxore in custodiam
traditur, ob caedem *Ioannis Dudley* olim
comitis *Varuicensis* tunc Ducis *Nor-*
thumbiæ tentatam, non item factam.
Tradunt enim *Somerseti* Ducem qui
probè sciret, iamque ante in custodia
coniectus re ipsa senserat, *Varuicensem*
Comitem summis ipsius odijs profes-
qui, de aliorum consilio in eam sen-
tentiam adductum, ut *Varuicensem* oc-
cidendum statueret, eoque animo ad
Varuicensis domum, sub specie illum
visitandi accessisse, cumque hostem
in lecto deprehendisset, ac propter
amicitiæ reconciliandæ nomen, intro-
ductum

anno Do.

551.

ductus in cubiculum eius esset, occultaque thorace muniretur, quin & amicos clam armatos, qui eum comitabantur, in vicino cubiculo haberet: tamen cum ad rem ventum erat, nudum & in lecto decumbentem ferire ausum non esse, verum re infecta discedentem, ab aliquo ex suis proditum, ^{pro'ecto securi percussus.} postea neci datum esse, quod legelata constitutum fuisset, qui solum consilium, aliquem ex regio senatu occidendi cepisse deprehenderetur, etiam si nihil amplius tentasset, homicidij poenas luiturum.

Postquam *Seymerum* Protectorem qui regem ipsum gubernabat, etiam inuito (vt aiebant) Rege *Dudleius* è medio sustulisset: facile inter omnes constitit, *Seymerum* qui tam pusilli animi existeret, nunquam suo ingenio aut industria summum illum honoris locum fuisse consecutum,

Dudley
ambitio &
ambitio.

sed potius à *Dudleio* astutè euectur
esse, qui abiectum hominis spiritum
opibus potius cumulandis, quàm ho
nori stabiliēdo addictum videns, cog
itabat se illius nomine ad omnia su
consilia conficienda facilè abufurum
& postea ipsum pro libito suo con
culcaturum. Expediebat enim *Dudle*
io, qui mortis *Henrici* tempore, non
maximæ authoritatis erat, tùm vt ex
alterius maiore authoritate illos è me
dio tolleret, qui eius institutum im
pedituri videbantur, tùm vt eum ip
sum per quem cæteros perdidisset, nō
difficiliter deturbare posset. Itaque
cùm *Edouardum Seymerum* regis auun
culum suo instituto aptissimum vidit
set, primùm omni quo potuit modo
illum euexit. Deindè eius opera *Tho*
mam Seymerum ipsius fratrem magni
animi virum deiecit, tùm verò *Duce*
Suffolcia, qui maximi nominis pos
Pre

Protectorem erat, sibi conciliato,
 Protectorem ipsum deturbavit. De-
 mùm quasi parum esset de mediocri
 genere ac domo ad nobilissimum
 Ducis nomen atque honorem aspi-
 rasse, voluit etiam regium solium in-
 uadere. Etenim cùm animaduerneret ^{Anno D}
Edouardum regem ex tabe laborare, ^{1552.}
 duas verò *Henrici* filias *Mariam* ex *Ca-*
tharina, *Elizabetham* ex *Anna Bolena*
 superesse perspiceret, post illas verò
 us regni ad *Franciscã* Suffolciæ Ducis-
 ã deriuari posse confideret, (nam alte-
 rius *Maria* Scotorum reginæ parua
 habebat rationem) *Edouardo* primùm
 persuasit, vt *Mariam* & *Elizabetham*
 exhæredaret, partim velut ex illegiti-
 mo matrimonio natas (quòd tamen
 de vtraque nullo modo cogitari po-
 terat) partim velut nupturas alicui ex-
 traneo & peregrino, cui regnum An-
 gliæ subijci nollet, postremò etiam,

ne dogma caluinisticum, quod sub
 ipsius infantia pullulasset, *Mariae*
 opera extirparetur. Institueret verò
 heredem vnam ex filiabus *Ducissa*
Suffolciensis, Ianam nomine. His ita
 constitutis, filium suum *Gilfordū Dud-*
leium eidem *Ianae* in mense Maio des-
 pondet, hac ratione sperans se ad gu-
 bernacula regni per nomen ac speciè
 filij sui peruenturum.

Ac Rex quidem *Edouardus* pridie
 nonas Iulij ex hac vita migravit, eo ip-
 so mensis die, quo pater eius *Thomam*
Morum integritatis & iustitiæ caput,
 capite feriendum ante aliquot an-
 nos curauerat: vt omnes qui rectè ra-
 tiones rerum inirent, facilè perspice-
 rent *Henricum* tanti viri cædem mor-
 te primogeniti sui luisse, nec tamen
 expiassè, quia pœnitentiam de pecca-
 to suo secundum Deum non egit.

QV AR-

anno Do.

553.

tota Dei
iustitiam.

QUARTO die post *Edouardi* mortem, hoc est, sexto idus Iulij, *Iana Franciscæ* Suffolciensis Ducissæ filia, *Maria* verò, quæ *Henrici octavi* soror fuerat, neptis, palàm publicèque velut ex *Edouardi* regis testamento, regina promulgatur, populo interim vniuerso, non vt moris est applaudente, sed potiùs tacitè apud se gemente, & hoc scelus execrante. *Iana* verò cum marito suo *Gilfrido Dudleio* in arcem Londinensem, velut Regij throni occupandi causa nauigat, vbi etiam Optimates plerique, Ducis *Northumbriæ* vel metu vel dolo congregati, aderant. Is enim effecerat, vt penè omnes viri principes per vniuersum Angliæ regnũ suo voto assentirentur & subscriberent. Cũ autẽ illustris vir *Franciscus Englesild* contra Dominã suam *Mariam*, de cuius familia erat, recusaret subscribere, publi-

De regn
Maria e
 quomodo
 restituer
 religionẽ
 catholicã
 per dirro
 nes suas.

Franciscus
Engle-
sild.

cæ custodiæ traditus est, nec mortis
 periculum euasisset, si Dux *Northumbriae*
 victor fuisset reuersus. *Maria* in-
 terim *Henrici* & *Catharinae* filia, cui
 regnum hæreditario iure obuenerat
 cùm in *Suffolciam* fugisset ad arcem
Framingensem: statim populus vndique
 ad eam confluit incredibili stu-
 dio & alacritate. *Dudleius Northūbriae*
 Dux delecto milite, in *Mariam* du-
 cit. Sed cùm Senatores intelligerent
 per vniuersum Angliæ regnum non
 plebem modò, sed multos etiam ex
 Primatibus *Mariæ* causam tueri, mili-
 tes autem à *Dudleio* passim dilabi, no-
 no die postquàm *Iana* regnum occu-
 pauerat, eandem illo priuant, *Maria*
 in suum locum restituta. Postridie
 Dux *Northūbriae* iàm à suis desertus, se-
 ipsū *Cantabrigia* dedit, ac vigesimo
 & secundo die mēsis Augusti proxi-
 mē sequentis, securi percussus est, cū
 prius

Maria.

Dudleii
nors &
peniten-
ia.

prius hæresi omni renunciaffet, fidē-
 que Catholicam sincerè ex consilio
Nicolai Hethi tunc Vigorniensis, po-
 teà verò Eboracēsis Episcopi, fuisset
 amplexatus, quā semper pro ingenij
 sui acumine & iudicij profunditate
 vidit & intellexit vnicam & veram es-
 se fidem, nisi quòd ambitione excæ-
 rat, cū videret per fidei Catholi-
 cæ professionem, prorsus nullam, per
 simulationem verò hæresis, saltem ali-
 quam spem regni obtinendi offerri:
 maluit ad regnum per hæresim aspira-
 re, quàm in Catholica fide cuiquam
 iubesse. Quando autem Deus post vi-
 ginti ferè annorum schisma, tam ad-
 mirabilem victoriã *Mariæ* Catholi-
 cæ Principi, contra vniuersos penè
 totius regni Optimates, sine vlla san-
 guinis effusione concessit, satis ma-
 nifesto miraculo Catholicæ fidei ve-
 ritatem toti mundo commendauit.

*Victoria
 Mariæ Ca-
 tholicæ.*

Maria igitur *Catharina* filia in v
 bem & arcem Londinensem triump
 phantis more ingressa, mox *Episco*
pos, *Edmundum* Londinensem, *Steph*
num Vintoniensem, *Cuthbertum* D
 nelmensensem, aliósq̄e omnes Catho
 licos, qui ob fidem vinc̄ti asseruaban
 tur, itemque *Thomam* *Norfolciae* D
 cem, & *Gulielmum* *Deuoniae* Comitens
 & libertati & honori pristino rest
 tuit: prophani primatus ecclesiasti
 titulum respuit: Apostolicæ sedi qu
 patris fratrisque sui tempore etiam c
 periculo vitæ constanter semper ce
 luit, antiquum ius & honorem redd
 voluit: Cardinalem *Polum* reuocauit
Philippo imperatoris *Caroli quinti* filio
 cum ob alias grauissimas causas
 tum maximè vt potentissimi opt
 mique Principis adiumento regnum
 ad fidem & obedientiam Ecclesiæ re
 stitueret, nupsit: *Viatum*, vt eas nup
 tia

Maria ge
 sta.

as regniquæ ab hæresi reconciliatio-
 em impediret, turbas in Cantio cien-
 em, sua potiùs insigni fide, quàm vl-
 militum manu deuicit: *Suffolciæ* Du-
 em qui bellum renouabat, cepit, &
 curi percussit: suppetias marito *S.*
Quintinum oppugnanti, misit: *Caletú*
 b eam causam suorú vel incuria vel
 roditione perdidit: *Cranmerum* Can-
 mariensem Archiepiscopum, qui sen-
 entiam diuortij in matrem eius *Ca-*
parinam iniquissimè tulerat, priùs læ-
 e maiestatis, tum in publicis regni
 omitijs, tum sua propria cõfessione
 onuictum, deindè spe vitæ Catholi-
 um se fingentem, ac septies & decies
 hirographo suo palinodiam se cane-
 e attestantem, demùm in illa hypo-
 risi deprehensum, ab Episcopis de
 gradu omni ecclesiastico deiectum,
 & brachio seculari traditum, com-
 puri Oxonij iussit.

*Cranmeri
 caluinistæ
 inconstan-
 tia &
 mors.*

In religione autem Catholica po-
 omnes ditiones suas restituenda quã-
 ta sit vsa pietate, prudentia, constan-
 tia, quia ad sanctissimæ fœminæ im-
 mortales laudes, & gentis peccatrice
 ac infœlicis tam facilè postea ad ve-
 mitum redeuntis pudorem & casti-
 gationem pertinet, silendum non
 censeo.

Et facilè quidem ab initio impia
 contra Catholicam fidem *Edouardus*
 fratris sui nomine latas leges ordinis
 consensu abrogauit, exercitium reli-
 gionis hæreticæ prorsus sustulit, ma-
 gistros sectarum abegit, antiquum
 orandi & sacrificandi morem per totam
 Angliam & Hiberniam reliquã
 que sibi subiecta loca restituit, nam
 hæc omnia in primis comitijs mo-
 effecit. Sed quia ad illam immanem
 à Sedis Apostolicæ & orbis terrarum
 communionem per *Henricum* patrem

uectam separationem refarciendam,
tionésque suas ad veterem discipli-
nam, obedientiam ac ecclesiæ subie-
tionem in solidum reuocandas ma-
iore opus erat molimine & industria,
ut id rectè transigi sine summi Pon-
tificis gratia & voluntate posse vide-
atur: illustrissimum *Reginaldum Po-*
m Cardinalem multis nominibus
ibi charissimum, primo quoque tē-
pore accersendum curauit, quem &
alius tertius Pontifex libenter dimisit
etque amplissimis mandatis instru-
tum legatum de latere suo ad Reges
et regnū vniuersum dedit. Iàm enim
anteà appulerat in Angliā *Philippus*,
nuptiæque peractæ erant, & vtriusque
authoritate regni reconciliatio sum-
ma sedulitate agebatur. Ad diem igitur
duodecimum Nouembris ordi-
num conuentu indicto Londini, *Po-*
mus è Brabantia vbi aliquandiu substi-
terat

terat vocatur, & vigesimo tertio eiusdem mensis in urbem honorificentissime deducitur, quintoque post die venit in consilium statuum, quod parlamentum ibi vocant, Regibusque presentibus legationis suae causam exponit, hortaturque ut ad ecclesiae communionem redeant, sanctissimoque Pontifici Principis Apostolorum successori, debitam auctoritatem restituant, qui summam velit ipsis impetire clementiam ac benignitatem: monet etiam, ut Deo gratias agant, quod talem ipsis Regem dederit atque Reginam. In hanc sententiam locutus digreditur.

Ibi Vintoniensis Episcopus Cancellarius, illius oratione repetita, multisque verbis ad unionem & concordiam eos hortatus, permagnas Deo gratias agendas esse dicit, qui pro sua immensa misericordia Prophetarum

is ex ipsorum semine suscitavit, am- *Anglia se*
 plissimum videlicet Cardinalem, qui *di aposto-*
 otus in ipsorum salutem incumbat. *lice recon-*
 ostridiè, cum orationem & postula- *ciliatur.*
 a legati probassent ordines, concepta
 uit petitionis formula qua Regi sup-
 licant atque Reginae ut ad illum in-
 tercedant, eius hæc erat sententia: *Pœni-*
 re se vehementer schismatis, quòd obedi-
 am sedi Apostolica denegarint, & quòd
 decretis factis aduersus illam assenserint: in
 posterum verò se futuros in ipsius atque re-
 ginae potestate, & facturos quicquid omni-
 o possint, ut eiusmodi leges omnes atque
 decreta his comitijs abrogentur: maiorem
 ritur in modum orare, ut interueniant,
 & efficiant, ut censuris absoluti, in quas
 iuxta leges ecclesiasticas per schisma inci-
 derant, in Ecclesie Christi gremiũ rursus
 inquam filij pœnitentes recipiantur, ut
 princeps in Romanae sedis & Pontificum
 obedientia seruire Deo possint, ad ipsius

nominis gloriam & suæ salutis incrementum.

Altera die, cùm iterum adesset Rex Regina, & Legatus, confurgit Cancellarius, & quid super Legati postulato decreuerint ordines, clarè pronunciat: deindè supplicem petitionem ordinum, scripto comprehensam & obfignatam Regi tradit atque Reginae, petens, vt accipiant. Hi, cùm aperuissent, Cancellario reddunt, vt pronuncietur. Tùm ille rogat ab vniuerso coetu (qui totum regnum representat) nùm ratam habeant: illis affirmantibus, Rex atque Regina confurgunt, eamque Legato tradunt. Is cùm legisset, diploma vicissim suæ etiam legationis illis exhibet: mox illud recitatur, vt ipsos absoluendi potestatem ei factam à Pontifice, omnes intelligerent. Post orationem habet, quàm sit grata Deo pœnitentia, qua

úmque de peccatore pœnitente gau-
leant Angeli, demonstrat: & mul-
tis in medium adductis exemplis,
Deo gratias agit, qui mentem hanc
commendationis cupidam ipsis inspira-
uit. Eo facto, confurgit: idem Rex
& Regina faciunt, & in genua subsi-
dunt. Ibi tùm ille Dei numen atque
misericordiam implorans, obtesta-
tur, vt populum benignè respiciat,
& culpam ignoscat: seque Legatum
Pontifice, Christi vicario dicens, vt
illos absoluat, de more benedicit toti
multitudini, simúlque eam absoluit.
Ad facellum deindè ventum est: hîc
Deo sunt actæ gratiæ, symphonia can-
orum, & festæ lætitiæ fuit editum si-
gnum, vti fieri consuevit.

Secundo verò Decembris Rex &
Legatus cum omnibus penè totius
Angliæ proceribus veniunt ad tem-
plum *S. Pauli*, vbi *Stephanus Vinto-*

niensis Cancellarius regni, consensu
 celeberrimo totius gentis suggestu
 qui est ad crucem *S. Pauli*, post sacra
 hortationem edicit populo illius v
 bis, quanto studio omnes status, te
 tius regni nomine, se submiserint
 Apostolicæ sedis obedientiæ, quan
 tâque vicissim pietate ab ill^{mo}. Lega
 to vice sanctissimi D. N. sint accepti
 & à prioribus peccatis & censuris ab
 soluti. Et vt pro tanta gratia, Dec
^{lissimo}
 summo Pape, & regibus pientissimis
 gratias agant immortales, monet. Et
 non ita multò post regnum & reipu
 blicæ nomine missi sunt Romam Le
 gati, qui officium & obedientiam se
 di Apostolicæ pro toto regno spon
 derent & præstarent. Sed grauior
 erant *Henrici* scelera & sacrilegia, ma
 iórque iniquitas gentis huius, quàm
 vt diu hac salute frueretur, aut tam le
 uiter expiarentur. Nã ecce tibi lectiss

na Regina cùm quinquennio & quatuor mensibus regnasset hanc vitam eterna cōmutauit, in hoc primùm infœlix, quòd cùm *Henrici octau*i fuisset filia, ob id ipsum nullam sobolem ex se relinquere posset: Deus enim *Hērici* impietatem & schisma tam seuerè punitum voluit, vt quamquàm tres liberos reliquerit superstites, *Edouardū*, *Mariam*, & *Elizabetham*: nullus eorum prolem suscipere atque educare posset. Secundò, multò etiam sua opinione infœlicior quòd *Elizabetham* istam, non modò æmulã suam illicita & ter damnata copula prognatã, sed de fide quoque, quantũcunque tũm dissimulauerit, sibi semper suspectã, & quam reipublicæ ac religioni pericula futuram summè semper metuebat, successorem relinquere coacta fuerit. Quomodo autem quòve iure aut titulo isti regnum obuenerit paucis

commemorandum est. Sæpe quidem
 conata est *Maria* illam ab omni suc-
 cessionis sorte, vel propter hæresim
 vel propter crimen læsæ maiestatis
 (multa enim contra sororem ~~ve~~[&] rem
 publicam commiserat) vel quod ma-
 gis constabat propter impurissimam
 natalia, excludere. Nam ex *Clementis*
 sententiâ iuridica, præensum *Henricum*
 cum *Anna* matrimonium, & prole
 ex illa concepta, expressõ (vt supra cõ-
 memoratum est) definiuntur esse il-
 legitima. Idemque *Henricus* postea
 perturbatione factus liberior, in pu-
 blicis regni comitijs decerni curauit
 omnesque sibi subditos a iuramento
 quod *Anna* vel eius soboli prius præ-
 stiterant absolui iussit, porrõ contestatus
 in senatu suorum, *Annam* illam ne-
 fuisse sed nec esse potuisse vxorem
 suam, propter certam causam quam
 dixit se Cãtuariensi episcopo secretè
 in

insinuasse.

Et licet anno 35. regni sui, impetrata potestate ab ordinibus nominandi successores suos, voluit etiam *Elizabetham* habere in ordine regnandi locum, quod & illorum comitiorum decreto approbari fecit, ex quo solo parlamentario edicto, & nullo natiuitatis iure ista est postea adeptam imperium, & ita in hunc diem tenet, tamen nec ab *Henrico* patre, nec a seipso, vlllo statuum decreto natalia ipsius, ut matris cum patre coniunctio, fuerunt inquam postea approbata aut facta legitima. Quin & ordines primo huius reginæ *Mariae*, lege perpetua approbant coniugium *Henrici* cum *Catharina*, & prolem ex eo genitam omni diuino & humano iure legitimam esse declarant, omnia contraria acta, processus, sententias abrogantes, ut proindè alteræ cum *Anna Catharina*

adhuc superstite veræ nuptiæ non fuerint, nec ex illis soboles legitima aut Anglicani sceptri secundum leges municipales, quæ spurios non admittunt, vel natura, vel vlla prerogativa capax esse possit: quod nec ab ipsa *Elizabetha* rescissum est hæctenus. Quæ licet ius regnandi vendicet, regnumque sibi deberi ab omnibus, in primis suis comitijs agnosci voluerit, tamen nusquam ius suum naturæ, sed parlamento prædicto ascribit: hoc præter ea varijs postea decretis cauens ne quisquam sub pœna capitis affirmet, non esse in potestate Principis & statuum positum, vt quem velint regem designent. De natalibus autem suis probandis aut reformandis nullus sermo sed altissimum vbique silentium.

Sed vt vndè digressi sumus redeamus: *Maria* quæ probè cognouerat ex *Henrici* cū *Anna Bolena* plusquam adu

dulterino coniugio prolem, prorsus
sese imperio indignam, nunquam illi
natus consulto ex quo *Elizabetha* re-
gnandi ius & locum proximum pre-
endebat, animo acquieuit: sed cum
d sola, sine suorum optimatum po-
puli que suffragijs abrogare non po-
uerat, aduertisset que eam fuisse mul-
torum iniquissimam ac perniciosissi-
nam opinionem, ut non tantum ille-
gitimum sed & hereticum regem, mo-
do ciuem ac domesticum, quam pe-
grinum ac externum quantumvis
legitimū bonūque mallerent (cuius
ore posterius iudicij humani & Anglia
sepe & multę florentissimę provincię
grauissimas Deo pœnas dederunt)
quod in tali causa optimū factu resta-
bat, prudentissimę fecit, ut instante
mortis suę hora, certos Principes viros
ad *Elizabetham* allegaret qui tūm alia
quędam, tūm in primis hęc duo ab ea
pete

peterent : alterum vt mutuū quod
 à subditis suis *Maria* sub fide regi
 reddendum sumpserat, inque publi
 cam rem conuerterat, *Elizabetha* red
 dendum curaret : alterum, vt catho
 licam religionem in Anglia iam con
 stitutam & stabilitam subuerti au
 labefactari ne permitteret. *Elizabetha*
 (quę dum *Maria* regnabat, semper
 se catholicam finxerat, ac ni verè ita
 esset vt tellus ipsi dehisceret, coram
 senatoribus aliquot aliquando opta
 uerat) solita hypocrisi sua, vtrūque
 sanctissimè promisit, neutrum re uera
 præstitit.

Mortua igitur sanctissima fœmi
 na *Maria*, quam deus in medio schis
 matis Anglicani, velut signum quod
 dam fidele, ad ingentem Catholico
 rum consolationem erexerat, ne alio
 qui animis suis defatigati, & vltra quā
 ferre possent, hèresum onere depressi
 fuif-

uissent: quin & Cardinali *Polo*, post
 duodecim ferè horas, eodem ipso
 die, ex hac vita migrante, mox hora
 Satanę & potestas tenebrarum An-
 gliam vniuersam occupauit.

DE SCHISMATE

RENOVATO PER ELI-

ZABETHAM, EIVS-

que ecclesiastico regimine,

SYNOPSIS.

PRIORIS historię author
 in annos etiam *Elizabethæ* ali-
 quot processerat, sed quia ip-
 so iam defuncto, ab alijs instituitur
 exactior de vita, moribus & regimi-
 ne huius fœminæ commentarius, qui
 suo

suo tempore edetur: epitomen tantum rerum ab ipsa contra Ecclesiarum gestarum ad tempus damus, vt ex istis vnguibus Lænam nostram plenius postea describendam omnes agnoscant.

Cùm ergo Anglicani protestantur Ecclesię gubernationem quam Christus Apostolis eorúmque successoribus, & in primis cæterorum omnium summóque Presbytero ac Pontifici Petro commiserat, ad laicos, pro singulis quibus præerant prouincijs, transferri debere contenderent: Deus qui istorum hæresim rebus ipsis confutaret, fecit vt primùm non ad alium lacum ea gubernatio in Anglia perueniret, quàm ad impijssimum tyrannum & sacrilegum *Henricum*: Deinde vt ab illo ad puerum *Edouardum* denique vt à puero ad foeminam *Elizabetham* deduceretur.

R. Cor. 1.

Henricus non quidem fuit, sed per
 sexum atque ætatem poterat fuisse ^{I. Cor. 1.}
 iuini verbi, quo potissimum Eccle-
 sia regitur, rerumque ac legum sacra-
 rum, administer. *Edouardus* nec fuit,
 nec adhuc per ætatem poterat esse mi-
 nister verbi, quamquam per sexum
 poterat. *Elizabetha* verò, ne per sexum
 quidem poterat verbum Dei, sine ^{I. Cor. 14.}
 quo Ecclesia nullo pacto regitur, ad- ^{I. Tim. 2.}
 ministrare. Itaque eò res deducta est,
 ut Protestantes dicant illam obtinere
 summum in ecclesia gubernanda gra-
 dum, quæ non modò nullum re vera
 obtinet (quòd etiam ei cum *Henrico*
 & *Edouardo* commune est) sed nec po-
 test quidem vnquam obtinere, id
 quod soli *Elizabethæ* propriè conue-
 nit: quòd *D. Chrysostomus* hac insigni
 sententia notauit, cùm ait: *Quando de*
Ecclesiæ præfectura agitur, vniuersa qui- ^{Li. 2. de sc}
dem muliebris natura functionis istius moli- ^{cerdotie.}

ac magnitudini cedat oportet. Cui enim Ecclesia non minus ex viris quam mulieribus consistat, Deus autem mulierem tum ex viro, tum propter verum ab initio fecerit: vnde per naturæ legem vir caput mulieris dicitur, sicut & Christus caput viri, & Deus caput Christi: quemadmodum nullum unquam tempore euenire potest, vel Christus Deum, vel vir quispiam Christum regat: sic neque fieri aliquando poterit, vt mulier in ijs quæ Dei & Christi sunt, aut virum, aut Christi Ecclesiam in qua semper viri sunt, ritè atque ordine gubernet.

Diabolus quidem sanctum Dei ordinem perturbaturus, mulierem in ijs quæ Dei erant violandis ducem viri constituit, sacrorumque magistrum ac præsidem ad totius humani generis pestem atque interitum fecit. Secundus filius Dei, iudex & instaurator omnium

nium

1. Cor. II.

Gene. 3.

um à Patre constitutus, iterum ius-
 mulierē in potestate viri esse, quod
 s. *D. Paulus* Apostolus tum legem
 vocat, tum in rebus ecclesiasticis lo- I. Cor. 14.
 um habere statuit, dicens, *Non per-*
mittitur mulieribus in ecclesijs loqui, sed
obditas esse, sicut & lex dicit. Si ergò lex
 non Mosaïca, sed Diuina in Paradyso Gen. 3.
 promulgata, iubet mulierem in eccle-
 sia subditam esse: quomodo ecclesiã
 qua subdita esse debet, gubernare
 potest? Quin etiam Apostolus in per-
 petuum eiusdem subiectionis signũ I. Cor. 11.
 prescribit secundum naturæ legem,
 ne mulier oret aut prophetet nisi vela-
 to capite: vt videlicet ceremoniæ ip-
 sius ritu admoneatur, sexum mulie-
 rem in rerum sacrarum administra-
 tione nullam authoritatem interpo-
 nere, sed velatam semper in ijs quæ
 Dei sunt peragendis agere debere.
 Alioqui (ait Apostolus) *Si non velatur*

mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi aut decaluari, velet caput suum, idque si non propter viros (quos ferè in ecclesijs adsunt) saltem propter angelos, qui nunquàm absunt, siue per Angelos intelligamus ministros Christi & dispensatores mysteriorum eius (vt *D. Ambrosius* admodum) seu beatos spiritus, qui semper ecclesias velut Dei castra ornāt & circumgunt.

At Protestantes docent mulierem quæ ex viro & propter virum facta, per solum diabolũ viro in rebus Dei præponitur, per Christum verò iterum viro in ijs quæ Dei sunt subijcitur, quæque propter Angelos potissimũ velantur: iubetur: non solũ alijs viris qui sunt in ecclesia, sed etiam ipsis Angelis quorum labia scientiã Dei custodiunt, & ex quorum ore lex Dei requiritur, in ipsi rebus ecclesiasticis moderandis præponuntur.

*1. Cor. 14.
Malac. 2.*

Gen. 3.

Malac. 2.

poni debere, idque non in gradu infimo, non in secundis tertijve, sed planè in summo gradu proximè secundum Christum ipsum. Quæ vnquam fuit *Blasphemia.*
 blasphemia si hæc non est? Non sine *mia.*
 causa Apostolus notavit fœminas inuistas peccatis, ab hereticis præ alijs recipi. Experiëntia docet hæc sexû vbi vehementes est in alterutram, præsertim in peiorè partè, maioribus illecebris et violentia, quàm viros rem suã persequi, virósque à fœminis in omni genere perniciosissimè facillimèque necari atque capi. *Hieronymus* etiam *Ep. ad Ctesiphontem*
 à omni antiquitate probauit, singulis ferè hereses quarundam imprimis *contra Pelag.*
 illustrium mulierû opera ac patrocinio propagatas, ipsarûq; asseclas tantum non pro deabus eas veneratos esse. *Aug. lib. de hæres. cap. 27.*
 Legimus *Pepuzianos* impurissimos hereticos tantum tribuisse suæ sectæ mulieribus, vt earû solùm in sacramẽ-

torum rerumque diuinarum administratione vſi ſint ministerio: denique hoc infœlix ſeculum, & iſtam ſcandaloſam turpiſſimam habere *Athalias, Machas, Iezabelas, Herodiadas, Selenes, Constantias, Eudoxias*, omnes videntur.

Sed tu *Elizabetha* ſupergreſſa eſt cœli, & vniuerſas, quę te Summam in his que ſunt ad Deum, etiam ſuper omnes Pontifices & Sacerdotes conſtituiſti, cetero ergo Primatu Eccleſiaſtico & regimine pauca annotabimus.

MORTVA ergo *Maria*, regum potita eſt *Elizabetha* *Henrici octau*i ex ſuperinducta *Anna Bolena*, priore adhuc ſuſteſtite, ſed repudiata vxore *Catharina*, altera filia. Quę licet ſore regnantem ſe catholicę fidei in omnibus cultum præbuerit, tamen veritas (hunc enim illi metum iniecerant ſubdolo) quidam hæretici, quos in conſilio

asciuerat) ne de quo nata est matrimonia summi Pontificis Ecclesie que iudicio antea damnato, de natalibus etiam suis, iureque regnandi ex sacris canonibus aliqua oriretur dubitatio, ecclesiasticis legibus subesse detrectauit, & de mutanda religionis Ecclesiasticique regiminis forma primo quoque tempore cogitauit.

Animum in eare suum statim profecit cum alijs multis modis, tum maxime quod Catholicis concionatoribus mox silentium indixerit: hæreticos in regnum, ex varijs ubi exulerant locis redire permiserit: Episcopoque cuidam coram se facturo sacrum, iamque ad altare sacris vestibus induto preceperit, non eleuare confecratam hostiam.

Vndè factum est ut Archiepiscopus Eboracensis, cui tum ex officio (defuncto prius Cardinali Polo Cantuariensi primate)

causa mutanda religionis.

Eboracensis & reliqui episcopi recusant Elizabetham consecretare.

munus ipsam in reginam inungendo
& cōsecrandi obuenit, negauerit opo-
ram suam, negarent quoque cæter
Episcopi, præter vnum, eumque po-
nè vltimum, omnes.

*Elizabe-
thæ iura-
mentum
de fidei
cath. de-
fensione.*

Iusiurandum tamen Christianam
regibus lege & more maiorum præ-
scriptum de fidei Catholicæ defensione
ne, priuilegiarumque ac libertatum
ecclesiasticarum conseruatione, r-
fortè de regno minùs ritè sibi adept-
postea fieret quæstio, suorum suasu
qui regni causa quidvis simulandum
dissimulandum, iurandum, peiurari-
dum senserant, in sua inauguratione
solenniter præstitit: permisit se que
que oleo liniri, sed non sine irrisione
& fastidio, nam sub papilionem pa-
rumper pro more ad regales induer-
das vestes diuertens, nobilioribus cir-
cumstantibus ancillis dixisse fertur
Abite, ne fœtor huius olei vos offer-

*Linitur
sacro oleo.*

lat. Habebat antea in familia quosdam homines vel nouæ vel nullius religionis, in ijs erat *Gubielmus Cecilius* Cecilius. *Edouardo 6.* à secretis, versatilis ingenij, consilij, conscientia vir: qui fidem catholicam paulò antè tam artificiosè simulauit vt & *Reginæ Mariæ* & *Cardinali Polo* operã suam ambitiosissimè venditauerit, a quibus reiectus,ibat ad *Elizabetham*, cuius iam noui principatus occasione fore sperabat vt ad summos in republica honores, præsertim si abrogata veteri religione, spretisque antiquæ nobilitatis procerum ac præfulum consilij, sibi suisque obtemperare vellet, eueheretur. Illa infœlix, morem gessit. Iste hoc modo se suosque infinitis opibus auxit, regni rationes in hunc vsque diem magis magisque implicatas, vel potius planè desperatas reddidit, seque ipsum & *Dominam*, patriamque suam

ex hac cupiditate inferuit doloribus multis, vt quo se vertant non habeant.

Paulò igitur post, istius maximo consilio, conuocatis ordinibus ad parlamentum (vt vocant) cùm foemina sit, voluit communi decreto, esse, & vocari, *Suprema ecclesiæ regnorũ suorum etiam in causis spiritualibus, gubernatrix* omnesque exceptis proceribus laicis vt id solenni iuramento profiteantur adiguntur. Caput enim Ecclesiæ, quia id *Calvinus in Henrico* patre suo nõ probauit, nõ videbatur appellãda. Forma execrabilis sacramenti est ista. Ego A. B. *Prorsus testificor & declaro in conscientia mea Reginam esse solam supremã gubernatricem & istius regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Maiestatis dominiorũ & regionum, non minus in omnibus spiritualibus atque ecclesiasticis rebus vel causis, quàm temporalibus: & quòd nemo externus prin-*

Forma iu.
ramenti
schismati.
ci.

episcopus, persona, praelatus, status, vel potentatus aut factus aut iure habet aliquam iurisdictionem, potestatem, superioritatem, præminentiam, vel auctoritatem ecclesiasticam aut spiritualem in hoc regno. Ideoque planè renuncio & repudio omnes externas iurisdictiones, potestates, superioritates atque auctoritates.

Secundum hanc formam præter cæteros, tenentur nominatim, omnes Archiepiscopi, episcopi, prælati, totusq; clerus iurare, qui facere recusat, prima vice beneficia & bona eius omnia fisco cedent, perpetuosque carceres subibit. Altera vice qui recusauerit, pœnam capitis perduellium more sustinebit. In hac iurisiurandi formula cum secundum prius comitiale decretum *Capitis* appellationem indoctiores omissum viderent, pro simplicitate sua, lætabantur non eousque progressum esse, ut id sexui fœmineo tri-

bueretur quod antea viris *Henrico* & *Edouardo* honestius concedi posse videbatur: ex eoque plurimi non modo Calvinistæ sed aliquot etiam vnicuique Catholici putabant magis excusabile, si hoc iuramentum præstarent.

Fraus legislatorum detegitur.

Alij acutius, fraudem an imperitiam dicam legislatorum, animaduertentes, *Caput an Gubernatricem Ecclesiæ* Reginam voces, nihil ad sensum proprius interesse notarunt, cum idem utroque vocabulo omninò designetur, imò iuramenti formulã hanc, impietatẽ & usurpationẽ ecclesiasticę iurisdictionis supremæ longè explicatius continere quàm nudũ *Capitis* nomẽ, quod prioribus duobus regibus tribuebatur: cum hęc Reginam non minorem habere potestatem in res spirituales ac causas ecclesiasticas quàm in sui regni res terrenas confiteri & iurare oportet.

ut, adeò quidem vt multi putarint eam
 posse sibi ex hoc decreto omnẽ etiã in
 administrandis sacramentis sacerdo-
 ralem potestatem arrogare. Quẽ scru-
 pulũ cum videret Regina aliquos de
 præstando iuramento causari, iussit in
 prima cleri visitatione sua, publicari
 quandam huius iurisiurandi seu expo-
 sitionem seu correctionem: nimirũ se
 non aliud hinc velle aut vindicare, quã
 quod prius patri fratrique, nomine
*schisma-
 ticum iur-
 adum
 corrigi-
 tur.*
ca-
pitis Ecclesiæ ab ordinibus concessum
 esset. Ita quod paulò ante turpe ac ab-
 surdum videbatur fœminæ ascribere
 vt dicatur, *Caput Ecclesiæ*, nunc mitius
 ac moderatius est, quàm hoc ipsum
 quod illius appellationis loco substi-
 tutũ est. Sic homines isti politici cum
 de rebus diuinis tractare præsumunt,
 ostendunt se nescire quid aut de qui-
 bus loquantur.

Sed in quibus rebus hæc spiritualis
 seu

seu ecclesiastica potestas isti fœminæ
regibúsq; duobus prioribus concessa
maximè consistat, ex ipsis legibus &
decretis parlamentarijs breuiter com-
memorabimus, vt exteri qui rerum
nostrarum vsus non habent, qui fœ-
reipublicæ præsentis status faciliè cer-
nant.

*Leges de
potestate*

*Regia in
clerum.*

*An. 1. Eli-
zabetha.*

In primis ita habet lex, *Omnia priuilegia, præminencia, prerogatiua, superioritates spirituales, quæ ab ulla potestate vniuersali homine ecclesiastico iure haberi aut exerceri possunt, quoad visitationem, correctionem seu reformationem cleri totius, seu quarumcunque personarum ecclesiasticarum: ad cognitionem etiam ac punitionem omnium errorum, heresum, schismatum, abusuum &c.* Volumus in posterum quòd Regio septentrionalis in perpetuum sint annexa.

Decernimúsque Reginam suosque hæredes ac in regali dignitate successores, habere habiturosque esse deinceps omnimodam

potestatem nominandi & substituēdi quos-
 unque voluerint, qui eorundem vice ac au-
 thoritate eandem iurisdictionem ecclesiasti-
 cam exercent, pro beneplacito suo, perso-
 nas visitent, hæreses, schismata, errores,
 abusum castigent, aliudve quidvis iuris vel
 potestatis exercent, quod ab ullo unquam
 ecclesiastico magistratu exerceri potuit aut
 oportuit.

Decernitur item, ne clerus ad synodum
 ullam, aliorum quàm regijs literis & man-
 datis conueniat. Ne ullum canonem, le-
 gem, constitutionem, synodalem seu pro-
 vincialem, vel faciat vel exequatur sine ex-
 presso maiestatis suæ consensu & licentia,
 cuiusmodi canones faciendi, promulgandi
 vel exequendi sub pœna carceris & multæ
 pro Regina arbitrio imponendæ.

Decernitur ne quis exeat regnum ditio-
 nis suæ m. ^{tis} ad ullam visitationem, cõ-
 cilium, cõuentum aut congregationem, quæ
 religionis causa vsquam fiet, sed & talia om-
 nia

nia, regia authoritate infra regnum fiant

Item, ne episcopi vel ulli⁹ nominatione vel electione vel ulla authoritate alia quàm regia creentur, neve iurisdictionem, potestatemque episcopalem teneant aut exercent nisi ad beneplacitum Reginae, nec aliter nisi per ipsam, & à regali maiestate deriuatam authoritatem.

Elizabe-
ba spiri-
tuale iurisdictionem etiã laicis delegat.

Non solùm autem Episcopos suos aut personas Ecclesiasticas hac vicaria donat sub se de omnibus rebus ac personis spiritualibus iuris dicendi, potestate: sed ex laicis quos volet etiam constituit commissarios seu vicarios, qui omnimodam exercent spirituales iurisdictionem, ad quos sæpè ab ipsis Episcopis prouocantur.

Sed quomodo isti atque ipsi etiam Episcopi depēdeant totum quoad iurisdictionem potestatemque omnem spirituales ex ipsorum formatis literis

eris videre licet : vbi ipsos ordines
 conferri miraberis, non alia quàm re-
 gia authoritate. Sic enim secundum
 priores leges scribit aliquando prin-
 ceptus ad Archiepiscoporum aliquem:

*Quandoquidem (inquit) omnis iurisdic-
 endi authoritas iurisdictioneque omnimoda
 à illa quæ ecclesiastica dicitur, quàm se-
 cularis, à regia potestate velut à supremo
 capite manat: ad promouendum igitur quos-
 unque infra diocæsim tuam ad sacros ordi-
 nes per præsentem ad nostrum beneplacitum
 duraturas, tibi damus potestatem. Archi-*

*Littera præ-
 cipis ad
 Archiepisc-
 opum de
 ordinibus
 sacris con-
 ferendis.*

episcopus vicissim scribens aut man-
 dans aliquid clero suo, sic scribit: Nos
 N. permissione diuina Cantuar : Archie-
 piscopus totius Angliæ primas per regiam
 maiestatem sufficienter & legitime autho-
 ritatus &c. vel sic, regia m. ^{ris} vice & no-
 mine quibus in hac parte fungimur, manda-
 mus &c.

*Archiepisc-
 copi litem-
 re.*

Horum absurdissimorum decre-

torum iam pridem etiam ipsos protul-
stantes puduit, legum suarum turpitudinem apud rerum Anglicarum imperitos tegere sunt conati, ut affirmarent his legibus nihil aliud continere quam Regem seu Reginam esse nominus Ecclesiasticarum quam laicaram personarum principem & dominum, sed istud malitiæ velamē ea que recitauimus facile tollunt: cum videmus his decretis non tantum dari in rebus ciuilibus sint omnibus subditis suis cuiuscunque ordinis, superiores, sed ut personis etiam Ecclesiasticis in ijs quæ sunt ad Deum non minus præsent quam ciuili magistratui in rebus ad pacem & politiam pertinentibus. Quodque est magis absurdum hanc facultatem spirituales asserunt esse partem regalis potestatis, eamque non nunc primùm his legibus dari sed utius antiquum coronæ Anglicanæ

& reddi & restitui: quasi principes
 ethnici sine ista potestate spiritali ve-
 reges nō essent: aut catholici reges,
 qui vel nūc sūt in alijs christianis pro-
 incijs, vel in Anglia ante hoc schif-
 ma fuerunt, dimidiati tantūm & non
 integri absolutique principes essent:
 ut Christus non distinxisset ea quæ
 sunt Dei ab ijs quæ sunt Cæsaris: vel
 nihil esse discriminis inter iura regalia
 & sacerdotalia: inter ecclesiã quæ est
 corpus Christi mysticum, & ciuilem
 hominum multitudinem, vel tandē
 inter eos quos Spiritus sanctus posuit
 regere ecclesiam Dei, & humanam
 creaturam, quæ ad huius vitæ com-
 moditatē & tranquillitatem, propriè
 est instituta. Sed hæc omittamus, &
 Deo permittamus, vt discernat causã
 Ecclesiæ suæ, & ponat principes istos
 sicut *Oreb & Zeb & Zebee & Salmana*,
 qui dixerunt, *Hæreditate possideamus*

sanctuarium Dei.

*Elizabe-
tha omnes
Ecclesia-
sticos pro-
uentus &
possession-
es pro-
priis vsi-
bus ad-
dicit.*

Regina verò hac sibi hæredibusque
suis arrepta potestate, simúlque abro-
gata sedis Apostolicæ authoritate, sibi,
vt in eis quæ sunt ad Deum sum-
mæ ministræ, applicat omnium spiri-
tualium prouentuum, perpetuas dec-
imas, & primitias, id est, primi anni
cuiúsq; beneficij adepti integros fru-
ctus, omnésque religiosorum posses-
siones, ante sacris vsibus à forore resti-
tutas, sibi repetit: vicarios & commit-
tarios in spiritualibus constituit: sigil-
lum ad causas Ecclesiasticas peculiari-
cudit: de puniendis hæreticis antiquas
leges (quod ad rem valdè pertinebat)
abrogat: nullum vult pro hæretico ha-
beri, nec aliquam sententiam seu opi-
nionem pro hæresi damnari, nisi se-
cundum iudicium quatuor primorũ
generalium conciliorum, vel saltem
alterius synodi quæ per scripturas de-

tota causa rectè iudicauerit, vel quod
caput est, in conuentu statuum, id est,
in parlamento, ita fuerit decretum.

Postremò de fidei & religionis for-
mula immutanda pro suo suorũq; ar-
bitratu decernit: laicorũq; solùm suf-
fragijs (omnibus ad vnum Episcopis,
qui primi, sententias in illis comitijs
dicunt, & certè soli in causis fidei dicere
deberent, reclamantibus, ac toto tùm
Londini in Synodum Cantuariensis
Prouinciæ clero coacto, refragante)
remendum sacrificium cum reliquo
omni sanctissimo ritu precandi, & sa-
ramenta administrandi, abolet: & no-
ua sacra, ceremonias, precèsque in lin-
gua vulgari ad normam maximè Lu-
theranorum (hoc solo excepto, quod
imagines sacras sustulerit) præscribit,
cet fides *Caluini* magis tùm & dein-
deps ab istis legislatoribus eorũque
ministris & sectatorib' sit approbata.

*soli laici
de fide de-
cernunt.*

Sed quia istud peculiare est ferr
hoc tempore huic genti, vt non po
pularibus tumultibus, sicut in Francia
Scotia, Belgica, ceterisque locis factu
videmus, sed principum mandato &
legum prætextu hæreses ac sectæ per
ditionis introducatur, operæpretium
erit hoc loco annotasse, quomodò or
dinum consensum, ad eam rem Re
gina procurauerit, nam sine ipsorum
suffragijs non potuit illa quicquam in
religione mutare.

Sunt autem in istis comitijs Angli
canis duæ curiæ: vna, optimatum &
patriciorum, id est, Episcoporum &
procerum laïcorū, & appellatur aula
seu confessus superior: altera, partim
hominum equestris ordinis, qui sunt
prouinciarum Vicarij, partim dec
tionum, qui nomine ciuitatum ac op
pidorum magis illustrium plebisque
personam sustinent, hæc vocatur do
mu

nus inferior. Cū ergò adhibita esset
 opera, vt ex singulis ciuitatibus & pro-
 uincijs ij maximè cooptarentur in
 istam secūdā comitiorum curiam,
 qui nouis rebus in fide & religione
 studerent, facilè obtentū est, vt quic-
 quid Regina proposuisset, in hac se-
 cunda curia comprobaretur. In prima
 autem curia præter episcopos, omnes
 doctissimos & cōstantissimos cōfes-
 sores, quorum grauissimis sententijs
 & suasionibus plurimi mouebantur,
 confidebant principes multi, ex priori
Maria temporibus institutione ad-
 huc Catholici, quos suppuduit post
 communem fidei & obedientiæ
 professionem in illo ipso loco ante
 triennium tantū, coram suæ Sancti-
 tatis legato totius regni nomine fa-
 ctam, tam citò ad vnius fœminæ vo-
 cem & voluntatem resilire: aderant
 quoque ij ipsi, qui non ita multò ante

regni reconciliandi causa legationem Romanam obierant, qui grauissimâ oratione collegas suos admonuerunt ne à fide ac societate omniû gentium maiorumque suorum secundò se abduci sinerent, neue vnquam cõmitterent, vt huius inconstantia ac in rebus ad salutem pertinentibus leuitatis, æternò dedecore notarentur. Itaq; diu restitum est, & in hoc superiori senatu tam difficulter est impetratum, vni nisi *Elizabetha* tacitâ nuptiarû suarum spem, vni ex optimatibus suis faciens alteri in causa coniugij dispensationem, quam à Papa tam expeditè habere non poterat, offerens: alijs aliter blanditijs, promissis ac muneribus gratificans, tam eos quàm alios principes istis necessitudine coniunctos hoc astu in partes suas attraxisset, euenti non potuisset catholica religio. Ne sic quidem schismatica pars, catho-

licam

Comiti *A.*
ruddellia.

Norfolcia
Duci.

licam plusquam triū suffragiorū numero excessit. *Elizabetha* voto suo potita, procū neglexit & turpiter ludificauit, seq; dixit virginem esse permanfurā, ac velle, vt in marmore sub quo sepulta iaceret, inscriberetur: *Ibi sitā esse Elizabethā quæ & tot annorū Regina, & tota etate sua virgo extitisset.* Aliū quoque summū principē (Ducē videlicet *Norfolcię*) quē in partem suā blanditijs allexerat, varijs postea contumelijs continuò vexatum, tandem per calumniam accusatū, vita etiā priuauit. Quòd iusto Dei iudicio multi factum interpretabantur: sane matrona quædam Londinensis pia in primis & grauis, ad istum principem venisse ac liberè dixisse fertur: Quando (inquit) tua excellentia suffragium quod antea dabat & debebat Ecclesiæ & Catholicæ fidei defensionī, commendabat hæreticis & ad religionis de-

structionem: nō meminit puto, quōd
 sua illustrissima familia & persona pec
 hæreticos penè extincta & perditam
 per sanctissimæ memoriæ reginam
Mariam fuerit restituta, atque in
 hunc excelsum dignitatis gradum
 quem nunc tenet, euecta: sed quia hoc
 fecisti, & dilexisti magis gloriam ho
 minum quàm Dei, Deus te, reliquàm
 que nobilitatem antiquam huius pec
 cati participem, puniet per istos nec
 uos homines & hæreticos. Sic illū affa
 ta est, & luctuosus rerum euentus ve
 ra esse quę dixit comprobauit. Sed h
 modis, quod voluit de mutanda reli
 gione, & primatu suo ecclesiastic
 stabiliendo, tandē assecuta est regina

Id verò in primis ipsam iuuat, quōd
 optimatibus cū alia multa allegan
 tibus, tūm maximè quōd salua con
 scientia illud de suprema illius in re
 bus ecclesiasticis potestate iusiuran

dum prestare non potuerint: curauit, princi
 vt laici principes omnes exciperentur, laici d
 modò suis suffragijs episcopos saltem schism
 clericósque, & alios nonnullos ad hoc coiura
 sacramentum lege compelli permit- to exci
 terent. Ita multi ex magnatibus hac untur.
 cautione sibi pulchrè prospectum pu-
 tantes, de Episcopis pastoribúsque
 suis non ita multum curarunt, sed istis
 irreligiosis legibus obnoxios relique-
 runt. Ita fit, quando res diuinæ in
 humanis & prophanis tribunalibus
 tractantur, quibus Deus non promisit
 spiritum veritatis, iudicij & iustitiæ.
 Memorix proditum est *Henricũ octa-*
uũ, tũm, cũ ad monasteriorum reli-
 giosorumque bona animum applicu-
 isset, facilè effecisse quod voluit in
 comitijs per principes & prelatos se-
 culares, qui ferè sua parum interesse
 putabant quidquid de religiosis per-
 sonis rebúsue monasticis statueretur;

& ita deserti religiosi ab alijs ordinibus, mox in prædâ Tyranno dati sunt. Postea verò, & in his maximè sub *Elizabetha* comitijs, impetitis Episcopis ac clero vniuerso, Deus permisit, facti léque curatum est, vt identidem ecclesiastici à procerib⁹ magna ex parte derelicti fœminæ cupiditati, & ipsi ac prioris iniuriæ vindictam permitterentur, & religio omnis turpissimè præstitueretur. Quam autem pœnam postea pependerit laïci ordines, partim iam vidimus, & posteritas nostra clariùs videbit & mirabitur.

Rebus ita ordinũ authoritate confectis, post certam diem, id est, festum *An. 1559. sancti Ioannis Baptistæ*, anno 1559. Milisam facientibus aut audientibus aliucue quodcunque officium Ecclesiasticum ritu veteri procurantibus, sacramentumue aliquod Romano more administrantibus, grauis indicitur

mulcta, nimirũ, vt qui in hanc legem prima vice committeret, vel ducentos aureos dependeret, vel sex mensibus in vinculis ageret: secunda vice, quadringentos aureos aut vnus anni vincula exolueret: tertia demum vice, perpetuis carceribus addiceretur, omnibusque bonis excideret. Quo factum est, vt ad præscriptum diem cessarent sacra publicè fieri per totum regnum.

Quia verò his impietatibus Episcopi (vt dictum est) consentire noluerunt, nec iureiurando affirmare se in conscientia credere solùm Reginam sub Christo esse Anglicanæ Ecclesiæ supremã gubernatricem, præter vnũ, omnes sunt paulò post de gradu & dignitate sua depositi, ac carceribus variisque custodijs commissi; vnde omnes hodiè longo miseriarum tædio extincti sunt. Quorum gloriosissimorum

*Mulcta,
Missã v
audient
bus, v
facientib
indicta.*

rum cōfessorum nomina ad æternam
 rei memoriam apponam . In primis
Nicolaus Eboracēsis Archiepiscopus
 paulò ante Anglię Cācellarius: deinde
Edmundus Londinensis Episcopus
Cuthbertus Dunelmensis, *Ioannes* Vin-
 toniensis, *Thomas* Lincolniensis, *Thur-*
lbeius Eliensis, *Turbaruilus* Exoniensis
Burnus Bathoniensis, *Polus* Petrobur-
 gensis, *Baynus* Litchfildēsis, *Cuthbertus*
 Cestrensis, *Oglethorpus* Carliolensis
Thomas autē *Goulduellus* Assaphensis
 plenus pietate & dierum, 26. postea
 annos Romæ vixit, & non ita pridem
 foelicissimè ac sanctissimè in domino
 obiit. Quibus propter summam con-
 stantiam & vinculorum societatem
Fecknamum occidentalis Monasterii
 Abbatem adiungere licet, qui hoc
 tantum anno præclara confessione
 perfunctus, foeliciter requieuit in Do-
 mino.

Nomina
 episcopo-
 rum, qui
 mortui
 sunt in vi-
 culis pro
 fidei Cath.
 confessio-
 ne.

Horum insignium pastorum & Exules es
omni ho-
minum ge-
nere pro
fide. prælatorum suorum exempla; ex cle-
 ro melior pars imitata est, plurimis in
 primarijs Ecclesiæ dignitatibus con-
 titutis, vel in custodiam datis, vel ex-
 tra patriam fugatis, hereticis ministris
 psorum loca & honores inuadenti-
 bus: solùm verterunt etiam religiosi
 variorum ordinum plurimi: ac conuē-
 tus etiam vtriusque sexus integri tres:
 secuti sunt quoque nobiles laïci vtri-
 usque sexus permulti, etiam vsque ad
 carceres & bonorū rapinam: vtrius-
 que etiam vniuersitatis (duas enim
 Anglia academias *Oxoniensem* & *Can-
 tabrigensem* habet) flos ipse in exteras
 regiones quasi turbine delatus & dis-
 persus est. circiter autem trecenti om-
 nium ordinum ab initio commigra-
 runt in varias Europæ partes, sed ma-
 ximè Belgicas vniuersitates, vnde po-
 stea Anglicani agri deserti magna se-
 men

mētis copiosissimáque messis extitit
futura tandem (vti speratur) ad totius
nationis salutem.

libri à ca
bolicis
cripti.

Horum aliqui, vtilissimis tam su-
quàm latina lingua postea scriptis li-
bris, varias catholicæ religionis parte
fortiter contra hæreticos defenderunt
& egregiè illustrarunt. In his sur-
præcipui, *Nicolaus Harpsfeldus*, qui etiam
in carcere egregium opus cōtra Mag-
deburgenses, *Copi* nomine editum
multaque alia adornauit. *Thomas Han-*
dingus, *Nicolaus Saunderus*, & qui adhuc
viuunt, *Gulielmus Alanus* & *Thomas*
Stapeltonus, quorum opera innumera
animæ suorum deceptæ, ad gremium
Ecclesiæ indies per Christi gratiam
redire noscuntur.

Habet Anglia (præter duas illas
quas nominauimus academias anti-
quissimas, olimque maximarum an-
tium, ac præsertim S. Theologiæ stu-
di-

lijs florentissimas, nunc vt tempori-
 bus sectarum fit, nouorum oratorum
 & grāmaticorū tantūm nutrices) que-
 dam Londini gymnasia amplissima,
 in quibus principum, nobilium ac di-
 tiorum ferè hominum filij, ius Bri-
 tannicum ac leges municipales addif-
 cunt: ex quibus ferè prodeunt ij, qui
 populo ius dicunt & rempublicam
 administrant: genus hominum in il-
 la gente, si quod aliud, prudens, gra-
 ue & honoratum. Hi ita detestaban-
 tur istam religionis mutationem, quā
 statui periculosissimam fore præsa-
 giebant, vt propterea plurimi, illius
 dei & antiquitatis amantiore, à cau-
 sarum patrociniis, iure dicendo, &
 publicis muneribus, fuerint tum, &
 non ita multò post amoti: ijs suffec-
 tis, non qui erant heretici (nam eius
 ordinis paucissimi semper fuerūt) sed
 qui nouerant cedere Cæsari & tempo-
 ri

ri, ac secundas partes dare Deo. Quòd
in omnibus ordinibus fecerūt multi
vnde maior semper quàm ab ipsis hec
reticis, reipublicæ perniciēs.

*Maiores
pars An-
glia ca-
tholica fi-
dei addi-
ta.*

Diuisa enim omni Anglia in tres
partes, ex tribus, vna non erat tum hec
retica, nec cupiebat aut probabat mu-
tationem religionis, nedum postea
cùm sectæ perniciem esset experta.
Nam præter plurimos ex optimatis-
sibus de quibus diximus, pars maior
inferioris nobilitatis erat planè ca-
tholica, plebei quoque, qui agricul-
turam per totum regnum exercere
(honestum & opulentum in illa insu-
per genus hominum) nouitatem istam in-
primis detestabantur, nec regni illius
provinciæ aliæ, quàm quæ sunt prop
Londinum & aulam, nec ciuitate
ferè, nisi maritimæ, atque in istis po-
ceteris otio & delitijs affluentes, ad-
lescentes, bonorum decoctores, mu-

eres onustę peccatis, cęterique simi-
s farine socij, vltro hęresim ample-
abantur. Hoc enim nobis pueris ob- *Qui sunt*
ruatum est, maximę in vniuersita- *ad here-*
bus, quenq; eò esse in hęresim à na- *sim procli-*
ra procliuiorę, quò esset prę cęteris, *uiores.*
magistris magis immorigerus, pa-
ntibus ac superioribus inobediens,
ominis infidelis, aut de aliquo alio
raui peccato notatus. Pręter istos
gò licet cęteri ferę essent corde ca-
nolici, tamen putabant aliquousque
a exteriori vita, & obediendum legi-
us, & regię voluntati cedendum: &
quid in ea re peccetur, tribuendum
i, & non sibi, qui iudicabant se vtcũ-
que hac necessitate excusari.

Venerunt quoque in istam senten-
tam ex inferiori clero presbyteri &
parochi, ecclesiarumque cathedra-
rum vel collegiatarum Canonici nō
pauci, qui ex animo sectam damna-
bant

bant, & aliquandiu etiam à faciendis
 istis nouis officijs propter conscientiam
 abstinebant, adeò quidem vt post
 diem à lege præscriptum, in quo vetera
 sacra cessare, falsa ista inchoare, oportuit,
 multa essent per totum regnum
 ad aliquot menses clausa templa, cùm
 presbyteri veteres schismatica facta
 non lubenter facerent, & nouorum
 ministrorũ non esset adhuc satis, qui
 tot locis inferuissent.

Sed cùm Regina paulò post, pro
 sua scilicet omnium ecclesiarum sollicitudine,
 uisitationem cleri fecit, ac
 in curatos qui ritus parlamentarios in
 parochijs suis ad diem à lege præscriptum
 non obibant, inquisiuit, metum
 amissionis bonorum & beneficiorum
 multi faciunt: ac aliquibus non assentientibus,
 alios sufficiunt ex noua creatione
 ministros, qui illo fungantur
 munere, plebem etiam compellunt

*Multa tē-
 pla per ali-
 quot men-
 ses in An-
 glia clau-
 sa.*

*Visitatio
 cleri per
 Reginã.*

in singula capita, si festis diebus abes-
 sent secundum comitorum edictū, *multa.*
 duodecim assium indicta multa, ut
 Ecclesias suas sicut prius, frequentent.
 Atque ita vel vi vel arte factum est,
 ut maxima catholicorum pars usque
 ad hostibus paulatim cederent, ut
 schismaticorum ecclesias, conciones,
 communionem ac conuenticula ali-
 quando publicè adire non recusa-
 rent. Ita tamen ut interim Missas se-
 cretò domi per eosdem sepe presby-
 teros, qui adulterina sacra in tēplis pu-
 blicè peragebant, aliquando per alios
 non ita schismate contaminatos, cele-
 brari curarent, sæpèque & mensæ do-
 mini, ac calicis dæmoniorum, hoc
 est, sacrosanctæ Eucharistiæ, & cænæ
 Calvinicæ, vno eodémque die illo lu-
 tuoso tempore participes fierent.
 mò quod magis mirum ac miserum
 erat, sacerdos nonnunquam prius rem

*presbyte-
 ri schisma-
 tici &
 Missa, &
 heretico-
 rum canam
 vno eo-
 demque
 die per-
 agunt.*

sacram domi faciens, deferebat pro
 catholicis, quos ipse id desiderare cog
 nouerat, hostias secundum formam
 ab Ecclesia usitatam consecratas, qua
 eodem tempore iisdem dispensabat
 quo panes hæreticorum ritu confe
 ctos, cæteris Catholicæ fidei minu
 studiosis, distribuebat. Atque hæ
 mando literis, ut cæteræ nationes nos
 stro exēplo edoctæ, & hæreseos prin
 cipia ac progressus videant, & tempo
 stiuè sibi ab huiusmodi pestibus ca
 ueant.

Interim Regina & sui, ab initio
 præclarè secū agi existimarunt, quòd
 cum tot essent antiquæ fidei in regno
 cultores, pleròsque tamen scirent
 ritus à se præscriptos publicè vel am
 plexari, vel præsentia sua utcunqu
 exteriùs approbare, licet interiùs
 aliam fidem de qua ipsi non adeò cu
 rabant, aut certè ad tempus dissimu
 lar.

Facinus
 non imi
 tandum.

Nota.

landum censebant, colerent: Ac ne sacerdotes quidē quosdā ab illis administrandis abhorrere, gaudebant nō mediocriter: timebant enim, ne contra exemplum & mandatum omnium Episcoporum ac p̄latorum suorum, ac contra conscientiam suam adduci non possent vt id facerent. Neque enim adhuc habebant pro triginta & amplius parochiarum millibus, novos ministros, turpēque iudicabant maximam templorum partem subito claudi, omnique sacramentorum vsu destitui, & fortasse, quod est hæreticorum omnium proprium, maluerūt ab initio, ad faciliorem populi deceptionem, vti veris sacerdotibus, quàm pseudopresbyteris suis. Atque ita quidem res istę in Anglia gerebantur, & paulò post in illis etiam Hiberniæ locis, quæ *Elizabethæ* parent: vbi itidem hoc hærescos iugū populis im-

*Hiberni
Catholici*

posuit, repugnante maximè consciētia, cū illius gentis homines præ multis sint catholici.

Interea *ecclesiæ gubernatrix* animum ad novos Episcopos & suæ sectæ clericum creandum adijcit. Nec tamen in officijs aut ordinibus ecclesiasticis distribuendis, nec in ipsa regiminis forma quidquam secuta est Zuingliorum aut Calvinistarum rationes, ac nec exactè quidem Lutheranorum quorum tamen non modò in externis ceremonijs, sed in ratione credendi (propter quandam quam se fingebat amare mediocritatem, & quia catholica cū paulò priùs haberetur nolebat repentè videri pessima) quàm cæterorum sectariorum similior haberi cupiebat. Ergò nec illud seditiosum tribunal, quod *Consistorium* vocant ipsi, nec gradus aut functiones illas, *Seniorum*, *Ministorum*, ac cæter

NONNIS
CREATUR
clerus.

consisto -
vium

seniores.

terorum quidquam curauit : sed vel
 animi proprij inductione , vel alio-
 rum suafione, iudicabat magis ad glo-
 riam spiritualis pręlaturę suę, ac re-
 gni etiam temporalis splendorem, at-
 que demum ad sectę etiam stabilita-
 tem, vt clerus quem esset instituturus,
 secundum veteris Ecclesię distinctio-
 nem consisteret ex Archiepiscopis , *Gradus*
 Episcopis, Presbyteris, Diaconis etiã : *huius no-*
 nam hoc gradu nullum admittunt in- *ui cleri.*
 feriores. Identidem vt in Cathedrali-
 bus ac collegiatis Ecclesijs esse pro-
 more voluit, Prępositos , Decanos ,
 Archidiaconos, Cancellarios, Cano-
 nicos, ac alios secundum cuiusque lo-
 ci consuetudinem. Atque hos omnes
 voluit antiquę dignitatis & honorum
 vocabulis, veteris que cleri possessio-
 nibus, ac priuilegijs penę omnibus
 tam in republica, quàm in Ecclesijs,
 frui. Imò dedit operam religio-

sa foemina habere suę quoque fidei
 religiosos : egit enim cum glorio-
 sissimo confessore. Abbate Vvest-
 monasterij, vt monachos suos ex hac
 rerum mutatione abire non permitte-
 ret, sed eos de sua in conuentum be-
 nigna voluntate redderet certos & se-
 curos: seque cupere vt maneat orēt-
 que pro ipsa, & sacra faciant secun-
 dum suarum legum p̄scriptum.
 Sed boni viri non putabant equum
 esse, vt regulam *Benedicti* relinque-
 rent, propter regulam *Caluini*. Et apud
 exteros, ac principum oratores, so-
 let multum gloriari, quod clerum ha-
 beat in sua secta honoratum, & non
 tantum famelicos ministros, sicut Ge-
 neuenses, & alię huiusmodi ecclesię
 non benè ordinate: neque ita se ex-
 orbitare à ceterorum principum ma-
 iorumque suorum fide, vt multi pu-
 tant. Ad maiorem verò in hoc gene-

Elizabe-
 the iactā-
 tia.

re fraudem faciendam, voluit aliquot
 annis proponi publicè in mensa, quã
 pro altari in sacello erexerat, cereos
 duos, sed eos nunquam accensos, ac <sup>Hypocri-
 sis.</sup>
 cruentam etiam in medio argenteam
 vnam: sæpe etiam dictitans (vt regni
 sui Catholicis magis placeret, exteris- <sup>Menda-
 cium.</sup>
 que faciliùs imponeret) se non tam vo-
 luntate sua, quàm subditorum impor-
 tunitate, vt religionem mutaret, fuisse
 coactam, sed in ea re magna vlam fuisse
 moderatione. Sed vt ad rem rede-
 amus: distribuit mox omnes digni-
 tates & functiones ecclesiasticas in
 suos Lutheranos, vel Calvinistas: sed
 plures in hos, quàm in illos: vene-
 rant enim ad hanc prædam ex Sabau-
 dia aliisque locis, quò antea profuge-
 rant, rapidissimè hi ipsi, qui paulò
 priùs secundùm *Calvinum* detesta-
 bantur istos superbos & antichristia-
 nos in prælatis principatus ac domina-

tiones: séque in hac sua bonorum ac
honorum ecclesiasticorum vsurpa-
tione, magis impotenter, tyrannicè,
auarè, insolentèrque gerunt, quàm
vel à veris dominis fieri, vel à nobis
antea cogitari potuisset, proindè iam
omissa fidei precum & regiminis for-
mula, cui Geneuè assuefacti fuerant,
quàmque præceptoribus illic suis se
in Ecclesias Anglicanas traducturos
promiserant, se nunc totos Reginali
prælaturæ ac præscriptioni seruiliter
submitunt, quia hoc aucupium erat
vberrimum. Sed vt offensus socios be-
neficio placarent, procurant Caluini-
stis Gallis, Flandris, Vvallonibus, cer-
tas Londini Ecclesias, vbi seorsim ora-
re, sacra peragere, pro more quif-
que suo castissimè & reformatissimè
possunt. Inter quas postea Eccle-
sias & nouam hanc Anglorum syna-
gogam, magna extitit digladiatio,
adeò

*Hæretici
versipel-
les.*

*Dissensio-
nes hære-
ticorum.*

adeò quidem, vt ex ministris Gallicanis nonnulli sint postea coacti discedere, & ex illis contubernijs aliquot etiam ignibus traditi: nam ad eas mox *comburentur heretici.* Ecclesias sub prætextu Calvinismi, ex varijs gentibus omnium sectarum ac impurissimorum morum homines commigrarunt.

Cæterùm Episcopatus ac alias prælaturas ecclesiasticas auidè & sine scrupulo captant isti, etiam tùm cùm adhuc scirèt veros Episcopos cum toto orbe cõmunicantes, superesse, nec vlla vel causa vel potestate legitima exautoratos, certóque cognoscerèt tales Ecclesias, cathedras, ac officia nūquã fuisse ab alijs nec pro alijs, quàm Catholicis instituta, sed sic de istis ipsi cogitabant, quemadmodũ de regnis dixit ille, ea semper esse occupantium. Et regina quidem ita ista per literas patentes conferebat, vt tamen oportuerit

tuerit eos quibus collata sunt, à certis personis ac ritu etiam certo secundum leges regni ordinari.

Henricus octavus, radix peccati, cum ab Ecclesia & sede Apostolica regnum suum diuisisset, decreuit, ne quisquam electus in Episcopum bullas pontificias vel mandatum Apostolicum de consecratione requireret, sed regium tantum diploma ut adferret, secundum quod, à tribus Episcopis cum consensu Metropolitæ ordinatus, iubebatur lege comitiorum, facta ad imitationem antiquorum canonum, esse verus Episcopus, nec alio modo ordinatum pro Episcopo agnosci oportere: ceremoniam autem & solennem unctionem more ecclesiastico adhuc in consecratione illa adhiberi voluit, quam postea proficiens in peius *Edouardus sextus*, sustulit, & pro ea Calvinicas aliquot deprecationes

nes substituit, seruata tamen semper
priori de numero præsentium episco-
porum, qui manus ordinando impo-
nerent, lege. Has leges nouas sustu-
it regina *Maria*, ista, in integrum
restituit ac renouauit, vt proindè oport-
uerit hos Reginales prælatos ita quo- ^{Reginales}
que ordinari, vt consentiente Metro- ^{pralati.}
politano, duo vel tres Episcopi assistât
ipsisque manus imponant: sed hoc
per ridiculè accidit, vt cum isti Super-
intēdentes creandi essent, nec à Catho-
licis Episcopis impetrare potuerint,
vt ipsis manus admouerent, nec inter
se, aut tres duosue Episcopos, aut vl-
lum omninò suæ perfidiæ Metro-
politano, ab alijs Episcopis prius ordi-
natum habebant, cuius vel manu vel
consensu consecrari possent, nec etiã
ad vicinos Lutheranorum aut Calui-
nistarum Ecclesias sese contulerunt,
vt indè mutuas Episcoporū (qui for-
te

te nec ibi erant) operas peterent. Instabant quidem multum apud quēdam Archiepiscopum Hibernum, quem tūm in carcere Londinensi in vinculis habebāt, vt illis in hac necessitate succurrat, ipsi & libertate & præmijs præpositis, si vellet istorum ordinationi præesse: sed vir bonus nullo modo adduci potuit, vt hæreticis sacras manus imponeret, vel alieno peccato communicaret: ita omni legitima ordinatione destituti, cū vulgo dicebantur, & ipsis legibus Anglicanis verè probarentur, nō esse Episcopi, brachium seculare inuocare coacti sunt, vt laicalis magistratus confirmationem in futuris comitijs acciperent: quorum authoritate si quid minùs ritè & legaliter in priori inauguratione gestum esset aut omissum, ipsis condonaretur, idque postquam episcopali officio & cathedra absque vlla

Parlamē-
tarij Epif-
copi.

epif

episcopali consecratione aliquot annis functi essent. Hinc nomen illis impositum, vt parlamentarij Episcopi dicerentur.

Qualescunque autem aut quomocunque facti sunt isti pseudoe-
piscopi, ex latrunculis vel leunculis
euaferunt leones & lupi rapidissimi, *superintē
dentes lu
pi.*
& didicerunt capere prædam, in cle-
rum ac populum dominari, eosque
nouis inauditisque modis dispoliare.
Et primùm quidem Regina habuit
suam visitationem ecclesiasticam per
totum regnum, secundam tenuit Me-
tropolita in sua quisque prouincia,
tertiam Episcopus cuiuslibet loci,
vbi seuerissimè in omnes Catholicos
quæsitum & animaduersum est, vbi
miræ institutæ sunt reformationes: in-
quiritur enim, si vsquam adhuc Missæ *Luporum
isterū re-
formatia-
nes.*
fiant, si Sacramentum reseruetur, si
in vllis Ecclesijs noua officia non ce-
le

lebrentur, si altaria non sint fracta
 ac demolita, si chorus non sit nauis Eccle-
 siæ complanatus, si vsquam in pa-
 rietibus aut fenestris, imaginum ve-
 stigia appareant, quàm multos cali-
 ces, pixides, cruces, &c. haberēt, cuius-
 que materiæ essent: biblia Anglicè ab
 hereticis falsissima versione & impij-
 sâ notationibus cõspurcata, institutio-
 nes *Caluini*, ac similes farinæ libros co-
 gūt populū emere, & in singulis tēpli
 legēdos proponi: denique inquirunt
 si parochi habeant donum castitatis
 eosque plurimum vrgent, vt vxores
 ne vrantur, tempestiuè accipiant.

*Ex quib⁹
 hominib⁹
 nouus iste
 clerus cõ-
 ponitur.*

*De nup-
 tijs quã-
 primū co-
 gitant.*

Clerus enim in Anglia nouus fa-
 ctus, partim, ex apostatis nostris par-
 tim ex hominibus merè laïcis (vt est
 valdè spiritualis) primo quoque tem-
 pore de nuptijs cogitabat, multum-
 que sategit, vt coniugia Episcopo-
 rum, Canonicorum & cæterorum

ministrorum legibus approbarentur,
 & ipsorum liberi legitimi declararen-
 tur, sed obtineri non potuit, quia vel
 turpe videbatur ministerio, vel reipu-
 blicæ perniciosum: *Edouardus* quidem
 sextus omnes canonicas & humanas
 prohibitiones circa clericorum aut
 etiam religiosorum connubia lege
 comitali seu parlamentaria sustulit,
 eam legem mox abrogauit *Maria*,
 nunc restituendam ac renouandam
 clamitant isti, sed non exaudiuntur:
 omnes tamen per totum ferè regnum
 quia de dono (vt loquuntur) nō sunt
 certi, non secundum leges, sed secun-
 dum indulgentiam, vel (vt illi dicunt)
 secundum scripturas, sed ad libidinem
 suam compositas, ineunt prima, secun-
 da, vel etiam tertia coniugia, contra ca-
 nones & morem, non solùm Latino-
 rum, sed etiam Græcorum, & prole ita
 abundant, vt ad illam sustentandam

*Ministri
 non habent
 donū ca-
 stitatis.*

Lex de eligēdis vxorib⁹ presbyterorum.

opibusque augendā & populus supra modū grauetur, & ipsi miserè beneficia sua expilent. Quia autē in vxoribus eligēdis fuerant ab initio ita vel negligentes vel infœlices, vt fœminas non adeò honestæ famę, omnes ferè acciperint, multūque ex ea re infirmitatibus sectæ suæ scandalum, Catholicis etiam risum mouerint: præscriptum est illis Reginae auctoritate, vt nullam in coniugium fœminam admitterent, ne Episcopi quidem, nisi prius certorum hominum iudicijs de honestate approbatam: sed nec hoc modo satis potuit esse cautum istorū simul & honori & necessitati: sine fœminis enim plerique non magis esse poterant, (vt dicebāt) quàm carere cibo, continentiaque iugum intolerabile ducebant. Qui autem istis darent filias suas, ne protestantes quidem ferè inueniebantur, nedum Ca-

tho

holici: primùm, quia æstimabant id esse per se infame, vt sint vel dicantur vxores Presbyterorum: Secundò, quia iuxta leges regni non sunt adhuc vera, sed adulterina coniugia, ac proinde proles illegitima. Tertio, quia non accrescit his vxoribus aut liberis suis ex maritorum loco aut honore in Republica, vlla dignitas aut estimatio, quod est contra naturam veri matrimonij. Nõ enim Archiepiscopus, Episcopus, aliùsve prelati si sit cõiugatus, tribuit quicquam ex eo honoris vel præeminentiæ vxori suæ, non magis quàm si esset eius tantùm concubina. Hinc fit, vt nec Regina in aulam, nec principũ vxores vllò modo admittant, ne Archiepiscoporum quidem vocatas cõiuges, in consortiũ sed debent eas mariti domi continere pro vasis tantùm libidinis aut necessitatis suæ. Quæ istis ergò conditionibus, vel summis præ-

Filij Presbyterorum sunt barbari, secundum hodiernas leges Anglicanas.

Presbyterorum vxores ab omnibus continentur

latis, cōiungerentur, cū honestiores
 pauca aut nullæ reperiabantur, quas
 poterant habere, acceptabant. Sed &
 alijs modis vtcunque istorum homi-
 num cupiditati per magistratum ciui-
 lem impositum est frēnum. Nam &
 Collegiorum alumni, qui in Anglica-
 nis Vniuersitatibus admodum multi
 sunt, otioque ac saturitate panis abun-
 dant, ac admodum prouecti ætate, cu-
 piebant & ipsi habere vxores, sed vi-
 debatur inconueniens, & id priuilegij
 Collegiorum tantūm Rectoribus cō-
 cessum est, cum hac tamē exceptione
 vt coniuges seorsim plerunque extra
 Collegia constituent, rariúsque intro-
 mittant.

*... .j. ita
 nouorum
 istorū cle-
 ricorum.*

De apparatu etiam ac vestitu isto-
 rum nouorū Clericorum, cū multi
 cuperent indifferenti & planè laïco ha-
 bitu, tam incedere passim in publico
 quàm, sacra in Ecclesia peragere (no
 ole

olerent superstitionē) decernit tamen Regina, & seuerè mandat, vt in Ecclesijs dum cœnam suam Eucharisticam celebrant, cappa, dum reliquas preces faciunt, superpellicio vtatur: in publicum ne veniant sine pileo & toga clericali: Episcopi etiam vt Rochetâ gestēt. Et super hacre magna inter fratres istos orta est quæstio, nec acquieuerunt Regiñæ iudicio, sed miserūt nuntios & literas ad confratres in *Gallia, Germania, Heluetia, & Sabaudia*, maxime ad *Theodorum Bezarum, & Petrum Martyrem*, eorum sententiam & consilium requirentes, an nimirum, liceret istud seruitutis iugum, Christi iam pridem factis libertis subire: sed quicquid isti respondent, consulūt, aut decernunt, Regina eos qui hanc subire legem recusant, ordine & beneficijs priuat, cùm ad exteras Synagogas quantumcunque reformatas, ab Ec-

clesiæ Anglicanæ supremo capite non
fit prouocatio.

Ista autem, multaque alia, ex mo-
ribus & cæremonijs antiquis, politi-
corum suorum suasu contrà huius no-
ui cleri voluntatem Regina retinuit,
partim ad gloriam & splendorem ex-
tèrnum istius nouæ eeclesiæ, partim
vt suos & exteros in eam opinionem
induceret, quòd non lōgè abesset, aut
discesserit à fide Catholica: in qua re
ita se semper subdolè gessit apud ama-
tores, procos, cōfœderatos, seu dome-
sticos seu externos (quos plerunq; Ca-
tholicos esse nouerat) vt ipsis spē daret
fore fortassis, vt ad maiorum fidē ali-
quādo rediret: partī verò & maximè,
quia videbat istos sectæ suæ Ministros,
sub specie vitandæ superstitionis, pau-
latim omnem in Ecclesia & republi-
ca, ordinem, decorem, ciuilitatem, ac
ipsam etiam humanitatem exuturos,
suam

Elizabethæ
vafri-
ties.

suamque ipsorum fidem ac religionē
 barbara quadam feritate, nisi per Ma-
 gistratum civilem aliqua adhibere-
 tur moderatio, destructuros. Et cer-
 tē fecit plurimum ad stabilitatem fir-
 mitatēque hereseos, quōd non per-
 mittebatur res, istius cleri libidini, quę
 iamdudum hac libertate euangelica,
 abiisset in fumum, nisi fuisset hac hu-
 mana politia, ita iamdiu & sustenta-
 ta, & frænata.

Diu ergō retinuit organa, cantum,
 crucem, candelas, cāppas: & has qui-
 dem ista de causa præcipuē, vt si fortē
 in aliquam ciuitatem negotij aut ani-
 mi causa diuerteret (vt sæpē fecit) ob-
 uiam illi procedat solenniter vniuer-
 sus clerus his sacris indutus vesti-
 bus. Qua etiam ratione parcitum
 est campanis, nempē vt pertransiens
 Ecclesiam aliquam, nolarum om-
 nium sonitu excipiatur, sed inpri-

estū Natiuitatis
 & coronationis
 Elizabethæ celebrari
 omnibus vel Christi vel
 sanctorū festis.

mis, vt harum pulsu celebriora red-
 dantur festa Natiuitatis, & inaugura-
 tionis suæ: qui dies sunt omnibus alijs
 Christi vel Sanctorum solennitatibus
 longè deuotiùs per vniuersum regnū
 obseruati. Nam & festos dies Prote-
 stantes legum prescripto vtcunque te-
 nent eosdem penè omnes, quos anti-
 quitus celebrauit Ecclesia: iniquiores
 solūm in festū sanctissimi Sacramen-
 ti, & in D. virginem, cuius & Assum-
 ptionis, & Natiuitatis, & Conceptio-
 nis solennes dies prorsus abrogarunt:
 atque ad maiorem eiusdem sanctissi-
 mę Virginis contemptum, *Elizabethæ*
 huius natalem diem, solennissimè ce-
 lebrant septimo Septembris in ipso
 profesto beatissimę Deiparę, cuius
 Natiuitatē atris literis & minusculis,
Elizabethæ verò maiusculis & rubris in
 Calendario suo notant: quódque est
 auditu incredibilius, in summo vrbis

Inauditū
 quiddā.

Londinensis templo (& nescio an alibi) ad complementum diurni officij, quod olim terminabatur antiphona ad diuam virginem, hodie dicuntur decantari laudes Regine *Elizabethæ*.

Ieiuniorum quoque stata olim tēpora, coguntur Protestantes, vtcunque etiam nunc obseruare, licet id valdè illibenter faciant, cūm cōtra scripturas & libertatem euangelicam talia præscribi clamitent. At Regina vt earum conscientijs in hac parte consulat, publicè edicit in cuiuslibet anni Quadragesimæ initio, non religionis, pœnitentiæ, aut deuotionis gratia, sed publicæ tantùm rei causa hoc ipsum mandari : nempe, vt frequentiore vsu piscium, habeāt piscatores (genus hominum in insula frequens) vndè victum quæritant, abundantque magis ad reliqua anni tempora carnes, & præsertim in necessarium classis suæ com-

De ieiunio Angl

meatum. Cuius maximè causa non contenta sextæ feriæ & Sabbati abstinentia ordinaria, instituit quoque Mercurianum, quod *Cecilianum* nunc ieiunium vulgus appellat, quòd putetur *Cecilij* esse inuentum. Atque licet hæc ieiunia publica contemnentibus mulcta non leuis indicatur: tamen paucissimi seruant, & minimè omniū Episcopi, ac reliquus Reginæ clerus, quos multùm pudet ieiuniorum legibus subesse. Et Regina ipsa, cum Principibus ac alijs, vbi subest causa, super his & similibus decretis suis in scriptis facilè dispensat: dispensat etiam Archiepiscopus Cantuariensis aliquot numis intercedentibus.

In summa, Regina pro ea quæ illi concessa est suprema potestate spiritali, non solùm in his quæ Protestantes adiaphora, id est, indifferentia vocant, sed in omni fide, cultu, & doctrina

*Cecilianum
ieiunium.*

*Elizabetha
dispensat
de ieiunio.*

eterna

trina, quandam præscribit isti clero
 suo normam, nec vltra citráque quic-
 quam audere debent: Episcopos suos
 ab officio fungendo cum vult, suspē-
 dit: dat facultatem concionandi, vel
 suo modo ordinatis, vel etiam merè
 laïcis, & pro arbitrio identidem, qui-
 bus vult aufert: & vt ostendat in hoc
 munere meram superioritatem suam,
 aliquando è folio regio alloquitur, &
 interrumpit coram amplissimo audi-
 torio, ecclesiasten suum his ferè ver-
 bis: *Domine Doct̃or, tu vagaris, & effutis
 multa impertinentia, recipe te ad textum,
 quem nobis exponendum suscepisti.* Atque
 ita domi administratur hoc tempore
 religio: nam de politia rebúsque ciui-
 libus, aut de Reginae amoribus, qui-
 búisque vel domesticis, vel exteris sui
 potiundi spem dederit: qui in cubicu-
 lo, qui in curia, qui in cōcilio pro vici-
 bus dominantur: quàm in multos *An-*

præscribi
 etiam no-
 mam in fi-
 de & cul-
 tu clero

glos, Scotos Austriacos, Suenos, Frãcosque
 Principes à primis regni sui primordijs vsq; in hãc diẽ lactauerit, quomodo sepe Ordinibus vnanimi consensu vt aliquem vel è suis vel exteris ad successionem & securitatem in matrimonium acciperet, flagitantibus, obiecto illis virginitatis suæ proposito, vel factis fecerit, vel illuserit: quantumque & hoc genere castitatis, qua rempublicam perdidit, & hac ecclesiastica prelatura, qua Ecclesiam destruxit, non tam Catholicos, quàm suæ secte homines offendat: de his, inquam, rebus & similibus quia alterius operis & instituti sunt, nihil nunc dicemus.

Illud verò, quia ad causam quam tractamus, in primis pertinet, taceri non debet, Reginam ac suos, constituta vtcunque in Anglia religione ac secta ista, mox animo concepisse, fore, vt ista rerum in Ecclesia & Republica

blica mutatione, è subditis multi gra-
 uiter offenderentur : vt Papam ha-
 beant rigidissimum cenforem: Impe-
 ratorem ac maximos Reges Christia-
 nos auersos: tandèmq; à toto orbe
 fide & communione distracti, nec à
 suis tuti, nec à vicinis diu viderentur
 sibi securi, ac suis proindè rationibus
 nullo modo bene consultum iri, nisi
 in similem calamitatem Prouincias
 adiunctas, maximè Galliam, Scotiam,
 Flandriam, quàm citissimè pertrahe-
 rent, Catholicósq; Principes omnes,
 ita rebus ac regnis suis seruandis inten-
 tos facerent, aliena curandi parum otij
 haberent.

Continuò ergò, vel palam ruptis,
 vel simulatoriè tantùm seruatis omni-
 bus tam veteribus quàm recentibus
 cum maximis orbis Christiani Mo-
 narchis fœderibus, inierunt ad sum-
 mum gentis nostrę dedecus, & suam

*Elixabe-
 tha fœdus
 iniit cum
 omnium
 Regum
 rebellib'.*

æternam infamiam, confœderationes cum cunctorum Regum istorum rebellibus, patriæ suæ proditoribus, orbisque pestibus: in *Scotia* contra lenissimam Reginam *Mariam*, cum *Iacobo Spurio*, *Mortono* ac alijs: in *Gal- lia*, contra omnes tres fratres optimos ac Christianissimos Reges, cum *Admirallio*, & similibus sceleratissimis tyrannis: in *Flandria*, cum flagello Dei perditissimo *Auraico*, & huiusmodi, contra potentissimum iustissimumque *Philippum*, vt vno verbo omnia comprehendam, præter immisum in istorum ditones militem, depopulatos fines, interceptas vrbes, raptas pecunias, pyraticas denique depredationes immensas, & vndique ad defectionem sollicitatos subditos, istius barbaræ religionis peste, perdiderunt primùm totam vicinam *Scotiam*, eiusque principem, in has quas nunc eam

pati cernimus, indignissimas miseras adduxerunt: infecerunt innumeras in florentissimis *Gallijs* animas, Regesque adhuc ætate immaturos, in extrema impulerunt pericula: corruerunt postremò *Belgiam* penè vniuersam: omniumque gentium seditiosis hæreticis ad commune Ecclesiæ incendium amplificandum, se socios, antesignanos ac patronos dederunt, vt & aliorum Principum ac Prouinciarum infœlicitate essent ipsi domifœlices, & hæreticę suæ infectionis tam latè propagato veneno, diutius in sua secta permanerent securi.

Cū hoc modo *Britānia* tota periret, laboraret *Gallia*, ac nationes septentrionales omnes periclitarentur: *Pius 4.* tanto malo consuetū Ecclesię remediū allatur⁹, magno studio sepè antea impeditum œcumenicum Conciliū Tridentinum, omnium penè Christia

stia

Pontifex
 uobis
 uncus
 Elizabetham
 ad
 monet &
 Anglos ad
 generale
 Concilium
 ueniat.

stianorum Principum consensu cogi curauit. Atque Nuncium interrim suum, qui per inferiorem Germaniam, Angliam versus progredetur, mox misit, ut Elizabetham erroris admoneret. Et ne propter odium Pontificis, se, regnumque nobilissimum perderet, suaderet. Ac si quidem esset, de quo sibi propter incerta natalia ab Ecclesia vel Pontifice, quoad ius regnandi, metueret, sedis Apostolicæ benignitate facile transigi posse diceret. Sed Nunciū nec audire uoluit, nec illi in insulam traiectionem ullo modo permisit.

Alterū paulò post Pontifex quoque ne quid intentatum relinqueret, legauit, qui Reginam, ut ex suis saltem aliquos ad Concilium dirigeret, qui cū Catholicis cōferrent, omni illis & securitate, & disputandi libertate promissa, hortaretur, sed & ipsum superbè

ieiecit: & pseudo-episcopi cōscij imbecillitatis & ignorantiaē suæ, diligentissimè apud Reginam, ne ad Synodum suorum quisquam mitteretur, institerunt.

Scripserunt quoque hoc tempore, ad *Elizabetham*, tùm alij Catholicissimi Reges, tùm maximè *Ferdinandus Caesar*, quorū hic in primis amantissimis eam verbis admonuit, ne Principum omnium Christianorum, ac maiorum etiam suorum in fide ac religione consortium desereret, ne suum, ac novorum quorundam hominum non adeò multorum, nec doctorum iudicium, totius Ecclesię sententię anteferret: aut si certum esset in illa, quã sibi selegerat, secta persistere velle, nec quidquam vel summi pastoris ac generalis Concilij iudicio, vel socio- rum Regum Christianorum exemplo, promoueri: id saltem pro natu-
Ferdinandus
Imp. litera
ra ad Eli-
zabethe.

ræ

ræ suę bonitate ac clementia sibi concederet, ne quidquam in illos, doctrina ac pietate excellentes, Episcopos Catholicos, quos vinctos tenebat, grauius statueret, sed potius liberos redderet, cum nec in Majestatem suã, nec in rempublicam commisissent quidquam, sed de auita omniumque gentium fide & communionem, in qua & nos (inquit Cæsar) sumus, tantum accusentur. Denique obnixè etiam postulat, vt ipsis ceterisque Catholicis aliquot in regno suo Ecclesias concederet, vbi sacros conuentus, ac cæteros ritus Catholico modo peragerent. Sed nec hoc modo aliquid impetratum est, & res Anglicanę indies in peius labebantur.

Deliberatur de Elizabetha excommunicanda.

In Concilio verò deliberatum est de Elizabetha, propter hanc intolerabilem contumaciam, hæretica declaranda, quæ erat iure ipso excommunicata.

Sed

Sed ne id tùm fieret, idem *Cæsar* cuius filium illa in summam & certam spẽ coniugij sui adduxerat, à Patribus impetrauit, futurum esse dicens, vt saltem per Catholicum maritum rationibus suis melius consuleret. Sed & Procum illum sicut ceteros fefellit, & fit indies obstinatio, ac in Catholicos durior.

Atque hoc tempore Serenissima Scotorum Regina *Maria*, Anglorum hæreticorum fraudulentij, suorumq; inaudita pietate vexata, incarcerata, exauthorata, marito orbata, deq; ipsius sceleratissima nece in crimen per calumniam vocata, de fuga cogitans: cùm ad alios Christianos Reges facile trajcere potuisset, atque id vt faceret ab optimatibus quibusdam rogeretur, tamen *Elizabethæ* Anglorum Reginae dulcibus literis, nuncijs, muneribus, in Angliam inuitata, præsidio etiã militum quo in regnũ restitueretur,

*Regina
Scotia in
Angliam,
aduēta.
AN. 1567.*

promisso, non adhuc satis edocta nullam fidem humanam ijs qui Christi fidem deseruissent, habendam esse, contra suorum voluntatem in Angliam ad alios carceres aliamque militum custodiam se recepit. Traditur autem non ita multo post ingressum, Nobilissimo Comiti *Salopiensi* seruanda, apud quem, cum propter constantem Catholicæ fidei confessionem, durius semper tractata est: tum maxime postremis diebus, alijs custodibus difficilioribus consignata, varijs & indignis modis agitata, ac calumnijs indignissimis impetita, vitam parum vitalem ducit. Cui, cum Princeps sit, nec legibus Regibusve Anglicanis obnoxia: tamen (quod Principibus exteris, Regumque omnium Oratoribus permittitur) ut auito more Deum colat, Sacerdotemque habeat, qui sacrum faciat, & sacramenta administret, nullo modo

conceditur. qua re magis quàm exilio aut carcere affligitur. vbi & illud permirũ ac planè barbarũ existit, quod, Regina cùm sit, & omnium mortali-
Barbara Elizabetha *Elizabetha erga scotię Reginam in humanitas.*
Elizabetha sanguine coniunctissima, atque ab illa in regnum ita vt commemorauimus, inuitata: nunquam tamen, licet id obnixissimè sepe postulauerit, vel in colloquium, vel in conspectum ipsius venire hijs decem & septem annis sit permissa.

Sed ad res nostras veniamus. Non ergò ita multò post *Mariae* aduentũ, multi ex nobilitate, hærescos ac status presentis pertesi, præsertim in Septentrionalibus regni partibus, arma ad sui contra hæreticos & homines nouos defensionem, qui *Elizabetham* in istam adduxerunt insaniam, sumpserunt. Quorum primi fuerunt antiqua nobilitate clarissimi proceres, *Thomas Northūbria*, & *Carolus VVest-*

merlandia Comites. Sed reliquis Catholicis propterea quòd adhuc per Papam non erat publicè contra Regiam lata excommunicationis sententia, nec ab eius absoluti viderentur obedientia, se non adiungentibus, facillè Regijs copijs in vicinam Scotiam fugati sunt. Vbi postea *Northumbrius* proditus & venditus hostibus, in Angliam reductus (vita si vellet religionis sententiam mutare oblata) clarò martyrio *Eboraci* dies suos (eius, alteriusque Comitis asseclis vndique ad supplicium conquisitis) fœliciter in Domino finiuit.

Dum ista ita geruntur in Insula, ex studiosorum patria pulforù reliquijs, nonnulli *Duaci* in Belgio sub regimine D. *Gulielmi Alani*, istictù S. Theologiæ Professoris regij, in disciplinam collegialem (exiliù, vitam, & studia ipsorum protegēte & fouente Hispania

Comitis
Northumbriae
martyrium.

Initium
geminarij
Belgij
Anglorum.
An.
1569.

niarum optimo maximo rege *Philippo* coierunt. Qui paulatim in numerosum creuerunt collegium, quod primum bonorum maximè elemosynis, postea incredibili sedis Apostolicæ beneficētia sustentatum, cum plurimos peperit optimè institutos Sacerdotes qui ad Catholicæ fidei restitutionem in patriam certis temporibus mitterentur, tum vicissim ex patria ingenij excellentioris quosque ad orthodoxam cappessendam adueniētes, recepit. Vndè paulò post magna animorum mutatio ac religionis in Anglia mira incremēta secuta sunt. Factumque est, istud collegium ita hereticis odiosum, vt à populo Belgico tumultuante, facilè *Duaco* eijci curarint. Sed postea Deo ita disponente, & Christianissimo Rege permitte, *Rhemos* concessit, vbi hodie fœliciter amplificatum varijs in Eccle-

Initium
collegij
ingloriū
omæ.
n. 1579.

fiam studijs ac officijs claret. Cui postea ad vberiores in patria fructus faciendos, sanctissime memorie Pontifex *Gregorius 13.* aliud insigne collegium *Romæ* in antiquo Nationis nostre hospitali amplissimis donatū redditibus, & patrum societatis nominis Iesu, regimini & institutioni traditū adiunxit. Quæ duo Seminaria dederunt his annis supra trecentos in messem Anglicanam Presbyteros, qui agrum ibi dominicum sacro etiam sanguine rigarunt.

standū.

In quo genere illud est planè stupendum, & non nisi digito Dei tribuendum, quòd hoc tempore, cum ad sacrum Presbyterium ne in Catholicis quidem Prouincijs, nisi emolumentis & honoris causa à multis adeò festinetur, ab istis tamen (in quibus sunt nobilium filij, & primogeniti non pauci) sine omni spe præmij, immo cū dispen

dispendio hæreditatis paternæ, cum certa expectatione ignominia, periculi, & etiam mortis, tanta animi contentione desideretur ac suscipiatur, vt nullius damni aut dedecoris metu, nulla parentum aut carnalium amicorum dissuasionem, à sancto proposito dimoueri queant.

Ac parua quidem illius *Duacensis* Seminarij initia *Elizabethæ* Consiliarij contempserunt. Iudicabant enim (quod & sæpè professi sunt) fore, vt ij ipsi qui in illo Collegio instituerentur, aut etiã Presbyteri fierent, vel necessitatis vel emolumentum causâ, in patriam tandem redirent, beneficia acceptarent, Ecclesijsque Anglicanis secundum regni sectam & leges inseruirent. Aut si fortè quidam obstinatores id facere nollent, tamẽ nihil posse paucos pauperes ac extorres homines (hoc enim erat iudicium mundi) contra nouam

Initia Seminariorum contempta a hæreticis

suam Ecclesiam tantæ Principis potētia, tot seueris legibus, tāta Ministrorum suorum diligentia, tāmque exactis vndique præsijs munitam atque sustētatam promouēre. Sed cū post non multos annos, animaduertissent passim ex Scholis, Gymnasijs, & Academijs suis adolescētes plurimos, eosque ingenij excellētioris ad Collegia transmarina traiecisse, identidēque istinc in patriam continuò Sacerdotes remitti, qui verbo, scripture, exēplo, Sacramentorūque secreta administratione, Catholicæ Ecclesiæ reconciliatione, & à schismate ac sacrilegis hæreticorum officijs (quibus plerique tū in Anglia, alioquin corde orthodoxi viri, metu legum se contaminauerant) auerterēt, vidissentque ex hoc commercio spiritali, magnam infinitis animis Catholicæ fidei impressionem esse factā, iamque rura, vrbes,

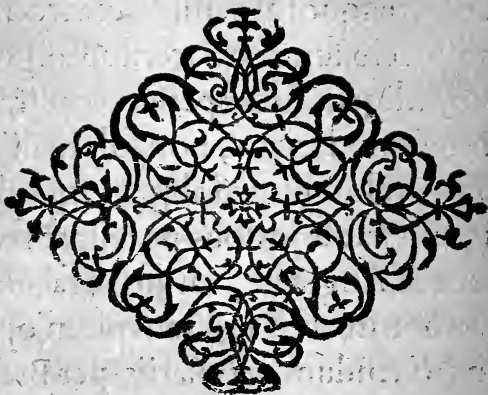
Academias, Principū ædes, ipsamque etiam Aulam plenā esse nouis Catholicis: tunc & se deceptos doluerunt, & sæuis edictis, ac quibus poterāt alijs humanis consilijs ac terroribus, huic operi, quod à Deo factum interpreta- mur, se opposuerunt.

Regebat, eo tempore quo primum illud Seminarium institutum est, Catholicam Christi Ecclesiam, *Pius quintus*, alter planè *Phinees*, qui hereticos, Turcas, reliquosque infideles utroque gladio, zelo summo Sacerdote dignissimo, diligentissimè persecutus est. Is primus quod sciam, non solum illius Collegij alumnis, sed alijs quoque doctissimis Sacerdotibus potestatem fecit eundi in Angliam, varijsque facultatibus spiritualibus ad tam pium opus promouendum necessarijs, per Breue suum Apostolicū eos impartiuit, iussitque ad tollendum schisma cæteris

*Pij 5. pō-
tificis a-
Et in El
zaberhā.*

præesse *Alanum*. Dumque hæc fiunt,
 eodē fortitudinis spiritu quo sanctis-
 simum cōtra immanissimum Christi
 hostem Turcam foedus confecerat,
 bellumque gloriosissimū contra eun-
 dem cum Catholico Rege & alijs sta-
 tibus susceperat, in *Elizabetham* excō-
 municationis ac depositionis senten-
 tiam in hanc verborum formulam
 tulit.

S. D.

S. D. N. PII P A-
PÆ V. SENTEN-
TIA DECLARATORIA
CONTRA ELIZABETH
prætensam Angliæ Reginam, &
ei adherentes hereticos.

Qua etiam declarantur absoluti omnes subditi à
iuramento fidelitatis, & quocunque
alio debito,

Et deinceps obedientes Anathema-
te illaqueantur.

*Pius Episcopus servus servorum Dei, ad futu-
ram rei memoriam.*

PEGNANS in excelsis, cui data
est omnis in celo, & in terra po-
testas, unam sanctam Catholicã
& Apostolicam Ecclesiam, extra quam
nulla est salus, uni soli in terris, videlicet
Apostolorum Principi Petro Petrique
successori Romano Pontifici, in potesta-

tis plenitudine tradidit gubernādam. Hunc
 unum super omnes gentes , & omnia regna
 Principem constituit , qui euellat , destruat,
 dissipet, disperdat, plantet, & ædificet: ut
 fidelem populum mutuae charitatis nexu cō-
 strictum, in unitate spiritus contineat , sal-
 uūmque & incolumem suo exhibeat salua-
 tori. Quo quidem in munere obeundo, nos
 ad prædictæ Ecclesiæ gubernacula Dei be-
 nignitate vocati, nullum laborē intermitti-
 mus, omni opera contendentes, ut ipsa uni-
 tas, & Catholica religio (quam illius au-
 thor ad probandam suorum fidem, & cor-
 rectionem nostram, tantis procellis confl-
 ctari permisit) integra conseruetur . Sed
 impiorum numerus tantūm potentia inua-
 luit, ut nullus iam in orbe locus sit relictus,
 quem illi pessimis doctrinis corrumpere non
 tentarint: adnitente inter cæteros , Flagi-
 tiorum serua Elizabeth prætensa An-
 glia Regina, ad quam veluti ad asylum
 omnium infestissimi profugium inuenerunt.

Hæc eadem regno occupato, supremi Ecclesie capitis locum in omni Anglia, eiusque præcipuam auctoritatem atque iurisdictionem monstrosè sibi usurpans, regnum ipsū iam tum ad fidem Catholicam & bonam frugem reductum, rursus in miserum exitium reuocauit. Usu namque vera religionis quam ab illius desertore Henrico octauo olim euersam, clara memoria Maria Regina legitima, huius sedis presidio reparauerat, potenti manū inhibito, secutisque & amplexis hæreticorum erroribus, regiū concilium ex Anglica nobilitate confectum diremit: illūque obscuris hominibus hæreticis compleuit, Catholice fidei cultores oppressit, improbos concionatores, atque impietatum ministros reposuit. Missæ sacrificium, Preces, Ieiunia, Ciborum delictum, Cælibatum, Ritūsque Catholicos aboleuit: Libros manifestam hæresim continentes, toto regno proponi: impia mysteria, & instituta ad Caluini præscriptum

à se suscepta, & obseruata, etiam à subdi-
 tis seruari mandauit: Episcopos Ecclesiarū,
 Rectores, & alios Sacerdotes Catholicos,
 suis Ecclesijs, & beneficijs eijcere, ac de il-
 lis, & alijs rebus Ecclesiasticis, in hereti-
 cos homines disponere, deque Ecclesiae cau-
 sis decernere ausa: Prælati, clero, & po-
 pulo, ne Romanam Ecclesiam agnoscerent,
 neue eius præceptis, sanctionibúsq; Ca-
 nonicis obtemperarent, interdixit: plerós-
 que in nefarias leges suas venire, & Roma-
 ni Pontificis auctoritatem atque obedi-
 tiam abiurare, seque solam in temporalibus
 & spiritualibus dominam agnoscere, iure-
 iurando coëgit: pœnas & supplicia in eos,
 qui dicto non essent audientes, imposuit, eas-
 demque ab ijs, qui in unitate fidei & prædi-
 cta obedientia perseuerarunt, exegit: Ca-
 tholicos Antistites, & Ecclesiarum recto-
 res in vincula coniecit; ubi multi diutur-
 no languore & tristitia confecti, extremū
 vitæ diem miserè finierunt. Quæ omnia cū

apud omnes nationes perspicua & notiora
sint, & grauissimo quamplurimorum testi-
monio ita cōprobata, ut nullus omninò locus
excusationis, defensionis, aut tergiuersatio-
nis relinquatur: Nos multiplicantibus alijs
atque alijs super alias impietatibus, & fa-
cinoribus, & præterea fidelium persecutio-
ne, religionisque afflictione, impulsu, &
opera dictæ Elizabeth quotidie magis in-
grauescente: quoniam illius animum ita ob-
firmatum atque induratum intelligimus, ut
non modò pias Catholicorum Principum de
sanitate, & conuersione preces, monitio-
nesque contempserit, sed ne huius quidem
sedis ad ipsam hac de causa Nuncios in An-
gliam traicere permiserit, ad arma iustitiæ
contra eam de necessitate conuersi, dolorem
lenire non possumus, quòd adducamur in
vnam animaduertere, cuius maiores de Rep.
Christiana tantopere meruere. Illius itaque
auctoritate suffulti, qui nos in hoc supremo
iustitiæ throno, licet tanto oneri impares,

voluit collocare, de Apostolica potestatis plenitudine declaramus prædictâ Elizabeth hereticam, & hereticorum fautricem, eique adherentes in prædictis, anathematis sententiam incurrisse, esseque à Christi corporis unitate præcisos: Quinetiam ipsam prætenso Regni prædicti iure, necnon omni, & quocunque dominio, dignitate, privilegioque priuatam: & item proceres, subditos, & populos dicti Regni, ac ceteros omnes, qui illi quomodocunque iurauerunt, a iuramento huiusmodi, ac omni prorsus dominij fidelitatis, & obsequij debito, perpetuo absolutos, prout nos illos præsentium auctoritate absoluiimus: & priuamus eandem Elizabeth prætenso iure Regni, aliisque omnibus supradictis: Præcipimusque & interdiciamus vniuersis & singulis proceribus, subditis populis, & alijs prædictis, ne illi eiusve monitis, mandatis, & legibus audeant obedire: Qui secus egerint, eos simili anathematis sententia innodamus. Quia vero

verò difficile nimis esset, præsentibus quocūque illis opus erit perferre, volumus ut earū exempla, Notarij publici manu, & Prælati Ecclesiastici, eiusve curiæ sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem, in iudicio, & extra illud ubique gentium faciant, quam ipsæ præsentibus facerent, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Quinto Kl. Martij, Pontificatus nostri anno quinto.

Cæ. Glorierius.

H. Cumyn.

Propter huius Apostolici scripti publicationem ac defensionē, vnus autem Persecutiones ob Pontificis sententiā. item alter maiori zelo præditi, mox Persecutiones ob Pontificis sententiā. Londini, vbi ipsius pseudo-episcopi palatij valuis affixum fuit, extremum supplicium læsæ Maiestatis condem-

nati, constanter subierunt, Catholicis cæteris, vel quia non agnoscebant iuridicè publicatū, obseruarentque vicinos Principes ac prouincias Catholicas ab assuetis cum illa commercijs non abstinere: vel quia paulò post, promulgatore *Pio 5.* mortuo, nō sciebant à successore suo renouatū ac confirmatum: vel saltem (licet priora causarentur) propter metū, in ipsius obedientia permanentibus. Hæretici verò palàm, vt puerorum terriculamēta, ista se prorsus cōtemnere simulabant, licet reuera, rei euentum quem ex omni antiquitatis memoria luctuosum ferè esse cernebant, vehementer dubitantes, dicerentur secretò Romæ per quosdam magnos viros de sententiæ reuocatione plurimum, sed frustra laborasse. Sicut enim de *Saulē* legitur, quòd post auditam *Samuēlis* sententiam, spiritus timoris ac vexationis,

Hæreticorum afflictiones post excommunicationem.

furor etiam & incredibile odium in Sacerdotes Dei, perturbatum eius animum inuasit: ita etiã in istis contigit, vt ex illo die nunquam animis quiescere potuerint, quod Ecclesię Catholice semper exindẽ crescentis augmentum non minori eos molestia affecit, quàm *Saulem Davidis* prosperitas affligebat. Illud autem in primis eos malè habuit, quòd hoc iudiciũ non ab alio Pontifice profectum sit, quàm ab eo qui omnium bonorum calculis sanctissimus, & ipsorum Protestantium opinione in optimis multorum seculorum Pontificibus habebatur.

Hac Ecclesię contra ipsam sententia & Catholicorum nouis incrementis quotidianis offensa Regina, conuocatis ordinibus, leges valdè iracundas & cruentas contra veteris fidei cultores promulgat, quibus primùm cauetur, ne quis *ELIZABETHAM hæreticam*,

Nouæ legis in Catholicos an. 1571.

schismaticã, infidelẽ, usurpatricemve, sub pœna capitis vocet, vel aliam quãcunque certam personam nominet, cui regnum vel in vita, vel post mortem ipsius deberi dicatur, *excepta Elizabetha naturali prole*, ea enim sunt ipsa decreti verba. Deindè quia tum primùm cœptum est, per Presbyteros & alias personas deuotas in regnũ inferri ad Catholicorum consolationẽ, varia Symbola sacra: prohibent sub pœna peculatus, id est, proscriptionis bonorum omniũ & perpetuorum vinculorum, ne quis afferat, acceptet, vel gestet vlla sacra munuscula quæ *Romã* ad communionis Ecclesiasticæ testificationẽ mitti solent, qualia sunt, Agnus Dei, cruces, imagines, calculi benedicti, aut alia quæcunque à Pontifice vel ipsius autoritate consecrata. Bullas autem Breuia Apostolica, instrumenta, aut scripta cuiuscunque generis *Romã* deferre

omnia be
nedicta à
pontifice
prohiben.
ur.

ferre, capitale statuitur. Eodemque tempore, vt Sacerdotum operas salutare impediunt, decernunt esse erimen læsæ Maiestatis, quenquam in Sacramento Poenitentiae ab hæreseos, aut schismatis culpa absolueri vel Ecclesiae Romanæ reconciliari, aut verò absolui vel reconciliari. Quibus etiam comitijs eorum omnium qui propter religionem in exteris regiones traiecerant bona & possessiones (ne extra regnum haberent, vnde se alerent) regio fisco addicuntur. In quas leges cum multi deuoti Catholici vel verè offenderent, vel saltem calumnia legum irretiti tenerentur, alij carceribus, alij bonorū proscriptione, alij etiam morte mulstabantur, tam Sacerdotes quàm vtriusque sexus laici omnium ordium.

*Exulum
bona con-
fiscantur.*

Atque inter cætera quæ hoc tempore dum Catholici innocentes rapiuntur passim ad supplicium, accide-

runt, istud in ciuitate ac Vniuersitate
Miraculū *Oxonienſi* memorabile contigit. Cū
ingens. enim de quodam *Roulando Ginſeo*, qui
 pro catholica religione reus cauſam
 dicturus comparuit, iudicium de præ-
 cidendis ei auribus (quòd plebeius ef-
 ſet) ferretur : vix ſententiã iudex pro-
 nunciauerat, cū morbus repentinus
 & exitialis Prætoriū illud vniuerſum
 inuadens, nec alia loca ciuitatis aut
 homines attingens, ipſos iudices & af-
 ſeſſores omnes, Prouinciæ quoq; Præ-
 fectū ſummū, ſubito corripuit, duo-
 decimque præterea iuratos ad hoc vi-
 ros, vt pro conſuetudine reum vel in-
 nocentem denunciarent, ſic occupa-
 uit, vt iſti ſtatim, iudices verò, aſſeſſo-
 res, & Præfectus prædictus, aliqui nō
 poſt horas multas, reliqui poſt pau-
 cos dies ad vnum omnes interierunt.
 Et cum illis eodem morbo, loco, &
 tempore correpti, non minùs quàm
 quin

quingenti varijs extra urbem locis paulò post extincti sunt.

Diuisit hoc tempore in Anglia Deus linguas hæreticorù. Noua enim puritano-
rum noua
secta in
Anglia. rigidorum Calvinistarum secta, id est, *Puritani*, scriptis & concionibus vehementer exagitare cœperunt vulgares Protestantes, eorum credendi, colendi, gubernandique recentem regiam seu parlamentariam formulam, in supra centum capitibus, vt impia ac superstitiosam condemnantes. Quo hæreticorum (vt fit) bello, Catholici indies plures constantioresque in fide fiunt.

Iam verò quia de patrum societatis Iesu excellenti educatione, institutione, doctrina, multiplicique coram Deo & hominibus gratia sermo apud Catholicos percrebuerat, multamque eorum opera ab Anglis desiderata esset: diligentissimè actum effe-

Patrum
societatis
Iesu in
Angliam
ingressus
an. 1580.

patrū sū-
 ueratis
 Iesu in
 Angliam
 ingressus
 Anno D.
 1580.

Etumque est (interposita quoque Pō-
 tificis maximi autoritate) apud illius
 ordinis Superiores, vt ipsi quoque ex
 operariis suis, præstantioribus præser-
 tim Anglis, in messem *Britannicam*
 mitterent. Multi enim iam tum insi-
 gni pietate & doctrina viri, hoc exi-
 lii sui tempore illi se ordini dedicaue-
 rant. Designati ergo primi fuerunt
 R.^{di} patres magnis Dei donis exorna-
 ti *Robertus Personus & Edmundus Cam-
 pianus*, atque cum his vnà, ex vtroque
 Anglorum collegio aptissimi aliquot
 missi Presbyteri, qui iniunctum à Su-
 perioribus opus tanta alacritate, fide,
 & diligentia fecerunt, vt paucissimis
 mensibus domatim hortando, con-
 cionando, scribendo, sacramentaque
 ministrando, ex plebe innumeros, ex
 præcipua nobilitate variâque cogni-
 tione & doctrina clarissimos viros
 quàm plurimos Ecclesiæ recôciliarint.

Ad

Aduersarij his conatibus opponūt
minacissima primū edicta, quibus
omnes Iesuitas duorumque collegio-
rum extramarinorum Presbyteros ac
alūnos omnes declarant ac decernunt
esse reos læsæ Maiestatis, & variarum
in Reginam & remp. conspirationū
authores, ac proindē mandant omni-
bus parentibus ac tutoribus, vt suos
primo quoque tempore in Regnum
reuocent: mercatoribus cæterisque
omnibus grauiissima proposita pœna,
ne collegijs istis aut vllis ipsorum alū-
nis pecunias faciant, omnibusque in
vniuersum, ne quis eos in domos aut
ad colloquia admittat, aut quouif-
modo iuuet. Atque hæc quidem om-
nia solius Regine authoritate, quæ
postea lege etiam parlamentari pro-
mulgata ac confirmata fuerunt, sicut
suo loco commemorabimus.

*Edicta
minacis-
sima.*

Et

Equæ ite-
 rum leges
 in catho-
 licos.

Et quia iam videbant templa & cō-
 uenticula hæreticorum multis locis
 penè deserta, Ordinibus iterum con-
 uocatis, nouam promulgant legem,
 qua mulctant vtriusque sexus singu-
 los (modò annum decimum sex-
 tum ætatis attigerint) qui recusant
 adire Protestantium preces, concio-
 nes, ac Ecclesias, viginti libris Angli-
 canis mensuris, id est, aureis ferè sep-
 tuaginta, qua immani exactione, mi-
 rum in modum expilarunt postea Ca-
 tholicos. Decernunt præterea in hoc
 conuentu crimen esse læsæ Maiestatis,
 quemquã ab ea religione quam nunc
 in Anglia sectatur, quouis modo dis-
 suadere aut auocare. Missam verò fa-
 cientibus vel audientibus pœnam &
 mulctam in primo regni *Elizabethæ*
 anno constitutam duplicant, quæ om-
 nia Catholici cōstantissimè pro Chri-
 sto tulerunt. Interim vt hæc cruenta
 de

decreta executioni mandentur, im-
mittunt in nobilium aliorumque or-
thodoxorum ædes varios lictores & ex-
ploratores qui Sacerdotes ipsorum-
que hospites ac fautores ad carceres
raptent, grauissimis equulei tormen-
tis exercent, bonis spolient, ac mor-
te etiam aliquoties afficiant, magnis
propositis præmijs, scelerumque cō-
donatione improbissimis homini-
bus concessa, vt Iesuitas ac Presbyte-
ros prodant ac comprehendant. Tot
ergo omnium ordinum in vincula
conijciuntur, vt veteribus carceribus
omnes non capientibus, nouos varijs
locis instituunt, vtque *Londini* detur
locus recens comprehensio Presbyteris
aliisque Catholicis, venerandi senes
Episcopus *Lincolniensis*, Abbas *West-*
monasteriensis, aliique antiquiores Con-
fessores, in *Isbicensi* pestelente car-
cerem in paludibus *Eliensibus*, sitam

*Ingens
persecutio
rum seui-
tia.*

*Noui car-
ceres con-
struuntur.*

*Antiqui
Confesso-
res extir-
pantur.*

relegantur, vndè facilè postea extincti sunt.

P. Cāpianus
 Iliotz
 proditio-
 ne capi-
 tur.

Iam verò inter ceteros, percelebris ille *Campianus* hoc tēpore proditione falsi fratris tanquā alterius *Iscariotis*, capitur, ludibrijs exponitur, cōpedibus vincitur, quēstioni ter aut quater vsq; ad luxationem ac quassationem omnium membrorum subijcitur. Quando etiam præter plurimos de vulgo, ex præcipua quoque nobilitate & ordine equestri hoc maximè prætextu, quod *Campianum* in ædes receperint, & ab Ecclesijs Protestantiū abstinuerint, multos in carceres rapuerunt, iudicibus simul cum furibus, ac latronibus stiterunt, variisque mulctis pecuniarijs miserè expilarunt, in quo genere grauissima passi sunt illustris dominus Baro *Vauxius D. Thomas Tresfamus, D. Gulielmus Catesbeus* & alij per vniuersum regnum plures admi-
 ra

rabili constantia, fide & pietate insignes viri. Interim vt Patrem *Campianum* ac Presbyteros vinctos plausibiliiori prætextu afficiant extremo supplicio (pro sola enim Catholicæ fidei propugnatione, quæ adeò nunc in animis Anglorum inualuerat, tollendos non iudicabant) fingunt eos, multa in necem Reginæ *Romæ Rhemisque* machinatos, ad eamque rem falsos quosdam fratres in testes ex fece hominũ conquirunt & subornant, quorũ testimonijs licet non consentientibus & apertissimè refutatis, condemnantur ad mortem crudelissimam & turpissimam, quam paulò post incredibili constantia (ad Catholicorũ confirmationem & bonorum omnium edificationem præclarissimè obierunt, importunè instantibus & vrgentibus hæreticis, vt saltem Reginam agnoscerent caput Ecclesiæ, & se in ipsam

pec

peccasse confiterentur, vitam & veniam si id facere vellent, offerentibus.

Primo ergò die Decembris anno 1581, celebri martyrio consummati sunt, idem Reuerēdus Pater *Edmundus Campianus*, & venerabiles Presbyteri, *Rodulphus Ceruinus*, ac *Alexander Briantus*. Vicesimo verò Maij sequentis anni, *Thomas Fordus*, *Ioannes Shertus* & *Robertus Ionsonius*, & trigesimo eiusdem mensis, *Gulielmus Philbeus*, *Lucas Kirbeus*, *Laurentius Richardsonus*, *Thomas Cotamus*, Presbyteri sancti & docti omnes, certamen confessionis compleuerūt. Et hi quidem omnes Londini, vbi ante etiam sancte martyrium passi sunt, *Ioannes Nelsonus*, anno 1578, & *Euerardus Hansius* an. 1581, Sacerdotes, & *Thomas Shervuodus* laicus, & extra Londinū in alijs Prouincijs, *Cutbertus Maynus*, primus ex Seminarijs martyr an. 1578, & *Ioannes Paynus* an. 1582.

Martyria
multorū
braccla-
rissima.

An. 1582.

ſingulari zelo præcellentes Presbyteri. Paulò verò poſt, hoc eſt eodem anno
 & ſequenti ſimili conſtantia ſanctas 1582.
 animas Deo reddiderunt, in Eboracenſi vrbe vita & doctrina præſtantes
 Presbyteri, (hoc ſolo nomine damnati, quòd Sacerdotes ſe agnoſcerent, ac
 pòtificia authoritate ſe extra regnum
 ordinatos eſſe cõfiterentur) *Gulielmus
 Laciſ, Richardus Kirkmannus, Iacobus
 Tomſonus, Gulielmus Hartus, & Richar-
 dus Therlkellus.* Atque non ita nuper in
Wintonienſi ciuitate Dominus *Ioannes* 1583.
Slaidus, & D. Ioannes Bodeus honeſtæ
 cõditionis laïci, bis varijs temporibus
 per ſententiam iudicis, inaudito apud
 Anglos exẽplo, morti adiudicati ſunt,
 quam, paulò poſt fœliciffimè obie-
 runt, non aliam ob cauſam damnati,
 quàm quòd penes Reginam, ſummã
 in cauſis Eccleſiaſticis authoritatem
 proximè & ſecundum Deum, eſſe ne-
 ga

garunt. Eodem anno & alium laicum *Gulielmum Carterum* Londini martyrio sustulerunt.

D. Laburni confes-
sio.
An. 1582.

Dominus autem *Iacobus Laburnus* nobilis laicus, paulò etiam ulterius quàm sacerdotes (qui iniussu Superiorum non debebant nec volebant se reipub. & status quaestionibus immiscere) palà negabat Reginae omnem obedientiam (sicut & ante iuriscultus *Storaes*, *Feltonus* nobilis & *Uvodosius* Presbyter, fecerant) partim quod eius natalia illegitima esse diceret, partim, quòd esset *Pij quinti* pontificis sententia, prætenso iure regnandi priuata. Qua de causa varias carcerum molestias *Carleoli*, *Londini*, *Lancastriae*, *Mancestriae*que perpeffus, tandè *Lancastriae* sanguinem omnibus mirè admirantibus eius constantiam ac patientiam lubentissimè ac mitissimè fudit.

Neque

Neque hîc silentio prætereundum plebri virgis ca. si.
 est, aliquot etiam plæbeios quòd ec-
 clesias, & profana Protestantium of-
 ficia adire noluerant, cùm non habe-
 rent vndè multam pecuniariam sol-
 uerent, sententia iudicis diu ac misera-
 biliter per urbem *Uvintoniensem* tra-
 ctos ac nudos crudeliter fuisse cæsos.

Incidit quoque Dei planè provi- p. Hayuo- di apprehensio & circa illu facta.
 dentia, hoc tempore in manus perse-
 cutorum *P. Gaspar Hayuodus*, nam vo-
 catus in Gallias ad suorum colloquiũ,
 cùm esset propemodũ in litore Nor-
 mádico, subito aduerso vento in por-
 tum Anglicanũ delatus a Magistratu
 sistitur, *Londinum* reducitur, ac in car-
 cerem compingitur, vnde post non
 multos dies & varias examinationes,
 ducitur ab arcis Præfecto cum aliquot
 alijs vinctis Presbyteris circa id tem-
 pus comprehensis, ad tribunal. Vbi
 autem ventum est ad ianuam Prætorij

nouo exemplo, sed antiqua hæreticorum verèque diabolica fraude, ex improviso cæteris eum Confessoribus subtrahunt, ac in vicinis ædibus, dum alij causam dicerent collocant, vt hoc artificio simul & abesset à Collegis ille qui doctrina & dicēdi peritia, qua plurimum valuit omnibus, obiecta crimina facillimè diluere potuisset, & suspitio daretur cùm cæteris Confessoribus, tùm astanti populo patrem optimum, animũ ac religionis sententiam vel mutasse prorsus, vel saltem in aliquibus se Regiæ voluntati accommo-
dasse. Atque vt illud faciliùs ab omnibus crederetur, quasdã in eam rem voces arcis præfectus mox sparsisse dicitur, eũque nõ cum sodalibus ad mortem iudicis sententia condemnatis, sed per aliam secretiorem portam in carcerem reduxit. quo dolo malo factum est, vt etiam boni non nihil isti Reue-
rendo

rēdo patri humanitus accidisse timuerunt. Sed impijssimā fraudem ac summam sancto Confessori factam iniuriam tempus postea patefecit. Neque enim vel istorum dolosis machinationibus nec frequenter adhibitis minis, vel alijs grauiſſimis tētationibus quicquam cessit. Obtulerunt autē ei (quòd ab ipsius ore postea audiui) si vel se aliquantulū accomodaret, episcopatum. Mansit autem in carcere, varijs postea a Regiñæ consiliarijs, nuncijs ac literis, sed frustra, ad defectionem sollicitatus. Socij verò sacerdotes, secundum iudicium paulò ante pro tribunali illatum ad patibulū ducti, confessionem suam gloriosa morte lætissimè compleuerunt. Hi autem erant *Georgius Haddocus, Ioannes Mundinus, Ioannes Nutterus, Iacobus Fennus, & Thomas Emerfordus.*

Atque in alijs regni locis præser-

tim *Lancastriæ, Eboraci & in Vvallorum*
 finibus complures tormentis grauissi-
 mis tentati, nonnulli etiam turpissima
 vel proditorum vel latronum vltimo
 supplicio affecti sunt. *Lancastriæ, Iaco-*
bus Bellus Presbyter & sexagenarius, &
Ioannes Finchius laicus: in *Vvallia Ri-*
chardus Vitus ludimagister. Frustra ve-
 rò in hoc instituto compendio com-
 memorauerim, quibus de criminibus
 tam crudeliter in innocētes homines
 animaduersum fit, cūm omnibus con-
 stet, veram solamque causam fuisse re-
 ligionis auitæ professionem, & Apo-
 stolicæ sedis ac communionis contra
 Ecclesiæ rebelles filios defensionem.
 Nam cūm ceteras confictas crimina-
 tiones in iudicio facilè depulissent,
 mox in ipsorum secretiores cogitatio-
 nes & futura facta quibusdam captio-
 sis interrogationibus super Bulla de-
 claratoria *Pij quinti* fit inquisitio, ni-
 mi

Tyrānicā
 inquisi-
 tio.

mirum, si sentētiam illam legitimam fuisse iudicent? si putent in Papæ esse potestate reges exauthorare, ac subditos ab ipsorū obedientia liberos reddere? quid essēt facturi ipsi, aut alijs in conscientia præscriberent, si bellum à quo quā inferatur propter religionē, ac huius generis alia. In quibus si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima moderatione dixerint, continuo læsæ Maiestatis, & non religionis rei decernuntur.

Neque verò nunc contenti hac in Presbyteros & mediocris fortunæ orthodoxos artificiosa crudelitate, in ipsam etiam nobilitatem ac in priinis regni proceres quos iam magis magisque istius nouę sectę falsitatem, turpitudinem ac immanē crudelitatem abominari obseruarent, indignissimè tractare cœperunt. Et cum in omnes catholicè affectos nobiles simul ani-

*procerum
vexatio.*

stum in
arcere
oc anno
ense Iu-
occide-
unt.

maduertere non queant. pro cuiusque
Aulici ac noui hominis odio & libi-
dine, nunc istos nunc alios confictis
criminationibus & calumnijs impe-
runt. Ita *Franciscum Throgmortonum* ac
Edouardum Ardenum, antiqua fide ac
genere prestantissimos viros aliosque
indignè sustulerunt. Sic Illustrissimū
Northumbrium in Anglia potentissi-
mum principem, ac insignem pietate
ac nobilitate virum *Gulielmū Shellaum*,
in infœlices ac læthalas carceres ex
vanissimis solum suspicionibus truse-
runt. Idem fecissent in illustrem Ba-
ronem *Pagettum* ac nobilem *Carolū*
Arundelium licet innocentissimos, nisi
fuga matura & vitę & conscientijs suis
consuluisent. Quo modo autem iam
pridem summum totius regni princi-
pem Comitem *Arundelia* Ducis Nor-
folcię (qui & ipse istorum cruentis ma-
nibus sublatus est) filium primogeni-
tum

tum ac hæredem, è fuga, propter solã conscientiam suscepta, reductum in carcerem immaniter tractent, mendacijsque ac calumnijs infament, omnesque ipsius charissimos fratres, sorores, cognatos, affines innocentissimos homines exagitent, dicere superfedebø. Sanè præter ista quæ commemorauimus, variasque expilationes ac vexationes quas à vilissimis homuncionibus tolerare coguntur, vel hoc nomine nobiles laïci sunt ipsis sacerdotibus infœliciores, quod nec conscientia causa fugere, nec possessiones vèdere, nec bona sua vel vxoribus ac liberis relinquere, vel ad sui sustétationem secum transferre, sed omnia fisco, ac hereticorum vsibus ableganda sint. qua vna re nihil potest dici aut fingi seruilius ac miserabilius.

Et hanc in omnes Ordines crudelitatem dicunt se non exercere propter

Elizabethae
 confessorij
 nullam de re-
 gione ha-
 bent curam.

religionem, (sicut certe putamus pu-
 tantque etiam prudentes omnes qui
 iam à multis annis aduerterunt, ijs qui
 rerum potiuntur in Anglia, de fide,
 utcunque id prætendant, nullã curam
 haberi, sed de statu suo solum esse sol-
 licitos) sed ad Reginæ ac Reip. securi-
 tatem quã per Catholicos indies nu-
 mero ac studio in Reginam *Scotia* cre-
 scentes, magis magisque periclitari af-
 ferunt. Vndè isti noui etiam metus ac
 suspitiones de *Elizabethæ* interfectio-
 ne, qui tam altè istorum animis infixi
 sunt, vt pueriliter non modo homines
 ac res quæ verè existunt, sed vanissima
 spectra ac vmbrae metuunt ac insecten-
 tur, adeò quidem, vt ad eam à capite
 Reginæ repellendam, aut postquam
 facta fuerit, vindicandam, non modo
 in eos qui fecerint, sed in proximos
 quosque regni heredes inauditis asso-
 ciationibus ac iuramentis contra mo-

rem ac leges regni cōspirauerint, & id quidē primū priuato furoris zelo fecerūt, postea cū aliqua tamē eius cōiurationis moderatione lege etiā parlamētari vt id approbaretur obtinuerunt.

Sed vt ad rem redeamus, in hac tanta in omnes omnium ordinum Catholicos sæuitia, nonnunquàm vt apud exteros principes ipsumque etiā Pontificem persecutionis immanitatē aliquantulum occultent, ac opinionem *Fraudes persecutionum.* moderationis ac clementiæ sibi concilient, tam fraudulenter sæpè ista dispensant, vt dum vnum cruciant, vexant, occidūt, alium Regia indulgentia nonnunquàm palàm absoluunt, vt cū *Londini* est aliquod ab innocentiū cēde quasi lucidum interuallum vel cessatio, tunc longè crudelissimè in alijs regni locis sæuitur, & dū quosdam ad tempus maiori libertate donare videntur, alios identidem eodem

tem

tempore cōprehensos grauissimè cruciant. Atque vt ista calliditas horum instituto melius inseruiat, habent ferè in Principū aulis certos homines, qui huiusmodi fictæ ac fucatæ clementiæ exempla, apud rerum nostrarum imperitos inculcent, explicent, amplificent, & infinitæ crudelitatis facinora vel extenuent vel excusent, vel aliosum quàm facta videntur, interpretentur. vt sæpè videas etiam homines non malos de istis persecutoribus Ecclesiæ multis meliora promittere.

Inierunt his ipsis diebus nouum consilium de quibusdam quos in vinculis habebant in exilium mittendis, vel quia morte ac maētatione Sacerdotum senserūt se nihil profecisse, vel quia iudicarunt hoc in primis facto, fucatę clementię, cuius laudem tantopere expetunt, pluribus in locis diuulgari posse. Sed certè neque perpetuū

exilium est magnum lenitatis argumentum, & ea cōditione impositum vt redire sit capitale, est per se sæuissimum. Et Sacerdotibus Dei qui cū Superiorum mādato, tūm suo singulari zelo illam sibi prouinciam vt multis ad salutem inseruiant vltra susceperunt, debebat omnibus tormentis ac mortibus intollerabilius censerī, & ip̄s denique Catholicis populis, pastoribus suis hoc modo orbatis, longē tristissimum esse oportuit. Sed quo ordine, quoque modo in exilium acti sint, vno aut altero verbo commemorabo, quia ipse licet indignus, huius pro Christo qualiscunq̄ afflictionis inter ceteros viginti particeps fui. simul enim totidē Presbyteri & vnus* nobilis laicus hanc pœnam subiuiimus.

Erant tum temporis omnes tam nouæ quàm veteres custodię, Confessoribus plenę, & in vno castro *Martiali*

quod

* D Hen
ricus Or
tonus, qu
vna cum
p. Cāpian
morti ad
iudicatu
nunc pos
trium an
norū car
ceres in
exilium
iectus.

(quod nomen est carceris cuiusdam *Londini*) erant præter laicos, Sacerdotes plus minus triginta, remanserant quoque in arce atque in alijs vrbis carceribus ex ijs nonnulli qui cum patre *Campiano*, vel paulò post ad mortem damnati totum triennium carnificis manum expectarant. Hos igitur non omnes, licet in eadem damnatione esse viderentur, nec solos, sed certos & ex singulis ferè illius ciuitatis custodijs aliquos delegerunt (nam ex innumeris, alijs in regni locis vinctis ne vnum tunc dimiserunt) Cùm ergò dies à Magistratu esset illis deportandis designatus, datur cuiuslibet carceris præfecto eorum nomina qui in exilium erant destinati, & vt vinctis diem præscriptum denunciaret mandatur, vt ita maturè de rebus ad viam ac vitam necessarijs sibi prouiderent, nam publicis sumptibus (quod à multis expectaba

iectio vi
anti Con-
fforū in
na naue,
n. 1585.
is verò
anu. 21.

Et abatur) nō nisi in naue erant alendi, sed ipsi carceribus interea cōclusi, nec ad vllius colloquium nisi custodibus pręsentibus admissi, non multum adiuventi ad iter ac futurum exilium ferendum nancisci potuerunt, vt vel hoc nomine istud exilium desolatis hominibus calamitosissimum videri debuit. De voluntate tamen Regina certiores facti, quisque quod potuit fecit, vt nō nihil, ad viaticum, vestium aut numorum à suis procurarent. Dies tandem venit, licet sæpè, nescio quo cōsilio, dilatus & mutatus. Ibantque ij quibus nos transportandi data sunt mandata, repetentes è variorum carcerum pręfectis eos qui designati erant ad exilium. Ducti sumus omnes ad nauem in *Thamesi* flumine propè ianuam arcis sitam, iamque conscendere iubemur, vbi ex nostris quidam pręsertim, R. Pater *Gaspar Haynodus*

omnium nomine palàm cōqueri cœpit, nos sine causa, sine crimine, ac sine iudicio planèque indemnatos non deberi patria pelli, ac profiteri nos vltra non ituros, nec patriam ac populum Catholicum qui in ea est, nostro vnquam cōsensu relicturos, sed ipsorum in conspectu ad testificationem communis fidei nostræ & ipsorum, lubentissimè morituros. Patriam nostram ac salutem istorum nobis vita nostra longè chariorem esse.

Sed cùm hac ratione nihil proficeretur, literas saltem ac mandata Principis, quibus ad perpetuum exilium damnamur, inquirunt, ostendite. sed concessum nō est, & sublatis velis cum multa multorum consalutatione ac cōmiseratione in altum delati sumus. Post biduum verò, cùm iam in oceanum multum processissemus, R. P. *Gasparus*, & alij iterum obnixè rogarunt

Summa ini-
uitas hē-
reticorū.

runt regios ministros, vt vel tunc tandem sententiam ac literas exilij videre ac legere liceret. Victi illi, mandatum exhibuerunt, in quo cùm illud legisset nostri, *Has tales personas suis & aliorum cōfessionibus multarum in suam Maiestatem & Remp. seditioꝝ ac machinationum reas inuentas, omnesque vel in iudicio de ijsdem criminibus conuictas, vel propter similia in carcere detentas, licet mereantur extremum supplicium, tamen regiam clementiam mitius hac vice agere volentem, extra patriæ fines tantum deportandas, hoc præsentī scripto decernere: Hæc, inquam, cùm in hanc sententiam legissent, flebiliter clamarunt vna voce omnes, se falsissimis calumnijs ac grauissima iniuria affici, cùm nec ipforum, nec fo-ciorum Catholicorum quisquam vllum vnquam rebellionis aut in Regnam aut patriã conspirationis crimen, vel leuissimo verbo confessi sint, & ex*

D. colin-
tonus.

ijs ipsis quos tùm deportabant, vnus de hac falsissima accusatione iudicio publico fuisset absolutus. Proindè P. *Gasparus* in eam sententiam multa locutus, iterum atque iterum obsecrauit ductores suos, vt ad causam dicendam in Angliam reducerentur, ac publico iudicio sisteretur, vel saltem vt ibi pro Christo potius & innocentia suæ defensione iugulentur, quàm vt hac luculenta infamia in aliena terra compareant. At responsum est, id in ipsorum potestate non esse, se mandatum regium implere debere. Processimus igitur vt potuimus nos inuicem consolantes, ac gaudentes quòd hanc contumeliam pro nomine Iesu, vtcunque patienter tulerimus. ac tandem Deo iuuantè *Bononiam* appulimus, vnde postquam ductorib⁹ nostris valediximus ad varias Galliaë vrbes, vt quisque habebat cōmoditatem profecti, demū

omnes ferè *Rhemos* pereximus. In quẽ-
cunque autem locum ad cõfratres aut
Superiores nostros venimus, reperi-
mus eos de nobis valdè anxios. Au-
dierant enim hæreticorũ aut maleuo-
lorum falsis rumoribus nos hoc exi-
lium ob metum periculorum in An-
glia ultra procurasse, stationem nostrã
reliquisse, aut etiã quod grauius esset,
aliquid hæreticis in religione cessisse.
Sed cum rem omnem ex nobis abũdè
intellexissent, multique nostrũ se
porrò paratos esse dicerent, quando-
cunque Superioribus placeret, sine
omni periculorum exceptione redire,
incredibiliter lætati sunt in domino.
Atque de istis nõ domi trucidatis, sed
ita patria pulsis, in exemplum ac argu-
mentum clementiæ Regiæ, aduersarij
passim loquuntur libenter.

Et in eo persistunt atque instant tam
impudenter, vt quò plures fuerint in

Exilium

22 sacer-
dotum.

exilium detrufi, eo magis elucere putant magisque commendari apud exterarum nationes præclaram istam Regi-
 næ clementiam. Nuper igitur eadem fraude & crudelitate qua Superiores, in Galliam eiecerunt viginti duos ex *Eboracensi* & *Hullensi* carceribus, qui omnes, Sacerdotes sunt, vno excepto, qui tamen est Diaconus. Hi omnes maxima ex parte, non solum vinculis & carceribus, sed & senio etiam sunt confecti. Nam alij sexaginta, alij septuaginta, alij plures annos habent, & inter eos vnus est octogenarius. Multi istorum licet sint valdè senes, magnam tamen ætatis partem in vinculis peregerunt, ita vt reperiantur inter illos qui viginti & sex annos patientissimè & constantissimè tulerunt omnia illa incommoda quæ tot annorum, & talium hæreticorum iniquitas incarceratis solet afferre. Paulo post, nempe

24. Septembris, non dissimili consilio *Item alio*
 patriæ suæ finibus excluderūt, quos ex *rum 30.*
 diuersis carceribus in vnum eduxerāt,
 alios nonnullos ad numerum 30 Sa-
 cerdotum, & cum eis duos laicos. Isto
 modo putant se posse humanitatis &
 clementiæ nomen obtinere. Sed quia
 hoc est valdè ridiculum, & non aliud
 beneficium quàm est illud latronum,
 qui gloriari solent vitam se eis dedisse
 quibus non ademerunt, idcirco verifi-
 milius est, illud eos agere, vt Semina-
 rium, quod norunt esse pauperimum,
 neque totalendis posse sufficere, mul-
 titudine hominum opprimant atque
 obruant. sed non est consilium contra
 Deum, *Domini est terra & plenitudo* *Psal. 23.*
eius.

Illud verò etiam quod paulò post *Novæ ac*
 conuocatis ordinibus ad Parlamentū, *crudelio-*
 lege perpetua decretum est, ne quis *res adhuc*
 quam Iesuitarum, Seminariorum, *leges in*
catholicos
An. 1585.

Crudelif-
sima legis
capita.

præbyterorum aut cuiuscunque alterius conditionis sacerdos, diaconus aut clericus a Romano Pontifice quomodolibet deriuata authoritate, quouis loco post Catholicæ religionis per *Elizabetham* abolitionem creatus, sub pæna læsæ maiestatis conuictis debita, post quadragesimū a lege publicata diem, intra regnum maneat aut a transmarinis partibus redeat: si hoc quoque mite clemensque decretū dici queat, quid possit iniquū, crudele, barbarum censi, nescio. Prioribus legibus, etiam & ipsis iniquissimis, ne Præbiteri quicquam sacerdotalis officij exerceant, ne Sacrificium faciant, ne Cōfessiones audiant, Ecclesiæque quenquam reconcilient, aut quouis modo ad suam fidem inducant, satis exactè cautum est, sed hoc nouo edito sancitur, vt non solum contra leges Protestantium non cōmittantur aut

in

in rempublicã peccent quicquam, sed prorsus vt in regno non sint, etiamsi nihil contra statum aut religionem in eo stabilitam moliantur. Hoc edicto non tantum persona quæ peccat, punitur, idque omnium pœnarum grauißima, sed vniuersi hominum ordines, qui in singulis suis personis nunquam peccant, iniustissimè læsæ maiestatis condemnantur. Hac inaudita lege, capitale fit, vt Anglus quisquam Societatis Iesu ingrediatur religionẽ, vel in quouis collegio seu seminario per Societatem vbicunque terrarũ administrato, educetur, nisi admonitus statim redierit in patriã, ac fidem Catholicam coram pseudoepiscopo abiurare, sacramẽtoque præstito testari, se omnes leges ecclesiasticas quas Regina vel iam promulgauit, vel in posterum ab ipsa sanciri contigerit, obseruaturum. Hac lege præterea statui-

tur ne pater, amicus, tutor, suorum aliquem in vlllo Collegio Iesuitarum, vel Seminario versantem, pecunia aut alio subsidio quolibet adiuuet, sub pœna proscriptiois omnium bonorum ac possessionum, ac etiam perpetui carceris. hac postremò lege prohibetur omnibus Regine subditis, ne quisquã in domum recipiat, vel quouismodo adiuuet, vel etiam cognitum non prodiderit vllũ in Anglia existentem aut ex alijs locis redeuntem Iesuitam, Seminarianum Sacerdotem, aliosue supra nominatos Clericos, sub pœna homicidis ac furibus prescripta, id est, suspendij. Illud verò ridiculum potius quàm crudele dixerim (quod tamen aduersariorum vanissimam arguit de omnibus rebus trepidationẽ, & summam sceleris conscij animi inquietudinem) nullum nempè Sacerdotem licet abiurauerit fidem Catholicam,

secundum huius legis præscriptum, & sectæ isti se planè adiunxerit, debere tamen sub pœna capitis, intra decem miliaria vbi contigerit Reginam morari, subsistere.

Hæc quotannis noua & inaudita placita cudunt, seuerissimèque exequuntur, contra Christianos subditos ac ciues suos, & tamen tantam iniquitatem nomine iustitiæ palliant, librisque æditis, Reginæ in his omnibus summam clemētiam, ac cum iudicio coniunctam misericordiā impijssimè decantant: sicut & non religionis aut cōscientiæ, sed variarum in personam Regiam, coniurationum causa, ista necessario fieri, antiquorū Ecclesiæ persecutorum more mendacissimè fingunt, vt clarissimè in illo libello quem nostri illius fucatæ *Iustitiæ Britannicæ* buccinatori, non ita pridem opposuerunt, luce clarissima & inuiētis demō-

Persecutio ob libros.

strationib⁹ cōuincitur. Qui liber licet
 & quanta fieri potuit moderatione, &
 non nisi aduersariorum petulanti pro-
 uocatione, & solūmodo pro innocen-
 tiæ nostræ defensione sit scriptus, ta-
 men eum qui exemplaria in Insulam
 intulisse dicebatur, presbyterum Ca-
 tholicum, *Thomam Alfeldum*, eumque
 qui dispererat, *Thomam Vvebleium* ho-
 minē laicum, vita mulctauerunt, pro-
 posita tamē prius cū in patibulo es-
 sent condonatione, si Pontifici renun-
 ciare ac Principi assentiri vellēt: quod
 cū recusarent facere, claro Martyrio
 defuncti sunt. Ita isti nō alio ferè mo-
 do quàm nostrorum suspendio hu-
 iusmodi scriptis respondent.

*Martyriū
 Alfeldi
 & socij.*

*iudicium
 cuiusdam
 Regine
 consiliarj
 de libro
 contra in-
 stitiā Bri-
 tanicam.*

Vidit ac legit hunc librum quidam
 non infimo apud Reginam loco con-
 siliarius mox atque est æditus, & ad
 amicum quendam suum, quem affe-
 ctu in fidem Catholicam propensum
 esse

esse ante cognouerat, ita dixisse fertur. Miror, cur Pontificij etiam prudentiores tam pressè, apertè ac liberè, suas Maiestatis ac magistratus, actiones & edicta reuelent, refutent, insectentur, nam licet (inquit) fortassis planè nos & in religione & in regimine erroris conuincant, tamen non debent existimare quod vel hucusque progressi, possemus cum honore & securitate nostra resilire, vel quod tanta tamque potens Princeps, humiliũ istorum hominũ quibusuis demonstrationibus, aut clamoribus pedẽ referre velit. Sic ille.

Atque ista quidem scimus, nec nostri magnam habent spem fore vt pro tantis ac tot peccatis iusto Dei iudicio obdurati, prius cedant quibuslibet sanis sermonibus, quàm prepotenti Excelsi manu cõterantur, tamen & illos qui pereunt, ne nostro vitio peccant

vitio pereant, admonendos: & bonos, ut in veritate & innocentia sua permanent, hortandos: & reliquos ne tentationibus grauissimæ persequutionis succumbant, præmuniendos: & denique veritatis Catholicæ professionē publicam, nullis humanis legibus aut terroribus deserendā existiment. Nec ignoramus eos qui oderunt *Syon* cū à veritatis lumine arguuntur, nō solum non meliores, sed sæpè magis furiosos reddi, sed nec propter hoc deserendum est officium, ne dum temporalis periculī rationem tantum habemus, fratrum animas prodere cogamur. Non habebunt in nos potestatem vllam nisi quantam Deus ad nostram probationem, aliorumque salutem, ad tempus illis concedit. Vidimus misericordissimū dominum Deum sæpissimè post sanctos hos sacerdotum conatus, cæptamque in Anglia per-

sequutionem, miris insuetisq; modis Catholicos non modo certos, tam domi in patria quàm foris in exilio, ad cędem expetitos liberasse, ac Seminaria ista gentis nostrę extra insulam, tot machinis, dolis ac violentijs impetita cōseruasse, sed promiscuam ac publicam omniũ orthodoxorum stragem, aliquoties ab illo sæuo Anglorum *Aman*, omni vrso, etiam raptis *Comes Lecestriae*, crudeliore, suisq; in Puritanismo ministris, feris vocibus ac minis designatã, dexterę suę potentia auertisse. Sicut eos vicissim in Catholicis omnium ordinum hominibus quos diuina prouidentia ad laudem nominis sui, ac veritatis testificationem permisit ab hostibus capi, vexari, spoliari, incarcerari, vinciri, torqueri, occidi denique, experimur incredibilibus Dei consolationibus secundum magnitudinẽ dolorum suorum lætificari

ficari, quibus non solum ipsi gaudentes, ferunt pro nomine Christi mala temporalia omnia, sed socijs Catholicis ac præsertim Presbyteris exemplo sint, constantiæ, patientiæ, ac contemptus huius seculi.

Vnde fit, vt ne nunc quidem post tot cruenta decreta, ac supplicia, Sacerdotes vsquam ab officio cessent, didicerunt enim obedire Deo magis quàm hominibus, nec timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehēnam, hunc timere didicerunt, ac proindè mittuntur, ingrediuntur, ac gerunt se Apostolicè, & pacificè. Non veniunt vt Reginam occidant, Rempublicamve perdant, sed vt illis, vitam ac salutem, Ecclesięque pacem, etiam morte sua conferant, sperantes sibi nunquàm defuturos, *Abdias, Sa-*

reptanas, Onesiphoros & Albanos, qui, reclamantibus humanis legibus ac mortalium principum iniquis mandatis, seruos immortalis Dei, ac Pastores animarum suarum fideliter colligant, ut per eos recipiantur in eterna tabernacula, que a principibus huius seculi nec dari, nec auferri possunt.

Hactenus Deo gratias, nunquam defuerunt, neque (vbi confidimus) deerunt, donec transeat iniquitas, & donec ponatur omnes Principes, qui dicunt hereditate possideamus sanctuarium Dei, sicut & *Oreb & Zeb & Zeebee & Salmane*.

Sed de hac laica & foeminea praelatura ecclesiastica, quantasque turbas dederit, pro ratione huius instituti compendij, satis sit dictum, si plura deinceps mala ac monstra mundo pariat, id in posterum non tacebitur.

F I N I S.

INDEX RERVM MEMO-
RABILIVM.

A

A Dulatio, fol. 72.
 Anglia sedi Apo-
 stolicæ recōciliatur, 137.
 maior pars Angliæ fidei
 Catholicæ addicta, 159.
 Annæ Bolenæ mater,
 14. pater, 15. habitus cor-
 poris & mentis, 16. edu-
 catio, 17. astutia, ibid.
 aborsus, 85. incestus cum
 proprio fratre, 86. adul-
 teriū cum alijs quatuor,
 ibid. Hæc *Viatum* ama-
 bat, 20. pro meretrice
 passim habebatur, 22. ap-
 pellatur *Hacknea* & mu-
 la regia, 17. probatur esse
Henrici filia, 18. ablega-
 tur ab Aula, & iterum re-
 uocatur, 31. fuit Luthe-
 rana, 17. Incarceratur,
 86. morte propter ince-
 stum & adulterium, vna

cum adulteris suis, ple-
 ctitur, 87.

Anna Cleuensis quarta
 Henrici vxor, 92.

Antonius Bonuissius,
 127.

Arthurus nubit Catha-
 rinæ, 2.

Aristocratia, 104.

Sex articuli, 87.

Arma pro fide sumpta,
 83. 117. 178.

B

B Arbara Elizabethæ
 Binhumanitas, 178.

Brandonij rabies, 49.

Brianus factus vicarius
 inferni, 16.

Bucerus, 121.

C

C Ameracense collo-
 quium, 34.

Campegius in Angl.
 appu

appulit, 29. ad Papam scribit, ibid. adiit Regiam, 30. de causa cognoscit, 34. eius excusatio, 47. reuocatur, 50.

Caluinistarum primus ritus, 111. secundus ritus, 112. eorum lex de matrimonio, 113. furtum, 126. blasphemia, 145. Qui sunt ad Caluinismum procliuiores, 170.

Carceres noui constructuntur, 190.

Catharinæ sponsalia, 2. mores & instituta, 5. mæror, 29. responsum ad Legatos Papæ, 30. pro-uocatio ad Papam, 75. supplicatio. ibid. humilitas, 36. aduocati, 43.

Epistola ad Henricum, & mors, 85. an fuerit ab Arthuro cognita, 43. cum seq. qui, libros pro illa scripserunt, 55.

Cæcilius, 147.

Clemens septimus, & eius responsum, 25. delegat causam, 27. delegatorum sententia, ibid. eius interlocutio, 26. 33.

ei obreptum, 27. eius pœnitentia, 28. causam ad se reuocat, 49. profert sententiam pro matrimonio, & excommunicat Henricum, 67.

Clerus nouus ab Elizabetha creatur, 162. eorum gradus, 163. forma ordinandi huius Cleri, 165. ex quibus hominibus componitur, 167. de eorum vestitu, 169. de nuptijs quamprimū cogitant, 167.

Clero multa indicitur, 59.

Concilium nouum, de mittendis Catholicis in exilium, 197.

Confessores, 23. antiqui extincti, 190.

Consistorium, 162.

Couerdalli Caluinistæ insana concio, 128.

Cranmerus fit Archiepiscopus, 57. præmeditatum eius periurium, 58. assentatio, ibid. sententiã profert de diuortio, 72. efficitur primò, Henricianus, postea Lu-

thera-

theranus, postremò Sa-
cramentarius, 115. inconstan-
tia eius & mors, 135.

Cromuellus, 89. eius
hypocrisis, 91. & barbara
immanitas, 94. lex eius,
ibid mors, 95.

D

Disputatio cum hæ-
reticis, 121. 122.

Diuortij prima patefa-
ctio, 11. impij & indocti
diuortio fauebant, 21.

E

Edicta minacissima
contra Cathol. 189.

Edouardus Seymerus,
Regis auunculus & pro-
tector, 109. supplantat-
ur, 118. securi percuti-
tur, 131.

Edouardus sextus nas-
citur, 89. regnat, 107.
ablata sunt ab illo, ver-
bum Dei, sanctorum ima-
gines, Eucharistiæ sacri-
ficium, sacra lingua, 110.
111.

P. Edmundus Cam-
pianus capitur, 190. eius
martyrium, 191.

Elizabetha, quæ iam

regnat nascitur, 73. ille-
gitima pronūciatur, 68.
regnat, 145. Episcopi re-
culant eam consecrare,
146. suscipit iuramentū
de fidei Catholi. defen-
sione, ibid. delegat spiri-
tualem iurisdictionem
laicis, 150. omnes Ec-
clesiasticas possessiones
proprijs vsibus addicit,
152. Tacita nuptiarum
spem multis facit, 154.
clerum visitat, 160. cle-
rum nouum creat, 162.
est serua flagitiorū, 182.
se facit supremū Ecce-
siæ caput, 183. habet na-
turalem prolem, 186. di-
spensat de ieiunio, 172.
prescribit normam in fi-
de clero, 173. fœdus init
cum omnibus regū re-
bellibus, 174. delibera-
tur in Concilio Trid. de
illa excōmunicāda, 177.
Eius iactantia, 163. hy-
pocrisis & mendacium,
164. vafricies, 170. nati-
uitatis eius festum cele-
brius omnibus Christi
festis, 171. barbara eius
in

in Regnam Scotiæ in-
humanitas, 178. depri-
uatio & excommunicatio
eius, 182. consiliarij
eius, nullam de religio-
ne habent curam, 196.

Elstoni Franciscani
preclarū responsum, 75.

Episcoporum nomina
& numerus qui mortui
sunt in vinculis, 157.

Episcopi parlamenta-
rij, 166. sunt lupi, 167.

Excusatio heretici iam
victi, 122.

Excōmunicatio Hen-
rici octauī, 67. & Eliza-
bethæ, 182.

Exules ob fidem, 124.
158. 198. 201. 202.

Eorum bona confis-
cantur, 187.

F

Facinus non immi-
tandum, 161.

Ferdinandi imperat. li-
teræ ad Elizabethā, 177.

Foxius, 21.

Frācisus Engelfild, 133.

Fraus legislatorum de-
regitur, 148.

G

G Allorum sermo-
nes, 17.

P. Gasparis Hayuodi
apprehensio, & circa il-
lum acta, 193.

Gilbertus Leuerus
multa pro religione pa-
titur, 130.

H

H Enrici octauī nu-
ptiæ cum Catha-
rina, 4. luxuria, 5. dissi-
mulatio, 13. amor cæcus,
19. hesitatio, 22. spes, 23.
mendacium, 24. 60. iu-
ramentum, 30. oratio in
iudicio, 35. hypocrisis,
50. 65. largitio, 53. occul-
tæ cum Anna Bolena
nuptiæ, 60. excommu-
catio, 68. nuptiæ in vi-
gilia Paschatis, 73. vxor-
es adulteræ, 98. dolus
& fraus, 100. studia, 102.

ebrietas, 103. abdomen,
105. desperatio, ibid. li-
beri, ibid. Thomā Mo-
rum ad suas partes tra-
here cupit, 22. perterre-
facit Papam, 24. iudices
petit, ibid. vult fratrem
nubere sorori, 32. lega-
torum

torum eius petitio & mi-
næ, 33. a Deo derelinqui-
tur, 57. proxima die
post vxoris mortē nu-
bit alteri, 87. tentat ec-
clesiæ reconciliari, 97.
adorat Eucharistiā, 103.
Henricus Ortonus, 198.

Hæretici vercipelles,
164. dissentiunt, ibid.
comburuntur, 165. eo-
rum afflictiones post
excōmunicationem, 185
eorum summa iniqui-
tas, 199.

Hiberni Catholici,
162.

Hoperus Calvinista,
128.

I

Ieiunium Anglicanū,
172. ieiunium Cecili-
anum, ibid.

Ioannis Rossensis ora-
tio ad iudices, 45. fit
Cardinalis, 78. marty-
rium 79.

Ioannes Dudleius, 118.
fœdifragus, & Comitis
Lecestrensis pater, 119.
eius astutia, & ambitio,
131. mors, & pœniten-

tia, 133.

Ioliffus, 127.

Inhumanitas Eliza-
bethæ, 178.

Inquisitio tyrannica,
194.

Iudicium iniquitas, 46.

Iuditium cuiusdā con-
siliarij Elizabethæ de li-
bro contra Iustitiā Bri-
tannicam, 204.

Iustitia Dei, 108. 132.

L

Læici soli de fide de-
cernunt, 153.

Latimerus, 115. eius
Apostolatus, 116.

Libri pro, & contra di-
uortium, 21. pro matri-
monio Catharinæ, 46.

Libri à Catholicis An-
glis contra hæresim scri-
pti, 158.

Lis clero indicta, 59.

Lecestrensis Comes &
eius crudelitas, 206.

Lex nuptiarum, 93. lex
noua, 98. de potestate
Regia in clerum, 149. de
eligendis vxoribus Pres-
byterorū, 168. leges no-
uæ latæ in Catholicos,
186.

186. 189. leges nouæ &
crudelioreſ prioribus,
202.

D. Laburni confeſſio
& Martyrium, 192.

M

Maria Henrici oc-
taui filia naſcitur,
4. eius ſponſalia, 7. edu-
catio, 5. quinque princi-
pes eius nuptias expe-
tunt, 6. regnat, 133. vi-
ctoria & geſta eius, 134.

Mariæ Reginæ Scotiæ
in Angliam aduentus,
177. barbara Elizabethę
erga eam inhumanitas,
178.

Maria Bolena, 15. fit
Henrici concubina, 17.
inuidia eius in Annam
ſororem, 22.

Marcus Conſtantius,
123.

Margareta Mori filia,
82.

Martyriũ matris Card.
Poli, 96. item multorũ
Sacerdotum, 191.

Miſſam audientibus,
vel facientibus, multa
indicitur, 157.

Miraculum, 84. 124.
187.

Monafteriorum viſi-
tatio, 84. & eorum euer-
ſio, 90.

Monachorum ac ſa-
cerdotum cõiugia, 120.
Mulcta, 161.

N.

Northumbriæ Co-
mitis Martyrium,
178. alterius Norrhum-
briæ comitis incarcerati-
o, & interfectio, 195.

O

ORatio legati Cæ-
ſaris, 28. item Tar-
bienſis Epifcopi, 11.

Oxonia Henrico re-
fragatur, 52.

P

Papa, 75. illi abre-
nunciatur, 76. duo-
bus nuncijs admonet
Elizabetham, 175. An-
glos ad generale conci-
lium inuitat, ibid. om-
nia ab illo benedicta
prohibentur, 186.

Paraſiti, 104.

Pecuniæ pretium mi-
nutum, 125.

Persecutio, 73. 74. 75.
 89. 93. persecutiones ob
 Põtificis sententiã con-
 tra Elizabetham, 185. ob
 libros cõtra hæresim &
 hereticos scriptos, 204.
 Persecutorum ingens
 sæuitia, 190. fraudes,
 197.
 Petrus Martyr, 121. fit
 Calvinista, ibid.
 Pij 5. acta in Elizabe-
 tham, 181.
 Plebei virgis cæsi, 193.
 Polus Archiepiscopa-
 rum respuit, 57. fit Car-
 dinalis, 124.
 Poineti Calvinistæ a-
 dulterium, 127.
 Prælati Reginales, 166.
 Presbyterorũ filij, sunt
 bastardi, secundum ho-
 diernas leges Anglica-
 nas, 169. eorũ vxores
 ab omnibus cõtemnun-
 tur, ib. Presbyteri schif-
 matici, vno eodẽque
 die, & Missam & cœnam
 peragunt, 161.
 Procèrum vexatio, 195.
 Protestantium Syna-
 goga, 67.

Puritanorum noua se-
 cta, 188.

R

Res stupenda, 65.
R Romana Ecclesiæ
 splendor, 70.

S

S Acrilegij pœna, 98.
 Sæuitiũ in cœlites, 91.

Schismatis prima ini-
 tia, 9. progressus, ibid.
 schisma proclamatũ, 69.

Schismatici iuramenti
 forma, 147. postea cor-
 rigitur, 149. Principes
 laici ab hoc iuramento
 excipiuntur, 156.

Seminarij Anglorum
 initiũ, 178. 179. initia ab
 hæreticis contẽpta, 180.

Senatus Regij studia, 95.
 Seniores, 162.

Stephanus Gardine-
 rus, 17. legatus ad Papã,
 & legationis capita, 24.
 factus Vintoniẽsis Epif-
 copus, 52.

Supremi capitis titul⁹,
 à quo fundamento, 59.

T

T Arbiensis Episco-
 pi oratio, 11.

Tho

Thomas Arundellius,

120.

Thomas Bolenus, cōfiteretur Annam Bolenā esse Henrici filiam, 18.

S. Thomæ Cantuariensis peccatum, 92.

Thomas Morus, 21.

Cancellarius factus, 52.

mūdus illi carcer, 74. ei⁹

laudes, 78. tentatur ab

vxore, 80. respondet sa-

pienter, facete, grauiter,

acute, ibid. scribit mul-

tos libros in carcere, ib.

cōsiliū eius, 81. reddit

rationem fidei suæ, 82.

Martyrium eius, ibid.

Thomæ Seimeri hi-

storia, 116.

Thomas Viatus An-

nam, Elizabethæ matrē

vitiauit, 19.

Templa multa per ali-

quot menses in Anglia

clausa, 160.

Thesauri quantitas ex

facris locis corrasa, 92.

V

Varami Archiepis-

copi Cantuariēsis

mors, 57.

Visitatio Monasterio-

rum & eorū euersio, 84.

Volsæi mores, 7. Eccle-

siaſtiæ dignitates, ibid.

legatio, 14. reditus, 20.

fluctuatio, 23. confessio

& adulatio, 51. mors &

vox pœnitentis, 56. Am-

biat summum Pontifi-

catum, 8. Caroli 5. erga

eum obseruātia, ibid.

spoliatur, 52.

NOMINA EORVM QVI PRO DE-

fensione primatus Romanæ Ecclesiæ, per martyrium

extincti sunt, sub Henrico octauo Angliæ Rege.

Anno 1535.

Iohannes Houghtonus.

Robertus Laurentius.

Augustinus Websterus, Car-

thusianorum Priores.

Humphredus Midelmorus.

Gulielmus Exmeuus.

Sebastianus Nudigatus, Car-

thusiani Monachi.

D. Raynoldus, ordinis S. Bri-

gitta, & S. Theolog. Doctor.

Ioannes Hallus, Presbyter.

Dd iij

Ioan

Ioannes Roffensis, Cardinalis.
Thomas Morus, paulo ante An-
glia Cancellarius.

Anno 1537.

Antonius Borbus, Frāciscanus
in carcere strangulatus.

Circa quod tempus, perierunt
inedia & carceris squalore,
32 Franciscani, & nouem
Carthusiani Monachi.

Ioannes Rochesterus.

Iacobus Vvarnettus, Carthus.

Anno 1538.

Forrestus, Frāciscanus, qui fuit
simul & suspensus & com-
bustus.

Ioannes Becke, Abbas Colce-
strensis.

Hugo Ferendonus, Abbas Re-
dingensis.

Gulielmus Vvhyttus, Abbas
Glaffenburiensis.

Ioannes Ruggus, Presbyter.
Gulielmus Onionus, Presbyter.

Anno 1539.

Thomas Abellus, Presbyter.

Edouardus Ponellus, Presb.

Richardus Featherstonus.

Prior Dancastrensis.

Egidius Heronus nobilis.

Monachus Vvestmonasteriēsis.

Clemens Philpotus.

Iarnius Careu,

Franciscanus quidam.

Ioannes Croftus.

Anno 1541.

Gulielmus Hornus Carthus.

Anno 1543.

Germanus Gardinerus.

Ioannes Larcus, Presbyter.

Iacobus Singletonus.

Gulielmus Asbius.

Ioannes Risbeus,

Thomas Ricus.

NOMINA MARTYRVM, QUI
SVB ELIZABETHA DICTI HENRICI
filia, pro Catholicae fidei defensione, gloriose
mortui sunt.

Anno 1570.

Ioannes Feltonus, nobilis.

Anno 1571.

Ioannes Storeus, I. C. Doctor.

Thomas Perceus, Northum-
bria Comes.

Anno 1573.

Thomas Vvodhosius, Presb.

Anno 1577.

Cuthbertus Mainus, Presb. &

primus Seminariorū marty.

Anno 1578.

Ioannes Nelsonus, Presbyter.

Thomas Sherrvodus, laicus.

1581.

Euerardus Hanseus, Presb.

P. Edmundus Campianus, ex
societate Iesu Presbyter.

Rodolphus Sheruinus, Presb.

Alexander Briantus, Presb.

Anno

Anno 1582.

Ioannes Painus, Presbyter.
 Thomas Fordus, Presbyter.
 Ioannes Shertus, Presb.
 Robertus Ionsonus, Presbyter.
 Gulielmus Philbeius, Presb.
 Lucas Kirbeius, Presbyter.
 Laurentius Ionsonus, aliàs Richardsonus, presbyter.
 Thomas Cotamus, nonitius societatis Iesu & Presbyter.
 Iacobus Tompsonus, Presbyter.
 Gulielmus Lacijs, nobilis & Presbyter.
 Richardus Kirkemānus, Presb.
 Gulielmus Hartus, Presbyter.
 Richardus Thirkellus, Presb.

Iacobus Laburnus, nobilis.

Anno 1583.

Gulielmus Carterus, laicus.
 Ioannes Bodeus, I. V. studiosus.
 Ioannes Sladus, studiosus.

Anno 1584.

Georgius Haddocus, presb.
 Thomas Emerfordus, Presb.
 Iacobus Fennus, Presb.
 Ioannes Nutterus, Presb.
 Ioannes Mundinus, Presb.
 Iacobus Bellus, Presbyter.
 Ioannes Finchius, laicus.

Anno 1585.

Thomas Alfeldus, Presbyter.
 Richardus Vitus, ludimagister
 Thomas Vrebleius, laicus.

NOMINA EPISCOPORVM QVI

in carcere vel in exilio pro eadem causa
mortui sunt.

Nicolaus Hetbus, Archi-
 episcopus Eboracensis &
 Cancellarius.
 Edmundus Bonerus, Londi-
 nensis.
 Ioannes Vitus, Vintoniensis.
 Cuthbertus Tunstallus, Du-
 nelmensis.
 Ogolthropus, Carliolensis.
 Richardus Pateus, Vigorniensis.
 Radulphus Baynus, Lichfil-
 diensis.
 Thomas Thyrlebeius, Eliensis.
 Ioannes Polus, Petroburien-
 sis.
 Burnus, Bathoniensis.

Cuthbertus Scottus, Cestriensis
 Thomas Watsonus, Lincolni-
 ensis.
 Troubielfieldus, Exoniensis.
 Thomas Golduellus, Assa-
 phen-ensis.

His addi possunt.

Ioannes Fecnaus, Abbas
 Vestmonasterij.
 Catherina Palmera, mon. aliū
 S. Brigittæ, Priorissa.
 Elizabetha Cresnera, n.
 lium S. Dominic.
 Item decem Cath
 clefharum Decani

Archidiaconi, & infinitus penè numerus omnium Ordinũ atatum atque sexuum, qui vel domi per carceres, vel foris per exilium, extincti atque consumpti sunt.

Errores in hunc modum corriguntur.

Folio	error	correctio.
7. b	irrepisset	irrephisset
34. a	pruari	priuari
52. a	relegatur	relegatur
53. b	aharum	aliorum
54. b	quæsti	questi
96. a	Tertulianus	Tertullianus
69. b	sequabantur	sequebantur
ibid.	seperauit	separauit
93. a	nuptæ	nupta
110. a	Mtissa	Missa
113. b	legerat	legerant
116. a	pareretur	pateretur
121. a	De Eucharistia	De Eucharistia
122. a	exhibilationibus	exhibitionibus
136. b	orationi	oratione
138. b	Regnum	Regum
Ibid.	summo Papæ	sanctissimo
ibid.	sacrum	sacram
139. b	vt	&
140. a	vlla	vlllo
150. b	stabilatam	stabilitam
152. a	esse	esset
162. b	Zuingliorum	Zuinglianorum
171. a	quæritant	quærent
173. b	læthalas	læthales

